

YENİ DÖNEM YENİ DENKLEMLER

2028 Hesapları, Tarihsel Misyon ve Kültür Savaşı

İsrail'in büyük bir pervasızlık ve cüretle Gazze'ye yönelik olarak hayata geçirdiği soykırımcı barbarlığı iki yüz günün aşkın bir zamandır devam ediyor. Gazze'deki sağlık ekipleri artık katledilenlerin sayımını yapamadıkları yönünde bir açıklamada bulundu. Kimlikle tespit edilenlere göre vefat edenlerin sayısı otuz beş binin üstünde, ama enkaz altında bulunanlar ve kayıplarla bunun elli bini geçtiği tahmin ediliyor. Bunların en az yirmi bini çocuk, kalanların çoğu kadın ve yaşlılardan oluşuyor. Başka bir deyişle İsrail soykırım makinesi sürekli olarak çocuk, kadın, yaşlı ve sivil öldürüyor. Şurası açık ki dünya düzeninin sahipleri ve İsrail zulmünü örtmeye çalışan uluslararası medya organları *hakikatin gücü* karşısında aciz kalmaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki Filistin devleti oylaması İsrail'e koşulsuz destek veren ABD'nin kararı ile veto edilirken küresel medya organları, Filistin'deki İsrail zulmünü en başta kendi ülkelerindeki insanlara dahi anlatamıyorlar.

ABD ve Avrupa'nın *liberal beyaz entelektüel sınıfı* antisemitizm bahanesine sığınarak, İsrail'in yaptığı her şeyi meşrulaştırma çabasına girip, Filistin halkının adalet ve özgürlük çağrılarını inkâr ediyor. ABD'de ve birçok Avrupa ülkesinde sesini çıkaran gazeteciler üzerine de gaddarca bir baskı ve yasak stratejisi uygulanması, çoğunun işinden olması bununla bağlantılı. Üniversitelerdeki Filistin yanlısı öğrencilerin boykot ve gösterilerini, Filistin halkına düşman olan *ikiyüzlü baskı kültürüne* karşı bir haysiyet isyanı olarak görmek gerekir. Bilhassa ABD'deki gelişmeler, bu ülkedeki üniversitelerin yarım asra yakın bir zamandır gerçekleştirmeye çalıştığı kölelik, sömürgecilik ve ırkçılık mirasını aşıp, geçmişin suçları ve günahlarıyla hesaplaşma ve sosyal bilimlere Avrupa merkezli mirasından arındırma çabasıyla temelden çelişiyor. Şüphe yok ki Batılı üniversitelerde şahit olduğumuz olaylar, insanın fıtratının sistematik yalan ve dezenformasyon gibi kötücül faaliyetlere karşı haklı bir itirazdır. Merhametli ve vicdanlı insanların isyanı, İsrail'e olduğu kadar medyada İsrail'i kayıran bozuk düzene karşı da bir eylemdir.

Hâlihazırda 136 civarında ülke Filistin'i tanımakta fakat ağırlıklı olarak Avrupa ülkeleri ve Amerika tanımadığı için özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Filistin'in statüsü tescil edilmekte. Bu yaygın tanımın daha büyük uluslararası meşruiyete ve kabule dönüşmesi amacıyla başta ABD olmak üzere Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne daha büyük bir baskı uygulanması için sistematik ve yoğun bir çaba gerekiyor. Türkiye bir yandan Gazze'deki *insanlık trajedisi* karşısında yapması gereken fakat bir kısmı geciken adımları atarken bir yandan da diplomatik olarak neler yapabileceğinin arayışında. İslâm İşbirliği Teşkilatı, Arap Birliği Temas Grubu olarak Gazze'ye yönelik saldırılara ilişkin uluslararası farkındalığı arttırmak için yapılan çalışmaların önemli bir aktörü olması da bununla bağlantılı. Türkiye'nin Güney Afrika'nın İsrail'e karşı Uluslararası Adalet Divanı'nda açtığı davaya müdahil olmaya karar vermesi başlı başına önemli.

Türkiye'nin iç dinamiklerine bakıldığında ekonomiyi aşmaya yönelik uygulamalardan terörle mücadeleye, 2028 seçimleriyle de bağlantılı yerel seçim neticelerinin değerlendirilmesinden yeni anayasa tartışmalarına kadar yoğun bir gündem var. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik problemleri aşamamasının nedeni, sadece iktisadi tercih ve yönelimlerde rasyonel zemine dönülemediği değil. Öyle olsaydı serbest piyasa enstrümanlarının neredeyse tamamının hayli seri şekilde uygulamaya geçirildiği şu zamanlarda kısmi de olsa bir rahatlama hissedilebilirdi. Hükümetin seçim kaybetmek pahasına popülist uygulamaları terk etmek durumunda kaldığı bir ortamda *piyasa tarısının* zinde aktörleri *kâr hırslarını* dizginlememiştir. Bu durum, 2021 yılından sonra şirket kârlarındaki anormal artışları kanıtlayan akademik çalışmalardan görülebilir.

Çok partili hayata geçiş sonrasında Türk siyasi hayatı, İdris Küçükömer'in *Düzenin Yabancılaşması* kitabında da görebileceğimiz üzere bir tarafta İkinci Mahmut-Mustafa Kemal çizgisinde görüldüğü gibi daha radikal ve solu da içeren; diğer tarafta ise İkinci Abdülhamit çizgisini sürdürmeye çalışan ve adına sağ da içeren muhafazakârlık denilen siyaseti tecrübe ediyor. Türkiye'nin *İslâm'la mümkün varlığı*, bu ülkede dini görmezden gelen ya da ona doğrudan cephe alan veya onu tahfif eden hiçbir anlayışın

etkili olamayacağını sağladı. Bu nedenledir ki 1950'den bugüne genellikle muhafazakâr siyasal çizgi Türkiye'yi yönetmiştir.

Uzun zamandır çatışan iç dinamikler sebebiyle toplumun geniş kesitlerini birleştirebilecek bir hegemonik proje geliştiremeyen CHP'nin çağın ruhunu belli düzeyde kavraması neticesinde mahalli seçimlerde elde ettiği başarı bu açıdan da ele alınmaya uygun. Şu var ki CHP merkez-çevre modelini tekrar işleterek, iktidar yorgunluğunun kendini muhalefete atmasını fırsat bilerek küresel kültür ve Türkiye'deki distribütörleri aracılığıyla Kemalist değerleri vazgeçilmez kılmayı başardığı gibi şimdilerde siyasal alanda 'anahtar' pozisyonunu da oynamaya hazırlanıyor. İktidarın, vatandaşın CHP'yi meşrulaştırmasına cevabı da aynı düzeyde oluyor; ikili bir stratejiyi hayata geçiren CHP ile köprüler yeniden kuruluyor. Muhtemelen yeni anayasa ekseninde başlayıp devam edecek bir yakınlaşma gerçekleşecek. Basit siyasi bir manevra gibi gözükse de sonuçları itibarıyla yıkıcı bir sürece girdiğimiz söylenebilir. Ülküler, idealler ve gelecek hayalleri gözden geçirilmezse yaşanacaklar *Kemalizm'in tahkimi* ile neticelenebilir.

Son yıllarda vatan, bayrak, vatansızlık, bayraksızlık üzerinden nobran bir dilin piyasada pil takılmış ölümlere bile sirayet edecek kadar yaygınlık kazandığını görüyoruz. Hoş gitmeyen her yorumu ihanet kategorisine sokmanın ve sahiplerine hain yaftası yapıştırmannın, gerçeğe ulaşmada en ciddi bir tehlike olduğunun görülmesi gerekmektedir. Cumhuriyet için uzun zaman hakaret ve gerilim muhtevalı bir kampanya yürüttü. Dergimizin 2010'lu yıllardaki sayılarında da ısrarla dikkat çektiğimiz üzere bunun öncesi de var aslında. Bu durum bir taraftan AK Parti'yi (sonrasında Cumhuriyet için) başarılı kılarken diğer taraftan da gayrimemnun sayısının gittikçe düzenli bir şekilde artmasına yol açmıştır. Bu olay, Cumhuriyet için tarafından zamanında görülemediği için CHP *gayrimemnun ittifakın* çatı partisine dönüşmüştür. Hâliyle ilk defa Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın telaffuz ettiği *Türkiye İttifakı* söylemi muhalefetin eline geçmiştir.

Tarihsel misyonunu temsil için ortaya çıkan AK Parti'de bazı ciddi savrulmaların yaşandığı görülmektedir. Yaygın bir değerlendirmeye göre teşkilat, büyük çapta söz konusu görevi temsil değil, görevi anlayamayacak kişilerin toplanma yeri hâline gelmiştir. Bu durum iktidarı birilerinin nemalanma yeri hâline getirmektedir. Krizlere karşı uyanık olan AK Parti devlet adına, halk adlı ayrıcalıklı kişinin partisine karşılık milletin partisini olabilmeyi plan ve projesini hazırlamalı hem teşkilatı gözden geçirmeli hem de kültür savaşının hız kazandığı bir vasatta ideolojisini isabetli bir tespitle varoluş kodları olarak belirlediği ilkeler doğrultusunda güncellemelidir. Şu hâlde toplum, *ruh arıyor, surf hizmet değil, tarihsel misyonunu* temsil edecek parti istiyor. Onun için AK Parti'nin, teşkilat yenilenmesinin yanında başlangıçtaki *kültür kodlarına* dönüşmesini bekliyor.

Bu ülkenin beraberliğini isteyenler, bu ülke insanlarının farklı kimliklerinin bulunduğunu asla unutmamalıdır. Coğrafyamızı paramparça etmek isteyen çeşitli projelerin savaştığını göz önüne alarak düşünmeli ve ona göre bir dil ve söylem geliştirmelidir. Şu sorular son derece hayattır: Nasıl yaşamak istiyoruz? Hangi değerleri benimseyerek, hangi prensiplerle yaşayacağız? Kavgamız, kültür savaşına da anlam kazandıran asıl bu soruların kavgası. Dolayısıyla misaka bağlı emanet paradigmasıyla incelik, denge, duyarlılık, bilgelik, irfan, ahlak ve görgüyü içeren en güzel tarz bir mücadeleyi tüm beşeri ilişkilere yansıtmalıyız. Seçim kazanmak için kullanılan dil, tebliğ mantığına aykırı olmamalıdır. En güzel tarz mücadele, söylenmesi gerekeni, yapılması gerekeni en hizmetli ve en basiretli bir şekilde, muhatabın kalbini etkileyebilecek ve etkilenip öğüt alabilecek bir üslupta, bir tarzda ifade etmek veya yapmaktır. İyilikle, dürüstlikle, cömertlikle, içtenlikle, sadelikle muhatabın kalbinde, vicdanında titreme meydana getirebilmektir, düşünmesini sağlayabilmektir. Ruhun diplerine, derinlerine işleyen süregiden karmaşayı gidermenin, çıkılmaz ve açmazlardan kurtulmanın, görünmeyen düğümleri çözmenin yolu buradan geçmektedir.

Yeni sayımızda buluşmak temennisiyle.

İÇİNDEKİLER

GÜNDEM

04

Medeniyetin Hesaplaşma
ya da Direnç Noktaları ve
Kutsal Direniş

Taha ABDURRAHMAN

09

Filistin Yönetimi Amacını
Yitirdi Devlet Zamanı Geldi

Raja KHALIDI

13

ORTADOĞU'DAN

20

Yaralı İmparatorluklar
İntikam Aldığında

Gassan ŞERBİL

DOSYA

22

Kemalizm'i Tarihselleştirme
Fırsatını Tepmek

Ercan YILDIRIM

31

Cumhur İttifakı'nın 31 Mart
2024 Mahalli Seçimlerini
Kaybetme Nedenleri

Burhanettin CAN

48

Seçimler Üzerine
Sosyolojik Bir Analiz

Mustafa AYDIN

54

Devletin Adı Var, Piyasanın
Gücü... Geri Dönülemez Nokta
Geçildi mi?

Emre SAYGIN-Tahsin YAMAK

60

Muhafazakâr Kemalizm

Kamil ERGENÇ

Umran

Sahibi

Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş. Adına
Şemseddin Özdemir

Genel Yayın Yönetmeni

Cevat Özkaya

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Metin Çiğnıkcı

İdare Merkezi

Alemdar Mah. Çatalçeşme Sok.

Defne Han No: 27/15

Cağaloğlu Fatih-İST.

Tel: (0212) 293 90 41

(0543) 281 58 85

www.umrandergisi.com.tr

editorumrandergisi@yandex.com

aboneumrandergisi@yandex.com

Temsilcilikler

Ankara: (0312) 418 12 77

İzmit: (0542) 250 75 77

Trabzon: (0462) 321 95 44

Görsel Yönetmen

Tekin Öztürk

Baskı: Çınar Basım Matbaacılık ve Yay.

Yüzyıl Mh. Matbaacılar Cd. Ata Han No: 34 K: 5

Bağcılar - İSTANBUL Tel: (0212) 628 96 00

Mayıs 2024 Sayı: 357

(İlk yayın tarihi: 1991 Bülten,
1993 Umran adıyla)

Yaygın, süreli, ayda bir yayımlanır.

Yazıların ve ilanların sorumluluğu

sahiplerine aittir. Bu dergi basın

meslek ilkelerine uymayı taahhüt

eder. Umran dergisi TÜRDEB ve

DERGİBİR üyesidir, Kültür ve Turizm

Bak. Kurumsal Abonesidir.

KRİTİK

63

"Söz"ün Başına Gelenler
"Önce Söz Vardı", "Sözün
Düşüşü", "Gebe Bırakan Söz"

Kâmil YEŞİL

YAŞAYAN İŞLÂM

69

Cuma Kayıtları
Dil Hapishanesi

Aytaç ÖREN

KÜLTÜR SANAT

71

Neyi Yaşayan Bir Neyzen:
Ömer Erdoğan

Nazgülü ÇARKANAT

74

Ahmet Hamdi Başar'ın
Atatürk'le Üç Ay Kitabı Üzerine

Güngör GÖÇER

80

Kimseyi Gölgede Bırakmayan
Bir Ansiklopedist: İhsan Işık

Mevlûde ACARTÜRK

83

Ödüller, Törenler ve Görmezden
Gelenler

Mehmet Semih ÖZDEMİR

85

İKSV, Sponsorluk ve LGBT
Propagandası

Abdurrahman GÜNER

Nasıl Abone Olabilirsiniz?

- Umran Dergisi'ne abone olmak veya aboneliğinizi yenilemek için 0212 293 90 41, 0543 281 58 85 abone hattımızı arayabilirsiniz.
- www.umrandergisi.com.tr sitemizden Abone Formu'nu doldurarak abone olabilirsiniz.

Abone Ücretleri (Yıllık/12 Sayı)

Yurt içi: 900 TL (Öğrenci: 800 TL), Yurt dışı: 120 Euro

Birim Fiyatı: 85 TL

Abone Ücretini Nasıl Ödeyebilirsiniz?

- Posta Çeki hesabımıza abone ücretini yatırarak.
- Posta Çeki Hesap No: 654482 Alıcı Adı: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.
- Banka Hesap numaramıza havale edebilirsiniz.
- Banka Hesap No: 8515535-2
- IBAN: TR460020500000851553500002 Kuveyt Türk
- Hesap: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.

MEDENİYETİN HESAPLAŞMA YA DA DİRENÇ NOKTALARI VE KUTSAL DİRENİŞ

TAHA ABDURRAHMAN

Salât ve selâm doğru sözlü ve her bakımdan güvenilir olan Peygamberimiz'e, O'nun yüce âline ve saygın ashabına olsun.¹ Değerli ilim insanları, düşünürler, kıymetli araştırmacılar, sayın profesörler, saygıdeğer katılımcılar! Allah Teâlâ'nın rahmeti ve bereketi hepinizin üzerine olsun. Yaptıkları iyi işler için insanlara teşekkür etmeyen, insanların Rabbine de şükretmez. Ben bu iki erdemden de mahrum kalmak istemem. Bu nedenle bu bereketli toplantıda, inşallah önemli etkileri olacağını düşündüğüm Doha Arapça Kitap Ödülü'nü organize eden ve bu doğrultuda hayırlı sonuçlara vesile olmasını ümit ettiğim şahsımla ilgili tercih ve kararları karşısında Katar devletine teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Bu ödül, ümmetin değerlerini korumayı ve diğer milletler arasındaki konumunu yüceltmeyi amaçlamaktadır. Bu noktada bu ödülün yönetim ve organizasyonundan sorumlu yetkililere de teşekkür etmeliyim. Zira sıkı çalışmaları ve fedakârlıkları, bu kültürel etkinliğin emanetini ne kadar iyi taşıdıkları konusunda yeterli ipucu vermektedir. Şimdi sunumuma geçmek istiyorum. Kendimi övmüş olurum endişesiyle hayatım hakkında konuşmaktan oldum olası çekinmişimdir. Buna karşın belki de bu bereketli oturumda, bir filozofun sorumluluklarını anlatmak üzere felsefenin seyrüseferi hakkında konuşursam benzer bir sıkıntıya düşmeyeceğim.

1 Metin, Taha Abdurrahman'ın Katar Doha Kitap Ödülü töreninin "İlim Hayatı Süreçler ve Tanıklıklar" başlıklı oturumunda 4 Mart 2024 tarihinde yaptığı konuşmanın tercümesidir. Metnin ara başlıkları tarafımızdan eklenmiştir. [çev.]

VAROLUŞSAL VE HAYATİ PROBLEMLER KARŞISINDA HESAPLAŞMA VE DİRENÇ GÖSTERME

Allah'ın yardımına sığınarak diyorum ki, felsefi yolculuğumun her aşamasında, ümmetin hayatında cereyan eden dönüm noktası niteliğindeki hadiseler, idrakimi ve duygularımı ele geçirmiştir. Ben bu süreçte dönüm noktası olayların yol açtığı varoluşsal ve hayati önemdeki sorulara cevap arayıp durdum. Elimden geldiğince, bu olaylardan bütüncül bir anlam çıkarmaya, buradan hareketle bazı sorunları ve delilleri ortaya koymaya gayret ettim. Bazen dönüm noktası niteliğindeki problemleri aydınlatmaya yönelik düşünsel bir zemin oluşturabilecek teoriler üretmeye çaba sarf ettim. Hâlen de bu çabamı devam ettirmekteyim. Nihayet yaşanan sıkıntılar, beni İslâm medeniyetinin karşı karşıya olduğu hesaplaşma ve direnç noktaları² üzerinde düşünmeye sevk etmiştir. Ben kendimi

2 Hesaplaşma ve direnç noktaları olarak aktarılan *sugûr* [tekili sagr], İslâm medeniyet tarihinde geçit ve serhat boylarında düşman saldırısına da açık yerleşim yeri ve istihkâm noktalarını ifade eder. Taha Abdurrahman'ın geniş ve zengin literatürü arasında yer alan *Sugûru'l-Murâbata* adlı kitabının adı, tarihsel ve coğrafi keşişme noktalarına atıfla İslâm medeniyetinin farklı medeniyetlerle ve paradigmalara keşişme, hesaplaşma ve direnç gösterme noktalarını anlatmak üzere bir adlandırma olarak yeniden kavramsallaştırmıştır. Bu doğrultuda bir tarafta İslâm medeniyetinin kendi içinde karşılıklı çatışmaları bertaraf edecek direnç noktaları oluşturmasına, diğer taraftan İslâm medeniyetinin keşiştiği diğer medeniyetler ve özellikle Batı medeniyetine ait türlü keşişme ve karşılaşma noktalarında direnç oluşturmasına ve buna uygun bir mekanizmanın oluşturulmasına atıf vardır. Bu anlamda *Sugûru'l-Murâbata*, kutsal direnişin keşişme-hesaplaşma ve direnç noktaları ve buna yönelik mekanizmanın bütününe ifade eder. [çev.]

de bu hesaplaşma ve direnç noktasına ilişkin katkı sağlayacak bir dava eri ve direnişçi olarak görüyorum.

Günler geçtikçe, [İslâm medeniyetine] ait hesaplaşma ve direnç ufkunu taşımadan gerçek düşünsel paradigmanın teşekkül edemeyeceğine, bir direnç noktasında konumlanma gayesi taşımayanın da düşünsel bir paradigma kuramayacağına dair kanaatim daha da pekişmiştir. Zira hesaplaşma ve direnç noktası şeklinde tezahür eden bir düşünsel paradigmada direnç noktası ile düşünsel paradigma arasındaki ilişki beden ve ruh şeklinde bir ilişkidir ve bu birbirini gerektiren ayrılmaz bir yapı oluşturur. Şöyle ki bu yapıda düşünsel paradigma, hesaplaşma ve direncin nirengi noktasıdır; hesaplaşma ve direnç refleksi ise söz konusu paradigmanın ete kemiğe bürünmüş vechesidir. Başka bir deyişle şöyle söyleyebiliriz: Düşünsel paradigma, hesaplaşma ve direnç refleksinin laboratuvarıdır; hesaplaşma ve direnç refleksi ise düşünsel paradigmanın tezahürü ve pratiğidir. Birazdan ifade edeceğimiz gibi, hesaplaşma ve direnç refleksinin, bir filozofun paradigmasının doğruluğunu belirlemede temel zemini oluşturan praksis ve eylem boyutuyla ilgili bir kavram olduğunu söylemenin vakti gelmiştir. Nihayetinde bu refleksi, söz konusu paradigmanın değerini belirleyen bir ölçüt olarak görmek gerekir. Böylece nasıl ki basın mensubu, aktüalitenin; tarihçi kendi tarihsel döneminin; politikacı konjonktürel şartların ve sufi ise ibnül-vakt diye anıldığı üzere o anın çocuğusa, filozof da kendi çağının çocuğudur. Burada her birinin kendine özgü zamanı ve metodolojik tercihleri vardır. Benden istenen şeyi, başka bir ifadeyle felsefenin seyrüseferi hakkında bütüncül bir projeksiyon tutmayı gerçekleştiremeyeceğimden korkmasaydım, ümmetin şu anda karşı karşıya olduğu ve benim “mutlak kötülük” diye adlandırdığım büyük olay üzerine, başka bir deyişle Filistin’deki mezalim konusunda konuşmakla yetinebilirdim.³

3 Taha Abdurrahman *hesaplaşma ve direnç felsefesi* [sagr felsefesi] ve buna bağlı bir strateji oluşturmak üzere özellikle Kudüs’ün fiziksel ve metafiziksel bütünlüğü temsil etme noktasından hareket etmektedir. Kudüs, miraci bir rota, iki âlemin kesişme noktası ve mahşer ve menşer yeridir. Bu bakımdan ilahi emanet paradigması açısından Kudüs ve Filistin meselesi, siyasi olduğu kadar, aynı zamanda metafizik ve felsefi bir meseledir. [çev.]

Ne var ki burada, benim felsefe yolculuğumu belirleyen hesaplaşma ve direnç noktalarından birkaçına da temas etmek zorundayım.

Medeniyetimizin farklı medeniyetlerle ve düşünsel paradigmalara kesişme noktasında yer alan ve üzerine kafa yordüğüm ve evvel emirde hesaplaşma ve direnç noktası olarak gördüğüm husus, akıl problematiğidir. [Siyonistler karşısında] 1967 yenilgisi, kendi varoluşsal hesaplaşmamda büyük bir sarsıntıya neden olmuştur. Bu olayın etkisini hiç üzerimden atamadım. İşte o günden beri kendimi mutlak kötülüğe karşı direnişe adadım. O dönemde, hangi akli sistematığın tüm Arapları böylesi bir yenilgiye uğratabildiği sorusu ile meşgul oldum. Bu zihni meşguliyet neticesinde savrulmamış, hoyrat olmayan, özgür bir Arap akli inşa edilmesi için çaba göstermeyi kendime görev saydım. Hayli uzun süre üzerinde emek verdikten sonra söz konusu akli sistematığın ya da başka bir deyişle rasyonalitenin iki suretten oluşacak bir yapı arz etmesi gerektiğini fark ettim.

Akli sureti oluşturan birinci bileşen, mantıksal surettir. Bu, rasyonel yaratıcı bir yapının, ancak en gelişmiş mantık araçlarına sahip olmakla mümkün olabileceğini ifade eder. Çünkü bilgiyi üreten bu yaratıcı rasyonel mekanizma, özellikle “tanım getirme”, “gerekçelendirme”, “argümantasyon”, “kuramsallaştırma” gibi vasıtalarla test edilip doğrulanabilir. Söz konusu mekanizma, test edilip doğrulandıktan sonra, akıl yürütmeye yönelik bu yollara başvuran kimsenin önünde epistemolojik yaratıcılık ufkunu açabilir.

Akli sureti oluşturan ikinci bileşen, felsefi surettir. Bu, akli ya da başka bir deyişle rasyonel özgürlüğün, ancak en gelişmiş bir düzeyde entelektüel potansiyele sahip olmakla sağlanabilece-

ğini ifade eder. Çünkü özellikle geleneği üreten rasyonel mekanizma, genel olarak iletişim, etkileşim, konuşma, diyalog, aktarım, anlama, öneri, eleştiri, tefsir ve tevil gibi akıl yürütme yollarıyla örölü potansiyel sayesinde sistematik bir yapı oluşturabilir. Akıl yürütmenin ikinci türüne özgü bu yollara başvuranlar, kendileri için kültürel bağımsızlığın kapısının aralandığını görürler. Ben bu şekilde yaratıcı ve özgür bir Arap rasyonelitesini inşa etme çabasına “[İslâm düşünce evrenini referans alan] *pragmatiks* [tedavülî] felsefe” adını vermekteyim.

Medeniyetimizin çeperinde bir hesaplaşma ve direnç noktası olarak bulunan ve benim üzerine kafa yordüğüm ikinci problem ise gelenek problematığıdır. Vaktiyle, Arap ve İslâm düşünce geleneği, epistemolojik boyutta ve bu epistemolojinin temsilcilerine yönelik olarak saldırılara maruz kalıyordu. Bütün bunların arka planında yabancı kültür ve medeniyetlerden devşirilmiş metodolojilere meftun olmak ve bel bağlamak yatıyordu. Bu aldatıcı metodolojilerin gerçek mahiyetine vâkıf olmam nedeniyle, harikulade bir yaratıcılığa sahip İslâmî düşünce evreni ve geleneğinin kendine özgü metodolojik bütünlüğünün temel parametrelerini ortaya koymak suretiyle kümülatif bir bakış açısı geliştirmek zorunda kaldım.

Bilahare aynı şekilde hesaplaşma ve direnç ekseninde yer alan modernite problematığını da gündemime aldım. O dönemde, sanki insanlık, aydınlanmanın ve devrimin temsilcileri dışında, bilim, ilerleme ve adalet namına daha önce hiçbir şey bilinmiyormuşçasına modernite ve onun mutlak zaferini kutsamaya yönelmişti.

Tüm bu gelişmeler, İslâm ümmetine mensup bireylerin ruhunda derin izler bırakıyor, onurlarını kırıyor ve onları ümitsizliğe sevk ediyordu. Modernitenin determinist tutumunu tam kalbinden ve derinlemesine öğrenmiş biri olarak, bu abartılı yaklaşımın yanlışlarını ortaya koymak ve modernitenin buz gibi gerçekliğini vurgulamak bana düşüyordu.

Bu anlayışla “modernitenin tezahür şekilleri” ve “modernitenin ruhu” arasında bir ayırım yapma yoluna müracaat ettim. Modernitenin tezahür şekilleri, modernite ile kendisini ilişkilendiren toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Buna mukabil modernitenin ruhu, Batı ve İslâm medeniyetleri başta olmak üzere bütün medeniyetlerde ortak bir unsurdur. Tam bu noktada özelde biz Arapların ve genelde bütün Müslümanların, moderniteye ilişkin kaybettiğimiz bu ruhu nasıl geri kazanabileceğimizi ve gerekli ilerlemeyi nasıl kesintisiz şekilde gerçekleştirebileceğimizi de açıklamaya yöneldim.

AKIL TUTULMASI VE AHLAKİ YOZLAŞMA ARAKESİTİNDE İNSAN

Dördüncü hesaplaşma ve direnç noktası olarak değerlendirdiğim husus, ahlak problematığıdır. Bahsettiğim menfur yenilgiden beri ahlaki problem karşısında direnç gösterdiğimi söyleyebilirim. Ben bu yenilginin temelinde iki neden görüyorum: Akıl tutulması ve ahlaki yozlaşma. Bu doğrultuda rasyonel boyutta bir hesaplaşma ve direnç gösterme ile işe koyuldum. Ne var ki gerçekte amacımın ahlaki boyutta bir hesaplaşma ve direnç olduğu gerçeğini hep gizledim.

İfade ettiğim akıl, gelenek ve moderniteye ilişkin problematiğe karşı direnç misyonumu gerçekleştirdikten sonra sıra ahlaki noktada hesaplaşmaya ve direnç göstermeye gelmişti. Benim bu konuda hesaplaşma ve direnç göstermeye ilişkin mücadelem iki döneme ayrılır. İlk dönemde modernitede ahlakla ilgili yozlaşma ve krize nelerin yol açmış olabileceği konusuna yönelik araştırma ve sorgulamalarımı gerçekleştirdim. Haddizatında buradaki krizin asıl nedeninin ahlakın, hayatın tüm alanlarından kopartılarak devre dışı bırakılması olduğunu gördüm. Nitekim ahlak, sanat ve kültürden kopartılmış, düşünce ve bilimden ayrıştırılmış, siyaset ve hukuktan tecrit edilmiştir.

Hatta ahlakın, kendi nirengi noktasını teşkil eden iman ve din ile dahi ilişkisi kesilmiştir. Bütün bunlara, paradoksal şekilde birbirleriyle konumlanmış iki ideal doğrultusunda başvurulmuştur. Bunlardan ilki “özgürlüklerin mutlak olması”; ikincisi ise “nesnelliğin korunması”dır. Sonuç itibarıyla modern insan, ahlaktan izole edilmiş, hatta tamamen moral değerlerden kopartılmış bir varlığa dönüştürülmüştür. Bu yüzden modernite döneminde eşcinselliğe meşruiyet kazandırılması yadırganmaz.

Ahlaki alanla ilgili hesaplaşma ve direnç gösterme mücadelemizin ikinci döneminde ahlakın, iman temelleri üzerinde yeniden inşa edilebilme imkânını sorgulamaya yöneldim. Ahlaki parametreler, insan ruhunda meydana gelen kırılmaları iyileştirebilmelidir ki, insan uzun süre hayatın her alanında tecrit edilmesi yüzünden baş etmek zorunda kaldığı problemlerinden sıyrılabilsin. Bu nedenle ahlaki paradigmayı “inançın üstünlüğü postulatı” olarak ifade edebileceğim temel bir ilkeye bağlamaktayım. Bunun ise temel formülasyonu şudur: Toplumsal yönetim stratejisi açısından inanç, krizler karşısında savrulmamak için bilimsel ve teknolojik alandaki ilerlemeler kadar güçlü, hatta ondan bile daha güçlü olmalıdır.

Bilindiği gibi seküler modern düşünce, ahlaki ilişkiler alanının toplumdaki bireylerin birbiriyle ilişkileri ile sınırlı olduğunu ve toplumun başlangıçta toplum sözleşmeleri ilkeleri üzerine kurulduğunu varsaymaktadır. O hâlde toplum sözleşmeleri ilkelerine karşı imanı referans alan alternatif sözleşme de seküler temelli toplum sözleşmeleri kadar güçlü olmalıdır. Bize göre toplum sözleşmeleri olarak bilinen söz konusu sözleşmelerin dinî karşılığı vahy edilmiş kitapların ortaya koyduğu sistematik yapıdır. Bu karşılığın adı ise “ilahi sözleşme” ya da başka bir deyişle “[Elest Bezmine dayalı şahadet] misakı”dır. Kuşkusuz şahadet misakı, seküler düşüncenin varsaydığı toplum sözleşmelerinden daha güçlüdür. Çünkü modernitenin icat ettiği toplum sözleşmeleri, şahadet misakinin üstünkörü seküler bir kopyasından ibarettir. Bir şeyin kopyası, her hâlükârda aslından daha düşük mertebededir. Bundan dolayı beşeri aklın ilkeleri yerine, ilahi şahadete dayalı sözleşme’nin [i’timâniyye] ilkelerini referans alan bir ahlak

sistematığının ortaya konması, benim için öncelikli bir uğraş olmuştur. Mihverinde ilahi şahadete dayalı sözleşmenin bulunduğu bir ahlaki paradigma olarak ortaya koyduğum ilahi emanet paradigmasının [i’timâniyye] ilk ilkesi, insanın âlemle ilişkisinin, modern düşüncedekinin aksine egemenlik ilişkisi değil, emanet ilişkisi şeklinde olması gerektiğidir. İlahi emanet hakların görev ve sorumluluklara bağlı ve tabi olmasını gerektirir. Zira görev ve sorumluluk olgusu, hak olgusundan önceliklidir. Ayrıca bu durum, tikel [cüzi] sorumluluğun tümel [külli] olana tabiiyetini gerektirmektedir. Çünkü tümel, tikelden daha önceliklidir. Benzer şekilde bu durum, olgunun, değere tabiiyetini gerektirmektedir. Zira değer de olgudan daha önceliklidir.

Nihayetinde Allah’ın yardımıyla, ahlaki alandaki seküler fragmantasyon ve parçalanmaya karşı, imanı referans alan direnç ekseninde bir ahlak felsefesi geliştirmeye muvaffak oldum. Şahadete dayalı ilahi misakin gücü kesin olduğuna göre, bu sözleşmenin sonuçlarının ortaya konulabilmesi ve sürecin sağlıklı bir biçimde yönetilebilmesi için imanı kendine referans alan hesaplaşma ve direnç olgusunun seküler ahlaki parçalanmaya yol açan yapıdan daha yüksek bir konumda yer alması gerekir. Bunu da sağlayacak yegâne yol, bana göre ilahi emanet [i’timân] felsefesidir.

MUTLAK KÖTÜLÜK VE İKİ BÜYÜK SORUMLULUK ÜZERİNE MÜLAHAZALARIM

Üzerine kafa yorduğum ve hesaplaşma ve direnç gösterme açısından mücadelesini verdiğim beşinci ve son problematik ise “mutlak kötülük” problemidir. Bu, en büyük ahlaki problemidir. Bundan dolayı bu hususta üzerine kafa yordüğüm ilk kavram, mücadele ve direncin kendisinde düğümlendiği kutsal direniş [murâbata] olgusudur. Çünkü söz konusu hesaplaşma ve direnç ile ilgili hiçbir şeye direnişin kendisi kadar muhtaç değiliz. Ben bu süreçte bilahare aşağıdaki soruları gündeme getirerek mutlak kötülük meselesi üzerinde kapsamlı ve çok yönlü bir imal-i fikir yürütmeye yöneldim. Söz konusu sorular, “Mutlak kötülük nasıl ortaya çıkar?”, “Kötülüğün tözsel gerçekliğinin doğası nedir?”, “Kötülüğün adında yatan nedenler ne

olabilir?”, “Kötülüğün uzak vadedeki sonuçları ne olabilir?” ve “Kötülükten tam anlamıyla korunmak mümkün müdür?” gibi sorulardır.

Kuşkusuz kötülük önceden de vardı, ama görünür değildi ya da bu kadar pervasızlaşmamıştı. Ne var ki şimdi kutsal topraklardaki direniş, daha önce yapamadığı bir şeyi yapmıştır. Kendisini daha önce yenmiş olanı mağlup etmiş ve düşmanın kibir ve karizmasını yerle bir etmiştir. [Filistin’deki olaylarda] kol gezen kötülük, iki boyutlu bir yapı hâlinde kendini göstermektedir. Birinci boyut, akla ve özgür iradeye meydan okunmasıdır. Gerçekten de bu kötülük, doğrudan akla meydan okumaktadır. Aklın, böylesi bir kötülüğe inanması bir tarafa, gerçekte akıl bu kötülüğü tasavvur bile edemez. Benzer şekilde bu kötülük, doğrudan özgür iradeye de meydan okumaktadır. Özgür iradenin böylesi bir kötülüğü tercih etmesi bir tarafa, özgür irade bu kötülüğü yapmaya niyet bile edemez.

Filistin’de kol gezen söz konusu kötülüğün ikinci boyutu ise, bitip tükenmek bilmeyen bir zulüm içermesidir. Bu zararlı ve yıkıcı eylemleri hangi açıdan ele alırsak alalım, bunlarda iyiliğe dair zerre kadar bir yön bulamayız. Bunlara hangi açıdan bakılırsa bakılsın, yapılanlar, mutlak zulümdür.

Bu akıl almaz ve sınırsız zulüm, birbirinden berrak iki gayeye matuftur. Birinci gaye, şehadete dayalı ilahi misakı devre dışı bırakmaktır. İlahi misak, insanın kardeşi konumunda olan diğer insanlar arasında olduğu gibi; insan ve yaratıcısı arasında da gerçekleşmiştir. İkinci gaye, fitratı bozmaktır. Fitrat, insanın iç dünyasına yerleştirilmiş değerler alanıdır. Şehadete dayalı ilahi misakın ihlali ve fitratın bozulmasıyla insan olma vasfı da ortadan kalkar. Dolayısıyla mutlak kötülüğün gayesi, ahlakın yozlaştırılarak ahlaki bir kriz durumu oluşturmak, nihayetinde tam bir ahlaksızlık alanı tesis etmektir. Öyle ki insan, iyiyi kötünden ve hakkı batıldan ayırt etme yeteneğini kaybetmiş. Bu doğrultuda söz konusu kötülükle mücadele etmek, nicelik ve nitelik açısından her şeyden daha fazla, büyük bir sorumluluk gerektirmektedir. Bu, daha önce hiçbir şeyde olmadığı kadar istisnasız herkes için zorunlu bir yükümlülüktür. Bu ağır sorumlulukta tek başına akıl ölçüt olamaz. Bu noktada aklın vahiyle desteklenmesi ve vahyin doğru-

luğundan yardım alarak burhani bir kesinliğe erişilmesi icap eder. Çünkü bir canı haksız yere öldürmek tüm insanları öldürmekle aynı şeydir. Benzer şekilde hiçbir gerekçe olmadan tek bir değeri bile haksız yere yok etmek tüm değerleri yok etmekle eşdeğerdir. Nitekim “tikel” [cüz] ve “tümel” [kül] ve özellikle can ve değer arasındaki söz konusu ruhani analogiye, mücerret akılla ya da başka bir deyişle enstrümantal akılla ulaşılamaz. [Tikel ve cüzi bir fenomenolojik yapıya mahkûm] enstrümantal akıl ile buna nasıl ulaşılabilsin ki, zira küllün kesreti ifade etmesi doğal bir durumken, tersi yani tek ve cüzi olanın kesreti ifade etmesi ve bütüncül bir yapı ortaya koyması düşünülemez. Bu itibarla insanın canı ve değer arasındaki bütüncül analogik bakışa enstrümantal akılla ulaşmak imkânsızdır. Bu noktada bize bu harikulade analogiyi idrak ettiren ve nedenleri üzerinde bizi tefekküre sevk eden vahiy, bunu elde etmeye yönelik vasıtaları da göstermektedir. Şu hâlde iki büyük sorumlulukla karşı karşıyayız. Bunlardan ilki, beşeri sorumluluk iken; diğeri, değerlere ilişkin sorumluluktur. Âlemin bekasını sağlayabilecek olan bu bütüncül yapıdır. İnsan, beşeri sorumluluk ve değerlere ilişkin sorumluluk şeklindeki bu iki büyük sorumluluğu, güçlü bir şekilde üstlenmedikçe dünya yok olmaya mahkûmdur. Mutlak kötülerin, değerlerden tecrit edilmiş bilimsel ve teknolojik potansiyellerini sürekli önelemeleri dikkate alındığında, her an rastgele bir yerde ezilmiş bir toplumu kontrolsüz ve denetimsiz bir şekilde katletmeyeceklerinden emin olamayız. Onlar bununla da yetinmeyerek dünyayı yok etme pahasına güç gösterisine yönelebilirler. Bunun ötesinde, direnç göstermemizi gerektiren daha tehlikeli ve daha vahim bir problemden söz edilebilir mi?

Krizlere karşı uyanık ve düşünce üretmede usta olduğunu iddia eden bir filozofun, düşünce üretme, kuram geliştirme ve insanları aydınlatma gibi yollarla direniş göstermeyerek, insanlığın daha önce hiç görmediği böylesi bir kötülükle mücadeleye karşı kılını dahi kıpırdatmaması durumunda bu iddiasının hiçbir değeri olamaz. Zira o, o andan itibaren gerçek bir filozof olma vasfını kaybetmiştir.

Allah’ın selamı üzerinize olsun.

Çeviren: Soner GÜNDÜÖZ

FİLİSTİN YÖNETİMİ AMACINI YİTİRDİ DEVLET ZAMANI GELDİ

RAJA KHALIDI

Gazze Şeridi'ndeki zalimce, merhametsizce saldırının ilk haftalarından bu yana Washington, Filistin Yönetimi'nde ıslahat yapılmasının bölgede savaş sonrası yönetimin vazgeçilmez bir parçası olduğu fikrine aşırı derecede önem verdi. ABD ile Arap ve Avrupalı müttefikleri, savaş sona erdiğinde Gazze'nin yönetiminden ne HAMAS'ın ne de İsrail'in sorumlu olmasını istiyor. Bu görev için varsayılan aday, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) tarafından 1990'larda İsrail-Filistin çatışmasına iki devletli bir çözüm getirmeyi amaçlayan bir dizi antlaşma olan Oslo barış antlaşmaları sırasında yönetim organı olarak kurulan Filistin Yönetimi'dir.

Filistin Yönetimi, Filistinlilerin siyasi bölünmesinin ardından 2006 yılında Gazze'den büyük ölçüde çekildi, Batı Şeria'nın bir bölümünün idaresini sürdürüyor. Filistin Yönetimi Başkanı Mahmud Abbas 14 Mart'ta, iki bölgeyi siyasi, idari ve iktisadi bakımdan yeniden birleştirmek amacıyla yeni bir Filistin hükûmeti kurması için teknokrat bir başbakan tayin etti, nihai gaye yıkıma uğramış Gazze Şeridi'ni yeniden inşa etmekte. Ancak bugün Filistin Yönetimi'nin böylesine köklü bir değişim için bir araç olarak uygun olup olmadığı tartışmalıdır.

FİLİSTİN YÖNETİMİ İŞLEVSİZ

Aslına bakılırsa Filistin Yönetimi'nin yenileneceğine dair inanç hayalperestlik sınırındadır. Filistin Yönetimi, İsrail-Filistin barış sürecini andıran her şeyin on yıl önce çökmesinden bu yana giderek daha etkisiz hâle geldi. Filistinlilerin çoğu tarafından güvenilmeyen Filistin Yönetimi, hem dostları hem de hasımları tarafından yolsuzluğa bulaşmış görülüyor. Son anketlere göre 88 yaşındaki başkan otokratikleş-

ti ve Filistinliler arasında ona verilen destek her zamankinden daha düşük. Yasama meclisinin yokluğunda Abbas ülkeyi 15 yıldır kararnamelerle yönetiyor. Abbas savaştan çok önce Filistinlilerden, Arap ülkelerinden ve Biden yönetiminden yetkilerinin bir kısmını bırakması yönünde artan bir baskıyla karşı karşıyaydı.

Filistin Yönetimi'nin Gazze'yi yönetmekle görevlendirilebilmesi için kendisini ıslah etmesi gerektiğini savunanlar asıl meseleyi gözden kaçırıyor. 2005'te bir dönem için seçilen ve hiçbir zaman meşru bir şekilde yenilenmeyen Abbas'ın yönetiminde birbirini izleyen başbakanlar ellerinden gelen her türlü reformu denediler ama sonuç alamadılar. Filistin Yönetimi'nin asıl sorunu sadece icraat ya da personel meselesi değil. Filistin Yönetimi raf ömrünü çoktan doldurdu. Meşruiyet eksikliği ve tabiatında var olan zayıflığı nedeniyle günleri uzun zamandır sayılı. Filistin Yönetimi, yönecek egemen bir devleti olmayan bir hükûmet. Büyük sorumluluğu var ancak çok az gücü var. Planlandığı gibi kendi kaderini tayin etmeye yönelik geçici bir araç değil, sürdürülemez statükonun koruyucusu olmaya mahkûmdu. Özgürleşmenin değil, tabi kılmanın bir aracı hâline geldi.

Filistin halkı, Filistin Yönetimi'nin bir yönetim otoritesi olarak uygunluğuna dair gerçekçi olmayan varsayımları desteklemek yerine, bu nadir dayanışma anından yararlanarak on yıllardır taahhüt ve inkâr ettikleri şeyi yaratmalı. Bugün, tek taraflı ve kolektif olarak "Filistin devletini" kimliklerinin, eylemliliklerinin ve müşterek kaderlerinin siyasi tezahürü görüp benimseyerek birleşebilirler. Filistinliler on yıllardır kurtuluş örgütleri tarafından temsil

Filistinli siyasi liderlerin Filistin Yönetimi'nden kurtulmasının tam zamanı. Tüm Filistinlileri temsil edecek ve bugün işgal altındaki Filistinlileri yarım özgür bir devlet içinde yönetecek yeni geçici Filistin devleti hükûmetini desteklemeliler.

ediliyordu, ancak bugün devlet, dünya çapındaki 14 milyon Filistinlinin millî evi olarak hizmet edebilecek tek varlık hâline geldi.

Filistin devleti, Filistinlilerin hayal gücünde ve kendi yasallıklarında zaten yerleşik. FKÖ, 1988'de kuruluşunu hedef olarak ilan etti ve 2012'de BM'ye gözlemci statüsüyle üye oldu. Ancak FKÖ Batı Şeria'da Filistin Yönetimi adı altında, HAMAS ise Gazze'de bir Filistin Yönetimi aracılığıyla yönetime devam ederken hem İsrail hem de ABD bir Filistin devletinin karşısında durdu. Bu açıkça felaket reçetesi idi ve HAMAS'ın 7 Ekim'deki saldırılarına inkâr edilemez bir şekilde katkıda bulundu.

Filistin Yönetimi, Filistin devletine giden yolda geçici bir organ olarak kurulmuştu. Artık amacına ulaştığını kabul etmenin zamanı geldi. Filistin devleti çatısı altında yeni kurumlar inşa etmek adına eski kurumların tasfiye edilmesi Filistinlileri birleştirebilir, temsilyetlerini yenileyebilir ve siyasetlerine meşruiyet ve hesap verebilirlik kazandırabilir.

FKÖ 1994'te Filistin Yönetimi'ni kurdu ve İsrail ile bağışçı ülkeler tarafından 2000 yılındaki kalıcı statü müzakerelerinde bağımsız bir Filistin devleti ortaya çıkana kadar görev yapacak geçici bir özyönetim hüviyetiyle tanındı. Bu plan Oslo barış sürecinin bir parçasıydı. Ancak Filistin Yönetimi'nin sadece beş yıl sürmesi öngörülüyordu. Ve 1994'ten bu yana çok şey değişti: 2000 yılındaki Camp David zirvesi çöktü. FKÖ'nün lideri Yaser Arafat hayatını kaybetti ve yerine Mahmud Abbas geçti. İsrail'in de dâhil olduğu birçok savaş on binlerce insanın hayatına mal oldu. İsrail Doğu Kudüs'te ve Batı Şeria'nın geri kalanında yerleşim inşaatlarını hızlandırdı.

Filistinliler yirmi yıla yakın bir süredir Batı Şeria'da FKÖ ve Gazze Şeridi'nde HAMAS arasında bölünmüş durumda. HAMAS 2006 yılında yasama meclisi seçimlerinde el-Fetih'e karşı zafer kazanarak iki grup arasında ölümcül bir mücadele başlattı. El-Fetih devletleşmeye giden yol olarak (başarısız) müzakereleri seçerken, HAMAS silahlı mücadelenin kurtuluşa ulaşmak için bir tercih olması gerektiğine inanıyor. 2017'de HAMAS, İsrail'in 1967 öncesi sınırlarına dayalı bir Filistin devletini kabul edecek şekilde tüzüğünde değişiklik yaptı ancak el-Fetih'in demokratik seçimlerde güç kaybetme korkusu, Arap ülkelerinin sponsorluğunda tekrarlanan millî uzlaşma görüşmelerinde ilerlemeyi engellemeye devam etti. Bu bölünmenin derinleştirilmesinde ne İsrail ne de ABD masum.

Filistin Yönetimi'nin hantal ve popüler olmayan bir yapıya bürünmesi şaşırtıcı değil. Filistinli araştırmacı Halil Şikaki'ye göre geçen Aralık ayı itibarıyla Filistinlilerin yaklaşık yüzde 60'ı Filistin Yönetimi'nin feshedilmesi gerektiğini düşünüyordu. Filistinlilerin büyük çoğunluğu Abbas ve kadrolarının liderliği, diktatör olarak değil kurumlar aracılığıyla yönetecek genç bir nesle devretmesi gerektiğine inanıyor. Abbas yaklaşık yirmi yıldır Filistin Yönetimi'ni yönetiyor ve en son 2021'de seçimleri erteledi. Abbas uzmanların, siyasi müttefiklerin veya astlarının tavsiyelerine pek aldırmaz etmeden, sırdaşlarından oluşan kapalı bir çevre aracılığıyla yönetiyor. Filistin Yönetimi de giderek şişmiş durumda. Filistin Yönetimi'nin 25 bakanlığı, bir düzine kamu kurumu ve 147 bin memuru var; ancak halka temel hizmetleri zar zor sağlayabiliyor. Filistinliler daha iyisini hak ediyor ve yapabilirler.

MESELE PERSONEL DEĞİL, YAPILARLA İLGİLİ

Dünyanın kendi kaderlerine karışmasını izleyen Filistinliler için en endişe verici olanı, ABD'li siyasetçiler arasında, siyasi gruplardan bağımsız teknokrat bir liderin getirilmesinin Filistin Yönetimi'ni bir şekilde düzelterek sihirli değnek olacağı yönündeki yaygın görüş. Filistin Yönetimi'nin sorunları parça parça reformlar, yeni kanunlar ya da bir dizi bakandan daha fazlasına ihtiyaç duyuyor. Bugün medyanın bir sonraki başkanın ya da bakanın kim olacağına ilişkin çılgınlığı asıl meseleyi gözden geçiriyor. Mesele personel değil, yapılarla ilgili.

Filistinliler, Filistin Yönetimi'ni defalarca reforma tabi tuttular ama bunun karşılığında pek bir şey elde edemediler. Örneğin 2006'dan 2012'ye kadar Başbakan Salam Fayyad sözde bir devlet-kurum inşası gündemi takip etti. Filistin Yönetimi kurumlarını güçlendirdiği takdirde Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun bu kurumları "devlet olmaya hazır" olarak onaylayacağını ve İsrail'i işgali sona erdirmeye, dünyayı da Filistinlilerin haklarını tanımaya ikna edeceğini umuyordu. Fayyad'ın programı, kamu maliyesi reformları ve piyasa dostu politikalar içeriyordu ancak İsrail'den anlamlı bir değişiklik gelmedi. O zamandan beri diğer başbakanlar bu yaklaşımdan uzaklaştılar ancak kötü yönetimden, vasat hizmetlerden ve kayırmacı, tepeden bakan bir kamu hizmetinden giderek daha fazla hoşnutsuzluk duyan Filistin halkına yanıt vermek için ellerinde çok az araç vardı.

Bazı Filistin Yönetimi reformları başarılı oldu. Arafat anayasayı değiştirerek başkanlık ve başbakanlık yetkilerini birbirinden ayırdı ve Fransa'daki sisteme benzer bir sisteme doğru ilerledi. Bu bazı denge ve denetleme mekanizmaları yaratması açısından önemliydi ancak Abbas kendi gücüne getirilen sınırlamaların çoğunu görmezden geldi. Filistin Yönetimi temel kamu hizmetleri ve altyapı hizmetlerini sağlıyor ve toplumsal taleplere yanıt vermeye çalışıyor ancak değişimi gerçekleştirecek yetki ve güvenilirlikten yoksun. Filistin Yönetimi'nin yasama organı, Batı Şeria ve Gazze'nin yönetim makamlarının 2007'de ayrılmasından bu yana toplanmadı. O zamandan beri Filistin Yönetimi yasaları bakanlık tavsiyesi ve başkanlık kararname ile yapılıyor ve bu da yasal bir karmaşa yaratıyor.

Abbas yönetimindeki birleşik güvenlik gücü, Batı Şeria'nın Filistin Yönetimi kontrolündeki bölgelerde ikinci intifadanın kanunsuzluğuna son verdi ve bu güç Abbas'ın Filistin Yönetimi'nin ana yetki alanını yönetme kabiliyetinde etkin olmaya devam ediyor. Filistin Yönetimi'nin sivil işlevlerinin zayıflığı, Filistin içi kanun ve düzeni sağlayan ancak İsrail'in askerî operasyonları ve yerleşimcilerin saldırıları karşısında kenara çekilen güçlü güvenlik güçleriyle tezat oluşturuyor. Bu da Filistin Yönetimi'nin, İsrail'in işgal sisteminde bir çarktan fazlası olmadığı şeklindeki popüler imajını pekiştiriyor.

Filistin Yönetimi ekonomik ve mali açıdan da sıkıntı çekiyor. Filistin ekonomisi kritik ölçüde İsrail'deki işlere ve İsrail tarafından kontrol edilen gelirlere bağımlı ki bu gelirler millî gelirin üçte birinden fazlasını oluşturuyor ve şu anda eş zamanlı olarak çökmüş durumda. Ekim ayından bu yana İsrail, daha önce İsrail'de çalışan 180 bin Filistinlinin çoğunun ülkeye girişini yasaklarken, aşırılık yanlısı İsrail Maliye Bakanı da Gazze'deki çalışanlarına maaş ve emekli maaşı ödemediği için cezalandırmak amacıyla Filistin Yönetimi'ne vergi fonu aktarmıyor. Filistin Yönetimi'nin, gücünün son kalıntısı olan Gazze'de veya Batı Şeria'da kamu sektörü maaşlarının tamamını ödeyeceğine artık güvenilemez.

YENİ BİR BAŞLANGIÇ

Filistin Yönetimi yeniden canlandırılmayacak, reforme edilemeyecek ya da yeniden yapılandırılmayacak kadar işlevsiz. FKÖ artık 14 milyon Filistinlinin tamamını temsil ettiğini iddia edemez. HAMAS ve direniş grupları da

Gazze'nin tozu dumanı dindikten sonra yönetimi üstlenemezler çünkü örgütsel olarak ezilmiş görünüyorlar. Filistin halkının etkin ve dürüst bir hükûmete ihtiyacı var ve bunu hak ediyor.

Başarısızlıkla lekelenmemiş tek meşru Filistin siyasi varlığı Filistin devletidir. Dünya milletleri arasındaki yerini almak için hazırda bekliyor. El-Fetih ve FKÖ'nün yanı sıra direniş gruplarından da dâhil Filistinli siyasi liderlerin Filistin Yönetimi'nden kurtulmasının tam zamanı. Tüm Filistinlileri temsil edecek ve bugün işgal altındaki Filistinlileri yarın özgür bir devlet içinde yönetecek yeni geçici Filistin devleti hükûmetini desteklemeliler.

Süreç devrimci değil dönüştürücü olmalı; tıpkı Oslo'dan sonra FKÖ'nün yetkilerini Filistin Yönetimi'ne devretmesi gibi. Filistinlilerin yumuşak bir iktidar geçişine ihtiyacı var. Bu kez devlet kurma süreci, Filistinli siyasi grupların yanı sıra Filistin Yönetimi ve kurumlarını da partizan olmayan daha geniş bir devlet çerçevesi içine katacak. Bu süreç, Oslo antlaşmalarının imzacısı ve devletin işlevlerini yerine getirebilmesi için yasal ve diplomatik temsil statüsüne sahip FKÖ bünyesinde başlamalı. Filistin Yönetimi'nin ve FKÖ'nün itibari başkanı Abbas, işgal altındaki toprakları yönetme yetkisine sahip geçici bir Filistin devleti hükûmetinden başlayarak kurumlarını oluşturacak, uluslararası destekle harap olmuş Gazze'yi yeniden inşa edecek ve millî seçimlere hazırlanacak bir dizi tedbirle zamana bağlı bir devlet kuruluş sürecinin başladığını ilan etmeli.

Batı Şeria ve Gazze'nin iyi yönetişimine yönelik teknokratik düzenlemeler ancak millî bir siyasi diyalogun, bölünme sayfasını kapatıp devlet inşasına odaklanan yeni bir sayfa açmasıyla başarıya ulaşabilir. FKÖ grupları ve HAMAS tarafından oluşturulacak bir başkanlık konseyi ve (FKÖ'nün atıl durumdaki Ulusal Konseyi gibi) halka açık bir danışma meclisi aracılığıyla demokratik bir geleceğin ana hatları tartışılıp üzerinde mutabık kalınabilir ve Filistin halkına kimin liderlik etmeye en uygun olduğuna sandıkta karar verilebilir. Bu aşamada, dünyanın dört bir yanından üst düzey Filistinli hukuk uz-

manları bir araya gelerek devlet için bir anayasa taslağı hazırlamalı.

Güvenlik ve dış ilişkiler devlet başkanının yetkisinde kalırken maliye, idare ve yeniden imar başbakana bağlı olmalı. 20 yıl önce kurulması gereken ancak Abbas tarafından göz ardı edilen bir denge. Bu rollerin anayasada nasıl yer alacağı başkanlık konseyi ve Millî Konsey gibi bir danışma organı tarafından değerlendirilebilir. Ancak daha ilk günden itibaren yeni başkanın, öncekilerin mirasından net bir kopuş sergileme fırsatı var. Yarı sayıda bakanlıkla daha yalın bir hükûmet kurabilir ve yıllardır engellenen kamu maliyesi, kamu hizmeti, sosyal ve ekonomik reformları hayata geçirebilir.

Başlangıçta, devletin yerleşik vatandaşları şu anda Filistin Yönetimi kimlik kartı ve pasaportu taşıyan 5 milyon Filistinli olmalı, ancak devlet sonunda kimliğin bir teyidi olarak dünya çapındaki Filistinli mültecilere ikameti olmaksızın vatandaşlık vermeli. Filistinliler, diaspora toplulukları ve gruplarından müteşekkil bir kolektif değil, kendilerini anavatanlarına bağlayan bir devletin vatandaşları sayılmaya başlayabilirler.

Yeni Filistin devletinin bir parçası olarak kurulacak bir hükûmet, Filistin siyasetinin bugünkü parçalı yapısına kıyasla çok da maddi yarar sağlayacak gibi görünmeyebilir. ABD ya da İsrail tarafından tanınması pek muhtemel değil. İsrail işgali altında kalmaya devam edecek ve mevcut sisteme göre hiçbir diplomatik fayda sağlamayacak. Ancak yeni bir hükûmet Filistinlilere yeni ve daha iyi yapılar inşa etme, liderlerine itimadı ve dünyanın saygısını yeniden kazanma talihini sunacak. Devlet tüm Filistinli grupları kapsayacak ve müşterek noktaların bulunup farklılıkların çözülebileceği bir forum işlevi görecek. Filistin devletinin kâğıt üzerindeki mürekkepten daha fazlası olmasının zamanı geldi. Kendi adı altında bir hükûmet kurmak, millî kurtuluşun uzun yürüyüşünde bir sonraki adımdır.

Kaynak:

ABD'nin dış politikasının şekillenmesinde etkin rol oynayan Dış İlişkiler Konseyi'nin (CFR) yayın organı *Foreign Affairs* (19 Mart 2024) dergisi.

Çeviren: Ekrem Buğra ÖZDEMİR

TÜRK DEMOKRASİSİ İYİ DURUMDA

Salahaddin EL-CORŞİ

Uzun süre iktidarda kalan partinin hastalıkları çoğalır, kurtlaşma ve yolsuzlukla dolar, halkının omuzlarında yük hâline gelir. Bu hafife alınmayacak genel bir kuraldır ve tüm dünya ülkelerini kapsar. Tarihin gerçekleri ve tecrübeler bunu ispatlamıştır. Demokratik veya tek bir yöneticinin ve tek partinin bulunduğu despot rejimlerin yönettiği ülkeler için durum aynıdır, değişmez. Binaenaleyh yerel seçimler vesilesiyle Türkiye'de yaşananlar sürpriz ve şaşırtıcı değil.

AK Parti, başkanı Erdoğan'ın son cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki başarısı ve ayrıca parlamento seçimlerindeki direnci sonrası iktidarda bekasının kalıcı olduğunu düşündü. Bu yüzden yönetim, belediyelerde zaferin garantili ve kaçınılmaz olacağını bekliyordu ancak hayal kırıklığına uğradı ve tam tersi gerçekleşti. Muhalefetteki laik CHP geçmişte aldığı İstanbul ve Ankara gibi belediyeleri korudu ve bununla yetinmeyip birçok şehirde başka belediyeler de aldı. AK Parti için bu tam bir şoktu.

İktidar partisi bir dönem daha iktidarda kalma niyetindeyse Erdoğan'ın iktidarı nihai olarak bırakmasından önceki gelecek dört yıl gerçek reformların yapılacağı bir dönem olması farz edilmektedir. Geçen dönem boyunca liderine dayanmanın, artık pratik ve siyasi olarak amaçları tükenmiştir. Dünyada birçok partinin yaşadığı kronik bir hastalıktır bu. Bir liderin dehası, belli bir süre sonra biten bir pil gibidir. Lider yaşlanırsa parti yaşlanır, devlet bocalar ve son yaklaşır. Partinin yetkin ve çok yönlü bir ekip siya-

setine dönmesi, kendisini Erdoğan sonrası döneme hazırlaması, 2002 yılında başlayan ve dört yıl daha sürecek olan iktidardaki uzun yolculuğu sonrası yeni yüzlere güvenmesi gerekmektedir.

Önceki dönem Türkiye'yi uluslararası düzlemde önemli bir figür hâline getiren dış politika başarılı olsa da ekonomisi temel hatalardan şikâyet etmektedir. Siyaseti ekonominin önüne koymak, aralarında Tunus'un da bulunduğu iktidar partilerini vuran ölümcül kusurlardandır. Herhangi bir ülkede vatandaş sadece siyasi sloganlarla yaşamaz. Vatandaşın ihtiyaçları çeşitlidir ve bu ihtiyaçlardan birçoğundan yoksun kaldığında kızar, önce kızgınlık, sonra öfke, ardından sokağa çıkma ve en sonunda iktidar partisine verdiği oyu çekip muhalefete vererek veya sandığa gitmeyerek seçim cezalandırmasına dönüşen yöntemlerle tepki verir. Bu şekilde güç dengeleri değişir, partizan hesaplar bozulur, oy sandıkları gizli olanı ortaya çıkarır ve gafilleri uyandırır.

Yolsuzluk devletleri ve rejimleri tehdit eden, vatandaşların ve özellikle de düşük gelirli vatandaşların geçim kaynaklarını ve alım güçlerini tüketen daimi bir tehlikedir. Görünen o ki Türkiye'de iktidar partisinin arkasına gizlenen bazı lobiler daha da kötüleşti ve ciddi bir tehdit hâline geldi, bunları dağıtmanın, devletten uzaklaştırmanın ve kurumları bunlardan temizlemenin zamanı gelmiştir.

Bu esnada muhalefet gelecek döneme hazırlık yaparak pusuda beklemektedir. Muhalefetin

cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinde aldığı yenilgi muhalefet parti yönetimlerinde ve tabanlarında olumsuz etki oluşturdu, CHP liderini değiştirdi, özeleştiri yaptı ve farklı bir şekilde görünecek aday stratejisini düzeltti. Belediyelerde elde ettiği bu açık ara zafer, kendisine ve tarihsel kredisine güveni yeniden tesis edecek ve diğer muhalefet partilerini gelecek seçimlere doğru yönlendirmek için daha yetenekli hâle getirecek. Belki de bu güçlü umut dozu CHP'yi erken seçim çağrısı yapmaya itmektedir.

Türkiye bölgesel ve uluslararası haritada büyük ve dengeli bir ülkedir. Yaşananlar, ağırlığını, rolünü ve etkisini değiştirmiyor. Tam aksine belediye seçimleri toplumun canlılığını ve doğru zamanda ulaşması garanti mesajlar gönderme kabiliyetini ortaya koymuştur. Halkın ekseriyeti geçen yıl boyunca cumhurbaşkanı Erdoğan ve partisine güvenoyu verilmesinin -çok başlı muhalefetin Türkiye'yi yönetme ehliyetinin olmaması gölgesinde- ülkenin çıkarına olacağını bilincindeydi. Sonrasında halk iktidar partisini, politikalarını değiştirmemesi ve önceliklerini gözden geçirmemesi hâlinde harekete geçirmek ve misilleme konusunda uyarmak için geri döndü. Bu da Türk demokrasisinin bazı eksikliklere rağmen iyi durumda olduğunu göstermektedir. Demokrasi kendi kendini düzeltir. Güç dengelerinin değişmesi her hâlükkârda sağlıklı bir olgudur, hem iktidar partisi hem de muhalefet bundan istifade edebilir. En önemli ve kalıcı faktör halktır.

(arabi21.com , Tunuslu gazeteci ve yazar, 9 Nisan 2024)

HENİYYE'NİN EVLATLARININ ŞEHÂDETİ VE KİRLİ PROPAGANDA

İhsan EL-FAKİH

İsmail Heniyye ve arkadaşları, Gazze halkından kararlı ve sabırlı olmalarını isterken oğulları ve akrabaları Doha otellerinde güven içinde." 7 Ekim'den bu yana Arap medya organlarının, siyaset ve medya dünyasındakilerin tekrarlayıp durduğu algı yaratma propagandasının içeriği buydu.

Bu iğrenç propaganda, HAMAS hareketiyle ideolojik ve siyasi hesapları görmek için kullanıldı. Amaç ise hareketi halk desteğinden koparmak ve liderlerini uğruna kendi halklarını kurban eden ve cehennem tünellerine girdiren dolar balinaları olarak göstermek.

Bu propaganda, Arap ülkelerinden, Gazze halkının ölüm makinesinden kurtarılması ve direnişle dayanışma içine girilmesi için ciddi bir şekilde harekete geçmelerini isteyenlere verilen cevapların başında geliyordu. Bu propaganda birileri tarafından yayıldı ve tasdik edildi ancak HAMAS'ın Politbüro Başkanı İsmail Heniyye'nin evlat ve torunlarından yedisinin Ramazan Bayramı'nın birinci günü Gazze'ye yönelik Siyonist bombardımanında şehit olduğu haberiyle kesintiye uğradı. Burada büyü bozuldu, mit çürütüldü, iddia edenlerin iftirası açığa çıkarıldı, gazetecilerin ve siyasetçilerin uzun süre dayandığı kıymetli malzeme zayi oldu. Direniş liderleri bu nefret dolu suçlamadan aklandı ve kendilerine atfedilenlere karşı savunuldular.

Peki, Heniyye'nin oğullarının ve torunlarının öldürülmesi hadisesi sonrası bu iddiayı destekleyen gazeteciler ve siyasetçiler nasıl bir tepki verdi? Bazı medya organları kendilerini utandıran bu haberi görmezlikten geldi, bazıları ise ayrıntılara girmeden geçti. Bu iddiayı çok dillendiren bazı gazeteciler ve siyasetçiler sessiz kalırken bir kısmı da dün Heniyye'nin evlatları ve ailesinin Katar otellerinde eğlendiği iddiasından hiç bahsetmemişler gibi olayı doğal bir şekilde kınadı.

Kesinlikle bu kimselerden üzüntülerini ortaya koymaları ve direniş liderlerinden önce ümmetten özür dilemeleri beklenmiyor. Bunun stratejik bir husumet ve hesapların görülmesi olduğu açık ancak bu medya skandalı, mesleki davranışlarını düzeltmeleri için duraksamalarını zorunlu kılmaz mı?

Bizler burada televizyonlara çıkan ve direniş yalanlar yağdıran gazetecilerle veya siyasi yorumcularla ilgili bir meslek ahlakından bahsediyoruz. Filistin'e karşı yapmaları gereken dinî, millî veya insani bir görevden konuşmuyoruz. Aksi takdirde direnişin Baptist Hastanesi'ni bombaladığı yalanını, Biden'in kendisi yanı sıra medya organlarının yaydığı İsraili bebekleri katlettiği efsanesini uçuran Batı'daki meslektaşlarından ne farkları kalır?

İsmail Heniyye bir şekilde ailesini Gazze'den çıkarabilirdi, ahlaki sebepler dışında bunu yapmasına bir engel göremiyorum. Zira onun evlatlarının ve ailesinin kanı, şehit oldukları haberini alması sonrası söylediği gibi halkın geri kalanının kanından daha değerli değil.

Heniyye haberi Doha hastanelerinde tedavi gören yaralıları incelerken aldı, tepkisi Arap ve Batı halkları ve medya organları tarafından şaşkınlıkla karşılandı ve ilgi konusu oldu. Gazeteci Vail Dahduh Heniyye'nin kararlılığından bahsederek Gazze'nin dağı olarak niteliyor ve Filistinlilerin direnişinin zirvesinin temsilcisi olarak sayıyordu. Eşini, üç oğlunu ve torununu kaybetti, Katar'da tedavi için çıktığı zamana kadar işini sürdürdü ancak Heniyye'nin kararlılığı ve sabrı tüm tahminlerin üstündeydi.

Yaralıları inceliyordu, üç oğlu ve dört torununun şehit oldukları haberi geldi aniden ve bir süre sadece yere baktı, ardından onlar için dua etti ve hiçbir şey olmamış gibi ziyaret programını tamamlamakta ısrar etti. Olayın ardından yaptığı açıklamalarda bu acıların ve kanun geleceği şekillendireceğini, Gazze'yi terk etmeyen ve ailesinden şehit düşen 60 kişiye eklenen oğullarının ve torunlarının kanunun Filistin halkının kanından daha değerli olmadığını ve kendilerini yolu tamamlama ısrarında daha kararlı kalacağını söyledi.

Ardından tedavi için hastanede yatmakta olan eşiyile fotoğrafıyla bizi şaşırttı. Eşine haberi verdikten sonra zafer işareti, yüzlerinde memnuniyet ve sabır gülümsemesi ile göründüler. Heniyye de her beşer gibi acı çeken bir insan ve bu sözleri sarf ederken acısını bastırıyordur, haberi aldığından kalbi kavruluyordur ama sorumluluk makamında olduğunu, kararlılığının, sabır ve metanetinin Gazze halkı üzerinde olumlu etkisi olacağını biliyor.

Bu destansı kararlılık, kendisini, malını, rahatını, ailesini ve sahip olduğu her şeyi verdiği dava sahibinde olur ancak. Paranın, şöhretin ve dünya süslerinin kölesi olanda, halkının kanını ticarete döken liderlerde olmaz.

Politbüro üyelerinin Gazze top-raklarında bulunmasını ve halkıyla birlikte ölümü paylaşmasını isteyenler kan taciri teslimiyetçi korkaklardır. Hangi mantıkla düşünüyor, hangi kalemle yazıyor, hangi ahlakla hareket ediyorlar?

Şayet politbüro üyeleri yıkım makinesinin hedefi olmaktan uzakta olmazlarsa Gazze'deki durumu arabulucularla ve düşmanlarla kimler müzakere edecek? Kassam'ın saha komutanları tünellerden çıkıp özel bir uçakla Gazze semalarında uçarak müzakere masasına mı gelecekler?

Bu düşmanca eğilimin sahipleri direnişi ve adamlarını şeytanlaştırmaktan vazgeçemeyeceklerdir kesinlikle ancak beni endişelendiren, bu yanıltıcı malzemelere maruz kalan kitlelerdir. Bu kitleler kesin delil olmadan başlatılan konuşmalara güvenmemeleri gerektiğinin şuurunda olmalı. Vakit savaş vaktidir, propagandaları hafife aldığımız, kesin olmadan tekrarladığımız ve yaydığımız vakit değildir. Allah her şeye kadirdir ancak insanların çoğu bunu bilmemektedir.

(*El-Kudsü'l-Arabi* gazetesi, القدس Ürdünlü gazeteci ve yazar, 15 Nisan 2024)

İSRAİL'İN CEVABI VE İRAN'IN SİYASETİ

Amir ŞUBEKİ

İsrail İran'ın misillemesine, İsfahan yakınlarındaki nükleer tesislerinden birine yakın hava üssünü hedef alan ve S-300 hava savunma sistemlerinden bazısını yerle bir eden bir saldırıyla yanıt verdi. İran, ordu komutanı Abdurrahim Musevi aracılığıyla, hava savunmalarının birçok "uçan cisim" düşürdüğünü açıkladı.

İran Devlet Televizyonu da İsfahan'daki hava savunma sisteminin çalıştırıldığını kaydetti. İran Dışişleri Bakanı ise geçen gece yaşananların "çocukların İran'da oynadığı iki veya üç insansız hava aracından ibaret olduğunu" ifade etti ve İsrail rejiminden İran'ın çıkarlarına yönelik yeni bir macera olmadıkça cevap vermeyeceğiz." dedi.

İsrail tarafı ise İran'a saldırdığını resmen açıklamadı ve başta *Jerusalem Post* olmak üzere bazı İsrail gazeteleri güvenlik kaynaklarına dayandırarak İsrail'in saldırıyı düzenlediğini ancak "stratejik sebeplerden" ötürü üstlenmeyeceğini yazdı.

ABD'nin iki taraf arasındaki çatışmanın kapsamlı şekilde kontrol den çıkması için kilit rol oynadığı açık ve bu durum bazılarının başından itibaren çatışmanın ciddiyetini sorgulamasına yol açtı. Gerçekten de iki ülke arasındaki rekabet ve çatışma gerçek ve mevcuttur ancak iki ülke de bunun topyekûn bir savaşa dönüşmesinin gerekmediğini düşünüyor ve İran, İsrail'e ve uluslararası sisteme karşı kapsamlı bir çatışmaya girmemekte ve acı verici yenilgilerle sonuçlanan Arap deneyimlerini tekrarlamamakta kararlı.

İran'ın 1979'daki devrimi akabinde ABD ile ve ardından Batılı

süper ülkeler ve Körfez ülkeleriyle nükleer projesi ve Arap ülkelerinin içişlerine müdahaleleri sebebiyle karşı karşıya gelmesinden itibaren izlediği siyaset, herkesle ustaca yürüttüğü bir siyasettir. Ülkelere sert şekilde müdahale etmekte ve kazandığını düşündüğü çokça hatalar da işlemektedir. Buna karşın bu ülkeler her çekişmede veya müzakere masasında kullandığı güç kartlarını temsil etmektedir. İran süper güçlerle çatışma noktasına geldiği vakit uluslararası sahadaki işlerin beyaz ve siyah olmadığını, herhangi bir orta ölçekli bir ülkenin büyük hesap hataları yaptığı takdirde ABD ve Batı tarafından avlanacağını bilincindedir. İran yönetimi Saddam Hüseyin'in yerinde olsaydı hiçbir şekilde Kuveyt'i işgal edip kaba kuvvetle Irak'a katma kararı vermezdi. Sadece tartışmalı sınır şeridini kontrol altına alır ve oradan çekilmesi karşılığında bazı kazançlar elde etmek için Kuveyt ile müzakerelere girerdi.

Buradan hareketle İran'ın İsrail'e cevabı "süper güçlerle" çekişmeye hükmeden kuralların gölgesinde önceden hesap edilmişti. Etkisi sembolik ve maddi oldu ancak acı verici olmadı ve İsrailileri öldürmedi. Bu yüzden İbrani devletinin cevabı daha uysal ve sakindi.

İran büyüklerin bir parçası olmaya çalıştığı puanlarla uluslararası çekişmenin bir parçasıdır. Bu da kapsamlı görülen ve ağır yenilgilerle sonuçlanan ateşli bir çatışmayla ilgili farklı kurallar gerektirmektedir.

(*El-Mısır El-Yevm* gazetesi, المصرى اليوم Mısırlı yazar, 21 Nisan 2024)

SIYASAL İSLÂM MİLLÎ BİR GEREKLİLİKTİR

Ali EL-ABDULLAH

İslâmî Direniş Hareketi Hamas'ın askerî kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları 7 Ekim 2023'te Aksa Tufanı operasyonunu yaptı. Ardından Gazze Şeridi'ne yönelik binlerce kurban, yüz binlerce yaralı ve kayıp, evlerde, tesislerde ve altyapılarda korkunç bir yıkım bırakan barbarca Siyonist saldırılar, Tufan'ın sonuçları, siyasi ve ahlaki sorumluluk hakkında soru işaretleri oluşturdu. Entelektüel figürler ve Arap siyasi hareketleri bu sorumluluğu HAMAS hareketine yüklediler, hareketin şiddet yöntemleriyle "ölüm ve yıkım" getiren dinî ideolojisine bağladılar, Mısır Müslüman Kardeşler ve Tunus Nahda hareketlerine yapıldığı gibi HAMAS'a siyasi çalışmadan çekilme çağrısı yaptılar.

HAMAS'ı ölüm ve yıkımdan sorumlu tutmak, siyasi analistler arasında aşılması mümkün olmayan bir anlaşmazlık noktasını oluşturmaktadır. Zira HAMAS'ı sorumlu tutan Arapların çoğunluğu siyasi İslâmî hareketleri düşman gören ideolojik temelle hareket ediyorlar. Ancak aşılması veya göz ardı edilmesi mümkün olmayan şey, bu hareketlerin siyasi alandan çıkarılması ve burada çalışmak gibi en doğal haklarından mahrum bırakılması çağrısıdır. Çünkü siyasi dışlama siyaset sahnesinde bir boşluk oluşturacağı için hem demokratik değildir hem de temsil ettikleri siyasi güçten mahrum bırakılmalarının bir sonucu olarak toplumun geniş kesimlerinin kamu işlerine katılma konusunda isteksiz kalmalarına yol açar. Kültürleri, değerleri, siyasi ve toplumsal tahayyülleri İslâmî içerikli olduğu için entelektüel figürler ve siyasi akımlar selefi siyasi İslâmî hareketlerin sloganlarına ve Müslümanlar arasında icma konusu olmayan programlarına başvurdular. Bu

durum, İŞİD'in, kendi fikrî ve siyasi eğilimlerini reddettikleri için Sünni Müslümanları öldürmesinde açıkça ortaya çıktı. Öldürdükleri Sünni Müslümanların sayısı diğer dinlerden ve mezheplerden öldürdüklerinin çok üstündedir. İdlib ve Halep kırsallarında Nusra Cephesi'nin (daha sonra Hey'etü't-Tahriri's-Şam oldu) politikalarına karşı gösteriler yapıldı. Siyasi İslâmî hareketler aşağıdaki gerçekler ışığında kendi varoluşları ve İslâm toplumlarındaki siyasi hayatta rol oynamaları için nesnel gerekçelere sahiptir:

Birincisi, İslâm'ın felsefesi ve genel değerleri imani ve ibadet boyutundan ayrılmaz siyasi ve sosyal direktifler içermektedir.

İkincisi, bu direktiflerin inanlar nezdinde kesin bir inanca dönüşmesi, aşılması veya bypas edilmesinin mümkün olmaması. Zira İslâm Müslüman toplumlarının oluşumunda ve Müslüman bireyin kişiliğinde yapısal bir unsurdur. Aşılması ve yerine ikinci bir inanç konulması kolay değildir.

Üçüncüsü, İslâm'ın Moğol ve Avrupa istilalarına karşı direnişte oynadığı rol, Müslüman toplumları baskı ve sömürgecilikten kurtarmadaki başarısı.

Dördüncüsü, günümüz dünyasının tanık olduğu farklı düzeylerdeki çekişmeler var. ABD ve Avrupa'nın dünyayı Batılılaştırma çabası karşısında Çin ve Rusya'nın uluslararası karar alma mekanizmaları üzerindeki ABD hegemonyasını kırma ve dünya haritasında kendi millî çıkarlarına hizmet edecek uygun bir konum elde etme çabaları bunların ilki. Güçlü bölge ülkelerinin (Türkiye, İran ve İsrail'in), Arap ülkeleri de dâhil küçük ve zayıf ülkelere kendi hegemonyalarını dayatma çabaları ve İslâm

dünyası halklarının kendilerini bağımlılıktan, despotluk ve yolsuzluktan kurtarma çabaları...

Batı ve onun temel gücü ABD, kurallara dayalı uluslararası sistemin savunulmasından başlayarak Batılılaştırma suretiyle dünya üzerindeki hegemonyasını ve kontrolünü ebedî kılmaya çalışıyor ve Almanya doğumlu Amerikalı siyaset bilimci Reinhold Niebuhr'un da "Kuralların kendisi bir hegemonya biçimidir," şeklinde gözlemlendiği üzere bu siyasetin doğasındaki hegemonyayı tanımamaktadır. Kurallar tarafsız değildir, aksine ABD liderliğinde 80 yıldır liberal dünyanın hâkim olduğu mevcut uluslararası statükoyu korumak için tasarlandı. Kurallara dayalı sistem bu hegemonya için bir araçtan başka bir şey değildir. Bireyin toplumdaki kurtulduğu zaman daha büyük olacağı, eşcinsellik vb. kanıtlanmamış gerekçelerle mutlak bireycilik gibi sosyal değerlerin pazarlanması yoluyla bu hegemonya kurulmaktadır.

Rusya ve Çin, toplumların kolektif ve bireysel düzeyde özgürleşmesine yol açacak fikrî ve değer esaslı temellere sahip olmaksızın Batı hegemonyasını kırmaya çalışıyor. Bu da iki ülkenin Batı hegemonyasına karşı kazandıkları zaferi, zayıf ülkeler açısından bir hegemonyayı diğerleriyle değiştirmekle eş değer hâle getirecektir. Bu durum, kimliğinin korunması da dâhil çok boyutlu bir çekişmeye giren toplumlarımıza, süreçle mücadele etmek, göreceli bağımsızlığı korumak ve kapsamlı bir bağımsızlığa dönüştürmek için özel ve sağlam bir dayanak arayışını zorunlu kıldı. İslâm ise Müslümanlar için -temsil ettikleri ışığında- bu girdapta mevcut tek şeydir. ABD Rand Araştırma ve Geliştirme Kurumu araştırmacısı Graham Fuller'e göre İslâm, "İslâm dünyasında siyasetin doğal itici gücüdür, İslâm dünyasında İslâm, adaletin, insanlığın, doğru yönetimin ve yolsuzlukla mücadelenin bir ölçütüdür, laik otoriter hükümetlere karşı verilen iç mücadelelerin, Müslüman

azınlıkların çoğu zaman sert olan İslâm dışı otoritelerden kurtulma mücadelelerinin ideolojik referansıdır.” Bu da laik partilere ve fikrî akımlara, siyasi haritada siyasal İslâm’ın varlığıyla savaşmak suretiyle adeta yel değirmenleriyle savaşmayı durdurmalarını gerekli kılmaktadır. Ayrıca bu durum, düşünce ve ifade özgürlüğüne, demokrasinin önceliklerine aykırıdır. Çünkü demokrasi her düşüncenin veya partinin sahada faaliyet gösterme hakkına karşı çekince koymaz.

Siyasal İslâmî hareketlerin ve diğer ideolojilerin varlığı demokratik bir hakktır. Ayrıca laik partiler ve fikrî akımlar böyle yaparlarsa kendi laikliklerinin altını oymuş ve demokrasiye zarar vermiş olurlar. Bu gözlem, aydınlanmanın siyasal İslâm’ın ortadan kaldırılmasını gerektirdiğini düşünen bazı İslâmî aydınlanma savunucularına da yöneltilebilir. Siyasal İslâmî hareketlerle mücadele, Suriye sahasındaki varlığıyla ilişkili olmamalıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi diğer tüm fikrî akımlar ve siyasi ideolojiler gibi sahada varlık göstermeleri en doğal hakktır. Bu mücadele bu varlığın içeriğine ilgili olmalıdır.

Bu hareketlerle mücadele, var olup olmadıkları hususunda değil, doğaları, fikirleri ve uygulamaları etrafında dönmektedir. Varlıkları mantıklı ve doğaldır. Bu hareketlerle sorun, kurucu metin okumaları, toplumsal tasavvurları, çoğunluğu İslâmî çöküş çağlarında yazılmış kadim fıkha bağlılıklarıyla ilgilidir. Bu fıkıh o çağların iklimi ve epistemolojik şartlarından etkilenmiştir, İslâm tarihinde yaşananları İslâm tarihi kabul etmişlerdir. Oysa bu tarih yaşanan trajediler, adaletsizlikler ve sosyal felaketler dışında İslâm’ın özüne yönelik ihlallerle doludur, çoğunluğu şiddeti kendi plan ve tasavvurlarını gerçekleştirmek için bir yöntem olarak benimsemiştir.

Yalnız siyasal İslâmî hareketlerin siyasi alanda var olma ve çalış-

ma meşruiyetine sahip olmaları, kendilerine açık çek vermez, aksine bu meşruiyeti doğru şekilde kullanmalarını, üzerinde iyi çalışılmış ve uygulanabilir sosyal ve ekonomik plan ve programlara kendilerini adamalarını zorunlu kılmaktadır. Bu da fikrî, siyasi ve örgütsel öncüllerinde kapsamlı bir gözden geçirmeyi gerektirmektedir. Bu gözden geçirme eylemi, kurucu metni basit ve naif okumalarından kurtarmak için İslâm düşüncesi üzerinde çalışmakla, Müslümanların siyasal ve sosyal tahayyülleri üzerinde çalışmakla, Müslümanları donukluk ve olumsuzluklardan kurtarmakla, modernite ve parametreleri içinde çalışarak bunları Müslümanların hizmetinde kullanmakla başlamalıdır.

Muhammed Abid el-Cabiri’ye göre İslâm ülkelerinde din varoluş şartlarından biridir. Fakat kendisinin de dediği üzere bu yetersiz bir şarttır ve başarılı olması için birtakım gereklilikler vardır. Her şeyden önce “Geniş halk kitlelerinin sorunlarını çözmeye kadar açık siyasi ve sosyal hedefler ortaya koyması, modernleşme meselesini tüm olumsuz ve olumlu tezahürleriyle dikkate alması ve dinî sosyal adalet, demokratik yönetim, fikrî ve medenî modernleşme konularında işlevsel kılması, sosyal haritayı ve dengelerini harekete geçirmesi gerekmektedir.” Ayrıca kadrolarının programladığı liderliğe “körü körüne itaat kuralından” kurtulmakla ve içtihat, çoklu okuma ve vizyon alanını açmak için kendi saflarına düşünce ve ifade özgürlüğünü vermekle başlanmalıdır.

Bahsi geçen kural bu hareketlerde yıkıcı bir rol oynadı. Zira hareketin resmî görüşüne muhalif olanın ayrılmak ve paralel bir cemaat kurmaktan başka bir seçeneği yoktu. Zorunlu veya bilgilendirici şûra konusunda karar verilmeli, şûranın hareketler ve toplum içindeki gerekliliği benimsenmelidir. Siyasal ve sosyal İslâmî direktifler ve değerlerden

(şûra, ümmetin kendi üzerindeki velayeti, liderlerini seçme, onları sorumlu tutma ve görevden alma hakkı, ırk, renk ve cinsiyet farkı gözetmeksizin Müslümanlar arasında eşitlik ve sosyal adalet vb.) çıkış olarak bilinen İslâm tarihinin yükünü İslâm’a yüklemekten vazgeçilmeli, din ile tarih birbirinden ayrılmalı. Çünkü tarih insan yapımıdır ve masum değildir. Oysa dinin buyrukları, sağlam ve bağlayıcı tavsiyeleri vardır. Bu da felaketler ve aksiliklerle yüklü tarihin yükünden kurtulmaya, araştırma ve içtihat kapısını açmaya, kurucu metni insan toplumunun bildiği bilimsel, epistemolojik ve sosyal gelişimden istifade eden yeni bir ruhla okumaya, toplumun dinî kültürüne ayak uydurma politikasını terk etmeye, kurucu metnin içeriği ile tarih arasında hâkim olan kafa karışıklığından, Allah’ın evrenle ilişkisinin ve evreni yönetmesinin anlamının yetersiz anlaşılmasından, mezhepler ve inançlar tarafından dolaşıma sokulan sözlü anlatılardan ve şeyhlerin sözlerinden kurtarılmasına imkân tanımaktadır. Dinî şuur birçok parçadan oluşan bir kolaj hâline geldi. Bu da İslâm’ı yüzeysel, çarpıtılmış, kırılğan ve kolayca istismar edilir hâle getirdi.

Siyaset bilimcilere göre arzu edilen özgürleşme ve gelişme, eleştirel düşünme için yeterli becerilere sahip bir vatandaşa, sağlam bir siyasi kültüre, siyasi faaliyetler için güvenlik ve erişilebilir kamusal alanlara halkın katılımı için mekanizmalara, devletle toplum arasında diyaloga ve geniş bir sivil katılıma ihtiyaç duymaktadır. Başka bir ifadeyle talep ve isteklerine kulak verilmesi için iktidar üzerinde baskı araçlarına sahip güçlü bir topluma ihtiyaç vardır. Bu da elitlerin, fikir akımlarının, siyasi parti ve sendikalar gibi araçlı güçlerin bunları sağlamak için çalışmasını gerektirir.

(*El-Arabi El-Cedid* gazetesi, Suriyeli yazar, 17 Nisan 2024)

ABDULMECİD EZ-ZİNDANI: İLİM, AMEL VE CİHATLA DOLU BİR HAYAT

Vasfi Aşur EBU ZEYD

Abdülmeccid Ez-Zindani

Yemenliler, Arap ve İslâm ümmeti 22 Nisan 2024'te bu ümmetin mühim şahsiyetlerinden, yıldızlarından, rehberlerinden, öncülerinden birini, âlim, mücahit, eğitimci, örnek insan, öğretmen, Kur'ân-ı Kerim mütehasşısı, Muhammedi ve Rabbanî davetçi Şeyh Abdülmecid bin Aziz ez-Zindani'yi ebediyete uğurladı. Bu sıfatlardan biri bile sahibinin tarihe geçmesi, büyük ıslahatçılar ve rabbanî âlimler arasında yer alması için yeterlidir. Peki, bu nitelikleri daha önce hiç kimsenin bir araya getirmedeği şekilde bir araya getiren birine ne demeli!

Hayat Hikâyesi

Şeyh Zindani, 1 Ocak 1942 tarihinde Yemen'in İbb vilayetine bağlı Şair ilçesinin Zahbi köyünde dünyaya geldi. Kökeni Sana vilayetinin Arhab ilçesindeki Zindan bölgesiyle irtibatlıdır ve oraya dayandırılır. Şeyh ilk eğitimini memleketinde aldı ve üniversite eğitimine devam etmek için Mısır'a gitmeden önce Aden'de örgün eğitime kaydoldu. Aynu's-Şems Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'ne kaydoldu, burada iki yıl eğitim gördü, İslâmî ilimlere artan ilgisi nedeniyle bu alandaki eğitimini bıraktı. Şeri

ilimlerle ilgilenmeye ve etkileşime geçmeye başladı. Bu etkileşim kendine Ezher'deki önde gelen âlimlere katılma fırsatı sağladı. Ayrıca Mısır'da Muhammed Mahmud ez-Zubeyri ve Abduh Muhammed el-Mıhlafi gibi Yemenli öğrencilerle tanıştı, 20'inci yüzyılın 1950'li ve 1960'lı yıllarında cumhuriyet rejiminin kurulmasını desteklemek ve devrimin kazanımlarını korumak için eğitimini yarıda kesti ve bu iki isimle birlikte Sana'ya döndü.

Daha sonra Suudi Arabistan'a taşındı. Orada aralarında Şeyh Abdullah bin Baz ve Şeyh Muhammed bin Salih el-Useymin'in olduğu ileri gelen âlimlerle tanıştı. Sudan'daki Ümmü Durman İslâm Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı. Tüm bu kaynaklardan -Ezher'in Mısır'ı, Harameyn ülkesi ve Sudan'ın yanı sıra Yemen-edindikleriyle bilgisinin genişliği ve algısının derinliği arttı.

Şeyh bir dizi görevde bulundu: Yemen'deki Nur Bilim Enstitüsü'nün yönetimi, bazı eğitim kurumlarında hocalık ve Yemen Eğitim Bakanlığı'ndaki bilimsel işler bölümündeki vazife. Maarif Bakanlığı'nda ataması yapılmadan önce 1975 yılında ku-

rulan Rehberlik ve Danışmanlık Ofisi başkanı tayin edildi. Ayrıca Yemen İslah Partisi Şûra Konseyi Başkanı'dır.

İlm-i İcaz ve İman Üniversitesi Gölgesinde

Şeyh Zindani Kur'ân-ı Kerim ve Nebevi Sünnet'teki ilm-i icaz alanında ümmetin en ünlü âlimlerinden biri olarak temayüz etti. Neredeyse her ilm-i icaz konusu zikredildiğinde Zindani'nin ismi geçer. Tıp, insanın yaratılışı ve jeoloji gibi birçok alandaki bilimsel keşiflerden bahsederken Kur'ân'ın önceliğini ispatlamaya çalışan en önde gelen çağdaş âlimlerden biri hâline gelmiş ve bu alandaki çabalarını Mekke'de Kur'ân ve Sünnet'teki Bilimsel Mucizeler Uluslararası Komisyonu'nu kurana kadar devam ettirmiştir. Bu alandaki çabalarının Allah'a davet, çoğu kimsesi İslâm'a çekme ve inananların imanını güçlendirme noktasında büyük etkisi oldu. Kur'ân ve Sünnet metinleri üzerinden birçok hastalık için keşifler, icatlar ve tedavileri vardı, Şeyh'in bu alandaki ilmi ve uygulamalı çabaları, üzerinde çalışılmayı hak ediyor.

Davet ve eğitim tarihindeki büyük faziletine ve iyiliğine gelince, bağlamdaki en önemli icraatı İman Üniversitesi'ni kurmasıdır. Bu itibarlı üniversitede İslâm şeriatı ve başka alanları içeren pek çok fakülte ve bölüm vardır. Zindani müfredatını belirlemek ve ders vermesi için İslâm dünyasından önde gelen âlimleri bu üniversite için seferber etti. İlim talebeleri oradaki ilim derslerine, köşelerindeki eğitim meclislerine, âlimlerinin hikmet derslerine tanık olmak, hikmet ve iman ülkesinde iman kaynaklarından ve ihsanın hakikatlerinden yararlanmak için dünyanın dört bir yanından geldiler.

Bu üniversite Arap ülkelerinden başlayarak Doğu Asya ülkelerine kadar İslâm dünyası ülkelerinde yüzlerce ve hatta binlerce ilim talebesi mezun etti. Ülkelerine ve kurumlarına ılımlı metodu, orta anlayışı ve yol gösterici ışığı taşıyan birçok mezun göndermiştir.

Şu an bu öğrenciler işitme ve görme duyularıyla doldular: Önde gelen hocalar, erdemli âlimler ve iyi davetçiler. Şeyh Zindani'nin bu üniversiteden başka bir iyiliği olmasaydı Allah'a kavuşması için bu iyilik ona yeterdi. Zira kıyame-te kadar akacak bir sadakadır.

Zindani'nin Müslümanların Sorunlarına İlişkin Tutumu

Az önce Şeyhin 1960'lı yıllarda Yemen devrimine yönelik tutumuna işaret etmiştik. Mart 2011 yılında da Yemen devrimine yönelik tutumu olumluymuştu. Değişim Meydanı platformunda desteğini ilan ederek şöyle demişti: "Bu devrim en iyi cihattan biridir, çünkü Hz. Peygamber (s.) şöyle buyurmuştur: "Cihadın en faziletli, zalim sultanın yanında hakkı söylemektir." (Tirmizi, Fiten 13; Ebû Davud, Melâhim, 17). Şeyh şöyle ilave etti: "En faziletli ve en doğruya doğru bir değişim istiyoruz, açık ve net bir slogan yükselttik: Allah hükümeti kurmayı ve yöneticileri atamayı ümmete emanet etti ve halife ümmet tarafından biat almadıkça halife olmaz." Güvenlik organlarına, gençleri korumaları ve insanların canını koruma görevini yapmalarını çağrısında bulundu.

Ayrıca Zindani'nin Batı'daki Müslümanlara yönelik ilgi alanları ve fetvaları da vardı, o vakitler "Arkadaş Evliliği" adı verilen fetvası da bunlardandır. Fetva o dönem geniş çaplı tartışmalara yol açmıştı. Ben de bu konuda *Kuveyt el-Muctema* dergisinde yayımlanan fıkhi bir araştırma yazmıştım.

Dikkat çeken bir diğer ilgisi ise Afgan cihadına olmuştur. Bu cihat için birtakım ziyaretler yapmış, çabaları seferber etmiş ve para toplamıştır. Hatta âlim ve mücahit şehit Abdullah Azzam'la görüşmüştür. Bunun bir sonucu olarak ABD kendisini terör listesine koymuştu. Kudüs'e, Aksa'ya ve Filistin'e ilgisine gelince; Kudüs onun gündüz ve gece yoldaşydı, Filistin'e sevgisi onun canı ve kanı gibiydi, sabahı ve akşamıydı, Filistin için gösterdiği çabalar barizdir, onun için gösterdiği

cesaret iyi bilinir, verdiği emeği ve onun yolunda yaptığı cihadı bilinmektedir.

Eserleri ve Makaleleri

Bıraktığı eşsiz eserlerden bazıları: *İlmu'l-İman* (İmanın İlmî), *Tariku'l-İman* (İmanın Yolu), *Nahvu'l-İman* (İmana Doğru), *Tevhid, El-Beyyinetü'l-İlmiyyetü fi'l-Kur'âni'l-Kerim* (Kur'an-ı Kerim'de Bilimsel Deliller), *Te'sülü'l-İcâzi'l-İlmi* (Bilimsel Mucizelerin Temellendirilmesi), *Beyyinatü'r-Resûli ve Mu'cizâtühi* (Peygamber'in İşaretleri ve Mucizeleri) adlı kitabına gelince, Hartum Üniversitesi'ndeki İslâm Kültürü dersinin müfredatı kapsamında yer alması için maddi bir karşılık olmaksızın basılmasına izin verdi. Eserin erkek ve kız öğrenciler üzerinde büyük etkisi oldu.

Makalelerinden bazıları ise şunlardır: "Yahut Dalga Yüklü Bir Denizde Karanlıklar Gibi", "Uydular Muhammed'in Peygamberliğine Tanıklık Ediyor" ve "Akıntı Bölgesi ve Denizler Arasındaki Engeller". Ayrıca Kur'an ve Sünnet'teki bilimsel mucizelerin tezahürlerini detaylandığı onlarca kaseti ve konferansları vardı.

Yemen'den İstanbul'a Hicreti

Husilerin Yemen'in birçok metropolünü ve şehrini kontrolüne alması, Şeyh Zindani'nin evini basması ve kasıp kavurması sonrası Şeyh Suudi Arabistan'a gitti ve orada yaklaşık beş yıl kaldı. Türkiye'ye geldi ve İstanbul'a yerleşti. İlmî ve fikrî davet cihadına başladı, benim de kurucuları arasında yer aldığım hâlâ üyesi olduğum İlmî İcaz Derneği'ni kurdu. Şeyh aynı zamanda İstanbul'dan Müslümanların meseleleriyle ilgileniyordu, ümmetin sorunlarıyla ilgili âlimlerin verdiği konferanslara katılıyordu. Âlimlerin Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile 9 Ağustos 2023 tarihindeki görüşmesinde bizimleydi. HAMAS hareketine Beşşar Esed'le ilişkilerini yeniden gözden geçirmesi konusunda tavsiye edilen âlimler heyeti içindeydi ve Temmuz 2022'deki

bildiriye imza atanlardan biriydi. Evi gece ve gündüz âlimlerin ve davetçilerin uğrak yeriydi.

İstanbul'da Vefatı

Şeyh şimdi İslâm ve Müslümanlara hizmet etmek ve sorunlarını çözmek için hiçbir çabadan kaçınmayan asil bir kahraman olarak ahiret diyarına yürüdü. Allah'ın şu sözüyle kazanan bir muhacir olarak vefat etti: "Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek birçok güzel yer ve bolluk (imkân) bulur. Kim Allah ve Resûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer. Allah da çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir." (Nisâ, 100). Hz. Peygamber (s.) de şöyle buyurmuştur: "Kişi, memleketinden uzak bir yerde vefat ettiğinde memleketinden öldüğü yere kadar olan mesafe ölçülür ve Cennetten o kadar yer verilir." (Suyuti *Câmi'u's-Sağîr*'de Abdullah b. Ömer'den sahih bir senetle rivayet etti. Hadis no 1979, Nesâi, Hadis no 1832)

Şeyh 82 yaşında İstanbul'da vefat etti. Yıllarını ilim, eğitim, öğretim, davet ve cihatla geçirdi. Bir süre yoğun bakımda kaldıktan sonra hayatını kaybettiği söylentileri peşini bırakmadı. Müslümanların ve âlimlerin duaları dört bir yandan yağdı ancak Allah'ın takdir ettiği vakit gelince gecikmez ve onun hükmünü durdurmak imkânsızdır.

Büyüklerin gidişi karşısında bizler peygamberler, âlimler, Allah dostları, ıslahatçılar ve büyük imamlar da dâhil her nefse ölmü yazan Allah'ın iradesine tam bir memnuniyet ve teslimiyet ortaya koyarız.

Allah Şeyh Abdulmecid ez-Zindani'ye rahmet etsin, merhamet bulutlarını üzerine yağdır-sın, mağfiretiyle şereflendirsin, İlliyyin'de derecesini yükseltsin, naim cennetlerinde ona yer versin, âlimleri ve ümmeti en güzel bir şekilde mükâfatlandırın. Allah'tan geldik ve ona döneceğiz. (Aljazeera.net, Mısırlı yazar, 23 Nisan 2024)

Arap dünyası mediasından derleyerek ORTADOĞU'dan sayfasını hazırlayan ve tercüme eden Halil Çelik.

YARALI İMPARATORLUKLAR İNTİKAM ALDIĞINDA

GASSAN ŞERBİL

Tecrübeli biri bana tavsiyede bulunarak şöyle dedi: “Günümüzün krizlerini yazar-ken tarihin yaralarını unutma.” Hakikaten bu söz dikkatimi çekti. Muhatabım, dünyanın, tek süper gücün hâkimiyetinin zayıflaması ve eski imparatorlukların, haritaları değiştirecek hatta sınırlarını doğrudan değiştirebilecek büyük darbeler aracılığıyla intikam alma yolunda ilerlemesiyle karakterize edilen son derece tehlikeli bir aşamaya doğru ilerlediğine inanıyor. Darbelerin, askerî işgal ya da ideolojik işgalin yanı sıra sınırlar ötesi füzeler, insansız hava araçları, siber saldırılar ve milis grupların sponsorluğunu yapmak gibi farklı biçimler aldığını düşünüyor.

YARALI İMPARATORLUKLAR UYANDI MI?

Tarihin kendilerine ihanet ettiğine, topraklarını, halelerini, rollerini küçülttüğüne inanan yaralı imparatorluklar uyandı mı? Eski imparatorlukların ruhunda öfkelerini ve ateşlerini kusma fırsatını bekleyen gizli volkanlar mı var?

Adamın sözleri bana Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkmasından sonra bazı Arap komünist liderlerden duyduklarımı hatırlattı. Sudan Komünist Partisi Genel Sekreteri Muhammed İbrahim Nakd'in buna verdiği tepki Iraklı ve Lübnanlı mevkidaşları Aziz Muhammed ve George Havi'nin tepkilerine benziyordu. Rusya'nın yenilgi karları altında çok uyumayacağını, bağımlı bir devlet hâline gelmeyeceğini, gücünü toplayıp ayağa kalkacağını ve intikam alacağını söylemişlerdi.

Bazı gözlemciler, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından ve Batı'nın korkunç zaferinden dehşete düşen Rus askerî ve güvenlik kurumunun, gizli bir intikam projesi geliştirdiğini ve bunu uygulama görevini, KGB'nin düşük rütbeli bir subayına verdiğini söyleyecek kadar ileri gidiyorlar. Senaryolar yazarken abartıya kaçmaktan korktuğum için bu teoriyi benimsemiyorum.

Ama yaralı bir Rusya'nın şu anda İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük darbe projesini yürüten yaralı bir Çar'ın yönetimi altında yaşadığını düşünmek de hakkımız.

Birkaç gün önce Moskova'yı vuran terör saldırısını bir kenara bırakalım. Bu korkunç katliam, seçimlerden Biden, Trump, Macron veya Scholz'un asla hayal edemeyeceği kadar geniş bir halk desteği ile çıkan Putin'in gücünü sarsmayacak. Batı'nın, Çar'ın ciddi bir rakibin olmadığı bir seçim sürecini bizzat tasarladığını söylediğini biliyorum. Ama ben Putin'in, Rus ruhunun derinliğiyle bağlantı kurmayı başardığına inanıyorum. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, Moskova sokaklarında Joseph Stalin dönemine özlemlerini dile getiren yaşlı insanlar gördüm. Ruslar, kaderleri ile oynasa ve boyunlarını vursa bile güçlü bir hükümdarı severler.

Putin'i tanıyan adam, nükleer cehennemin kıyısında dolaşmak anlamına gelse bile Putin'in Ukrayna'da yenilgiye uğramaya katlanamayacağına inanıyor. Haklı olabilir, çünkü Putin, Ukrayna'dan yenilgiyle dönüşünün, tıpkı Kızıl Ordu'nun Afgan yolculuğundan başarısız dönmesinin ardından Sovyetler Birliği'nin dağılması gibi, Rusya'nın da dağılmasına yol açabileceğini biliyor.

Dahası kendilerini ulusun ruhu tarafından görevlendirilmiş sayanlar için tek hüküm tarihteki imajlarıdır. Saddam Hüseyin'in refiklerinden birinin bana, Kuveyt'ten çekilmemesinin aynı zamanda hem tarihe karşı hem de Bağdat'taki yoldaşlarına karşı imajını korumak ile ilgili olduğunu söylediğini hatırlıyorum. Hiç şüphe yok ki Ukrayna'nın işgali Kuveyt'in işgalinden farklı, buradaki karar verici de oradaki karar vericiden farklı ama tecrübeler gösteriyor ki “tarihî lider” bazen kendi imajının esiri olabiliyor.

Muhatabım, Batı'nın, İran'ın gerçekleştirdiği darbe ile yaşarken neden Putin'in darbesiyle

Moskova'da Crocus City Hall'e Terör Saldırısı 22 Mart 2024

Putin'in, Rus ruhunun derinliğiyle bağlantı kurmayı başardığına inanıyorum. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, Moskova sokaklarında Joseph Stalin dönemine özelemlerini dile getiren yaşlı insanlar gördüm. Ruslar, kaderleri ile oynasa ve boyunlarını vursa bile güçlü bir hükümdarı severler.

yaşamayı reddettiğini sorguladı. İran darbesinin 4 haritanın özelliklerini ve bunlardaki güç dengesini değiştirdiğini, Tahran'a başkan atama, hükümet kurma ve bu haritaları füze platformu olarak kullanma hakkı verdiğini söyledi. Çin ve Rusya'ya gemilerinin Kızıldeniz'den güvenli bir şekilde geçme izni verme noktasına gelen Husi milislerine karşı ABD'nin hesaplı ve özenli saldırılar düzenlediğine garipsen bir biçimde dikkat çekti. Onlarca yıl önce İran Şahı, ülkesinin mevcut sınırlarını imparatorluk tarihine dar gelen bir giysi gibi görüyordu. Onu deviren Humeyni devrimi, "devrimin ihraç edilmesini" anayasasının önemli bir maddesi hâline getirdi.

TARİHİN YARALARI BUNLARLA SINIRLI DEĞİL

İstanbul da tarihin yaralarından uzak yaşamıyor. Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'nin mevcut sınırlarını Osmanlı ruhunun sıkıştırıldığı dar bir giysi olarak görüyor. Bu nedenle Sovyetler Birliği'nin bazı yetimlerini, özellikle de Türkçe konuşanları kendisine çekmeye çalıştı. Ayrıca "Arap Baharı" fırtınası patlak verdiğinde bölgedeki kilit ülkelerin özelliklerini değiştirmeye çalıştı. Türkiye'nin İran ve Rus imparatorluklarıyla uzun bir savaş geçmişi var. Şimdi de Türkiye, Irak içinde bir güvenlik kuşağının ve Suriye topraklarında bir başka kuşağın temellerini atarken, Batı, Rusya'nın Ukrayna topraklarında kendi kuşağını kurma hakkını reddediyor. Elbette toprak ilhak etmeyen bir kuşak ile toprak ilhak eden bir kuşak arasında bir fark olduğu unutulmamalı.

Çin'in de tarihî yaraları var ve tutumu net ve kesin; sonsuza kadar Tayvan'ın kendisinden uzakta yaşamasını kabul etmeyecek ve sabrı tükeniyor. Dünyanın şansına Şi Jinping, zaman denen bir müttefike güveniyor ve Putin'in yaptığı gibi bir darbeye sınırları düzeltme girişiminde bulunmuyor.

Mevcut uluslararası ormanda imparatorluklar kargaşası korkutucu. Batı artık dünyayı yönetmiyor. Jandarma artık yok ve yaralı imparatorluklar uyandı. Güvenlik Konseyi işlevsiz durumda ve Guterres'in gözyaşları Gazze'nin ya da Ukrayna'nın yaralarını iyileştirmiyor.

Dünyaya daha tehlikeli bir şey vaat ediliyor. Moskova'daki terör saldırısı, sahnesi, hedefleri ve zamanlaması itibarıyla tehlikeli ve dikkat çekici. Faillerinin davranışları DEAŞ savaşçıları'nın davranışlarına ve akıbetlerine benzemiyor. İtiraf istihbaratın becerisi ile birleştirilmişse tüm ipuçları netleşmeyebilir. Hükümetin bilgisi dışında olsa bile saldırıda "Ukrayna parmağı olduğu" teorisi doğru çıkarsa bu, bir dönüm noktası oluşturacak. Ukrayna savaşında büyük bir tırmandırmanın kapısını aralayacak.

Batı, Rus darbesinin başarılı olma ihtimalini müsamaha ile karşılayabilir mi? Avrupa bu ölçüde bir zehri yutabilir mi? Batı, yeni imparatorluğu ve çarını zayıflatmak için Ukrayna savaşını genişletmeye ve uzatmaya karar verirse Rusya ve Kremlin'in efendisi ne yapacak?

Kaynak: *Eş-Şarku'l-Avsat*, 25 Mart 2024.

Tercüme: Ahmet YASİN

KEMALİZM’İ TARİHSELLEŞTİRME FIRSATINI TEPMEK

— ERCAN YILDIRIM —

Necip Fazıl Adnan Menderes’i en çok CHP ile münasebeti nedeniyle eleştirir. Demokratların ellerine tarihî bir fırsat geçtiğini söyleyen Üstad, Menderes ve Demokratlardan CHP’yi bir daha çıkarmamak üzere tarihin karanlığına gömmesini ister. Bu fırsatı DP yakalamıştır. CHP zihniyetinin Türk’ün ruh kökünü ve elbette İslâm’ı yok etmeye yönelik olduğunu zikreden Necip Fazıl üst üste gelen başarılarından sonra manzaranı şöyle tasvir eder: “Sezar’ın karşısında dövüşen Demokrat Parti isimli gladyatörün CHP markalı hasmını yere yıkıp ayağını göğsüne bastıktan sonra ne yapacağındaydı.” Tek hamleyle hasmını yok edilebilecekken Menderes bu fırsatı değerlendirmeyip onu “hısm” yapmıştır: “Halk Partisi’ne şerefli bir muhalefet makamı hediye etti ve ilk hamlesini zaman, yani ruh planında göstereceğine, eski ruhu aynen yerinde bırakacak mekan yani madde planında harekete geçti. Neticede ne oldu? Memleketi baştanbaşa saran yollar, sınai tesisleri ve bin yılda başarılmaz imar zaferlerine rağmen çizdiği zaviye üzerinde büsbütün dikine terakki etti ve bu yüzden doğan bütün idealsizlikleri, kötülükleri ve ıstırapları Halk Partisi, tamamen kendi eseri olduğu hald Demokrat Parti’ye maletmeyi bildi.”

CHP’nin muhalefetteyken Menderes ve DP için yaptığı “itibarsızlaştırma” bir benzeriyle bugün de vuku buluyor hatta hulûl ediyor, reenkarne oluyor. Türk tarihinin gördüğü en büyük yıkımları gerçekleştiren bir ideoloji ve onun failleri her dönemde Türkiye’yi kendi seviyelerine

çekmeyi başardıkları gibi yeni bir sentezle hatta rehabilitasyonla güncellenerek ve güçlenerek tarihe çıkmayı başarıyor.

22 yıllık AK Parti iktidarında halkı yanına çekebilecek ne bir söylem ne bir karizma ortaya koyabilen CHP ve Kemalizm merkez-çevre modelini yine işleterek, iktidar yorgunluğunun kendini muhalefete atmasını fırsat bilerek küresel kültür ve Türkiye’deki distribütörleri aracılığıyla Kemalist değerleri ideal, örnek, vazgeçilmez kılmayı başardığı gibi şimdilerde siyasal alanda “anahtar” pozisyonunu da oynamaya hazırlanıyor.

Bu manzaranın şekillenmesinde CHP’nin hiçbir başarısı yok. Devletin kurucu kodlarının hâlâ 1924 Statükosu’nda yazıldığı gibi çalışmasının etkisi büyük. Zira İslâmcılar, muhafazakârlar, iktidar 22 yılda Türkiye’nin merkezine kendi kimliklerinden parçalar yerleştirmeyi kâfi gördüğü, ülkenin kodlarını değiştirecek adımlar atmadığı için devlet hâlâ 1924 Statükosu’nun mekanizmasıyla işliyor. Bu da ister istemez düzeneğin eninde sonunda Kemalizm’e dönmesini sağlıyor. Peki, Kemalizm nedir, başarılı olmuş mudur, Türkiye’nin geleceğini belirleyecek çapta mıdır?

KEMALİZM PARANTEZİNİ KAPATIP İMPARATORLUK HİKÂYESİNE DEVAM ETMEK

Türkiye üzerine hassasiyet geliştiren, geleceğiyle ilgili çaba gösteren herkesin, her kesimin “Kemalist tarih yazımını milli hafızadan silip

derin düşünce"ye geçmesinin zamanı geldi. Türkiye'nin kurucu kodlarına dönmesi gerekiyor, Türkiye'nin kodları 1924'te değil 1071'de yazıldı! Özellikle Haçlı Seferleri, Moğol istilası, Şii-Bâtını-heterodoks tehlikesi İslâm-Türk-Ehli Sünnet-gaza-İslâmî düzen merkezli kodları oluştururken Haçlı Seferleri'yle beraber Anadolu'ya Türkiye denmeye de başladı. Osmanlı, devlete hanedanın adını vermemiş Devlet-i Âliyye demişti. Avrupalılar Osmanlı'dan çok Türk İmparatorluğu kavramına yer verirken Sevr gibi metinlerde de Türkiye adı tercih edilmiştir. 1453 yılı kabul etmek gerekir ki Devlet-i Âliyye'nin İmparatorluğa, 1920 ulus devlete geçişini anlatır, 1923 yönetim biçimini Cumhuriyet şeklinde belirlemiş, 1924 ise Kemalist rejimi inşa etmiştir. Dolayısıyla İmparatorlukla ulus devlet arasındaki kesinti ve devamlılık tartışmaları daha çok yönetim usulleri üzerinden yürütülür.

KEMALİZM TÜRKİYE DEMEK DEĞİL

Laiklik ve İslâm düşmanlığı etrafında öbeklenen sol-sosyalist-liberal Kemalistler, Kürtçüler ve öteki etnik milliyetçiler Türkiye'yi İmparatorluktan kopartmak için yoğun çaba harcamaya devam ediyor. Seküler milliyetçiler, ulusalcılar, İslâm'ın bütüncülüğünü savunanlara, İslâmcılara düşmanlık eden ulusçular "Türk devlet devamlılığı" hikâyesi nedeniyle bir tavır olarak Kemalizm'e ve onun kadrolarına ekstra ayrıcalık vermek için çırpınıyorlar.

Hâlbuki Kemalizm'i bir devlet geleneği, 1071 sonrası ortaya çıkan Türk düzeni içine yerleştirmek büyük yanlış; Kemalizm 100 yıllık bir sapma, kesinti, ara, fetret ve kapanması mukadder bir parantezden ibaret. Çünkü Kemalizm'in tercih ettiği paradigma 1071 sonrasında husule gelen kodları silmeye, ortadan kaldırmaya yönelik bir tutumdan ibaret. Hâliyle bu sapmayı Kemalistler, sol ve seküler Türk-Kürt ve öteki etnik milliyetçiler zaten kabulleniyor ve benimsiyor.

Tanzimat ile kesinleşen İslâm-laiklik karşıtlığında, laiklik 1924 yılında Kemalistler eliyle siyasi zafer elde ettikten sonra devlet mekanizması, hukuk, iktisat ve eğitim sahalarında radikal bir İslâmî ayıklamaya gitti. Diyanet'in varlığı, rejimin Sünnilikten yana ağırlık koyması; Fransız laikliğinden bile daha katı, tavizsiz, dini ve din-

darları kontrol altında tutup *kültür savaşıyla* dönüştürmeye çalışan iradenin yapıp ettikleri karşısında bir anlam ifade etmiyor. Bu bakımdan kimi gelenekçiler CHP köklerini meşrulaştırmak için Kemalizm'de dinî hissiyat kazaları yapsa da aslında gerek 1924 Statükosu'nun kurucu kadrosu gerek seküler düşünce çevreleri süreci Batılılaşma ve modernleştirme kavramları etrafında bir laik kamu teşekkül ettirme biçiminde ele alır.

Kadro, yönetim biçimi tercihleri, devlet mekanizmasında bütünüyle Batı medeniyetinin hukuki-iktisadi-maarif düzenlerine geçerek Kemalizm 1071'de şekillenen kodlara mugayir

tutum almış yeni bir devlet, yeni bir toplum ve birey inşa etmeye çalışmıştır. Tam da bu aşamada Kemalizm'in tarihselliği gerçeğiyle yüzleşen, bu hakikat üzerinden kalkarak yeni bir tarih yazımı içeren *kültür savaşı* alt yapısını belirginleştirmek gerekir. Kemalizm devletin kendisi değil, rejimin, bir paradigmanın, bir dönem muteber görülen modelin, ihtiyati reçete denemesinin, 1924'te açılan ve kapatılması mukadder bir parantezin, dipnotun adı. Elbette Kemalistler rejimle devleti birleştirmek, özdeşleştirmek istedilerse de bunu hiçbir zaman başaramadılar. Sadece İslâmcılar değil sol-liberal ve etnik milliyetçiler de bu örtüşmenin imkânsızlığını sık sık işledi.

İmparatorluk kendi mekanizmasını devreye alarak 23 Nisan 1920'de ülkeyi modern ulus devlet, İslâm devleti kimliğine büründürürken 29 Ekim 1923'te yönetim biçimi yine çağcıl itkilerle Cumhuriyet olarak şekillendi. İşte bu süreçte İmparatorluk mekanizması merkezi tutan elitlerin elinde rejimi laik Kemalist karaktere büründürdü. Çok küçük bir kesim haricinde Türkiye'de hemen hiçbir cenah bu tepeden inmeciliği benimsemedi. Cumhuriyet'in tarihi de bu nedenle milletle-tarihle-değerlerle kavganın tarihi olarak yerini aldı.

Enteresan olanı Kemalist Cumhuriyeti, toplumla uyumsuzluğu nedeniyle eleştiren, hırpalayan ve gayrimeşru gören sol-liberal post-Kemalistlerin, son yıllarda kendilerini bir anda banal Kemalizm'e teslim etmesi... "İslâmcılar devletleşti" ya da "statükoyla anlaştı" analizleri yapanların açıktan Kemalistleşmesi sürecin

önemli verimlerinden. İlk Türkiye Komünist Partisi'nin laiklikle İslâm, Kemalistlerle İslâmcılar karşı karşıya geldiğinde Kemalistlerden yana tavır alması gibi 2018 ve 2023 seçim süreci de sosyalistleri yine Kemalizm'in kollarına attı.

HANGİ İSTİKLAL HARBİ?

Türkiye'nin Osmanlı'nın devamı olup olmadığı¹ Cumhuriyet'in 1918'de mi yoksa 1923'te mi kurulduğu, İstiklal Harbi'nin amacı yüz yıllık evrede çok ciddi biçimde tartışıldı hâlâ da neticeye bağlanamadı. Bu anlamda İstiklal Harbi'nin niçin verildiği, adının Kurtuluş Savaşı mı, Milli Mücadele mi, İstiklal Harbi mi olması gerektiği meselesi laiklik-İslâm dikotomisinin bir devamı.

Mehmet Ali Aybar *Neden Sosyalizm*'de İstiklal Harbi'nin tam bağımsızlık yolunda Yunanlarla değil arkasındaki emperyalistlerle yapıldığını savunurken 1924'ten çok 1921'i önemser. Taner Akçam *Apartheid* kitabında Kurtuluş Savaşı'nın Yalçın Küçük gibi Ermeni ve Rumlarla karşı iç savaş niteliğine vurgu yapar, Mehmet Öznur Alkan *Toplumsal Tarih*'in "İç Savaşlar" sayısında İstiklal Harbi'ndeki Mustafa Kemal'i, "etkin, geleceği gören liderlik yaptı" yaklaşımıyla günümüz konjonktüründe yeniden güncelleme çabasına girişir. Bazı muhafazakâr yazarlar İstiklal Harbi diye bir savaşın bulunmadığını belirtirken hemen her kesim kendi tezlerini doğrulayan bir tarih yazımına girişir.

Kürt milliyetçileri savaşı birlikte verdikleri argümanı "eşit yurttaşlık" çıkarımını temellendirme yolunu açmaya çalışır, sosyalistler Kurtuluş Savaşı'nın emperyalistlere, burjuva devrimine karşı verildiğini belirterek Marksizm'i meşrulaştırma yoluna gider. Fikret Başkaya gibi sosyalistler ayrıca Millî Mücadele diye bir savaşın, yedi düvel diye bir düşmanın bulunmadığını, asker kaçaklarının fazlalığıyla birlikte dile getirirler. Kemalistler İstiklal Harbi'ni "kalpaklılar"ın verdiğini öne sürerek tüm savaşı sadece bir avuç Kemalist'in yürüttüğünü anlatan, itibarı ve inandırıcılığı olmayan

1 Bu konuyla ilgili yazımız için bk. Ercan Yıldırım, "Türkiye Osmanlı'nın İmparatorlukun Devamı mı?", <https://ercanyldrm.com/turkiye-osmanlinin-impatorlukun-devami-mi/>

kötü bir tarih yazımı gerçekleştirirler. İslâmcılar ise İstiklal Harbi'ni, son yıllarda Murat Bardakçı gibi gazeteci-tarihçilerin de dile getirdiği gibi İmparatorluk devlet düzeninin organize ettiğini düşünür. Harbi Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinin yani dindar millet, eşraf ve İmparatorluğun yetişmiş askeri, aydını, ulemasının yürüttüğünü, İstiklal Marşı'nın kurucu, kucaklayıcı bir millî mutabakat metni teşkil ettiğini, harbi gerçekleştirenlerin amacının hilafeti kurtarmak olduğunu, TBMM'nin Kur'ân ile dualarla açıldığını savunur. 1921'de İslâm devleti olarak kurulan devlet 1924'te laik programlı Kemalizm'e "bir şekilde" dönüştürülmüştür.

KEMALİZM CAZİP BİR DÜZEN KURAMADI

1924 ile teşekkül ettirilen rejim Türkiye'nin kendisi, tözü, varoluşsal dinamiği değildi, zaten cazip bir idare, tercih edilebilir bir düzen, yüksek bir demokrasi ve kalkınma imkânı da sağlamadı. İnsanları yeni bir anlam dünyasına yönlendiremedi. İnsanları kendi etrafında buluşturamadığı gibi millet bağı kopardı, ayrılıkları, çatışmaları körükledi. Fikir hürriyeti, insan hakları, özgürlükler, demokratik haklar gibi "evrensel" ve Batılı yönelimleri hiçbir zaman dert edinmedi.

Savunduğu Batı medeniyetine özgü müreffeh hayatı bahşedemedi. Az gelişmiş ülkeler standardını korumayı yeterli gördü. Ağır sanayiden, çağcıl teknik ve altyapıyı kurmaktan uzak durdu. Tüm enerjisini, amacını sadece *kültür savaşına* teksif etti; İmparatorluğun İslâmî Türk düzenini kaldırıp eğitim, iktisat, hukuk, kültür, dil, musiki, dinî ibadetler gibi omurgasını laikleştirdi. Yeni devlet, yeni toplum, yeni insan hedefi çerçevesinde aidiyet biçimlerini, beslenme ve referans kaynaklarını sıfırlayıp yeni bir kod yazmaya girişti, bunu da beceremedi.

İmparatorluk ufkunu, nizamını bozduğu gibi yenisini geliştiremedi. Yeni bir ekonomi modeli, kalkınma programı, modernleşme paradigması, eğitim-hukuk-kültür perspektifi sunamadı; Batı'da üretilenleri adapte etmeyi, tepeden dönüşümü kâfi gördü ama bunu da yine başaramadı. Memnuniyetsizlikleri örtemediği gibi yepyeni memnuniyetsizler yarattı.

CHP ve Kemalizm merkez-çevre modelini yine işleterek, iktidar yorgunluğunun kendini muhalefete atmasını fırsat bilerek küresel kültür ve Türkiye'deki distribütörleri aracılığıyla Kemalist değerleri ideal, örnek, vazgeçilmez kılmayı başardığı gibi şimdilerde siyasal alanda 'anahtar' pozisyonunu da oynamaya hazırlanıyor.

Kemalistler iç isyanları bu manada çok etkili kullanmayı başardılar. Kendilerini istemeyenleri tasfiye etmede yedi düvelden çok muarızlar etkili oldu. Belirledikleri elitlerin dışındaki görüşleri, ideolojileri, kişileri reddetmenin ötesinde düşmanlaştırdılar. Türk'ü, milleti adam etmeyi aslı misyon gördüler. Enternasyonalizmleri, İttihâd-ı İslâm ve hilafetçiliği, Turancılığı, komünizmi; etnik kimlikleri, dinî yönelimlerin hepsini, İmparatorluğu inşa eden İslâm düşüncesini, bunu savunan İslâmcılığı tehdit olarak kodladılar.

Ülkenin bu kadar geniş kesimini dışlayan, toplumsal taban tutturamayan, açıkçası böyle bir meselesi olmayan, müreffeh ülkeler seviyesini yalnız modernist kültürde gerçekleştirmeye odaklanan, asgari kalkınmayı bile sağlayamayan Kemalizm'in, Türkiye'nin kendisi olması, vazgeçilmezliği, tercih edilebilirliği, dahası memleketi ve milleti dijital tekno-kültür çağında var kılabilmesi, ileriye taşınması mümkün değil.

TUTMAYAN SÖYLEMLER VE İDEOLOJİLER

Türkiye üzerine düşünen herkesin, resmî tarih yazımını, şahıslara bağlı kompleksleri aşarak ülkenin, devletin, rejimin arasındaki ayrımları doğru yapıp ciddi bir gelecek perspektifi çizmesi gerekir. 1990'ların söylemleri, neoliberal siyasal tezler bitti, radikal demokrasinin ayağı yere basmayan özgürlük anlayışı Avrupa'da da hezimetle sonuçlandı, alternatif demokrasi arayışları yoğunlaştı, sinik devletten kaçılırken güçlü devlete sempati arttı, radikal kamuculuk toplumsal meşruiyet alanına girdi, İslâm'dan başka kapitalizme bil kuvve alternatifin bu-

İktidarın, vatandaşın CHP'yi meşrulaştırmasına cevabı da aynı düzeyde oldu, oluyor. Muhtemelen yeni anayasa ekseninde başlayıp devam edecek bir yakınlaşma, koalisyon gerçekleşecek. Basit siyasi bir manevra gibi gözükse de sonuçları itibarıyla yıkıcı bir sürece giriyoruz.

lunmadığını Zizek gibi komünistler de itiraf ediyor, sol, işçi-emekçi önderliğinde devrim tezinin yerine küresel burjuvanın distribütörlüğünü tercih etti, merkez sağ ve sol bitti yerine sağduyulu muhafazakarlık geldi, tepeden inme modernleştirme, Türkiye gibi farklılıkları aşırı siyasallaşmış ülkede tek tip insan yaratma çabaları ters tepti, bu ülke dışında çare ve hamı arama siyaseti beyhude kaldı, laikliği ontolojik kılma projesi tutmadı, İslâm kültüre ve vicdanlara sıkıştırılmadı, insanların anlam dünyasına İslâm'dan başka değer giremedi, İslâm'ın iktisattan hukuka bütüncüllüğüne, gündelik hayatı belirleyiciliğine halel getirilemedi, ümmet ile bağlar kopartılmadı, İmparatorluk fikri zihinlerden-siyasal alandan-millet genetiğinden çıkarılmadı, 2023 seçimlerindeki gibi heterodoks-etnik milliyetçi-radikal ve marjinal sol ve kültürel yönelimlerin Nomos'u alt etmesi başaramadı, küresel kültür etkisini sürdürse de eşcinsellik gibi sapkın ideolojilere toplum yüz vermiyor, "namaz kılınan her yer vatandır" anlayışının ömrü uzun olmadı, dünya sisteminin icat ettiği yapıların, kültürlerin ulus devlet milliyetçiliği üzerinden belirlemeler yapmasına müsaade edilmedi, millet-i hâkimeyi reddeden "eşit yurttaşlık" taleplerinin meşruiyeti ve iler tutar yanı bulunmuyor, sempatik de bulunmuyor, merkezietçi kerim devlet potansiyeli ve pratiğini örselemekle vakit kaybetmenin yeri yok, az gelişmişliğe tahammül gösterecek toplum ve birey kalmadı.

Kemalizm'in Türkiye'yi taşıyacak hikâyesi, gücü, tezleri, millet dayanağı yoktu, devlet gücü ve "aklı" da desteğini kesmek mecburiyetinde. Türkiye dışından umut devşirmek de beyhude. Çıkışı laiklikte, Türkiye ve İslâm dışında aramayacak kadar çok tecrübe geçirdik, pek çok hezimetini birlikte yaşadık. 200 yıllık modernleşme, 100 yıllık Kemalizm maceralarında öldük ama olmadık ve onmadık da! Kemalizm

parantezini kapatıp Türkiye merkezli İmparatorluk hikâyesini sürdürmekten başka çaremiz bulunmuyor; üçüncü şikkın imkansızlığı bizim ontolojimize içkin ya büyük oluruz ya da yok oluruz!

İKTİDAR YAPISAL REFORM GERÇEKLEŞTİRMEDİ

AK Parti 22 yıllık iktidarında kamusal alanda dindar-muhafazakârların yer bulması, temsil ve katılım icra etmesi için belirgin bir siyasi tutum sergiledi. Bu süreçte farklı aktörlerle ittifaklara giderek siyasal alanı paylaştı. Devleti yeniden düzenlemek yerine ortaklarıyla "idare etme"yi yeterli gören iktidar sol-liberaller, Millî Görüşçüler, bazı cemaatlerle başladığı siyasal ve kamusal macerasında Kemalizm'in "tehdit" gördüğü alanlarla, etnik, mezhep, dinî ötekilerle münasebetler geliştirip onların meselelerini çözmek hatta merkezde yer bulmalarını sağlamak üzerine neoliberal siyasallığa özgü bir çerçeve geliştirdi. Bu, Kemalizm'in resmî ideolojisini, siyasal alanını ve devlet kodlarını etkileyecek bir paradigma değildi.

Gezi-15 Temmuz-Hendek olaylarından sonra millî-yerli tavrı bir anlamda "resmî ideoloji" kılan AK Parti ve Cumhur İttifakı iktidarı zaten güvenliği merkeze aldığı için 1924 kurucu kimliğiyle çatışmak bir tarafa, onunla entegrasyon ışığı yakmıştı. Bu dönemde dünya sistemi konjonktürünün de etkisiyle Akdeniz ve Kafkaslardaki etkili adımlar, Ayasofya'nın açılması Türkiye'nin İmparatorluk köklerine yaklaştığını da gösteriyordu. Hâliyle yeni paradigma, yeni enternasyonalizmle Kemalist kodları aşabilecek bilinç, kadro birikimi, devlet tecrübesi de kazandı. Fakat iktidar olmanın özgüveni, yeni sistemi getirmenin güç patlamasıyla birleşince üst üste irrasyonel eko-politik denemeler, temelsiz politikalar, her şeyi yapabilecek güç temerküzü, yetkiyi partililer dâhil kimseyle paylaşmama gibi egemenlik gösterilerini beraberinde getirdi.

2019 yerel seçimleri, iktisadi gerileme, salgın ve savaş konjonktürleri, 2023 seçimlerinde yüzde elli+bir şartı, toplumun her kesiminin iktidardan tuttuğunu koparabileceği fikrini canlandırdı. İktidarın kendi içinde bile halklara ve oligarşilere gitmesi, pastadan payın artık bırakın alt kesimi orta sınıfa bile yeterince ulaşmaması, beraberinde yeni popülizmlere ve Kemalist simgelere tutunmalara neden oldu.

İktidar yorgunluğunu dinî olana tepkiye dönüştüren necip Türk milleti, seküler muhafefet yaşam tarzını idealize etmeye de başladı. En kötüsü de bu; galibin mağlubu tarz-ı hayat bakımından takip ettiği tarihte görülmüş müdür hiç? Vaziyet gerçek iktidarın İslâmcılar, dindarlar mı yoksa hala Kemalist değerler mi olduğu sorusunu, “hükûmet oldular ama iktidar olamadılar” mottosunu canlandırırken *kültür savaşı* vermemenin maliyetini de çıkarıyordu. İktidarın bu yeni sekülerizme Kemalist simge ve uygulamalarla, kendi tabanını reddeden politikalarla devamlı su taşınması, yeni bir sınıfı, siyasalığı, yeni ulusalcılıktan laikliğe evrilen dindışılığı güçlendirdi. 2023 yılında “canlı bir beka korkusu” yaşayan İslâmcı-dindar kesim iktidarı değiştirmezken yerel seçimlerde “vebale ortak olmama” adına sandıklara gitmedi.

Türk siyasal alanının dörtte birini laik-Kemalist, dörtte birini içlerinde genç kuşakların kitabılığını de barındıran İslâmcı-dindarların oluşturduğu son seçimler bu iki katı grubun yanında yüzde ellilik bir sağ-sol muhafazakârın, iktisadi ve günlük çıkar peşindeki bir kitlenin varlığını da doğruladı. Bu genel görünüm esasında çok da endişe verici bir vaziyeti işaret etmediği, “seküler-deist” denen gençlerin İslâmî ve ahlaki olanı öne çektiği için “umudu” da berkitiyor.

İktidar, İslâmcılar ve muhafazakârlar 22 yılda bir düzen, yasa, ahlak dizgesi getiremedikleri hâlde ülkenin yüzde 25’inden fazlasının “İslâmî saikleri eylemlerinin menşei” kılması hakikaten önemli bir göstergedir. İktidarın önünde daha dört yıl var; Kemalistler sert ve geri dönmesi zor *kültür savaşını* dört yılda başlatmışlardı. 2028 yılına kadar iktidarın, bu ilkeler, idealler ve ahlak üzerinden kendini ifade eden yüzde 25’lik

kitleyi, anlayışı, zihniyeti geliştirip güçlendirmesi... devletin İmparatorluk misyonunu defacto devralması gerçeğiyle yeni bir devlet yapılanmasını gerçekleştirmesi için kurucu faaliyetler geliştirmesi aslı beklentiler arasında.

31 Mart’tan bu yana sıradan seçmenden iktidar elitlerine kadar öze, kendi’liğe dönüş hatta öyle ki AK Parti’nin hiç olmadığı kadar İslâmcı hassasiyetleri yükseltmesi istenirken yeni bir müphemlik, yeni bir iktidar kurgusu için yeni ittifak, yeni siyasi ve sosyolojik eğilimler geliyor. Elbette bununla beraber Cumhuriyet tarihinde çok sık olduğu gibi yeni sentezlere de gidiliyor.

KEMALİZM’İN 5 SENTEZ DÖNEMİ

Tek Parti CHP’si İnönü’nün cumhurbaşkanlığına kadar “kendi”liğinden taviz vermedi, özüne mugayir politikalara ve sentezlere müsaade etmedi. İki denemenin, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın eski Türkiye’ye yani İmparatorluğa yöneldiğini görünce hiç uzatmadan bu partilerin ve kadroların fişini çekiverdi 1924 Statükosu’nu kuranlar. Hâlbuki her iki partinin kurucuları da Tek Parti figürlerinden çok farklı bir zihniyet taşıyorlardı. TCF’lilerin hilafetin kaldırılmasına, SCF’lilerin zecri laiklik ve katı ama yanlış devletçilik çıkışlarına dahi tahammül edemeyen çelik çekirdek, senteze mahal vermeden partileri kapattı. Bu katı özcülüğe karşı Mustafa Kemal’in ölümü sonrası İsmet İnönü’nün iktidara gelmesiyle ilk “sentez”ler gelmeye başladı. İnönü merkezden dışlanan Kazım Karabekir gibi kahramanları, önemli isimleri siyasal alana dâhil etti. ABD’nin dünya sisteminin başına geçeceğini anlayınca İnönü, haber salarak “demokrasyalara” dahil olacağı teminatını verdi, 1947 yılında 7 maddelik “dinî rehabilitasyon” programı açıkladı fakat bu sentez bile iktidarı kurtarmasına yetmedi.

İkinci sentezi Demokratlar yaptı. DP’liler ezanı aslına döndürürken Atatürk’ü Koruma Kanunu ile “devrimleri yasal güvenceye” kavuşturdular, buna mugayir Tek Parti öncesini talep edenlerin seslerini kestiler. 1944’ten beri kıyılan sosyalistleri, İslâmcıları ve Turancıları 27 Mayıs’a kadar

ezmeyi sürdürdüler. Rejim ikinci sentez döneminde ortalama konservatizm, altyapıcı liberalizm ve sandık demokrasisi ile milleti kendine bağlayarak Kemalizm'i "reddedilir olmaktan tartışılır olmaya" taşıdı.

1960'lar üçüncü sentez dönemi... Üçüncü Yolculukların arttığı, sosyalizmin, İslâmcılığın güçlendiği bir evrede 1961 Anayasası ekseninde 27 Mayısçılar, Kemalizm'i ve Amerikan dünya sisteminin demokratik liberalizmini güncelleyerek yeni bir sentez geliştirdiler. Anadoluculuğun etkisi, İslâmcılık ile "yerli sosyalizm" arayışları, yerli ve millî tavır, 1965 sonrasında "millîlik" ekseninde Kemalizm'e halel getirmeyecek bir sağ-muhafazakâr-İslâmcı bloğun inşası bu sentezin en bariz göstergesiydi. Bunu 1970'lerde Millî Görüş ile CHP'nin koalisyonu daha sonra ise Milliyetçi Cephe iktidarları devam ettirdi. Bir tarafta CHP ile iktidarı bölüşmek, bir tarafta milliyetçi ve merkez sağ ile cephe oluşturmak İslâmî hassasiyetleri öldüremedi.

Bu sentezler İslâmî zihni karıştıramadı ama 12 Eylül sonrası neoliberal politikalar, para-kariyer ve siyasetin, devletin merkezine gelme ihtimali dördüncü sentezi doğurdu. Buna Türk-İslâm sentezi adı verilse de aslında olan neoliberal İslâmcılığın doğuşuydu; liberalizmle dindarlığın birleşerek gelişmesi. İmkânlar dairesi büyüdükçe meşrulaştırmalar arttığından Kemalizm kendini muhafazakâr ve dindarlar vasıtasıyla güncelleme eğilimine girdi. İstiklal Marşı'nı Anayasa'ya alan darbeciler Kemalist simgelere ve rejime yönelik ifadelerin hepsini 159-312. gibi pek çok maddeyle engelledi. Hâliyle bu sentez ancak Özal'ın dört eğiliminde siyasallaşırken Millî Görüş yeni bir özcülükle yola çıkıyordu; "bize yüzde 6 derler" anlayışıyla.

Dördüncü sentezin ilk siyasi sonuçlarından biri 1991 seçimlerinde RP-MÇP-IDP ittifakıydı. Kamusal alana neoliberal siyasallığın çoğulculuk, çok kültürlülük, AB taraftarlığıyla beraber DYP koalisyonu eklenince hem entelektüel hem siyasi tarafta dördüncü sentezin farklı çarpanları İslâmî idealleri, ilkeleri, ahlakı ortadan kaldırdı.

İslâmcılar, Müslümanlar zaten çok düşük voltajlı seyreden hukukun, iktisadın, eğitimin, gündelik hayatın İslâmî bir dönüşüm geçirmesi fikrini bu süreçte hepten unuttu. Tek Parti'ye,

28 Şubat'a dönme korkusu, kamusal alanda temsil, başörtüsü serbestisi, merkezde şeflik ve daire başkanlığına rızadan oluşan yer bulma kaygıları yeni bir paradigma kurulduğu zannını büyüttü; halbuki olan biten Kemalizm'le, dünya sistemiyle *kültür savaşı* yürütmek yerine yer kavgası vermekten ibaretti.

Bu da yeni, beşinci senteze kapı araladı. Sol-liberallerin trenden indirildiği, Gezi olaylarıyla başlayan FETÖ-15 Temmuz ve Çözüm Süreci-Hendek ile devam eden, Cumhur İttifakı olarak kendini siyasal alana taşıyan "millî-yerli resmî ideoloji" evresi ise beşinci senteze giriş ihtiva ediyordu. Ayasofya'nın açılması, kamusal alandaki dönüşüm tam bir sentezi açıklamıyor esasında. Fakat yeni sistemle beraber Kemalist simgelere yapılan atıflar, *kültür savaşının* terk edilmesi, Cumhuriyet'in devamlılığının her fırsatta vurgulanması, iktidar tarafından rejimin banilerinin devletin banileri diye sunulması Kemalizm'in tarihselleştirilmesinden çok canlandırılmasını, semirtilmesini getirdi. Üstelik 31 Mart seçimlerinden sonra yeni anayasa özeline CHP ile bir ittifaka gidileceği görüntüsü, beşinci sentezin artık yerleştiğini de açıkça belirginleştiriyor.

Gilles Deleuze, devletin özünün akışları yakalayıp kendine bağlamak, bunu kalıcı kılmak mekanizma yaratmak olduğunu söyler. Sentez dönemlerindeki devlet tutumunu, metodunu çok net anlatıyor bu tespit. Olan biteni devletin kendini ihatası olarak düşünmek rahatlatıcı fakat açıklayıcı değil. Neticede 1924 Kemalizm'i aynı kaldığı müddetçe kazanan, devletten ve milletten çok Kemalizm vasıtasıyla Türkiye'yi kontrol eden dünya sistemi oluyor.

Devletin elbette kendini yenileme, yeniden üretme, iyileştirme gücü var. Sosyalistleri, milliyetçileri, İslâmcıları bünyeye entegre konusunda mahir olan devlet etnik milliyetçilikleri hassaten Kürt milliyetçiliğini Türkiye'ye bağlayamıyor, bağlamıyor! Ancak millî-yerli sentezlerle güvenlik politikalarını üst düzeye çıkarıp merkezîyetçiliği güçlendirerek oyunda tutuyor. Kürt milliyetçiliğinin devleti sahiplenmesine ve böylece entegrasyonuna hep bariyer koyuyor rejim, bu da 1924 Statükosu'na bağlılığı daha da kuvvetlendiriyor.

MİLLÎ-YERLİ YORGUNLUĞUNDAN MÜPHEMLİĞİN GÜÇLENMESİNE

Millî-yerli yorgunluğunu, kalkınmadan altyapı inşasına ılımlı devletçilikten güçlü devlete geçiş izale edemiyor; nihayetinde Kemalizm'in milliyetçiler gibi dolaylı unsurlarla değil doğrudan CHP eliyle millî-yerli yorgunluğunu lehine çevirme çabası tutacak gibi görünüyor. Millî-yerli dönemde millî-yerliliğin kendisi, iktidar alanındaki daralmalar, etik-politik zaafılar, siyasi üsttencilikler, refahı tabana yayamama gibi nedenler tüm ideolojileri, dini ve seküler cemaatleri, mensubiyetleri, ahlaki tutumları rayından çıkardı.

Güçlü tarikat ve cemaatler dağıtıldı; kimisi siyasi taraf olarak kimisi kendi içindeki post kavgaları nedeniyle bölünmeler yaşıyor. Milliyetçiler Tengricilikten Anadolu milliyetçiliğine, ırkçı dışlamacılığa ayrışırken deizmden sekülerizme İslâmcılar, dindarlar tüm gelenekselliklerden sıyrılıyor. Kitabî saf İslâmî inanç sahibi gençler bile evlenmekten, aile kurmaktan uzaklaşırken konfor alanını genişletmeyi “yaşamak” diye tarif ediyorlar. Bu yüzden parti, siyasi tarafgirlik bir zihniyeti yaşamayı karşılamıyor artık; CHP'ye oy vererek, muhaliflerin iktidara gelmesiyle de “adaletin gerçekleşeceği, dinini yaşayabileceği” fikrini gençlere aşılamaı başardı küresel kültür ve sistem.

Müphemliği büyük bir aidiyet gibi sunmayı başardılar. Herkesleşmeyi derin bir ideolojik mensubiyet gibi kabul ettirebilmeyi sağladılar. İnsanlar genel geçer ilkeleri savunmakla ideal Müslümanlığa ulaştıkları zehabını yaşıyor. Genel kitle ise dinin dışında var olmayı, açıkça Batılı gibi olmayı seçmeyi deniyor, oysaki laikliğin ötesindeki bu tercih Türkiye'de İslâmî düşüncenin varlığına hiçbir hanel getirmemez... seküler-laiklerin anlayamadığı tam da bu, “her dönemde Allah'ın adını anan, İslâm'a sadık bir cemaat” ortaya çıkar, gelişir, güçlenir.

YENİ BİR SİYASAL ALAN

Türk siyasal alanında parti siyaseti yerine ittifak siyaseti öne çıkarken ideolojik yaklaşımlar gittikçe arka plana çekiliyor. Türk ve Kürt milliyetçileri CHP bayrağı altında seçime gidiyor, dindarlar CHP'ye oy verebiliyor, Kürt milliyetçilerinin katıldığı ittifaka ulusalcılar, milliyetçiler,

dindarlar da eklenilebiliyor. Kemalizm kendini dindarlığa yaklaştırarak canlılığını devam ettirirken iktidar, muhafazakâr ve dindarlar da CHP'ye, Kemalizm'e yakınlaşarak ömrünü uzatma derdinde.

Gezi olayları evvelinde CHP ve laikler ile tarz-ı hayat kavgası vardı, artık yok, bitti çünkü kimsenin müstakil bir hayat tarzı ve şuuru bulunmuyor. Tarz-ı hayat savaşımını, CHP'de çarşafı, başörtülü ve dindarların yer kapması, iktidardakilerin de Kemalistleşip laiklikle sorunlarının bulunmadığını ifade etmeleri bitirdi. Bu müphemiyetten Kemalizm besleniyor.

Laiklik hiçbir zaman bu memleketin ortak değeri, meşruluk zemini ve mutabakat bileşkesi olmadı, olamaz. Laiklik İslâmî olanı kamusal-dan tasfiye etmenin operasyonel aparatı olarak günümüzde yenilenmiş görünüyor; Süleyman Demirel'in “Kimsenin namazına karışılmıyor!” sözündeki ortalama laiklik veya dindarlık, kamusalın genel söylemine yerleşmeye hazırlanıyor. Ahmet Ağaoğlu'nun SCF anılarında bahsettiği “baldırı çıplaklara karşı devleti koruma” refleksi, 2010'larda tükenmişti, çünkü merkezden uzaklaşma ihtimallerinin kalmadığına laikler de anlamıştı.

Türkiye'yi “yönetemez”, insanların anlam krizine çözüm getiremez, siyasalın erdemlerini yenileyemez intibayla iktidardaki İslâmcıların, dindarların “başaramadığı” fikrini yerleştirmeyi becerdiler. Neyi başaramadı İslâmcılar, iktidar... yeni bir düzen kurmayı, iktisadi gelişmişliği sürdürmeyi, yeni bir model ortaya koymayı, açmazları açar kılmayı, siyasi alanı domine etmeyi, yeni bir yasa yani yaşama estetiği getirmeyi, *kültür savaşımı* yani müfredat ve tarihyazımı inşa etmeyi, devlete-idareye-toplumsala yeni daha doğrusu Müslümanlığın kendiliğindeki ahlaki göstermeyi, haliyle cazibeyi sürdürmeyi, cazibeden vazgeçilmeze evrilen bir nizamı teşekkül ettirmeyi başaramadı.

Meşrutiyet, 1924, 27 Mayıs ve 2002... tarihimizde dört “yeni Türkiye” var. Doğan Avcioğlu'nun *Rejim ve Asker*'de dile getirdiği gibi 60'ların yeni Türkiye'si ile eski Türkiye'si arasında yeni zenginler, tadı tuzu kaçanlar, vergi kaçakçıları, rantçılar, spekülâtorler bakımından devamlılık var, her dönemde olduğu gibi. Seçmen “Kema-

listlerden ve CHP'den kendini ayıramayan" iktidara farklı bir muamele yapmadı bu sefer her zamanki seçimlerden ayrı olarak. Dahası tüm beka kaygısı söylemlerini de kulak arkası etti.

İktidarın, vatandaşın CHP'yi meşrulaştırmasına cevabı da aynı düzeyde oldu, oluyor. Muhtemelen yeni anayasa ekseninde başlayıp devam edecek bir yakınlaşma, koalisyon gerçekleşecek. Basit siyasi bir manevra gibi gözükse de sonuçları itibarıyla yıkıcı bir sürece giriyoruz. Yeni sistemde Cumhurbaşkanı seçilme şartları elli+bire dayandığı ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ikinci sefer seçildiği göz önüne alınırsa Erdoğan'ın bir kez daha aday olabilmesi için ya Meclis'in erken seçime gitmesi ya anayasanın değiştirilmesi gerekiyor. Kürt milliyetçileri ile Cumhur'un yakınlaşması söz konusu olamayacağına göre her halükârda CHP'nin denkleme girmesi şart.

HERKESİN ÇIKARI TÜRKİYE İTTİFAKI'NDA...

Şartları evvelden hazırlanan Türkiye İttifakı için Cumhurbaşkanı Erdoğan 2019'da çağrıda bulunmuştu, şimdilerde kendisi dile getirmeyen onun yerine CHP lideri Özgür Özel onunla münasebet kurup birlikte çalışmak istediğini ifade etti; zaten Cumhur'un kurulmasında da Erdoğan şartları hazırlayıp fiili durumu gösterdikten sonra Bahçeli çağrı yapmıştı. Erdoğan öyle anlaşılıyor ki "ayakta ölmek"ten yana, bu yüzden de Cumhurbaşkanlığı'nı bırakmak istemiyor. Seçime girebilmesi CHP ile birlikteliğe bağlı.

Ekrem İmamoğlu tehlikesi karşısında Özgür Özel'in, pek çok belediyeyi alıp zafer kazanan lider imajını, gücünü koruyabilmesi harici desteğe, Erdoğan ile ittifaka bağlı... Devlet Bahçeli'nin Meral Akşener karşısındaki beka sorununu halleden Erdoğan, Özgür Özel'in Ekrem İmamoğlu beka sorununu çözecek gibi görünüyor.

Yeni reel-politik için "aşırı yorumlama" ile her tür dış yardımı alarak güçlenen küreselci Ekrem İmamoğlu'na mukabil her tür iç güç desteği sağlayan "zinde" ulusalcı-CHP-Cumhur İttifakı'nın mücadelesi başlıyor, demek de mümkün! Tüm ideolojileri sapan, aidiyet bağları körelen, dini-epistemik cemaatleri çöken, değer yargıları

laçkalaşan toplumsal algıların siyasal alana yansımından bu Schmittçi antagonist dost-düşman siyasallığının teşekkül edeceği belliydi.

CHP İLE YAPILAN ANAYASA'DAN HAYIR GELİR Mİ?

Reel siyaset açısından, siyasal alanı "her ne surette olursa olsun iktidarda kalmak" diye yorumlayanlar için CHP ile ittifaka gidip anayasayı değiştirmek ya da Meclis'te erken seçim kararı aldirmek normal ve başarıdır. Fakat CHP'nin neyi temsil ettiğini düşündüğümüzde koskocaman bir birikimin, Tanzimat'la ortaya çıkıp 1924 Statükosu ile kesinleşen İslâm-laiklik dikotomisinde İslâmî ağırlığın artışının heba edilmesi, Türkiye'nin İmparatorluk kökleriyle buluşmasının tehlikeye girmesi, bunlardan daha önemlisi CHP özelinde Kemalizm'in yeniden merkeze yerleşmesi, itibar kazanması, vazgeçilmez kılınması söz konusu olacak.

İslâmcılar ve iktidar, Türkiye ikinci yüzyıla girerken Kemalizm'e "100 yıllık ara, parantez içi" diyemedi, Kemalizm'i ve laikliği 1071 sonrası tarihî akışta kesinti, sapma biçiminde tarihselleştiremedi; aksine güncellemeyi seçiyor. CHP ile yeni bir anayasa yapmak, 12 Eylül'ün darbelerinin anayasasından daha beter, sonuçları itibarıyla da daha fena olur! Anayasada temel hak ve özgürlükler tüm "evrensel" anayasalardan kes-yapıştır tarzı alındığı için zaten mevcut, mesele bunların tatbikinde... Yeni bir anayasa demek yeni bir hayat tarzı teklif etmek, yeni bir zihniyet kurmak, yeni bir paradigma geliştirmek demektir.

CHP ile birlikte yapılan Anayasa ne laikliği kaldırır ne yeni ve bize özgü bir hayat tarzı getirir ne de yeni bir zihniyet, paradigma fikrini taşır. Laikliği, CHP'yi ve Kemalizm'i meşrulaştırmaktan, normalleştirmekten, müphemleşen toplumun Kemalist zihni kolayca benimsemesini sağlamaktan öteye fayda getirmez.

İslâmcılar, dindarlar hatta iktidar şu muhasebeyi yapmak mecburiyetinde; sadece elli+biri, seçim meselesini değiştirmek uğruna kalan dört yılı heba edilir mi, kazanımlar kaybedilir mi, CHP-Kemalizm meşrulaştırılır mı, dahası Kemalizm bir yüz yıl daha Türkiye'nin başına sarılır mı, değer mi?

CUMHUR İTTİFAKI'NIN 31 MART 2024 MAHALLİ SEÇİMLERİNİ KAYBETME NEDENLERİ

— BURHANETTİN CAN —

Kadife darbeler seçim endeksli, dış destekli, gayrimemnunların ittifakına ve gerilime dayalı, seçim öncesi, esnası ve sonrasında sokak hâkimiyeti kurarak ve genellikle “yumuşak güç” (*soft power*) kullanarak (zaman zaman özel amaçla sert güce başvurulmaktadır), bürokratlar ve STK’lar aracılığıyla siyasi iktidarları düşürmeyi hedefleyen yeni bir darbe türüdür.¹ Kadife darbeler, o ülkenin yerli görünümlü sivil toplum örgütlerinin önderliğinde, kitle hareketi ile yönetimleri değiştirme/devirme sanatı diye tanımlanabilir.

Taksim kadife darbe süreci, 7 Haziran 2015 seçimlerinde AK Parti’nin tek başına iktidara gelmesini engellemiştir. Boğaziçi kadife darbe süreci ise 14 Mayıs 2023 seçimlerinde başarıya ulaşmış, Erdoğan’ın Cumhurbaşkanı seçilmesini ilk turda engellemiş, AK Parti’nin %8 civarında oy ve 30 civarında milletvekili kaybına sebep olmuştur.

Türkiye 31 Mart mahalli seçimlerine giderken Riyad’da futbol üzerinden başlatılan ve futbol kadife darbe süreci diye isimlendirdiğimiz süreç (altıncı nesil kadife darbe süreci), Taksim ve Boğaziçi kadife darbe süreçlerine benzer bir şekilde, Trabzon’da oynanan FB-TS maçı üzerinden yeni bir aşamaya taşınmıştır. Sahada

meydana gelen olaylar tam bir provokasyon olup 31 Mart 2024 seçimlerini doğrudan etkilemek amaçlıdır. Nitekim öncülüğünü Ali Koç’un yaptığı futbol üzerinden çekilen operasyonların 31 Mart seçim sonuçlarına etkisi büyüktür (%3-4). Bu durum gelecek sayıda analiz edilecektir.

Geçen yazıda özetlediğimiz olaylar zinciri, 31 Mart seçimlerini çok açık bir şekilde etkilemiş ve şekillendirmiştir. 31 Mart 2024 seçimlerinde futbol kadife darbe sürecinin kadrosu, 2028 seçimlerini ya da erken seçim için gerekli altyapıyı oluşturarak çok önemli bir mevzi kazanmıştır. Cumhuriyet İttifakı mahalli seçimlerde yenilgi almıştır. Geçen yazıda 31 Mart mahalli seçimleri sonuçları ile Özgür Özel’in ve Sedat Peker’in 40 yaş altı gençleri darbe yapmaya/sokağa çağırma stratejik-taktik anlamı, amacı ve hedeflerini ana hatları ile ele alıp inceledik.

Bu yazıda futbol kadife darbe sürecinin mahalli seçimler aşamasını “iç dinamikler” bağlamında Cumhuriyet İttifakı açısından değerlendireceğiz. Bunu yaparken amacımızın birilerini eleştirmek, kırmak, yargılamak olmadığını bilinmesinde fayda vardır. Gayemiz, 2028 seçimlerine giderken kadife darbecilerin nasıl bir yol haritası ile ülkeyi karşı karşıya getirebileceklerini ortaya koyabilmektir. Ayrıca dikkat edilmesi gereken çok önemli bir husus da siyasi iktidara karşı olan herkesi kadife darbecilerle aynı safta görmek son derece yanlış ve tehlikelidir. Siyasi

¹ G. Sharp, *Diktatörlükten Demokrasiye Kurtuluş İçin Teorik Bir Çerçeve*, ABD, The Albert Einstein Enstitüsü, 4. baskı, May. 2010, s. 10-16.

İktidarları salt seçimle, oyla değiştirmekle eylemler yaparak iktidardan düşürmek arasındaki farkın bu bağlamda birbirinden ayrı değerlendirilmesi zorunludur. Kadife darbeci kadro, dış güçlerle iş birliği yaparak halkın seçtiği bir iktidarı kitle eylemleri ile yıpratıp iktidardan düşürmeye çalışır. Onlar için seçim sadece bir atlama taşı olup eylemleri başlatıp devam ettirebilmek için bir araçtır.

Her hoşumuza gitmeyen yorum ve analizi ihanet kategorisine sokmanın ve sahiplerine hain yaftası yapıştırmanın, gerçeğe ulaşmada en ciddi bir tehlike olduğunun görülmesi gerekmektedir. Yanlı, tarafgir tüm yorumların öte dünyadaki -vücut organlarımızın, yeryüzünün şahitlik yapacağı- yüce mahkemede elimize verilen kitapta yer alıp yargılanacağımız unutulmamalıdır.

31 MART 2024 MAHALLİ SEÇİMLERİ SONRASINDA 3 PARTİ LİDERİNİN KONUŞMALARI

Önümüzdeki dönemin nasıl şekilleneceğini görebilmek için 3 parti liderinin konuşmalarını, analizleri -özellikle seçim gecesi- ele alıp değerlendirmekte fayda vardır. Seçim öncesi yapılan saha araştırmalarını/anketleri dört ana grupta toplayabiliriz:

1. İktidar ve ana muhalefet partilerinin özel olarak yaptıkları ve kamuoyuna açıklamadıkları anketler,
2. İktidar ve ana muhalefet partilerinin özel olarak yaptıkları ve kamuoyunu yönlendirebilmek için kamuoyuna açıkladıkları anketler,
3. Araştırma firmalarının bağımsız yaptıkları anketler,
4. Yabancı istihbaratların -özellikle kadife darbeci dış kadronun- kamuoyuna açıklamadıkları ve fakat destekledikleri kesimin seçim kampanyalarını şekillendirmek için özel yaptıkları anketler.

Anket yaptırma konusunda en hassas liderlerden birinin Erdoğan olduğu bilinmektedir. Erdoğan özel olarak yaptırdığı anketleri kamuoyu ile paylaşmamış ve seçim kampanyasını anketleri göz önüne alarak şekillendirmiştir. Ayrıca Cumhurbaşkanı Erdoğan meydanların nabzını en iyi gören, tutan ve değerlendiren bir liderdir.

“İstanbul mitinginde 1,5 milyon insan bekliyorduk, 650 bin kişi meydanda var!” sözleri rastgele söylenmiş değildir. Bu, seçim sonuçlarının zamanında öngörüldüğünün bir ifadesidir.² Seçim gecesi hanımını yanına alarak yaptığı balkon konuşmasında ve sonra MYK’daki konuşmada bu olgu görülebilmektedir.

Cumhurbaşkanı ve AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, mahalli idareler genel seçimlerinin ardından AK Parti Genel Merkezi’nin balkonundan yaptığı konuşmada, seçim kampanyasında kullanılan sert, suçlayıcı hatta hakaret edici dilin aksine son derece kucaklayıcı, sonuçları kabullenici, gerilimi düşürücü bir dil kullanmıştır.³ Konuşmanın muhtevası, aşağıdaki ara başlıklar altında değerlendirilmektedir:

1. Demokrasi vurgusu: Konuşmasında, bu zamana kadar olmadık bir tarzda, Cumhuriyet İttifakı’nın seçim meydanlarında yaptığı konuşmaların aksine, aşırı bir demokrasi vurgusu yapılmıştır:

“Vatandaşlarımızın sağduyusu, güvenlik güçlerimizimizin fedakârlıkları sayesinde Türk demokrasisi rüştünü bir kez daha ispat etmiş oldu. Seçimler, bildiğiniz gibi, demokrasilerin en kritik günleridir. Millet iradesi sandıkta tecelli eder. Millet, sözünü sandık yoluyla söyler. Millet, siyasetçiye mesajını sandık vasıtasıyla iletir. Millet, uyarısını ve takdirini sandık aracılığıyla ifade eder.” “Milletin kararının, hiçbir baskıyla, dayatmayla, yönlendirmeye karşılaşmadan sandıkta tebarüz etmesi, demokrasimiz için başlı başına büyük bir kazanıdır.” “Sonuçlardan bağımsız olarak bu seçimin galibi öncelikle demokrasimizdir, millî iradedir, hangi siyasi görüşe mensup olursa olsun 85 milyonun tamamıdır.” “Seçim maratonunda kazanan, adaylardan önce Türkiye olmuş, milletimiz olmuş, uğruna ağır bedeller ödediğimiz demokrasimiz olmuştur.” “Bugün, AK Parti’ye ve Cumhuriyet İttifakı’na oy verenlerle birlikte, demokratik haklarını kullanarak sandığın gücüne güç katan herkes kazanmıştır.”

2 <https://www.tv100.com/cumhurbaskani-balkon-konusmasinda-neden-cok-rahatti-makale-745464>

3 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/151940/bu-seccimin-galibi-demokrasimizdir-mill-iradedir>

2. Seçim sonuçlarından istenen başarının elde edilemediği kabullenilmiş ve seslendirilmiştir:

“14-28 Mayıs seçimlerindeki zaferimizden 9 ay sonra, maalesef, yerel seçim imtihanından istediğimiz, umduğumuz neticeyi alamadık. Henüz kesinleşmemiş olmakla birlikte sandık sonuçları bize ülkemiz genelinde irtifa kaybı yaşadığımızı gösteriyor.” “Ben de son iki aylık dönemde 52 farklı şehrimizi ziyaret ettim. Oralarda mitingler yaptım, halkımla bütünleştim, kucaklaştım, netice böyle oldu. Her olanda bir hayır vardır. Öyle diyor büyüklerimiz.” “Milletin muazzaz iradesinin üstünde hiçbir güç tanımıyoruz.”

3. Hangi partiden olursa olsun tüm yerel yönetimlere destek verilecektir:

“Biz de hükümet olarak, şimdiye kadar olduğu gibi milletimizin oyuyla seçilmiş tüm yerel yöneticileri, şehirlerinin hayrına yapacakları işlerde desteklemeye devam edeceğiz.”

4. Milletin verdiği mesaj dikkate alınarak özelleştirme yapılacaktır:

“Dik duracağız, dikleşmeyeceğiz. 31 Mart bizim için bir bitiş değil, aslında bir dönüm noktasıdır. 31 Mart mahalli idareler seçimlerinde de Türk milleti, yine sandığı vesile kılarak mesajlarını siyasetçilere ulaştırmıştır.” “Partimizin organlarında 31 Mart seçimlerinin neticelerini açık yüreklilikle değerlendireceğiz, öz eleştirimizi

cesaretle yapacağız.” “Elbette yerel bazda yaşanan bu gerilemenin sebeplerini ayrıca masaya yatıracağız. Kaybettiğimiz, geriye düştüğümüz her yerde, sebepleri çok iyi tespit edecek ve gerekli müdahalelerde bulunacağız.” “Kaderin üstünde bir kader vardır.” “Ama hiçbir surette milletimizin kararına hürmetsizlik etmeyeceğiz. Milletle inatlaşmaktan, millî iradeye rağmen hareket etmekten, milletin takdirini sorgulamaktan, bugüne kadar olduğu gibi, yine uzak duracağız. Millet sandıkta verdiği mesajları en isabetli, en objektif bir şekilde akıl ve vicdan terazimizde tartarak gerekli adımları mutlaka atacağız.”

5. Milletin verdiği mesajı merkeze alarak 2028 seçimlerine şimdiden hazırlık yapılacaktır:

“Bunun için önümüzde yaklaşık 4-5 yıllık bir süre var. Bu süre zarfında yanlışlarımızı düzeltereğiz. Eksiklerimizi muhakkak tamamlayacağız. Doğrularımızın sayısını artıracacağız. Bir sonraki seçimlere kadar olan dönemi, her açıdan kendimizi yenilediğimiz, hatalarımızı telafi ettiğimiz kapsamlı bir muhasebe zeminine dönüştüreceğiz.” “Türkiye'nin önünde hazine değerinde 4 yıldan fazla bir süre vardır. Bu zamanı hep birlikte çok iyi değerlendirmemiz önemlidir. Millet ve ülkenin vaktini çalacak tartışmalarla bu dönemi heba edemeyiz.”

6. Uygulanan ekonomi politikası taviz verilmeyen uygulamaya devam edilecektir:

“Ülkemize, milletimize ve gelecek nesillere bedel ödetecek popülist adımlardan uzak durduk. Enflasyon başta olmak üzere uyguladığımız ekonomi programımızın olumlu sonuçlarını, yılın ikinci yarısında görmeye başlayacağız. İş dünyamızdan bürokrasiye, esnafımızdan çiftçimize, tüccarımıza, işçimize, öğrencilerimize kadar herkes kendi asıl gündemine odaklanabilecekler.”

7. Terörle mücadele bütün şiddeti ile devam edecektir:

“Başarılı operasyonlarımız sayesinde iyice köşeye sıkıştırdığımız bölücü terör örgütüne ölümcül darbeyi mutlaka indireceğiz. Bir kez daha altını çizerek söylüyorum; güney sınırlarımızın ötesinde bir ‘Teröristan’ kurulmasına izin vermeyeceğiz.” “15 Temmuz darbe girişiminin faili FETÖ ihanet şebekesinin son kalıntılarını da temizlemekte kararlıyız.”

8. Uluslararası düzlemde güç olmak için çalışmaya devam edilecektir:

“Türkiye’nin uluslararası rolünü, sözünün ağırlığını, küresel barışın tesisindeki anahtar konumunu güçlendirecek hamleleri devam ettireceğiz. Mazlumlara sahip çıkacak, ihtiyaç sahiplerinin imdadına koşacak, nerede bir zulüm varsa zalimlerin karşısında dimdik duracağız.”

9. Devletin yaşayabilmesi için öncelikle insanın yaşatılabilmesi gerekir:

“Son 21 yıldır nasıl reformlarımızla, icraatlarımızla, yatırımlarımızla, projelerimizle konuştuysak, inşallah önümüzdeki 5 sene boyunca da bu çizgimizden sapmayacağız. Bugün bir kez daha ‘durmak yok, yola devam!’ diyoruz. Bugün bir kez daha ‘Aşkınan koşan yorulmaz!’ diyoruz. Bugün bir kez daha ‘İnsanı yaşat ki devlet yaşasın!’ diyoruz.”

Cumhurbaşkanı ve AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın MYK toplantısındaki konuşması tam bir özelleştirme özelliği taşımaktadır.⁴ Erdoğan’ın seçim gecesindeki

4 <https://www.haber7.com/guncel/haber/3411974-cumhurbaskani-erdogandan-secim-degerlendirmesi-kendimizi-hesaba-cekcecegiz>. <https://www.odatv.com/guncel/erdogan-yenilginin-nedenlerini-siraladi-ihanet-120037027>

balkon konuşmasında bir taraftan toplumsal barışa, demokrasiye, millet iradesine atıfta bulunurken diğer taraftan parti olarak köklü bir özelleştirme yapacaklarına atıfta bulunmuştur. AK Parti’nin MYK toplantısındaki konuşması ise tam bir özelleştirme özelliği taşımaktadır. Bu konuşmasında hem kendisini hem de partisini sorgulamakta, sorgulanmasını istemekte; başarı ve başarısızlığın nedenlerine özel vurgu yapmaktadır. Bu konuşmanın muhtevası, aşağıdaki ara başlıklar altında değerlendirilmektedir:

1. Katılım oranının düşmesi, partililerin sandığa rey vermeye gitmemesinin sebepleri araştırılacaktır:

“2024 seçimlerinin katılım oranının, 2019 seçimlerine kıyasla 6 puan geriye gitti ve bu 6 puanlık düşüşün ezici çoğunluğu partimize ait.” “AK Parti’ye gönül verenlerin sandığa gitmemesi hem teşkilattan hem genel merkezden hem de adaylardan kaynaklanıyor.”

2. Uygulanan ekonomi politikasından taviz vermemek gayrimemnun sayısını artırmıştır:

“Emeklilerimizin serzenişlerini il ziyaretlerimizde zaten görüyorduk. Gerek tek seferlik 5 bin lira ödenmesi, gerek yüzde 50’yi bulan maaş zamları, gerekse diğer adımlarla, bütçe disiplinini bozmadan, üzerimizdeki bu baskıyı hafifletmeye çalıştık.”

3. Gazze konusunda yaptıklarımızı anlatamamış ve toplumun belli kesimleri ikna edilememiştir:

“Gazze krizi gibi elimizden gelen her şeyi yaptığımız ve bedel ödediğimiz bir meselede dahi siyasî saldırıları savuşturmayı, kimi çevreleri ikna etmeyi maalesef başaramadık.”

4. AK Parti bütün birim ve kuruluşları ile bir özelleştirme yapmak zorundadır:

“Bunlarla ilgili değerlendirmelerimizi de artısı-eksisiyle mutlaka yapacağız.” “Elbette bu özelleştirme sürecinde hem ittifak olarak girip kaybettiğimiz hem de Amasya, Kütahya, Kırıkkale gibi iki parti ayrı ayrı girerek özellikle CHP’ye kazandırdığımız il ve ilçelerin durumunu da masaya yatıracağız.”

“Kurulduktan yalnızca 15 ay sonra bizi iktidara layık gören, henüz 10 ay önceki seçimlerde

partimizi açık ara birinci yapan, şimdiye kadar girdiğimiz tüm seçimlerde daima yanımızda duran, velhasıl son 22 yılda tam 17 kez sandıkları bizim için patlatan milletimizin, 31 Mart'ta bizi CHP'nin arkasına niçin ittiğini çok iyi analiz etmeliyiz.”

5. Bürokrasi ve AK Parti mensupları halkla arasına duvar örmüş, 'layüsel' davranmıştır:

“İl, ilçe, belde teşkilatlarına, belediye başkanlarına, milletvekillerimize, hatta bürokrasiye uzanan bir sıkıntıyla karşı karşıyayız. Oysa milletin sinesinden doğmuş bir siyasi partinin en büyük düşmanı vatandaşla arasına duvarlar örmesidir. Hangi konumda olursa olsun bu partide hiç kimsenin 'layüsel' olmadığını milletimize göstereceğiz.”

6. Özeleştiriyi yaparken gerçekçi olunacaktır. Milleti, rey vermeyenleri suçlamak son derece yanlış bir yaklaşımdır. Bu sonuçlarda herkesin payı ortaya çıkarılacaktır:

“Hatayı, kusuru, yanlışını millette aramak, bizim geleneğimizde asla yoktur. Biz siyasi hayatımızın hiçbir döneminde böyle bir yola başvurmadık, şimdi de başvurmayacağız. Açık söylüyorum, şahsım dâhil bu masanın etrafında oturan hiçbir arkadaşım 31 Mart seçim sonuçlarının sorumluluğundan kaçamaz. Başkalarını hesaba çekmeden önce kendimizi hesaba çekeceğiz. İğneyi kendinize çuvaldızı başkasına batırmanızı istiyorum.”

7. Başarısızlığın nedenleri bir bütün olarak ele alınmalı, tek bir nedene indirgenmemelidir:

“Şehirlerde yaşanan oy kaybını emekli zammının düşüklüğü gibi tek bir nedene ve başlığa indirgemek 'kolaycılık' olur.”

8. Başarısızlığın nedenlerinde hata, ihmal, kasıt ve ihanet varsa üzerine cesaretle gidilmelidir; aksi takdirde ödenecek bedel çok büyük olacaktır:

“Nerede bir eksik, hata, kasıt veya ihanet varsa, üzerine gitmek boynumuzun borcudur. Diğer türlü, Allah korusun, daha büyük felaketlerin, daha sarsıcı kayıpların yaşanmasına mâni olmayız.” “Ya hatalarımızı görerek kendimizi toparlarız ya da güneşi gören buz misali erimeye devam ederiz. Ya başından sonuna kadar işimizi

Hakaret ve gerilim muhtevalı kampanya bir taraftan Cumhur İttifakı'nı başarılı kılarken diğer taraftan da gayrimemnun sayısının gittikçe düzenli bir şekilde artmasına vesile olmuştur. Bu olgu, yol boyu Cumhur İttifakı tarafından zamanında görülemedi.

dört dörtlük yaparız ya da çok daha ağır bedeller ödemekten kurtulamayız.” “Ya milletimizle olan gönül köprülerimizi yeniden güçlendiririz ya da eleştirdiğimiz partilere benzemekten kendimizi alıkoyamayız.”

9. 22 yıllık birikim, kazanım heba edilemez, buna müsaade edilemez:

“Kim olursa olsun hiç kimsenin 22 yıllık birikimi, 22 senelik zorlu bir mücadeleyi heba ve heder etmesine izin veremeyiz, buna müsaade etmeyeceğiz.”

Erdoğan'ın MYK'daki konuşması gerçek anlamıyla kendisini ve partisini bir sorgulama içermekte ve parti açısından dört ciddi tehlikeye dikkat çekmektedir: *Eksiklik, hata yapma, kasıtlı davranma ve ihanet etme*. Dikkat çekilen ve kabullenilen bu tespitler, bu özeleştirimler kapsamında Cumhur İttifakı'nın 31 Mart 2024 seçim sonuçlarının nedenleri, aşağıdaki bölümlerde ayrıntısıyla ele alınacaktır. Bu seçimlerde sadece AK Parti kaybetmedi, genel olarak Cumhur İttifakı kaybetmiştir. Bu nedenle 31 Mart 2024 seçimleri ile ilgili Bahçeli'nin yaptığı ilk değerlendirme konuşması da önemlidir.

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 31 Mart 2024 mahalli idareler seçimlerinin geçici sonuçlarıyla ilgili açıklaması:⁵

1. Demokrasi vurgusu: Bahçeli yazılı açıklamasında bu zamana kadar olmadık bir tarzda Cumhur İttifakı'nın seçim meydanlarında yaptığı konuşmaların aksine bir demokrasi vurgusu yapmıştır:

5 Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 31 Mart Mahalli İdareler Seçimlerinin Geçici Sonuçlarıyla İlgili Yazılı Açıklama.

“Millî irade sandıkta tecelli etmiştir. Sandıktan çıkan demokratik karara saygımız da tamdır. 31 Mart seçimleri, Türk demokrasi hayatının yüksek bir standarda ulaştığını, bu konuda dünyaya örnek teşkil ettiğini adeta belgelemiştir. Aziz milletimizin sandık vasıtasıyla verdiği mesaj önemlidir.”

2. MHP özeleştirisini yapacaktır:

“Milliyetçi Hareket Partisi bu demokratik mesajı almış, seçim sonuçlarının çok boyutlu değerlendirmesini yapmak üzere kolları sıvamıştır.”

3. Alınan yenilginin sebebi ekonomik şikâyetlerin toplumsal tepkiye dönüşmesi ve bunun neden olduğu katılım oranının düşmesidir:

“Ekonomik şikâyetlerin toplumsallaşıp siyasal alana sirayetiyle tepkisellik dozu bir hayli fazla olan sonuçlar ülke genelinde tezahür etmiştir.” “Milletimiz yerel seçimler kanalıyla bilhassa sosyal ve ekonomik sıkıntılarını paylaşmış, önümüzdeki sürecin gündem konusunu tayin etmiştir.” “Bunun yanında seçime katılım oranının da bir önceki seçimle mukayese edildiğinde düştüğü gözlemlenmiştir.”

4. Millet, hangi partiden olursa olsun önümüzdeki beş yılın yerel yönetimlerini seçmiştir, fakat Türkiye’yi yöneten siyasi iktidar değişmemiştir; aksini söyleyenler ‘ahlaksızlık’ yapmaktadır:

“31 Mart seçimlerinde, önümüzdeki beş yılın yerel yöneticileri belirlenmiştir.” “Bu kapsamda Milliyetçi Hareket Partisi ve Cumhuriyet İttifakı’nın çok cepheli mücadelesine karşılık DEM takviyeli Cumhuriyet Halk Partisi’nin konjonktürel kimi rahatsızlık ve memnuniyetsizlikten istifade ederek sivrildiği açıktır.” “Fakat Türkiye’yi yöneten iktidar değişmemiştir. Sanki iktidar değişikliği olmuş gibi dedikodu çıkaran, erken seçim yaygarası koparan, bu kapsamda akıl tutulması yaşayan çevrelerin şuursuzca hareket etmesi tek kelimeyle aymazlık ve ahlaki çarpıklıktır. Cumhurbaşkanlığı kabinesi görevinin başındadır.” “Her alanda atılım ve reform hamlelerine kararlılıkla devam edecektir.” “Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan devletin başıdır ve desteğimiz sonuna kadar arkasındadır.”

Erdoğan’ın 31 Mart 2024 Yerel Seçim Sonuçları Sonrası Yaptığı Balkon Konuşması

5. Cumhuriyet İttifakı devam edecektir ve “yeni yüzyılın mihveri ve mihenk taşıdır”:

“Bilinmelidir ki, Cumhuriyet İttifakı istikbalin mimarı, Türk devrinin mihandarı, yeni yüzyılın mihveri ve mihenk taşıdır.” “Günü kurtarma telaşına kapılanlarla geleceği kurma arayış ve amacında olanları Türk milleti müstesna ölçüde tefrik etmekte, bu çerçevede milli tarihimizin mecmuu seviyesinde bulunan Cumhuriyet İttifakı’nı gönülden sahiplenmektedir.” “Egemenlik milletindir, yetki milletindir, siyasi istikrarı ekonomik istikrar ve gelişmişlikle perçinlemek hepimizin ortak sorumluluğudur.” “Milliyetçi Hareket Partisi ve Cumhuriyet İttifakı daha çok çalışacak, milletle daha çok hemhal olacak, cesameti yaygınlaşan sorunların çözümünü birlikte yerel yönetimlerdeki mevzi kayıplar da mutlaka telafi edilecektir.” “Türk milletinin ruh kökü, Türkiye yüzyılı hedefinin ufuk çizgisi olan Cumhuriyet İttifakı’nın kararlı, heyecanlı, yürekli ve imanlı şekilde yoluna devam edeceğini de herkesin bilmesinde yarar görüyorum.”

CHP Genel Başkanı Özgür Özel’in, 31 Mart mahalli idareler genel seçimlerinin tamamlanmasının ardından genel merkezde yaptığı basın açıklaması.⁶ Özel’in açıklamalarının farklı boyutları vardır. Açıklamalarında bir taraftan kendi başarı nedenlerini ifade ederken diğer taraftan da Cumhuriyet İttifakı’nın kaybetme nedenlerine atıflarda bulunmaktadır. O nedenle yaptığı iki konuşmanın/açıklamanın değerlendirilmesinde fayda vardır.

6 <https://anlatilaninotesi.com.tr/20240331/chp-genel-baskani-ozgur-ozel-aciklama-yapiyor-1082316189.html>

1. Gayrimemnunlar İttifakı kurulmuştur: Seçimdeki başarı partiler ittifakının değil millet ile doğrudan kurulan bir ittifakın sonucu olup CHP hangi partiden olursa olsun tüm gayrimemnunları kucaklayıcı bir strateji izlemiştir:

“31 Mart öncesi yaşananlar ne kadar çığ, adaletsiz, ötekileştirici olursa olsun biz Türkiye Cumhuriyeti’nin vatandaşları olarak birlik ve beraberlik istiyoruz.” “Cumhuriyet Halk Partisi ve milletimizle kurduğumuz Türkiye ittifakı tarihi bir sonuç elde etmiştir.” “Bu seçimlerde hiçbir siyasi partiyle ittifak kurulmadığı hâlde Cumhuriyet Halk Partisi’nin gücü ve seçmenin vicdanının sandıkta kurduğu Türkiye İttifakı 2019 başarısını daha da büyütülmüştür.”

2. Seçimlerde verilen mesaj, sadece yerel yönetimlerle ilgili olmayıp Türkiye’nin yöneltmesi ile çok boyutlu bir mesajdır. Türkiye’de “yok sayılanların” verdiği bu çok boyutlu mesaj, her boyutu ile değerlendirilmelidir:

“Milletimiz sadece yerel yöneticilerin kim olacağına karar vermemiş, ülkemizin ve belediyelerin nasıl yönetilmesi ve yönetilmemesi gerektiğine dair de önemli bir mesaj ve karar vermiştir. Milletimiz ekmeğini küçültenlere, demokrasiyi ezenlere, hukuk devletini çökertenlere açık bir mesaj vermiştir. Yok sayılanlar bugün ülkeyi yönetenlere açık bir mesaj vermiştir.” “Bu mesaj benim, bizim okumamızla şöyledir: Biz ülkemizin hukuk devleti olarak kalmasını, kaybedilen hukuk devleti faslının geri gelmesini istiyoruz. Biz ülkemizde her türlü ayrımcılığa karşı çıkıyoruz, biz bütün renklerimizle Türkiye Cumhuriyeti’yiz.”

3. Gayrimemnunların ittifakını devam ettirmek için bir politika ve strateji uygulanacaktır. CHP bu seçimi salt kendi seçmenin desteği ile kazanmamış, Türkiye’de hangi siyasi parti ve inançtan olursa olsun Türkiye’nin yönetilmesinden memnun olmayan gayrimemnunların ittifakı ve desteği ile kazanmıştır. CHP bunun şuurunda olarak davranacak, tüm gayrimemnunların desteğini sürdürmesini sağlayacak bir politika ve strateji uygulayacaktır:

“Bu sonuçları bizleri rehavete sevk edecek bir galibiyet olarak asla değil, seçmenin bize açtığı

bir kredi olarak gördüğümüzü ifade etmek isterim. Tüm seçmen gruplarından gelen Türkiye siyasetinin akışını esastan değiştiren bu desteğin partimize büyük bir sorumluluk yüklediğinin farkındayız. Cumhuriyet Halk Partisi artık tüm demokratların partisidir. Cumhuriyet Halk Partisi sosyal demokratların partisidir ama aynı zamanda milliyetçi demokratların, muhafazakâr demokratların, Kürt demokratların aynı anda birlikte oy verebildikleri bir partidir.” “Bunu bu seçmenleri Cumhuriyet Halk Partili yaptık, olarak okumuyoruz. Bunu seçmenlerin bize verdikleri bir kredi, bize verdikleri bir görev olarak addediyor bu emaneti ahyor ve başımızın üstüne koyuyoruz.”

4. CHP çatısı altında inşa edilen bu gayrimemnunlar ittifakının çözülmemesi, dağılmaması için seçim zaferi kutlaması yapılmayacak, sokaklarda gösteriler düzenlenmeyecek, farklı partilerden olanlar asla rencide edilmeyeceklerdir:

“Ben bütün Cumhuriyet Halk Partililerden köylerde davul çalmaktan tutun havai fişek atmaya, gürültü yapmaya, gürültülü konvoylarla diğer siyasi partilerin adaylarının evinin önünden geçilmesine. Bugüne kadar bize de yapıldıysa tamamını unutmalarını, sevinçlerini mümkün olan en sessiz şekilde yaşamalarını ve özellikle silahlardan, patlayıcılardan, havai fişeklerden uzak durmalarını partinin Genel Başkanı olarak, özel olarak rica ediyorum.”⁷

Sözcü yazarı İsmail Saymaz’ın CHP Genel Başkanı Özgür Özel ile yaptığı röportaj:⁸

1. CHP emekliler için kavga edecek: Özgür Özel’e göre Cumhur İttifakı’nın seçimi kaybetmelerinin ana nedeni çok yanlış yapmaları, emeklilerin haklarını korumamaları, emeklilerin sesine kulak tıkamalarıdır ve o nedenle CHP “emekliler için kavga edecek”:

“Tehlike çanlarını görmediler. Çok yanlış yaptılar. Emekli maaşını önce 7 bin 500, sonra 10 bin lira yaptılar. Ben genel merkezin 600 kişilik salonuna emekli derneklerini çağırdım. İlk

7 <https://anlatilaninotesi.com.tr/20240331/chp-genel-baskani-ozgur-ozel-aciklama-yapiyor-1082316189.html>

8 <https://www.haber7.com/siyaset/haber/3411734-chp-lideri-ozelden-erken-secim-aciklamasi-tunc-soyer-ve-gokhan-zana-agir-elistiri>

Bu ülkenin birlik ve beraberliğini isteyenler, bu ülke insanlarının farklı din, mezhep ve etnik yapılardan meydana geldiğini asla unutmamalıdır. Bu coğrafyada, bu coğrafyayı paramparça etmek isteyen yaklaşık 16 projenin savaştığını göz önüne alarak düşünmeli, hareket etmeli ve ona göre bir dil ve söylem geliştirmelidirler.

emekli konuşmamı yaptım. ‘Bugün hiçbir şey konuşmayacağım emekliden gayri’ dedim. Salon ayağa kalktı. Dedim ki: ‘Tayyip Bey kavga etmek istiyor. Ben onunla kavga edeceğim ama emekliler için edeceğim.’ 106 mitingin tamamında emeklinin sesini duyurmadan konuşmadım.”

2. Erken seçim istenmeyecek: Elde ettikleri bu başarıdan sonra, kendilerinden beklenenlerin aksine, erken seçim istemeyeceklerini ifade etmiş olması kendisine destek veren gayrimemnunlar spektrumundaki geniş yelpazenin varlığıdır. 2028 yılına kadar bu kesimin desteğini kazanacak bir strateji uygulayacakları anlaşılmaktadır:

“Ben erken seçim ve güvensizlik oyu söyleminden kaçıyorum. Sebebi de şu: Meydanlarda bir söz verdim. ‘AK Partili ve MHP’li seçmen; sizden iktidara sarı kart göstermenizi istiyorum’ dedim. Oradan bana bağırdılar; ‘Kırmızı kart’ diye. Ben de döndüm, dedim ki: ‘Kırmızı kart genel seçimde olur, bu bir yerel seçim.’ İnsanlar hükümeti uyararak istiyor. Seçimi kazandıktan sonra ‘Bu güvensizlik oyudur, erken seçime gir’ dersem bana itimat eden AK Partili ve MHP’lilere haksızlık yapmış olurum. Ben bir erken seçim çağırısı yapmıyorum. Eğer erken seçim olarsa buna yine halk karar verecek. Bana güvenip oy veren AK Parti ve MHP’li emekliler var. Onlar genel seçim olsaydı belki oy vermeyeceklerdi. Onlara şu teminatı verdim: ‘Bu bir yerel seçim. Yerel yönetici seçiyorsunuz ve iktidara yerelden denge kurun’ dedim. Ertesi gün ‘Gördünüz mü bak, hükümet değişmeli’ dersek o seçmeni kandırılmış olurum. Dürüst davranmak lazım. Ben fırsatçılık yapacak değilim ama her an yapılacak seçime de hazırız. Bundan 10 ay önce altı parti yüzde 25 oy aldık. ‘Tek başına yüzde 38 benim oyum’ dersek bu kibir olur. Çağrımıza uyan Türkiye ittifakının oyu içinde AK Partili de var MHP’lisi de var DEM’lisi de var.”

3. Tüm gayrimemnunların haklarını savunmak amacıyla eylemler/mitingler yapılacaktır:

“Buradan bir fırsatçılık yapmayacağız ama önümüzdeki günlerde emekliler, atanmayan öğretmenler, emekli astsubaylar, staj mağdurları, çiftçiler ve öğrencilerle ilgili mitingler yapacağız. Sahadan çekilmeyeceğiz ve vatandaşın gerçek sorunlarıyla mücadele edeceğiz.”

4. Özel Erdoğan’a en sert muhalefeti yaparken bayramda kendisini ‘AK Partili seçmenlere duyduğu saygıdan dolayı arayacağını’ söylemesi, AK Parti tabanından belli bir insan unsurunu kazanmayı hedeflediğinin bir göstergesidir:

“En sert muhalefeti yapacağım kendisine o ayı. ... Diyalog kanallarının açık kalmasını sağlamak amacıyla bir tek bayramda görüşmek için değil Sayın Erdoğan’ı arayacağım ama kendisi bayramlaşır bayramlaşmaz o kısmını bilmem. Ben bütün AK Partilere saygımdan dolayı kendisini arayacağım.”⁹

5. CHP’nin başarısının ana nedeni, değişimi merkeze alması, gençlere ve kadınlara ağırlık vermesi ve bunu da pratiğe aktarmasıdır:

“Seçimdeki en büyük avantaj şuydu: Değişmeyen partilerle değişmiş olan bir parti yarıştı. Bu sadece lider değişikliği değil. MYK’sı 43 yaşında bir parti. Yarısı kadın olan bir parti. Bir sene önce yaş ortalaması bundan 15 yaş fazla olan ve 3 kadının olduğu bir partiden yarısının yöneticilerinin kadın olduğu bir parti. İzmir’de 3 küçük ilçeyi yönetirken 9 kadının olduğu bir parti, Çankaya’da, Tuzla’da 31 yaşında gençlik kolları başkanlığından gelen arkadaşların olduğu bir parti. Yani bakıyor, 30 yaşında belediye başkan adayı var. Bir sürü kadın, genç var. Değişmiş ile değişmemişlerin yarışı. İnsanlar değişim umu-

⁹ <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/erdogandan-tebrik-telefonu-almayan-ozgur-ozel-birinci-parti-olarak-2193330?utm>

duna oy verirler. Çünkü hâllerinden memnun değiller. Bir tarafta değişimi konuşan ve yaşayan bir parti, diğer tarafta 22 yıldır değişmeyen bir parti var.

“Diğer muhalefet partilerinin de zorluğu, muhalefet partilerinden biri değişime uğramış, diğerleri aynı. İnsanlar hem değişime hem değişim umuduna oy verdiler.”

6. Bundan sonra ittifaklar, partiler düzleminde değil toplumsal zeminde yapılacak, siyasal ittifakların kazanma şansı zayıfladı; partiler ittifakı zaferin garantisi değildir:

“Klasik ittifaklar çöktü. Yeni bir ittifak süreci başladı. Biz Millet İttifakı'nı zaten bir araya getiremedik. Cumhurbaşkanlığı, bir arada oldukları hâlde kaybetti. Demek ki 2018-2019 modeli ittifak işi artık işlemiyor. Artık sandıkta ittifak işliyor.” “Herkes derdini anlatacak ve seçmen vicdanıyla sandıkta ittifak yapacak. Türkiye İttifakı kazandı. Çünkü Türkiye İttifakı siyasal ittifak değil. Seçmenle, toplumun tüm kesimleriyle samimi bir iletişim kuran ve onları sandığa çağırarak bir ittifak.”

7. Özel'e göre CHP'nin başarısının temelinde yerel seçimleri genel seçim havasına sokmak vardır. O nedenle millettten siyasal iktidara “kırmızı kart” değil “sarı kart” gösterilmesini istemişlerdir ve seçimden sonra erken seçim çağrısı yapmamışlardır:

“Bu sonuçlara tek başına bakarsanız iktidar için bir meşruiyet tartışması açabilirsiniz. Güven-sizlik oyu olarak görebilirsiniz. ‘Güçlendirilmiş parlamenter sisteme dön’ diyebilirsiniz. Ama bence bu tespitlerin hepsi çok ileri ve gereksiz. Çünkü bizim seçmenle kurduğumuz ilişkinin kendisinde şöyle bir samimiyet var: ‘Bu bir yerel seçim, sarı kart gösterin’ dedik. Bana Marmaris’te bir genç ‘Kırmızı kart gösterin!’ dedi. O genel seçimde olur. Bu yerel seçim. Bu seçimde iktidarı değiştirmeyeceksiniz. Sadece sesinizi duyuracaksınız. ‘Bir güvensizlik oyudur, parlamenter sisteme geçiş oyudur!’ dersek o seçmeni kandırırız oluruz. Ben, ‘Bu bir yerel seçim, bize destek verin, arkanızda duracağız’ dedim. ‘Bu seçimden birinci parti çıkarsak erken seçim çağrısı yapacağım, parlamenter sisteme geçiş isteyenler oy versin!’ demedim. O yüzden bu mesajı seçmenle kurmadığımız bir iletişim üze-

rinden okumak seçmene haksızlık olur. Bunun da bir bedeli olur. Gelecek seçimde seçmenden oy isterken şunu söyleyebilirsiniz. ‘Biz iktidara geldiğimizde parlamenter sisteme geçeceğiz!’ dersiniz. Seçmen bunu, bile isteye size oy verir. Gereğini yaparsınız.”

8. Gayrimemnun kitlelerin kazanılması ve desteğinin devam etmesi için seçim meydanlarında “sol, sosyal bir demokrat partiye oy verin” denmemiştir:

“Bu seçimde, seçimsiz bir dönemde sizin arkanızda durup hakkınızı sol, sosyal demokrat genç, değişen bir partiye oy verin.” “Meydanda sol demedik ama söylediğimiz her şey soldur. İşçinin, beyaz yakalının, emeklinin, atanmayan öğretmenin, çiftçinin hakkını savunmak, hayat pahalılığına itiraz etmek solculuk. Ama bu, dikine kesen kimlik siyaseti yerine enine, her kesime dokunan bir siyaset. Biz bu siyasetin çok başındayız ama çok da olumlu reaksiyon alıyor.”

9. Özel'e göre Cumhurbaşkanlığı liderlerinin seçim dolayısıyla yaptıkları ilk açıklamalarda var olan yumuşaklık geçici olup devam etmeyecektir:

“Balkon konuşması stratejik olarak doğrudur. Ama Tayyip Erdoğan'ın içselleştirdiği bir konuşma olmadığı açığa çıkıyor. Dünyadaki bütün sert otoriter liderler, böyle durumlarda sertleşmeyi tercih ederler. Yumuşamanın kendilerine zarar vereceğini düşünürler. Ve Erdoğan'ın stratejik olarak sertliğe devam edeceğini görüyoruz. O günkü söylemi siyaseten kendisi açısından ve ülke açısından doğrudur ama şimdi samimi olmadığını görüyoruz. Samimi olsa böyle davranmaz.” “Devlet Bahçeli'nin dilinde, Erdoğan'ın yaptıklarında o var.”

10. Özel'e göre CHP'nin bu seçimi kazanmasının ana nedenleri, 1. Değişim söylemi, 2. Gençliğin öne çıkarılması, 3. Kadınların öne çıkarılması, 4. Liderin değil örgütlü mücadelenin öne çıkarılması, 5. Cumhurbaşkanlığı'nun devletle milleti yarıştırmasında CHP devletin safında değil milletin safında yer alıp yarışı sürdürmüş olmasıdır:

“Birincisi değişim. Türkiye için değişim umudu kazandı. İkincisi; gençler kazandı. Üçüncüsü; kadınlar, ‘Kadınlara ve gençlere öncelik vereceğiz’ diyenler, yok sayılanlar kazandı. Örgütlü

mücadele kazandı. Bir lider kazanmadı. Tayyip Erdoğan mesela tek başına bir kampanya yürütür pozlarında. Aday yok... Ben konuşmamda ilk teşekkürü örgüte yaptım. CHP'nin örgütü kazandı. Sosyal demokrat partilerde şöyle bir şey kimse aramasın: Tayyip Erdoğan gibi bir lider olacak. Her şeyi götürecektir... Sosyal demokrat partilerde, lider eşitler arasında bir adım öndedir. Üzerine düşen sorumlulukları yapar ama örgüt kazanır. Bizde örgüt kazandı, geleceğe ilişkin olarak umut kazandı." "Devletle millet yarıyorsa millet kazanır. 1983'te Kenan Evren devletle milleti yarışa soktu. Devletin istediği aday değil, milletin istediği Turgut Özal kazandı. Tayyip Erdoğan da bu seçimde devletle milleti yarışa soktu. Bir tarafta TRT, bir tarafta Anadolu Ajansı, bir tarafta devletin bütün kurumları, bir tarafta silahlı kuvvetlerin bağlı olduğu MSB, taşınabilir oylar kullandırıyor. Devletin gördüğümüz göremediğimiz tüm aygıtları karşımızda ama biz milletle beraberiz." "CHP, kurucu parti olduğu için devletle millet yarışında devlet tarafında kalabiliyor. Bizim yerimiz, Halk Partisi olduğumuz için milletin yanı. Bu sefer doğru tarafta olduğumuz için biz kazandık. Yani millet kazandı. Tayyip Erdoğan yanlış tarafta durduğu için, yarışa devleti soktuğu için kaybetti."

11. Özel'e göre insanlar devleti sever ve fakat devlet karşısına çıkarsa direnir. Bu seçimde de bu olmuştur:

"Türkiye Cumhuriyeti'nde insanlar devleti sever, hatta kutsarlar. Ama devlet, karşısına çıktığında direnirler. Darbe gecesinde Tayyip Erdoğan o insanları karizmasıyla sokağa döktüğünü sanıyorsa yanılıyor. İnsanlar, devletin bir kısmı, milletin seçtiklerine karşı darbe yaptığı için seçtiğinin arkasında durdu. Yarın darbe bize yapılırsa bizim de arkamızda durur. Ama sanıyor ki kendine bir kutsiyet atfediliyor."

12. "Laiklik elden gidiyor söylemi" bu seçimde kullanılmadı ve bu seçimde laiklik etkin bir rol oynamadı:

"Laiklik konusunda tedirgin olanlar da bu seçimi kazandı. Ama olmayanlar da bu seçimde kazananlar arasında yer aldı. 'Laiklik elden gidiyor mu?' endişesi olan seçmenler oy verdi, olmayan seçmen de oy verdi."

13. Özel'e göre Cumhuriyet İttifakı'nın bu seçimleri kaybetmesinin nedenleri şunlardır;

"Seçmene kulak tıkayan, seçmenin sesini duymayanlar, değişmeyenler kaybetti. Emekliyi, atanmayan öğretmeni, staj mağdurunu yok sayanlar kaybetti. Kibir, güç sarhoşluğu kaybetti."

"Memleketi düşünmek yerine kendisini düşünenler kaybetti. Bunu iktidar adına söylemiyorum. Dünyanın en kritik yerel seçimindeyiz, otoriter yönetime karşı yerelden denge kurmaya çalışıyoruz. Bütün riskleri almışız. Her şeyi yapmışız ve büyük bir başarı kovalıyoruz. O sırada hâlâ kendini düşünenler vardı. Burada bir daha ismini vermeye gerek yok ama mücadelenin parçası olmak yerine kibir içinde bizim kaybetmemizi bekleyen birtakım insanlar vardı. Onlar da kaybetti tabii."

14. Her fırsatta sokağa çıkıp şiddetle buluşturma eylem yapmak stratejik olarak benimsenmiştir.

CHP Genel Başkanı Özgür Özel, CHP genel başkanı seçildikten sonra yaptığı ilk konuşma ve ardından gelen konuşmalarda, *Umran*'in geçen iki sayısında konuşmalar verilmiştir, "Sokak eylemlerini başlatmak için sokağa inceklerini, gerekirse hapse gireceklerini" ısrarla söylemiştir. 31 Mart yerel seçimleri hemen sonrasında yaptığı açıklamalarda dolaylı bir şekilde bu olguyu gündemde tuttuğunu ifade etmekten çekinmemiştir:

"En kısa vadede 1 Mayıs var. 1 Mayıs'ın Taksim'de kutlanması önemli. İşçilerin iradesinin arkasında duracağız. Bir çatışmadan bahsetmiyorum ama 1 Mayıs'ta Taksim'de olunması, özgürce kutlanması gerekiyor. İlk kritik tarih 1 Mayıs." "Seçim sonrası AK Parti çok sert bir ekonomik program yapacak. Biz ne memuru ne de emekliyi onlara ezdiririz. Çok büyük bir mücadeleye vereceğiz. Çok büyük bir emekli mitingi yapacağız. Temmuz beklenmeden emekliye iyileştirme yapılmasını istiyoruz. Temmuzda asgari ücret kaç paraysa en düşük emekli maaşının o kadar olması lazım. Biz temmuz zammının yüzdesini merak etmiyoruz. Emekli maaşını bir asgari ücret yapmadan durmayacağız."

15. Yeni anayasa yapımında bazı ön şartlar kabul edilmezse CHP, Cumhur İttifakı'na destek vermeyecektir. Muhtemelen bu süreçte sokak eylemlerine ağırlık verecektir. Kullandığı argümanlar bunu göstermektedir:

“Tayyip Erdoğan bizimle anayasa değiştirecekse ilk önce demokrasiye dönmesi lazım. Bugün seçilmiş milletvekili Silivri’de yatarken, üniversitelerde kayyum rektörler varken, CHP gibi bir parti, iktidar tarafından siyaset alanının tamamında yok sayılıyorken, Anayasa Mahkemesi kararlarına uyulmuyor, hatta kapatılması ittifak ortakları tarafından savunuluyorken, hukukun üstünlüğü diye bir şey kalmamışken nasıl anayasa değiştirebilirsiniz? Anayasaya uymayan birisiyle anayasa değiştirilemez. Önce hukuka uyacak. Demokrasiye dönmeden ve anayasayı hiçe sayan birisiyle olmaz.”

16. Özgür Özel’e göre “devletler değil şehirler yarışacaktır.” Bu şuurlu bir şekilde söylenmiş ise küresel derin devletin istediği “şehir devletleri” projesini benimsemiş demektir. Bu da Türkiye’nin geleceği açısından çok ciddi bir tehliktir. Bu konuya mutlaka açıklık getirmelidir:

“Dünyada ülkeler yerine şehirler yarışıyor. Türkiye’de dünyadaki şehirlerle yarışacak şehirlerin olması gerekiyor. Bunların en başında da İzmir geliyor. İzmir’in dünyadaki bütün marka kentlerle yarışır hâle gelmesi lazım. İzmir’de çok büyük bir atılım” yapmak gerekiyor. Bunu ayrıca not etmiş olayım.”

17. Önümüzdeki günlerde siyasi iktidara karşı belediye merkezli bir mücadele verilecektir. Bunun için “dayanışma belediyciliği” kavram-sallaştırması yapılmıştır:

“Sosyal yardımlar konusunda ekonomi bu kadar kötüyken belediyenin en önemli görevi dezavantajlı kesimlere sahip çıkmak. Bu konuda Ankara, İstanbul ve diğer büyükşehirlerimizin iyi örnekleri var. Güçleri ortaklaştıracağız. Biz gücümüz nispetinde sosyal, halkçı ve dayanışma belediyciliğine öncelik vermek durumundayız. Bütün yoksulları iktidarın insafına terk edemeyiz.”

“Dayanışma belediyciliği dediğimiz ekonomik durumu iyi olanların, kötü olanlara destek olmasının organize edilmesi... Bu konuda da

önemli işler yapacağız. İyi projeleri ortaklaştıracağız tüm belediyelerimizde.”

18. Özgür Özel, Türkiye’de elde ettikleri başarıyı, uluslararası düzleme taşıyarak gelecek günlerde Türkiye’de olabilecekler konusunda başta sol olmak üzere uluslararası bir destek aramak ve bir dış cephe oluşturmak niyetindedir:

“Cumartesi Romanya’ya gideceğim. PES’in Avrupa Sosyalist Partisi gibi sol, sosyal demokrat, sosyalist partilerin çatı örgütü. Liderler toplantısı var. WhatsApp grubunda yazışıldı. ‘Haydi hep beraber gidelim. Özgür Özel de gelirse hep birlikte bir fotoğraf verelim dünyaya’ dendi. Çünkü ‘Avrupa’da CHP, en çok belediyeye sahip sosyal demokrat partilerden biri oldu. Bu, bütün Avrupa soluna umuttur’ diyorlar. Avrupa solunun umudu olan bir fotoğrafı çekirtmeye gidiyoruz ve fotoğrafın ortasında biz varız. Dünyada da sol için çok çok önemli bir hamle bu. Çünkü Avrupa’da ve dünyada solun çok gerilediği bir yerde çok ileri bir hamle. 10 ay içinde oyları yüzde 50’den fazla arttıran bir sol parti. Böyle bir şey siyaset tarihinde yaşanan bir şey değil.”¹⁰

CUMHUR İTTİFAKI’NIN SEÇİMİ KAYBETME NEDENLERİ

Yukarıda 3 parti liderinin seçim sonrasında seçimle ilgili yaptığı konuşmalar ana hatları ile değerlendirilmiştir. MHP genel başkanının yazılı açıklaması hariç diğer iki liderin seçimle ilgili açıklamalarında, seçimlerin kazanılma ve kaybedilmesi ile ilgili bazı ciddi tespitlerin olduğu görülmektedir. Özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın seçimin kaybedilmesi ile ilgili yaptığı açıklamada en dikkat çeken husus 4 faktörden/etkenden bahsetmiş olması çok önemlidir:

“Nerede bir eksik, hata, kasıt veya ihanet varsa, üzerine gitmek boynumuzun borcudur. Diğer türlü, Allah korusun, daha büyük felaketlerin, daha sarsıcı kayıpların yaşanmasına mâni olamayız.” “Ya hatalarımızı görerek kendimizi toparlarız ya da güneşi gören buz misali erimeye devam ederiz. Ya başından sonuna kadar işimizi dört dörtlük yaparız ya da çok daha ağır bedeller ödemekten kurtulamayız. Ya milleti-

10 https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/erdogandan-tebrik-telefonu-almayan-ozgur-ozel-birinci-parti-olarak-2193330?utm_campaign=Cumhuriyet&utm_medium=SliderHaber&utm_source=Anasayfa

mizle olan gönül köprülerimizi yeniden güçlendiririz ya da eleştirdiğimiz partilere benzemekten kendimizi alıkoyamayız.”¹¹

Cumhurbaşkanı Erdoğan MYK'daki konuşmasında partisinin seçimi kaybetmesi ile ilgili dört ciddi etken üzerinde durmuştur. Eksik, hatalı, kasıtlı ve ihanet merkezli yapılanlar. Dikkat çekilen ve kabullenilen bu tespitler, bu özeleştiriler dikkate alınarak Cumhur İttifakı'nın 31 Mart 2024 mahalli seçimlerini kaybetmesinin nedenlerini aşağıdaki şekilde sınıflandırmaktayız:

- Futbol üzerinden gayrimemnun üretme stratejisinin görülmemesi. Riyad'da FB-GS süper kupa maçı üzerinden başlatılan kadife darbe sürecinin görülmemesi ya da kabullenilmesini sonucu gerekli tedbirlerin alınmaması. Riyad sonrası FB merkezli yapılan FB-TS, FB-GS maçlarında gerekli tedbirlerin alınmaması ve olayların meydana gelmesi ile gayrimemnun bir kitlenin oluşması ve yaygınlaşması.
- Cumhur İttifakı liderlerinin ve yönetici kadrolarının sert, aşağılayıcı, hakaret içeren bir dil kullanmaları ile oluşan gerilim ve gayrimemnun kitle. İyi niyetle yapılan tüm uyarıları ve yol göstermeleri, tenkit algılayıp bunu yapanları hain, işbirlikçi, FETÖ'cü, PKK'lı diye suçlamaları. Yargı mekanizmasında farklı karar veren yargı mensuplarını, özellikle Anayasa Mahkemesi üyelerini, hainlikle, PKK'lı ve FETÖ'cü olmakla suçlamaları.
- AK Parti kadrolarının kendilerini sistemle ve devletle özdeşleştirmeleri, kendilerine yöneltilen her eleştiriye, vatan, devlet ve sistem düşmanlığı olarak suçlayıp susturmaya çalışmaları. Meseleleri hak, hukuk ve adalet merkezli ele almamaları. AK Parti iktidarının “kibrin iktidarına” dönüşmesi.
- AK Parti kadrolarının çalışmaması, her şeyin Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan beklenir olması, her şeyin ona sorulması, bütün konuşmalarda ona atıfta bulunarak yıpratılması...
- AK Parti belediye başkan adaylarının belirlenmesinde bazı il ve ilçe yönetimlerinin görüşlerinin alınmaması nedeniyle küskünlerin oluşması ve seçim çalışmalarına destek vermemeleri.
- Dış baskıların ekonomik düzlemde yoğunlaşması ve ekonominin kötüye doğru gitme eğiliminin artması sonucu, ekonomiden olumsuz etkilenen kesimler arasında adil bir paylaşım yapılmaması; asgari ücret artırıldıktan sonra emeklilerin mağduriyetlerinin giderilmemesi, ertelenmesi ile oluşan gayrimemnun kitle.
- Aksa Tufanı Harekâtı'ndan sonra İsrail ile ticaretin yapılması ve bu duruma verilen toplumsal tepkinin zamanında görülmemesi, dikkate alınmaması, bu durumun yanlışlığını dile getirenleri hainlikle, PKK'lı ve FETÖ'cü olmakla suçlamaları ve fakat seçim sonrasında gerekli ambargonun uygulanması ile ortaya çıkan tezat.
- Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimlerinde inşa edilen Cumhur İttifakı bileşenlerinden bazılarının devre dışı bırakılması (YRP, HÜDA-PAR) ile bazı belediye başkanlıklarının kaybedilmesi, oy oranının düşmesi.
- Değişik nedenlerle AK Parti'ye rey veren tabanda gayrimemnun kitle oluşması, bunların bir kısmının rey vermeye gitmemesi, gidenlerin de farklı partilere rey vermiş olması.
- CHP'nin Millet İttifakı'nın dağılması, dağıtılması sonucunda “Türkiye İttifakı”, “kent uzlaşısı” adı altında parti merkezli ağırlıklı gözükmeyen ve fakat arkada özellikle DEM partisi ile ciddi bir ittifakın kurulması. Bu ittifakın sonucu DEM Parti'nin ittifak içerisinde bulunmadığını gösterme bağlamında bazı büyükşehirlerde çok zayıf belediye başkan adayları göstermesi, reyleri başarılı bir şekilde CHP başkan adaylarına yönlendirmeleri. CHP'nin kurduğu “Türkiye İttifakı'nı/kent uzlaşısını” çözecek bir dil kullanma yerine FETÖ'cü, PKK'lı, DEM'ci/'Demlenme' türü nitelendirme, suçlamalarla AK Parti'ye rey veren Kürt seçmenlerin bir kısmının kaybedilmesi, seçime gitmemesi, gidenlerin de CHP'ye rey vermeleri...
- 15 Temmuz 2016 darbe girişiminde oluşan yeni 'derin mekanizmanın', Türkiye'deki aşağıdaki fay hatlarındaki enerji birikimini boşaltmak için çalışmış olma ihtimali:
 - Kavmi fay hatları: Türk-Kürt-Arap; Müslüman-Hıristiyan-Musevi fay hattı
 - Laik-anti-laik fay hattı

11 <https://www.haber7.com/guncel/haber/3411974-cumhurbaskani-erdogandan-secim-degerlendirmesi-kendimizi-hesaba-cekcecegiz>

- Kemalist-anti-Kemalist fay hattı
- Demokrasi-diktatörlük fay hattı
- Zengin-fakir fay hattı
- İsrail-Gazze fay hattının Türkiye'ye yansıyan boyutu
- Yargıda meydana gelen fay hatları: Anayasa-Yargıtay fay hattı, T.C. yasaları-AB yasaları fay hattı
- Sivil-asker bürokratik fay hatları
- Futbol üzerinden inşa edilen fay hatları: FB-GS; FB-TS ve diğerleri
- AK Parti'nin inşa ettiği iç-dış fay hatları
- MHP'nin inşa ettiği toplumsal fay hatları.¹²

"TÜRKİYE İTTİFAKI"/"KENT UZLAŞISI": GAYRİMEMNUNLAR İTTİFAKI

CHP merkezli inşa edilen Millet İttifakı (CHP, İYİ Parti, SP, Gelecek Partisi, DEVA Partisi, DP ve Türkiye Değişim Partisi) 14 Mayıs 2023'te Erdoğan'ı cumhurbaşkanı seçtirmemekle bir başarı göstermiş ve fakat bu başarısını 28 Mayıs 2023 seçimlerinde tekrarlayamamıştır. 14 Mayıs 2023 seçimlerinde SP, Gelecek Partisi, DEVA Partisi, DP, CHP listesinden seçime girerek 40 civarında milletvekili kazanmalarına rağmen toplam oy oranlarının o gün için %4-5 civarında oluşması, Millet İttifakı'nı CHP içerisinde çok ciddi bir tartışma konusu hâline getirmiştir. Bu bağlamda CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu aşırı bir şekilde eleştirilmiş, mahalli seçimlerden önce olağanüstü kongre yapılarak Kılıçdaroğlu genel başkanlıktan düşürülmüş, yerine Özgür Özel seçilmiştir.

Özgür Özel ile birlikte CHP, hapiste olan AB yasalarına göre serbest bırakılması istenen Can Atalay, Demirtaş ve Kavala için sokak eylemlerine çağrıda bulunmuş, bu çağrı DEM, TİP ve TKP tarafından çok olumlu karşılanarak birlikte sokağa inmişlerdir. Özel aynı tutum ve davranışı DEM Parti'nin kapatılması ile ilgili süreçte göstererek DEM ile arka planda gayri resmî gizli bir ittifak meydana getirmiştir. Bu ittifaka Cumhuriyet İttifakı'nın özellikle MHP'nin yapacağı ağır eleştirilerin etkili olmaması için DEM Parti birçok yerde çok zayıf adaylar çıkararak özellikle bazı büyük şehirlerde CHP adayının desteklenmesini sağlamıştır.

12 Bu konular, yol boyu ele alınıp değerlendirilecektir.

Görünürde parti eksenli olmayan ve fakat değişik partilerin tabanlarını bünyesinde toplayan bu gayrimemnunlar ittifakına, "Türkiye İttifakı"/"kent uzlaşısı" adı verilmiştir: "Klasik ittifaklar çöktü. Yeni bir ittifak süreci başladı. Biz Millet İttifakı'nı zaten bir araya getiremedik. Cumhuriyet İttifakı, bir arada oldukları halde kaybetti. Demek ki 2018-2019 modeli ittifak işi artık işlemiyor. Artık sandıkta ittifak işliyor." "Herkes derdini anlatacak ve seçmen vicdanıyla sandıkta ittifak yapacak. Türkiye İttifakı kazandı. Çünkü Türkiye İttifakı siyasi ittifak değil." "Seçmenle, toplumun tüm kesimleriyle samimi bir iletişim kuran ve onları sandığa çağıran bir ittifak." "Bundan 10 ay önce altı parti yüzde 25 oy aldık. 'Tek başına yüzde 38 benim oyum' dersek bu kibir olur. Çağrımıza uyan Türkiye İttifakı'nın oyu içinde AK Partisi de var MHP'li de var, DEM'li de var." "Meydanlarda bir söz verdim. 'AK Partili ve MHP'li seçmen; sizden iktidara sarı kart göstermenizi istiyorum' dedim." "Seçimi kazandıktan sonra 'Bu güven-sizlik oyudur, erken seçime gir!' dersem bana itimat eden AK Partili ve MHP'lilere haksızlık yapmış olurum." "Bana güvenip oy veren AK Parti ve MHP'li emekliler var. Onlar genel seçim olsaydı belki oy vermeyeceklerdi."¹³

Bu olgu zamanında AK Parti-MHP ittifakı tarafından görülemediği. Gayrimemnunlar ittifakını çözecek dil kullanılmamış, tutum ve tavır belirlenmemiştir. Önceki seçimlerdeki dil ve suçlamalar yapılarak gayrimemnunlar ittifakının daha da pekişmesi sağlanmıştır. CHP-DEM Parti ilişkilerinde mahalli seçimlere giderken ilginç ve dikkat çekici gelişmeler olmuştur. Leyla Zana, Ahmet Türk ve Selahattin Demirtaş üzerinden Erdoğan'a çözüm sürecini yeniden başlatması çağrısında bulunulmuştur.¹⁴ Cumhurbaşkanlığı-milletvekili seçimlerinde yapılmayan bu çağrının, mahalli seçimlerde yapılmasına değişik açılardan bakılmasında

13 <https://www.haber7.com/siyaset/haber/3411734-chp-lideri-ozelden-erken-secim-aciklamasi-tunc-soyer-ve-gokhan-zana-agir-elistiri>

14 <https://www.odatv.com/siyaset/leyla-zananin-cozum-surecini-dondurucudan-cikaralim-sozleriyle-erdoganin-yeni-donemin-kapilarini-birlikte-aralayalim-sozleri-dikkatleri-iki-partiye-cekti-120036187https://tele1.com.tr/diyarbakir-nevruz-leyla-zana-secimden-sonrabin-yolunu-acacagiz-1031687/https://serbestiyet.com/haberler/leyla-zana-31-martta-sandiklardan-basimiz-dik-cikalim-guclu-olursak-muhatap-da-oluruz-161634/>

fayda vardır. Bu bir ittifak çağrısı olabileceği gibi MHP-AK Parti ittifakında MHP açısından fay hatları meydana getirmek, DEM'e karşı olan MHP tabanından bazı kimseleri, CHP'ye yönlendirmek amaçlı da olabilir. Aynı zamanda DEM'in CHP ile ittifak içerisinde olmadığı kanaatini inşa etmek ve pekiştirmek amaçlı da olabilir.

14 Mayıs 2023 seçimlerinde Selahattin Demirtaş'ın; "Türkiye'nin 13. Cumhurbaşkanı Sayın Kılıçdaroğlu, Allah yolunuzu açık etsin." "Ayrışmayı bitireceğinize, toplumsal barışı sağlayacağınıza, Türkiye'yi refaha, huzura kavuşturacağınıza yürekten inanıyorum." sözleri, DEM'in Millet İttifakı'nı desteklemesi çağrısından başka bir şey değildir.

Bu çağrıyı 8-9 ay önce yapan Selahattin Demirtaş'ın eşi Başak Demirtaş'ın İstanbul'dan kendisini belediye başkan adayı ilan etmesinin özel bir amacı olmalıydı. Demirtaş "İstanbul adaylığı için henüz partimiz DEM Parti'den bize bir öneri gelmedi. Halk ister, partimiz de uygun görürse, demokrasi ve toplumsal barışın önünü açacağına inanırsak, düşünebiliriz."¹⁵

Başak Demirtaş gibi güçlü bir ismin İstanbul'dan aday yapılması, İstanbul'daki Kürt seçmenin Ekrem İmamoğlu'na değil Başak Demirtaş'a yönelmesini sağlayacak, dolayısıyla CHP'nin adayı İmamoğlu'nun seçimi kaybetme ihtimali öne çıkacaktı. Bu çıkış bir danışıklı dövüş olabileceği gibi, CHP ile pazarlıkta daha baskın olabilmek için yapılmış özel bir operasyon da olabilir. Nitekim PKK'nın Avrupa'daki en önemli isimlerinden olan Oslo'daki görüşmelerde masada yer alan, "bazı güç odaklarının sözcülüğünü" yapan Mustafa Karasu ittifaklarla ilgili özel bir açıklama yaparak sürece müdahil olmuştur: "Türkiye'deki demokrasi güçleriyle ortaklaşarak, ittifakları güçlendirerek, var olan ittifakları sahiplenerek, ittifaklara değer vererek bu mücadeleyi yürütmek gerekiyor. İttifak konusunda, ortaklaşma konusunda herkes hassas olmalı..."¹⁶

Yapılan tartışmalar, görüşmeler üzerine Başak Demirtaş, İstanbul Büyükşehir Belediyesi başkan adayı olmaktan vazgeçmiştir. Demirtaş "5 Şubat 2024 Pazartesi tarihinde Partimizi

15 Ergün Diler, "Küresel Seçim", *Takvim*, 12 Mart 2024.

16 Ergün Diler, *agy*.

temsilen bir heyetle bir araya gelerek tüm gelişmeler hakkında bilgilendirildim." "Gelinen aşamada benim İstanbul Büyükşehir Belediyesi adaylık beyanımın bir başvuruya dönüşmemesi konusunda da Partimizle ortak görüş birliğine varmış bulunmaktayız." "Tüm halkımız ve partililerimiz bilmeli ki bütün kararlar Partimizle tam bir uyum ve koordinasyon içerisinde alınmıştır." "Önümüzdeki günlerde Partimizin ilan edeceği adaylar hepimizin adayları olacak ve tüm gücümüzle bu kıymetli arkadaşlarımızın arkasında duracak, Partimizin başarısı için çalışacağız." "Partimizin resmî açıklamaları dışında ki hiçbir açıklamaya itibar edilmemesini, hiçbir spekülasyona prim verilmemesini özellikle rica ediyoruz. ... Ve mutlaka kazanacağız."¹⁷

DEM Parti, Başak Demirtaş'tan sonra bir açıklama yaparak sürece katkılarından dolayı kendisine teşekkür etmiştir: "Yetkili kurullarımız gelinen aşamada tüm seçenekleri masaya yatırarak gelişmeleri değerlendirmiş ve Başak Hanım'la bir araya gelerek tam bir uyum ve koordinasyon halinde ortaklaşarak aday olmaması görüşüne varılmıştır."¹⁸

Selahattin Demirtaş'ın eşinin aday olması ve adaylıktan çekilmesi, arkada öngörülüp uygulamaya sokulmak istenen bir stratejinin varlığına işaret etmektedir: "Başak Hanımın adaylık açıklaması partimize güç vermek içindi, geri çekilme açıklaması da Partimizin bilgisi dâhilinde. Bütün bu süreçler birlikte yürütülmüştür."¹⁹

Nitekim Başak Demirtaş'ın İstanbul Büyükşehir Belediyesi başkan adaylığından vazgeçmesi sonrasında DEM Partisi İstanbul'dan çok zayıf başka bir başkan adayı göstermiş ve o başkan adayı da gerekli çalışmayı yol boyu yapmamıştır. Böylece DEM parti ayrı bir adayla seçime bağımsız olarak girdiği için CHP ile DEM Parti düzleminde görünürde bir ittifak yapılmamış ve fakat seçmen düzleminde arka planda güçlü bir ittifak kurulmuştur.

Nitekim seçim sonrasında DEM Parti'nin İBB Başkan Adayı Meral Danış Beştaş'ın yaptığı açıklama, CHP ile DEM arasında arka planda, böyle bir gizli anlaşmanın yapıldığının en açık

17 <https://www.bbc.com/turkce/articles/cd1xd1m3j02o>

18 <https://www.bbc.com/turkce/articles/cd1xd1m3j02o>

19 Ergün Diler, *age*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c9e83y7xrymo>

bir ifadesidir: “DEM seçmeni, AKP’yi cezalandırmak istedi, çıkan sonuç budur... Şunu da söyleyeyim... İmamoğlu, ‘Bu oylar benimdir.’ demesin sakın. Aldığı oylar onun değil. Bizim seçmenlerimiz oraya oy verdi. Neden, çünkü AKP’yi cezalandırmak istedi, AKP’ye cevap vermek istedi...”²⁰

Bu açıklamayı yapan bir adayın, özde değil sözde bir aday olarak çıkarıldığı ve arka planda CHP için çalışıldığı ortadadır. Kurulan bu ittifaklara “kent uzlaşısı” denmesinin sebebi de budur. Cumhuriyet İttifakı’nın ‘DEM’lenme’ merkezli geliştirdikleri söylemler CHP’nin işine yaramış hem Özgür Özel’in hem de İmamoğlu’nun kuvvetlenmesini sağlamıştır. Nitekim seçim sonuçlarında bu büyük operasyonun/gizli ittifakın etkisi çok büyük olmuştur. İstanbul’da İmamoğlu’nun Cumhuriyet İttifakı’na %10 civarında bir fark atmasında bu gizli ittifakın çok önemli bir katkısı vardır.

CUMHUR İTTİFAKI’NIN SEÇİMDE KULLANDIĞI DİL: GAYRİMEMNUN ÜRETME SANATI

Başlangıçta AK Parti, 15 Temmuz 2016 ihanet hareketinden sonra oluşan Cumhuriyet İttifakı (AK Parti+MHP) yol boyu gerek seçimlerde gerekse seçim olmayan zamanlarda propagandalarını sertlik, gerilim ve kutuplaşma üzerine inşa etmişlerdir. Bu kutuplaşma siyaseti başlangıçta çok etkili olmuş, Cumhuriyet İttifakı’nı başarılı kılmıştır. Ancak bu hakaret ve gerilim muhtevallı kampanya bir taraftan Cumhuriyet İttifakı’nı başarılı kılarırken diğer taraftan da gayrimemnun sayısının gittikçe düzenli bir şekilde artmasına vesile olmuştur. Bu olgu, yol boyu Cumhuriyet İttifakı tarafından zamanında görülemediği.

Bu yaklaşımın en çarpıcı örneklerden biri, hemen hemen tüm üyeleri AK Parti döneminde atanan Anayasa Mahkemesi üyelerinin HDP ile ilgili verdiği bazı kararlara, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin verdiği tepkide kullandığı dildir. Bahçeli, Anayasa Mahkemesi üyelerini ‘PKK yandaşı’, ‘hainlerin işbirlikçisi’, ‘ahlaki seviyesi düşük’ olarak çok ağır bir dille suçlamış; verdikleri kararı ‘rezalet’, ‘melanet’ ve ‘kepa-zelik’ olarak nitelmiştir: “Adı yüksek aidiyeti ve ahlaki küçük olan bu mahkeme söz konusu

bloku kaldırmış, HDP’ye Hazine’nin kasasını açmıştır. Bu yürek burkan hukuk skandalı olarak anılacak bir karardır. Bu karara oy veren mahkeme üyeleri ihanetin sözünü dinlemiş ve buna kulak vermişlerdir.” “Anayasa Mahkemesi, HDP’nin seçimlere girmesini kolaylaştırmış, açıktan tarafını belli etmiş güvenilirliğine de bir kez daha kendi eliyle darbe vurmuştur. Önümüzdeki seçimden sonra Cumhuriyet İttifakı’nın yegâne hedeflerinden birisi yeni anayasadır. Bu kapsamda AYM’nin statüsü, kuruluş ve yargılama esasları kökten değiştirilmeli, bu mahkemenin millete ters düşen, hainlere zeytin dalı uzatan kahredici mevcut yapısı bütünüyle tasfiye edilmelidir.”

“Şayet HDP zillet ittifakında yer almayı kendi cumhurbaşkanı adayını çıkarmayı planlıyorsa tavsiyem odur ki Anayasa Mahkemesi Başkanı arayıp da bulamayacakları özelliklere sahiptir. HDP’nin cumhurbaşkanı adayı AYM Başkanı olursa biz bunu son derece doğal ve tutarlı bir tercih olarak kabul ederiz.” “Teröristlere hazine yardımını kapaklarını açan bir kararı rezalet ve melanet olarak tanımlıyoruz.” “Anayasa Mahkemesi’nin bölücü terör örgütünün arka bahçesi olması, beka ve güvenlik sorunu olduğu kadar adalet ve hukuk katlidir, buna göz yumamayız.” “Suçlunun masum kabul edilip masumların suçlandığı bir Türkiye olamaz, olamayacaktır. Cumhuriyet İttifakı böyle bir kepa-zelik müsaade etmeyecektir.”²¹

Üzerinde durulması ve yapılması gereken, Anayasa Mahkemesi kararlarının hukuk düzleminde gerekçeli ve seviyeli bir şekilde tartışılması ve gerekirse eleştirilmesi olmalıdır. Fakat Anayasa Mahkemesi’nin verdiği kararın gerekçeleri üzerinde durulmamıştır. Verilen kararın hukuki olup olmadığına bakmadan, gerekli değerlendirmeleri yapmadan, doğrudan doğruya mahkeme üyelerini suçlamak, onlara hakaret etmek; hiçbir belge ve gerekçe ortaya koymadan mahkeme üyelerini verdiği karardan dolayı ‘ABD-İsrail işbirlikçisi’ diye suçlamak son derece yanlıştır, üstelik bu adil de değildir.

Kılıçdaroğlu sonrasında CHP Genel Başkanı seçilen Özgür Özel’e “Türkiye İttifakı” ile ilgili Bahçeli’nin yönelttiği eleştiriler hakaret dolu bir

20 Yusuf Dinç, “Altılı Masanın Başaramadığını Altılı Kasa Başardı”, *Yeni Şafak*, 2 Nisan 2024.

21 <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/bahceli-yine-aymyi-hedef-aldi-639992h.htm>

içeriğe sahiptir: “CHP Genel Başkanının ‘Türkiye İttifakı’nı’ telaffuz etmesi nafile bir gayrettir. Millet İttifakı olmadı, şimdi de Türkiye İttifakı mı kuracaklar? Zillet tutmadı, ittifakın çatı ismi olarak Türkiye’yi kullanacaklar. Gördüğümüz kadarıyla demlenmek CHP yönetimine hiç iyi gelmemiş, şuurunu kaybetmiş, siyasi aklını hep ten tüketmiştir. Azgın Türkiye muhalifleriyle Türkiye İttifakı oluşturma gayesi bu sefalet yularınının iflah olmak perişanlığını teyit etmekle kalmamış, aciz ve acınası siyasetlerini de tamamıyla deşifre etmeyi sağlamıştır. İhanetin dem aldığı bir ittifaka nasıl Türkiye İttifakı demeyi içinize sindireceksiniz? ...PKK bu ittifakın neresinde? Yanında mı? Yöresinde mi? Yedeğinde mi?” “DEM’den medet umanların sonu sandıkta hüsrandır. Demlenmiş CHP, açık veya gizli ortakları Türkiye’nin karşısında, biz sonuna kadar yanındayız. Demlenmiş CHP, DEVA, Serok ve diğerleri İmralı canisinin, terörist başı Gülen’in, PKK’nın, Firavun’un, müstevlilerin, sömürgecilerin hizasındadır.”²² “HDP’yi, Yeşil Sol Parti’yi, bölücü teröristleri yanına yöresine alanlar, Millî Mücadele’den intikam almak isteyen bölünme ve yıkım sevdalılaridir.”²³

Bahçeli Cumhuriyet İttifakı’nın bir üyesi olmakla birlikte nihayetinde Türk milliyetçiliğini merkeze almış bir partinin genel başkanıdır. İfadeleri, yaptığı hakaretler nihai analizde bir taraftan Türk milliyetçiliğini kuvvetlendirirken diğer taraftan da Kürt milliyetçiliğini hem kuvvetlendirmekte hem de yaygınlaştırmaktadır. Türk-Kürt fay hattı inşa edilerek büyük bir enerjinin oluşması sağlanmaktadır. Bu olgu gençler arasında çok yaygın bir şekilde görülebilmektedir.

Recep Tayyip Erdoğan hem AK Parti Genel Başkanı’dır hem de Cumhurbaşkanı’dır. Cumhurbaşkanı olması nedeni ile konuşmalarının Bahçeli’ninkinden farklı olması gerekirdi. Oysa o da aynı seviyede olmamakla birlikte benzer bir dili kullanmakta hiçbir mahsur görmemiştir. Erdoğan’a bir toplantıda, HDP milletvekili Semra Güzel’in milletvekilliğinin düşürülmesine ilişkin Meclis’teki oylamada CHP’nin “hayır” oyu vermesinin nedeninin sorulması üzerine verdiği cevap hayli sert ve hakaret içer-

22 <https://www.sabah.com.tr/gundem/2024/01/30/bahceliden-onemli-aciklamalar?paging=5>

23 Burhanettin Duran, “Seçimlerin Kaderini Gerçek Milliyetçi Tartışması Belirleyebilir”, *Sabah*, 9 Mayıs 2023.

mektedir: “Bu, CHP’nin terör örgütleriyle nasıl iç içe, nasıl el ele olduğunun bir göstergesidir. CHP onunla beraber böylece hareket etmiştir, hiçbir yere kaçamaz. Bir teröristle sarmaş dolaş dağlarda, şurada, burada gezip dolaşanlar, daha kendilerini neyle ifade edecekler? Ben inanıyorum ki benim milletim bu terör örgütüne karşıdır, teröristlere karşıdır.”²⁴

Bu noktada kullanılan dilin kötü olmasının yanında; “Böyle birisine nasıl milletvekili olma hakkı tanınmıştır?” sorusunun cevabı öncelikle aranmalıdır. Kaldı ki bu seçimlerde milletin verdiği cevabı bu konuşma kapsamında nasıl değerlendirmek gerekmektedir? Kılıçdaroğlu’nun Türkiye’de yatırım yapan yabancı yatırımcıları eleştirmesi ve CHP belediyelerindeki yolsuzluk iddialarına karşı çıkmasına, Erdoğan’ın verdiği cevap çok ağır ifadeler içermekteydi: “Çünkü bu zat yalancı. Çünkü bu zat omurgasız. Çünkü bu zat bir proje. Çünkü bu zat bir aparat. Bu zatın partisinin başına kaset komplosuyla geçirildiği günden beri Türkiye’nin milli çıkarlarına karşı sinsi bir savaş vermek dışında bir iş yaptığını gördünüz mü?”²⁵ “Kandil’den verilen talimatla yola giren bu bay bay Kemal’e ve onun yavruklarına destek verilebilir mi?”²⁶ “Çok partili demokrasiye geçtiğimiz günden beri bunlar, millet ve memleket düşmanlarının en kullanışlı aparatı olmuşlardır. Cehalet, nefret ve gaflet çukurunda boğuluyorlar.”²⁷ “Bizi üzen, ülkemizin ikinci büyük siyasi partisi hüviyetine sahip CHP’nin Türkiye düşmanlarına kuyruk olmasıdır.” “Özgür Efendi nerede bir çapulcu varsa, nerede bir terörist varsa, nerede bir demokrasi düşmanı varsa ya selam çakıyor ya gidip sırtını sıvazlıyor. Bölücülere ve uzantılarına her fırsatta boncuk dağıtarak, CHP Genel Başkanlığı koltuğuna hangi şartlarda oturtulduğunun ve hangi prangalarla orada tutulduğunun unutturulabileceğini sanıyor...”²⁸ “Ülkenin ve milletin

24 <https://www.aydinlik.com.tr/haber/cumhurbaskani-erdogan-hdp-pkknin-meclisteki-uzantisidir-357902>

25 <https://halktv.com.tr/gundem/erdogan-gezi-eylemcilerine-bunu-da-dedi-surtuk-678895h>

26 <https://halktv.com.tr/makale/yuzde-50ye-hakaret-731443>; <https://halktv.com.tr/makale/yuzde-50ye-hakaret-731443>

27 <https://www.ntv.com.tr/turkiye/ak-partinin-istanbul-adayi-murat-kurum,iHMIZ-HL5kGtAel6C4-4Ew>

28 <https://www.ntv.com.tr/turkiye/ak-partinin-istanbul-adayi-murat-kurum,iHMIZ-HL5kGtAel6C4-4Ew>

aleyhine her işte CHP ve DEM birlikte hareket ediyor. Aynı şekilde ülkenin ve milletin lehine ne iş varsa hepsine de yine CHP ve DEM birlikte takoz koyuyor.”²⁹ “Ülke ve millet düşmanlarıyla iş birliği çabalarından, herhalde programa, projeye vakit bulamıyorlar...”³⁰ “CHP ve şürekâsı ders vermeyi bıraksınlar, şayet samimiyseler gitsinler önce bölücü örgütün uzantısı ittifak noktalarından hesap sorsunlar.”³¹

Gerek Bahçeli'nin ve gerekse Erdoğan'ın iddialarına göre CHP, PK/PYD/YPG/FETÖ ile iş tutmaktadır, beraber hareket etmektedir. Öyleyse CHP için savcılığa suç duyurusunda bulunulması gerekmez mi? Bu hakaretler, bu ittifakta yer alan seçmen kitlesinin kendi içerisinde daha da kenetlenmesine sebebiyet vermiş; CHP'nin fikrî ve felsefi yapısının ve projelerinin tartışılmasını ikinci plana itmiştir.

Bu seçimlerde belediye başkanlıkları sayısı ve oy oranı artışı sağlanması nasıl yorumlanmalıdır? Bu durum PKK/PYD/YPG/FETÖ'nün bu seçmen nezdinde meşruiyet kazanmaya başladığının bir ifadesi değil midir? Yol boyu kullanılan bu dil, Cumhur İttifakı'na karşı gayrimemnun sayısının artmasına hizmet etmiştir. 31 Mart 2024 seçim sonuçlarından çıkarılması gereken ilk ders, bu yanlış dilin meydana getirdiği zihinsel kayma ve gayrimemnun üretme olgusu olmalıdır. Umarız ki bu seçimde gerek kazanan ve gerekse kaybedenler özeleştirimlerini yapar, ülkenin menfaati için bugüne kadar yaptıkları hatalardan vazgeçer, toplumsal barışı sağlarlar.

SONUÇ: SİYASETİN DİLİ SAVAŞI DEĞİL BARIŞI HEDEFLEMELİDİR

Bu ülkenin birlik ve beraberliğini isteyenler, bu ülke insanlarının farklı din, mezhep ve etnik yapılardan meydana geldiğini asla unutmamalıdır. Bu coğrafyada, bu coğrafyayı paramparça etmek isteyen yaklaşık 16 projenin savaştığını göz önüne alarak düşünmeli, hareket etmeli ve ona göre bir dil ve söylem geliştirmelidirler.

29 <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/fuat-bol/dem-parti-chpyi-parmaginda-oylatiyor-42395327>

30 Hüseyin Gülerce, “CHP Kaybetmeye Neden Mahkûm?”, *Star*, 25 Ocak 2024.

31 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/150661/-turkiyenin-kultur-sanat-iklimi-mutlaka-hak-ettigi-seviyelere-ulasacaktır->

Bu nedenle en güzel tarz bir mücadele tüm beşeri ilişkilere yansımalıdır. Seçim kazanmak için kullanılan dil, tebliğ mantığına aykırı olmamalıdır.

En güzel tarz mücadele, söylenmesi gerekeni, yapılması gerekeni en estetik, en hikmetli ve en basiretli bir şekilde, muhatabın kalbini etkileyebilecek ve etkilenip öğüt alabilecek bir üslupta, bir tarzda ifade etmek veya yapmaktır. Muhatabın kalbinde, vicdanında titreme meydana getirebilmektir, düşünmesini sağlayabilmektir.

Siyasetin dili kin ve nefretle bozulmamalıdır. Bugün, kendisini öldürmek isteyen kardeşlerine karşı Hz. Yusuf gibi davranma, onun gibi, “Bugün size karşı sorgulama-kınama yoktur.” diyebilme günüdür. Bu ülkeyi seven insanların kendi nefisleri aleyhine de olsa hakkı ayağa tutup kaldırması ve adaleti hakim kılması şarttır, hatta zorunludur (5/Mâide, 8). En güzel tarz mücadele kötülükleri iyilikle uzaklaştırabilmektir. Kendisine zulmedenleri hidayet yoluna bıkmadan, usanmadan, kin gütmeden çağırabilmektir. Bedduacı değil, duacı olmaktır. Yılanı deliğinden çıkarabilmektir. Kendi içinde tutarlı olmaktır. Sabırla dağ devirmektir. Dengeli ve kararlı olmaktır. Yunus olmaktır, onun gibi bir dil kullanmaktır; onun gibi sözün en güzelini seçip söylemektir:

“Söz ola kese savaşı, söz ola kesdire başı
Söz ola ağulu aşı, balıla yağ ede bir söz
Kişi bile söz demini demeye sözün kemini
Bu cihan cehennemini sekiz uçmağ ede bir söz.”

En güzel tarzda mücadele bir denge, bir kararlılık, bir bolluk ve bereket hareketi, bir inşa ve fitrata dönme hareketidir:

“Görmedin mi ki, Allah nasıl bir örnek vermiştir: Güzel bir söz, güzel bir ağaç gibidir ki, onun kökü sabit, dalı ise göktedir. Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Allah insanlar için örnekler verir; umulur ki onlar öğüt alır düşünürler. Kötü (murdar) söz ise, kötü bir ağaç gibidir: Onun kökü yerin üstünden koparılmış, kararı (yerinde durma, tutunma imkânı) kalmamıştır. Allah, iman edenleri, dünya hayatında ve ahirette sapa sağlam sözle sebat içinde kılar.” (14/İbrahim, 24-27) “Güzel şehrin bitkisi, Rabbinin izniyle çıkar; kötü olandan ise kavruktan başkası çıkmaz.” (7/Arâf, 58)

SEÇİMLER ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ

— MUSTAFA AYDIN —

Bir ayı aşkın bir zaman önce geride bıraktığımız seçimler üzerine çok şey söylendi. Herkes kendi fikrî birikim ve beklentileri açısından galibiyet ve mağlubiyetler üzerine yorumlar getirdi. Ama ciddi bir sosyolojik analiz (niteliksel bir değerlendirme) ihtiyacı varlığını sürdürüyor. Şüphesiz metodoloji ile ilgilenenlerce iyi bilinmesine rağmen genel okuyucu için konuyu daha bir anlaşılır kılmak amacıyla önce yapmak istediğim iş ile ilgili birkaç not düşeyim. Genel olarak, sentetik ve analitik (güncel dilde daha yaygın kullanımlarıyla, niceliksel ve niteliksel), iki yorum tipi vardır. Niceliksel yorum, olayların gözleminden elde edilmiş sayılara dayanır. Niteliksel yorum ise tümel bir gerçeklikten hareket eder, olayların oluşunu doğrulamaya yarar.

SEÇİM SONUÇLARINA DAİR

Bu açıdan bakıldığında çoğunlukla yapılan yorumlar genel olarak niceliksel değerlendirmelerdir ve seçimlerle ilgili söylenenler şöyle özetlenebilir: Kendisinin de itiraf ettiği gibi AK Parti beklediği seviyeyi yakalayamayıp, bir düşüş yaşarken CHP bir yükseliş göstermiştir. Kendilerine özgüllükleri olduğu kabul edilen iki milliyetçi parti MHP ve DEM, iki büyük parti ile ittifakları nedeniyle müstakil oy oranları net olarak bilinemese de yüzde onlar civarında bir oy potansiyeline sahip oldukları ve bunu korudukları söylenebilir.

Aradaki DEVA, Gelecek, DP, vb. gibi küçük partiler tahmin edilenden daha kısa bir zaman aralığında bir varlık hâline gelemeyen silinmişlerdir. Hatta bir geçmişe sahip olan ve bir misyonu temsil ettiği kabul edilen Saadet Partisi ilginç bir şekilde sıfırlanmıştır. Ana eğilimlerin dışında sıfırlanan partiler düzleminde yer alan ama kışkırtmalarla hareket eden Yeniden Refah Partisi (YRP) de siyasetizliği sebebiyle beklediği sonucu alamamıştır. Başka bir ifadeyle tarihsel misyon doğrultusunda bir iddiasının olduğunu anlatamamış, sahip olduğu düşünülen miras istenilen bir sonuç almaya yetmemiştir.

Söz konusu niceliksel yorumlar bu sonuçların sebepleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu yorumlara göre CHP, AK Parti'nin ücret zamlarındaki adaletsizlik, hayat pahalılığı gibi nedenlerle kendini gösteren ülkeyi iyi yönetemeyiş hali karşısında kendisine umut bağlanan bir parti olmuştur. Ünlü altılı masanın dindar muhafazakâr partileri, CHP'ye oy verme meşruiyetini sağladıkları için önceki CHP karşıtı baraj yıkılmış ve her kesimden rahat oy alabilmiştir. Bazı yorumcular mevcut seçimi, altılı masa partilerinin bozduğu ittifakın toplumun genişçe bir kesiminde devam ettirildiğine yormaktadırlar. Onun için bu gelişme Türkiye'nin siyasal hayatında bir kırılma hâli olabilir ve bu söz konusu kırılma ile yüzde 25'lik oy potansiyeline sahip CHP, bunun üzerinde aldığı ödünç oyları sabitleştirip geleceğin iktidarına oynayabilir.

Yine bu yorumlara göre AK Parti oturup yeniden düşünmeli ve kendisini yeniden yapılandırmalıdır ki başta Erdoğan olmak üzere partileri gelenleri de böyle düşünmektedirler. Sırf CHP'den değil, özellikle PKK'nın yörüngesinden çıkamayan DEM, siyasetin hangi düzeyde seçmen potansiyeline sahip olursa olsun bir kitle partisi ve dolayısıyla ülkenin genel siyaseti üzerinde söz sahibi bir parti hâline gelememektedir. Önünü tıkayan neden, sırf parti kapatmalarıyla işleyen siyasal sistem değil, bizzat oy verecek toplum genelinin kendisidir.

Küçük partilerin yok oluş sebebi ise bir toplumsal eğilime denk düşmemeleri, bir toplumsal misyonu temsil ettiklerini ileri sürseler de eylemleriyle söylemlerinin birbirini tutmamasıdır. Baştan bir avantaja sahip değillerdi, sonra da hiçbir kazanımları olmadı, gelecek için de hiçbir umut belirtileri yok. Dolayısıyla herkesin tahmin ettiğinden daha kısa bir zaman aralığında tarih oldular. YRP aynı hataları tekrarlayarak işe başladı, muhtemelen aynı süreci yaşayacaktır. Şüphesiz bununla toplumun CHP ve AK Parti'ye mecbur olduğunu anlatıyor değilim. Ülkenin geleceğinin partisi olmak için basit siyasi hesap ve muvazaaların ötesinde toplumun nabzını tutabilmek gerektiğini söylüyorum.

Bu gelinen noktada özellikle iki büyük partiden, AK Parti'nin söylemlerinden ve CHP'nin eylemlerinden, konunun çok iyi anlaşılmadığı izlenimini taşıyorum. Anladığım kadarıyla AK Parti, özet olarak organizasyonu yenileyeceğini, yaşlılar sorununda olduğu gibi hizmet eksikliklerini gidereceğini, piyasa kontrolsüzlüğünü önleyip dağıtımdaki adaletsizlikleri telafi edeceğini vb. söylemektedir. CHP'nin en azından merkezî teşkilatının, seçkinciliğin doğasının gereği tarihsel bir alışkanlıkla topluma tepeden bakma yerine daha bir ılımlı davranmak gerektiği kanaatine vardığı anlaşılıyor. Seçimdeki kazanımlarına rağmen taşkın davranışlara girmemesi bunun ilk göstergelerinden birisidir.

Şüphesiz iki partideki bu algı yanlış ve önemsiz değildir. Ne var ki bu çerçevedeki söylem ve eylemler, geleceğin siyasetini yönetebilecek ilkeler değildir. Seçim ortamı gösterdi ki toplumun beklentisi sırf hizmet değildir. Açık söylemek gerekirse CHP özellikle İstanbul, İzmir gibi belediyeleri hizmet ile almadı, bu iş

daha derinlerdeki toplumsal nedenlere dayandı. AK Parti de topluma hizmet götüremediği için gerilemedi. Hatta şu meşhur emekliler hikâyesi bile bana göre ciddi bir etken olmadı. Büyük ihtimalle sandığa gitmeyen sekiz milyon seçmenin önemli bir kısmı emeklilerdir ve bunlar tabir caizse hazır bir CHP kitlesi değildir. Sadece şimdilik AK Parti'ye uzak durdular. Bu verilerden hareketle, sağduyulu yorumcular haklı olarak AK Parti sorununun çözümünün hizmet maratonunda değil, kuruluşunda yer alan kültür kodlarına uzaklaşmada gördüler ki bu bizim de aşağıda üzerinde duracağımız önemli bir noktadır.

CHP, seçim kazanmadan hep iktidarda kalmamın artık mümkün olmadığını, İkinci Dünya Savaşı dönemlerinden kalma bu yolun anlamını yitirdiğini, iktidarın seçimden geçtiğini, seçimin ise topluma tarihsel faşizan sopalarla değil, sevgiyle, sempatiyle yaklaşmak gerektiğini anlamış gibi görünüyor. Bir süredir bu noktada bulunuyor. Önceki genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun helalleşme söylemi, CHP yönetiminde genel bir kabul, bu konuda bir çaba, gereğini yerine getirmek için bir girişimde bulunulmuş olmasa da partinin yaşayageldiği tarihsel süreç üzerine bir tereddüdünün doğduğunu gösteriyor. Diğer bir deyişle iktidar olmanın topluma daha yakın olmaktan geçtiği düşünülüyor. Şimdi konuyu biraz daha derinden ele alabiliriz.

SOSYOLOJİK BİR ANALİZ

Konunun merkezinde, Osmanlı'nın son yıllarında başlayan Cumhuriyet döneminde yeni yapılanma ile doruk noktaya ulaşan, devlet-toplum arasında yaşanan bir kopukluk yer alıyor. Bu söz konusu kopukluk, kendisini devlet ve

AK Parti devlet adına, halk adlı ayrıcalıklı kesimin partisine karşılık milletin partisi olabilmenin plan ve projesini hazırlamalı hem teşkilatı gözden geçirmeli hem de ideolojisini isabetli bir tespitle varoluş kodları olarak belirlediği ilkeler doğrultusunda güncellemelidir.

ideolojisiyle özdeşleştiren bir seçkinci tabaka ve yedeklerine aldıkları bir kesimle toplum çoğunluğu arasında yaşıyor. Sağlıklı bir siyasi yolda orta, toplum olması gerekirken toplumun tarihsel yapısıyla örtüşmeyen yapılanmalarda merkez devletin bizzat kendisidir. Topluma ait olmayan siyasal meşruiyet bu ortamın uzaklarında değil, hemen sağında veya solundadır. Kendisini meşrulaştırmak için kendisine özgü bir meşruiyet yolu da üretmiştir ki siyaset sosyolojisinde buna *ethos* (siyasal ideoloji, değer, ahlak) adı verilir ki siyasilerden istenen de bu çerçeveye uygun hareket etmektir.

Devlet ve toplum ethosunun çeliştiği böylesi ortamlarda siyasiler için iki yol vardır: Ya toplum ethosuna (ki ana ögesi dindir) ya da devlet ethosuna uygun hareket etmektir. Türkiye pratiğinde bu ya tarihsel kültür kodlarına dayanmak ya da laikçi, Atatürkçü, cumhuriyetçi kaşesi altında bir siyaset yapmaktır. Aslında siyasetin ana yolu toplumsal eğilim ve taleplere uygun hareket etmektir. İnsanlık tarihi boyunca devletler toplum için vardılar, ortaya koydukları ve toplumda onay almayan ilkelerin bekçisi olmak için değil. Krallıklar, imparatorluklar olarak niteleyip geçtiğimiz hükümdarlıklar, toplumların üzerinde kendilerine ters düşen bir ethos uygulaması yaşamadılar.

‘Özgür’ modern toplumların pek çoğunda yaşadığı gibi bizim toplum da belki daha fazlasıyla ciddi bir ethos sorunu yaşaya geldi. Yüz yıldır bir öze dönüş özlemi yaşamaktadır. Bu konuda her fırsatın veya öyle gördüğü girişimin yanında yer almıştır. Serbest Fırka denemesine, seçimle gelen Demokrat Parti’den Adalet Partisi’ne, Özal’ın ANAP’ından AK Parti’ye kadar tüm iktidarlara, seçkinliğin vesayetindeki devlet ideolojisine karşı destek veregelmişlerdir. Bu partiler resmî ideolojiye ters düşme rizikosuna rağmen iktidar olmuşlar, yapabildikleri kadarıyla

la toplumu temsil etmişlerdir. Yapılan darbelerle bunun bedelini de ödemişlerdir.

Kuruluşunda da önemli bir rol oynadığı devlet ideolojisine sıkı sıkı tutunan CHP, yüzyıllık bir dönem içinde toplumun onayı ile iktidar olmamış, seçimle iş başına gelememiştir. Özellikle yukarıdaki entelektüel kesim toplum geneline karşı baskı unsurlarıyla bir araya gelmiş, darbeleri bir yol olarak kullanmıştır. İlgi çekicidir ki Kürtleri sıkboğaz eden Atatürkçü tarihsel uygulamanın sahipleri pek çok alanda olduğu gibi paradoksal olarak Kürtçü kesilmişlerdir. Toplumun bir kesimini siyaseten öncelikle elbette yanlış değildir. Yanlış olan, ülke aleyhine taşeronluğun ötesinde Kürt topluluk için hiçbir talepte bulunmayan PKK ve siyasal kuruluşlarının yandaşı hâline gelmek, “Atatürk Cumhuriyeti”nin dibini oymaktır.

Ne var ki mevcut siyaset ortamında şimdiye kadar hiçbir seçimi kazanmayan CHP hep iktidar da olmuştur. Bu durum paradoksal olarak bir tür *muhaliif iktidar*dır. Başka bir ifadeyle CHP fiili siyasette ismiyle müsemma “ana muhalefet” partisi, ama fiiliyatta gerçek iktidardır. Tabii bu nitelemeye göre seçimle gelenler, *iktidar muhaliif*lerdir. Mesela ne oranda oy alırsa alsın seçimle gelenler iktidar değil, güncel siyasetle ilgili bazı işleri yapmak üzere görevlendirilmiş taşeron yöneticilerdir. Tam da bu bağlamda bir dönem İnönü Üniversitesi rektörlüğü yapan bir şahıs “Yüzde 99 oy olsa da AK Parti iktidar kabul edilemez!” demişti. 1983 genel seçimlerinde yüzde 45 oy oranıyla 400 milletvekilinin 211’ini alan ANAP’ın Genel Başkanı Turgut Özal’a 40 gün hükümet kurma görevi verilmemişti. Eş deyişle asıl iktidar hükümeti atayıp atamama konusunda tereddüt etmişti.

AK Parti bu çelişki ortamında, doğal olarak devlet merkezine değil, toplum merkezine oynadı. Genel başkan Recep Tayyip Erdoğan yapabildiği kadarıyla devlet ve ideolojisiyle arasına bir

mesafe koymaya çalıştı. 28 Şubat sürecinde seçilmişlerin topluma yaşattıkları utanç tablosundan bazı önemli sonuçlar çıkardı. Gerçi mevcut ortamda kendine bir hareket alanı bulabilmek için resmî ideolojiye karşı güven verici bazı taahhütlerde de bulundu. Mesela Erdoğan'ın, İslâmcı bir çağrışımında bulunan Refah Partisi gömleğini çıkardığı, siyasette dinciliğin bir başka tür ırkçılık olduğu vb. gibi söylemleri bu taahhütlerin tipik örnekleriydi. Öteden beri olduğu gibi toplum bunu doğal karşıladı, adam başka ne yapabiliirdi ki, mecburen 'Müslümanız' yerine 'muhafazakârlar' demek zorunda dedi ve bağına bastı.

TOPLUMUN TARİHSEL MİSYONUNA SAHİP ÇIKMAK

İşin gerçeği AK Parti büyük işler başardı, bir şey yapmadı demek haramzadelik olur. Küresel ve sadece bugünlerin değil, ülkenin beşte birini yerle bir eden asrın felaketi depremin içinden çıkan iktidar için "Ekonomi dibe vurdu," gibi laflar tam anlamıyla art niyetli bir ezberdir. Bunun beşte biri kadar olan Marmara deprem bölgesine CHP türevi bir iktidar oraya üç gün sonra ulaştı, Başbakan Ecevit bölgeye beşinci gün gidebildi.

Tabii ki benim asıl üzerinde durmak istediğim nokta, ekonomi gibi konjonktüre göre değişkenlik arz eden alanların sorunsuz olduğu değildir. Elbette toplumda insanları sıkı hayat pahalılığı görmezden gelinecek bir şey değildir. Ama asıl sorun, görünmesi gerekenleri görmezlikten gelmektir. İktidar bu toplumun tarihsel misyonu doğrultusunda önemli icraatlarda bulunmuştur. İktidar içeride toplumun tarihsel varlığının en önemli unsuru olan İslâm konusunda bir rahatlama getirmiştir. Belki yeni bir şey yapmadı, baskıları azalttı da denebilir. Bir İslâm toplumunda başörtüsü yasağı gibi utanç verici -ve böylesi kısa vadede çözülebilir olarak da gözükmüyordu- bir sorunu çözdü.

İktidar, kuruluşundan 1950'ye kadar İngiliz, 2000'li yılların başına kadar da Amerikan mandası konumunda olan Türkiye'yi kendi ayakları üzerinde tutmaya çalışmaktadır. Son çeyrek yüzyıldaki bazı icraatlarıyla tarihsel kültür kodlarına dönebileceği, sadece kendisi için değil, değişik dünya toplumları üzerinde

etkili olabileceği kaygısını taşıyan Batılı mandacı küresel sistem Türkiye'yi yeni baştan abluka altına almaya girişti; güneyimizde Irak ile başlayıp Suriye ile sürdürülen ABD saldırısı öncelikle Türkiye ile ilgilidir. Öteki ülkeler zaten teslim olmuşlardır. Pek çoğunun başkentine bir kayyum atayabilir. Ama asıl kayyum atanması gereken ülke Türkiye'dir, buna destek verecek bir mandacı aydın kesim de mevcuttur. Ne var ki toplumundan aldığı güçle direnen bir siyaset gündemdedir.

ABD, Türkiye'yi düşürmek için sadece güneyimizde Irak ve Suriye'de hendek kazmıyor, Yunanistan'da namluları, 'müttefiki' ve NATO üyesi Türkiye'ye yöneltilmiş dört askerî üs bulundurmaktadır. Şimdilerde ülkemizin Kuzeyi Ermenistan'da yeni üsler kurmakla meşgul. "Millet açken uçak üretme saçmalaktır. Emperyalist bir politikayla işgalciliğe mi başlayacağız" diyen kişinin mandacı laik-cumhuriyetçi bir aydın değil, ilahiyatçı profesör arkadaşım olduğunu söylersem, içinde bulunduğumuz sorunu anlatma konusunda herhalde zorlanmam. Bize soğan-sarımsak lazım, ilahi mesajın temsilinden bize ne, Allah mesajını kendisi temsil edip korusun, mantığından söz ediyorum.

Tarihsel misyonu üstlenme noktasında iktidar sağduyulu bir siyaset izlemeye çalışıyor. İstikbali etkileyecek kuşatmayı kırmak için elinden geldiğince yoğun bir çaba harcamaktadır. Güneyden kuşatma önemli olduğu için burada yoğunlaşmış bulunmaktadır. Bu bir Türkiye ABD çatışmasıdır. Diplomatik ilişkiler tarafların bir oyalama işidir. İktidar Ortadoğu'daki kuşatmayı kırmanın yanında Ege'de dibimizdeki Yunan adaları barikatını aşarak Akdeniz'de, Balkanlarda, Kafkaslarda bir açılımda bulunmaya, Türki cumhuriyetlerle ilişkileri geliştirmeye çalışmaktadır, Afrika ülkeleri ve son zamanlarda artan bir tempoyla Güney Amerika ülkeleriyle bir diyalog kurma gayretindedir. Bunlar tarihsel misyonu temsil etmenin gerekleridir.

İktidarın hızlı bir savunma sanayi girişimi sadece zevahiri kurtaracak günlük bir iş değil, bir istikbal sorunudur. "İslâm" ile nitelenen ülkeler başta olmak üzere pek çok ülke Batı mandacılığına temenna çekerek güvenliğini sürdürmektedir. Tabii Türkiye 2000'li yıllara kadar yaptığı gibi şimdi de böyle yapabilir. Zamanında

Fetullah Gülen'in yayın organlarında yazan bazı dostlarımız "Erdoğan'ın en önemli hatası küresel siyasete uymamak" temasını işliyorlardı. Tabii şimdi de bağımsızlıkçı Atatürkçüler böyle düşünüyor.

Peki, bütün bu olumlu gelişmelere rağmen AK Parti'deki düşünüş trendinin anlamı nedir? İşin gerçeği tarihsel misyonunu temsil için ortaya çıkan AK Parti'de bazı ciddi savrulmaların yaşandığı görülmektedir. Yaygın bir değerlendirmeye göre teşkilat, büyük çapta söz konusu görevi temsil değil, görevi anlayamayacak kişilerin toplanma yeri hâline gelmiştir. Bu durum iktidarı birilerinin nemalanma yeri hâline getirmektedir. Bu durum, öncelikle Parti'nin kuruluş döneminin kültür kodlarından uzaklaşmaya bağlıdır.

AK PARTİ TARİHSEL KÜLTÜR KODUNDAN SAPIYOR MU?

Daha kestirmeden bir soru, AK Parti CHP'leşiyor mu? AK Parti, yarım yüzyıldır hükümet etmekle kendisinde her hâliyle devlete sahip bir iktidar duygusu uyandırmış olmalıdır ki bir bakıma karşısında konumlandığı devlet ideolojisine de sahip çıkmaktadır. Erdoğan'ın "Atatürk 85 milyonun değeridir," gibi ideolojik bir söylemi varoluş gerçeğine ters düşer. Elbette karşıt bir temanın anlamı yok, ama böylesi içeriksiz bir söyleme de düşmemek gerekir. Bir çatışmaya sebep olmayayım, diyerek ülkeyi terk eden Sultan Vahdettin bir değer değilse Atatürk'ün kendisi de bir değer değildir. Bu durum Atatürk'e karşı olmak değil, hâlâ kullanılabilir değerleri temsil etmediği anlamına gelir. Yapılanlar bir geçiş döneminin icraatlarıydı ve geçici şeylerdir. Devletçilik, halkçılık, sosyal politik temelden yoksun bir laiklik anlayışı vb. mi adını doldurmuş araç değerlerdir. Yaşanması ve yaşatılması gereken değerler, tüm insanlık için adalet, kerim devlet, ümmete kol kanat vermek, tarihinin sesine kulak vermek vb. gibi yüksek değerlerdir. Toplumunu temsil edecek bir parti bu iki farklı alanı birbirleriyle özdeşleştiremez.

AK Parti seçim sonuçlarını değerlendirirken bu nokta üzerinde titizlikle durmalıdır. Umarım sıklıkla sözü edilen gözden geçirip değerlendirme yalnızca hizmete odaklanmaz. Çünkü bu onun gelecekte olabilecek düşüşünü önlemek.

Bazı eksiklikler bulunsa bile yeterince hizmet verildiğinde şüphe yok. Öyle ki orta sınıfı hayli kabarık bir refah toplumu ortaya çıkmıştır. Toplumla ilgili sıradan bir gözlem bunu görmek için yeterlidir. Lüks evler, caddeler dolu arabalar, dışarıda yemekler, tıklım tıklım eğlence yerleri, sahil şehirleri vb. Bu, aşağıda yoksun ve yoksul kesimlerin olmadığı anlamına gelmez, istikrarlı ama dengesiz bir tip olan refah toplumunda bunlar fazlasıyla vardır. Daha da önemlisi refahın kıskırtmasıyla bu toplum tipi ahlaksızdır. Hiçbir şeyle tatmin olmaz, ne elde ederse etsin yetersiz bulur. Bu toplumun insanları genel olarak sabırsız ve şükürsüzdürler.

Paradoksal olarak hükümetlerin öncelikli görevi refah sağlamak kabul edilir. İktidarlar ne kadar refah sağlarsa sağlasınlar tasvir ettiğimiz insan tipine yaranamazlar. Onun için sağduyulu iktidarlar, sırf kısaca hizmet olarak nitelendirilen refah için çalışmazlar, toplumun ahlaki yapısını da göz önünde bulundururlar, en azından düşüşü engellemek için ahlaki erozyonla mücadele ederler. AK Parti bu önemli noktaya dikkat etmelidir. Toplum da eğilimleri de yerinde duruyor. AK Parti devlet adına, halk adlı ayrıcalıklı kesimin partisine karşılık milletin partisi olabilmenin plan ve projesini hazırlamalı hem teşkilatı gözden geçirmeli hem de ideolojisini isabetli bir tespitle varoluş kodları olarak belirlediği ilkeler doğrultusunda güncellemelidir. Başka türlü bir CHP'leşmek olur.

CHP, TARİHSEL KÜLTÜR KODUNA SAHİP ÇIKABİLİR Mİ?

Bu soru da bir önceki gibi CHP toplumunun yanında yer alma bağlamında AK Partileşebilir mi, şeklinde de sorulabilir. Seçim sonrasında özellikle yönetici konumundaki kesim önceki dönemlerden daha ılımlı bir davranış sergilemektedirler. Tabii ki bu olumlu bir gelişmedir. Burada cevaplandırılması gereken soru CHP, AK Parti'nin bile uzaklaştığı için kaybettiği söylenen kendi kültür kodlarına dönebilir mi?

CHP için bu hayli zor bir iş. Çünkü Parti önce, gerçekleştirilen bu tarih dışı yapıyı mutlaka tartışmaktan vazgeçip tarihiyle bir yüzleşmesi gerekiyor. AK Parti'nin de yapması gerektiği

gibi bu yeni döneme ilişkin bir projesinin olması gerekiyor. Bir tür geri dönüş gibi gözük-ken ve Atatürkçülük kılıfıyla meşrulaştırılmaya çalışılan yolda bir açılım yapması gerekiyor. Artık Türkiye'yi 1930'lar, 1940'lar Türkiye'sine ve daha öncesi (Osmanlı'nın) fiilî yapılanması-na döndürmek mümkün değildir. Söz konusu ettiğimiz tarihsel misyon, modernite adına Batı ülkelerinin çıkarlarına çanak tutmak olmadığı gibi ne yalın bir tarih ne de kabaca bir din söylemi de değildir. Bir yerlerde Kur'an okuyuvermek, tekke ve türbeleri ziyaret etmek, ölü törenlerinde cenaze namazına katılmak gibi ritüellerden ibaret de değildir.

Böylesi bir süreç CHP için bir AK Parti ile yarışma, özellikle ondan kopan ama hiçbir misyon üstlenemeyen partilerin yapamadığı şeyi yapmak demek olur. Bir parti AK Parti'nin yeterince temsil edemediği bir misyona elbette talip olabilir ama bu büyük bir maharet ister ki bu, CHP'nin yapabileceği bir iş olarak gözüküyor. Çünkü bu onun için pek sancılı bir geçiş süreci demek olur ki teşkilatın önündeki en önemli engel bizzat CHP'nin kitesidir.

CHP'nin böylesi bir değişimi yüzyıldır manipüle edegeldiği kesime anlatması hayli zordur. Her yeni gelişmeyi Atatürk'e karşıtlık, laikliğe aykırılık temelinde değerlendirmekle kalmayıp, yol-köprü gibi altyapı hizmetlerini bile kafasındaki farazi ilkelere aykırı bulan arkaik bir mantığa anlatması gerçekten zordur. O zaman da kendini yenileyemeyen CHP'nin aldığı oylar, pratikte görünen başarılar kalıcı olmaktan uzak, seyyar oylar demektir.

Tabii ki CHP'nin başarı veya başarısızlığında konjonktürün de önemli bir yeri vardır. Beklentilere denk düşemeyen bir AK Parti kendini yenileyemediğinde de bu durum bir CHP başarısı görülebilir. Onun için AK Parti kutbundaki değişimler önem taşıyor. Önümüzdeki süreçte AK Parti'deki değişiklikler, toplumun mutlak beklentisi olarak gözük-ken ve -Kemal H. Karpat'ın ifadesiyle öze dönüş çabaları- kuruluş aşamasındaki kültür kodları olarak da adlandırılan misyona dönmesi belirleyici olacaktır.

AK PARTİ'YE VE İSLÂMCI AYDINLARA DÜŞEN GÖREV

Burada önemli bir noktanın altının çizilmesi gerekiyor. İslâmî duyarlılığa sahip, düşünebilir konumda olduğu için ahkâm kesip eleştiri üretenlerin de üzerine düşen görevler vardır. Hatalarına ortak olmamak gibi bir gerekçeye dayanarak iktidarın yanında görünmemeyi ilke edinenlerin muhalefet ortaklığından da sıkılmaları gerekir. Ayrı bir dil, ayrı bir tema üretmedikleri sürece, gerçeğe, toplumun beklentilerine zıt bir muhalefet tarzı CHP muhalefetinden farklı olamaz. Bir başka ifade ile bilinçsiz bir iktidar eleştirisi CHP'nin değirmenine su taşımak olabilir. Bu konuda toplumsal bilinç düşünceye bir katkıda bulunabilir. AK Parti kökenli partilerin eriyip gitmesi, basiretli toplumun sağlıklı değerlendirmesinin tipik bir örneğidir.

Toplum karşısında bir düşman kalesi gibi duran bazı odalar ve barolara sahip çıkan A. Davutoğlu, savunma sanayii girişimlerine hesap soracağını söyleyen A. Babacan'ın geldiği yer iyi değerlendirilmelidir. Bu kadar toplum dışı görüşlere oy verilecekse, vatandaş oyunu bunlara değil CHP'ye verir. Asıl varken niçin vekile versin ki? Bunların gazete, televizyon gibi yayın organlarında doğruluk adına ahkâm kesen dostlara neden dibe vurduklarının bir muhasebesini yapmalarını tavsiye ederim. Konuyu "cahil halk anlamıyor" gibi gerekçelerle geçiştiremezsiniz. Sizin hilafınıza, halk bilgisizdir, ama cahil değildir.

İslâmci bir düşünce, partililik başta olmak üzere, ulus, meslek, meşrep üstü günübürlük dedikoduları idare eden bir bozuk akıl tipi olan rasyonalitenin ötesinde bir manevi düşünce ve mümkünse buna uygun proje üretebilmesi gerekir. Böylesi bir düşüncenin ilk vasfı, hiçbir öneride bulunmadan başkalarını eleştirmekten vazgeçmektir. Çünkü bu özelliği taşımayan eleştiri bir eleştiri değil bir reddiye, bir aforozdur.

Sözün kısası toplum, ruh arıyor, sırf hizmet değil, tarihsel misyonunu temsil edecek parti istiyor. Onun için AK Parti'nin, teşkilat yenilenmesinin yanında başlangıçtaki kültür kodlarına dönmesini bekliyor. Çünkü bu beklentiye en yakın parti hâlâ AK Parti'dir.

DEVLETİN ADI VAR, PİYASANIN GÜCÜ... GERİ DÖNÜLEMEZ NOKTA GEÇİLDİ Mİ?

— EMRE SAYGIN-TAHSİN YAMAK —

Türkiye hareketli ve hararetle bir yerel seçim süreci geçirdi. Bu seçimin önemi, yerel yönetimlere ilişkin sonuçlarından ziyade ülke siyasetinde gelecek perspektifini şekillendirmesine yönelik beklentilerden geliyor. Öyle ki Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın başarılı yerel yönetim tecrübesi üzerinde yükselen siyasi kariyeri, önümüzdeki yılların lider adaylarına ilham olmuş gibi görünüyor. Diğer bir deyişle, mahalli idarelerin yönetim süreçlerinde halka dokunmanın ve halkta somut karşılığı bulunan hizmetler üretmenin öneminin daha yakından hissedildiği anlaşılıyor.

2000'li yılların başından bu yana süregelen AK Parti hükümetleri döneminde alışık olunduğunun aksine, bu sefer genel siyasetteki havanın yerel tercihler üzerindeki etkisinin daha belirleyici olduğu söylenebilir. Evet, bazı yerel şartlar da seçmen tercihini değiştirmiştir; ancak ilçe ve il olmak üzere her düzeyde veya bölge fark etmeksizin neredeyse ülkenin tamamında seçime katılım oranlarının benzer şekilde gerilemesinin, özellikle ekonomik alandaki sıkıntılardan kaynaklanan genel bir toplumsal reaksiyona işaret ettiğine kuşku yok. Keza sandığa gitmeyenlerin tamamına yakınının AK Parti seçmeni olduğunu ise sonuçlar açıkça ortaya koyuyor.

Aslında 2023 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı ve milletvekiliği genel seçimlerinin panoraması, AK Parti cihetinden bugünkü yerel seçim sonuçlarının habercisi gibiydi. Bıçak sırtı tabir

edilebilecek bir neticeyle sonuçlanan genel seçimler belli ki seçmenin AK Parti'ye verdiği son "geniş tabanlı" kredilerden birisiymiş. Kaldı ki o dönemde kısmen de olsa seçmenin nabzının tutulduğu, ekonomik sıkıntıların ortaya çıkardığı sosyal erimenin tespit edildiği ve irrasyonel olarak nitelense dahi birtakım toplumsal taleplere cevap verilerek seçmenin sandığa yönlendirildiği anlaşılıyor. Ve fakat genel seçimler sonrasında devletin piyasayı dizginlemek hususunda pek başarılı olamadığı aşikâr...

Peki, vatandaş ekonominin gidişatından neden müşteki? Demirel'in, "Boş tencerenin yıkamayacağı iktidar yoktur!" tespiti bir defa daha mı tekerrür ediyor? Tabi, bu sözün söylendiği dönemin şartları ile Türk siyasetinin günümüzdeki dinamikleri birbirinden hayli farklı. Başka bir ifadeyle halkın politik tercihlerinde keskin bir kırılma oluşturması muhtemel gerekçeler seti ekonomik alanın dışına doğru genişlemiş durumda. Örneğin millî güvenlik algısı, kimlik çatışması riskleri ve benzeri... Fakat ekonomideki olumsuz gelişmelerin yaşam şartları üzerindeki baskısı arttıkça, maişetini temin edemeyen vatandaşların değerlendirme zeminini derinliğini kaybediyor. İlaveten toplumun diğer (ve azımsanmayacak hacimde) bir kesimi refah içerisinde yaşarken, vatandaşların sosyal adalete ve problemlerin çözüleceğine dönük inançları sarsılıyor.

Vatandaşın hayatına doğrudan etki eden temel problem enflasyon olgusu. Enflasyon fiyatlar genel düzeyindeki sürekli artışı ifade ediyor. Fiyatlardaki artışa mukabil bir ücret artışı olmaması durumunda vatandaşın reel geliri, başka bir deyişle satın alma gücü düşeceği için fiyat istikrarının sağlanması ekonomi yönetiminin temel hedeflerinin başında geliyor. Türkiye ekonomisinin kronik problemlerinden birisi olan enflasyon, AK Parti döneminde uzunca bir dönem kontrol altına alınabilmiş ve tek haneli rakamlar civarında kalabilmişti.

Ancak 2012-2020 döneminde bölgesel jeopolitikteki değişimlerin neden olduğu iç istikrarsızlıklar ve dış politikadaki tercihlerin bir yansıması olarak gerçekleşen ABD menşeli finansal saldırılar dolayısıyla ciddi bir kur baskısı ortaya çıktı. Politik bir tercih olan düşük faiz politikasından kaynaklanan sorunlar karşısında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın makro ihtiyati tedbirleri devreye sokuldu. Ancak döviz kuruyla bağlantılı olarak ithal ürün, enerji ve hammadde fiyatlarının yükselmesi, düşük faizlerle artan krediye erişim imkânlarının tüketimi arttırması gibi bileşenler bir araya gelince iktisadın normaline dönüş sinyalleri azaldı ve 2020-2023 döneminin genişleyen belirsizlik ortamında artan enflasyon ile birlikte toplumsal refah derinden sarsıldı.

Ekonomi anlatısında enflasyonun nedenleri sıralanırken talep-arz uyumsuzluğundan ya da

üretim maliyetlerindeki artıştan bahsedilir. Bu ikisini enflasyonun teknik gerekçeleri olarak vasıflandırırız yanlıştır. Öte taraftan bugünlerde muhatap olduğumuz enflasyon gerçeğine yol açan psiko-sosyal faktör olarak fiyatlama davranışlarındaki bozulma ile fırsatçılıktan bahsedilmesi elzemdir.

İstatistiklere bakıldığında yurt içi talebin hâlen güçlü olduğunu söylemek mümkün. Para politikasındaki sıkılaşma ile birlikte talep cephesinde kısmi bir dengelenme söz konusu ise de özellikle ulaşım, sağlık, eğitim, giyim, konut, ev eşyası gibi zaruri nitelikteki mal ve hizmet sektörü kollarındaki fiyat katılığının devam etmesine neden oluyor. Gelir dağılımındaki bozulmayla birlikte toplumun yüksek gelirli önemlice bir kesiminin tüketim talebini sürekli beslemesi de önemli bir enflasyonist baskı unsuru...

Enflasyonun bir diğer gerekçesi olarak maliyetler cephesinde ise döviz kuru düzeyindeki belirsizliği vurgulayabiliriz. Aslında döviz kurunun belirli bir düzeyde istikrara kavuşmuş algısı varsa da esasen olması gerekenden çok daha düşük seviyelerde bulunduğu genel kabul görmekte. Bu durum, her an Türk lirasında gerçekleşmesi muhtemel bir reel değer kaybı riskine karşılık önden fiyatlama yapılması suretiyle arz yönlü enflasyon bileşenlerini besliyor. Fiyat istikrarını temin etmekle görevli olan Merkez Bankası'nın ise, sıkı para politikası ve makro ihtiyati tedbirler yoluyla döviz kurunu dengede tutarak

Türkiye'nin, içinde bulunduğu ekonomik problemleri aşamıyor olmasının nedeni, iktisadi tercih ve yönelimlerde rasyonel zemine dönülememesi değil. Öyle olsaydı serbest piyasa enstrümanlarının neredeyse tamamının hayli seri şekilde uygulamaya geçirildiği şu zamanlarda kısmi de olsa bir rahatlama hissedilebilirdi.

piyasa mekanizmasının çalışmasını temin etmek ve makro ekonomik dengeleri koruyacak politikaları uygulamak hususunda kararlı olduğu gözlemleniyor.

Keza Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın (dolayısıyla hükûmetin), enflasyonla mücadeleyi destekleyici adımları da bu savı güçlendiriyor. Öyle ki gündem olan yerel seçimlerde AK Parti'nin pek beklemediği bir tabloyla karşılaşmasının arka planında, galibiyeti getirebilecek popülist bir uygulama yerine önümüzdeki dönemde ekonomik istikrarı temin edecek bir politika setini tercih etmesinin bulunduğu savunulabilir. Seçimlerden hemen öncesine kadar, emekli maaşlarına yapılacak zam olgusu beklentilerin merkezinde yer almaktaydı. Ancak genel seçimler sürecinde gündeme gelen "emeklilikte yaşa takılanlar" mevzuunda izlenilene benzer bir yol seçilemedi ve içinde bulunulan ekonomik istikrarsızlık ortamının derinleşmemesi pahasına emeklilerin (haksız da sayılamayacak) beklentileri karşılanamadı.

Toplumda yaşayarak o bizzat tecrübe ettiğimiz enflasyonist ortamın sebeplerine ilişkin birçok alt başlık sıralanabilir. Teknik yönüyle fiyat istikrarının sağlanmasına yönelik öneriler getirilebilir. Ancak karşı karşıya olduğumuz sorunun kökeni aslında daha derinlerde. Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik problemleri aşamıyor olmasının nedeni, iktisadi tercih ve yönelimlerde rasyonel zemine dönülememesi değil. Öyle olsaydı serbest piyasa enstrümanlarının neredeyse tamamının hayli seri şekilde uygulamaya geçirildiği şu zamanlarda kısmi de olsa bir rahatlama hissedilebilirdi. Oysa denge-

lenme ve dezenflasyon söylemine rağmen her geçen gün problemler saha genişliyor, sorunlar gitgide daha da karmaşık hâle geliyor.

Bu durumun nedenleri analitik olarak dört başlık hâlinde tespit edilebilir: Kurumlara, söyleme, politikalara ve kişilere güvenin azalması. Şimdi bu başlıklara kısa kısa değinelim.

KURUMLARIN AŞINMASI

Kurumlar ifadesini kullanırken tabelası, personeli, araç-gereci bulunan organizasyonlardan ziyade, iş yapma kültüründen bahsedilmektedir. Kurumların en önemli özelliği, belirli bir periyotta toplumsal pratikle yoğrularak olgunlaşmaları ve böylece sosyal ilişkilerdeki güven unsurunun belirleyici zeminini oluşturmalarıdır. Bu zemini canlı tutan, yani kurumsal yapının değişen toplumsal dinamiklere doğru cevapları üretebilmesinin en önemli aracı ise hukuk düzenidir. Elbette, hukuk düzeni denilince sadece birtakım kuralların yürürlüğe konulması değil, halkın geneli tarafından kabul görmüş bu düzenlemelerin adil ve hızlı şekilde uygulanabilme kabiliyeti anlaşılmalıdır.

Son dönem imparatorluk tecrübesi ve Cumhuriyet dönemi uygulamaları içinde gelişen Türk bürokrasisinin yerleşik iş görme biçiminin AK Parti hükûmetleriyle birlikte esaslı bir reforma tabi tutulduğu aşikâr. Avrupa Birliği sürecinin sağladığı çarpan etkisiyle milenyumun ilk yıllarında hukuk zemini ve siyaset pratiğinde başlayan dönüşüm hamlesi, giderek güçlenen AK Parti'nin yerleşik nizamı törpülemeye başlamasıyla birlikte sonu gelmez bir çekişmeye dönüştü.

Kuşkusuz kurumlarla hesaplaşılabilir, kurumlar değiştirilebilir ya da dönüştürülebilir. Elbette yenilerini (ve hatta daha iyilerini) ihdas etmek koşuluyla... Zira ekonomi politığın doğası boşluk kaldırmaz. Devletin, düzenleyici otoritesini hissettiremediği ve hukuk nizamını etkili şekilde uygulama kabiliyetini yitirdiği alanlarda sermaye gruplarının toplum üzerindeki ağırlığı belirginleşir. Türkiye'de cari problemlerin ana kaynağını bu noktada aramak gerekir. Hükûmetin seçim kaybetmek pahasına popülist uygulamaları terk etmek durumunda kaldığı bir ortamda "piyasa tanrısı"nın zinde aktörleri kâr

hırslarını dizginlememiştir. Bu durum, 2021 yılından sonra şirket kârlarındaki anormal artışları kanıtlayan akademik çalışmalardan görülebilir. Benzer şekilde, birçok sektörde ödeme işlemlerinin kayıt dışı ekonomiyi besleyecek şekilde nakde ya da havale yöntemine dönmesi de kâr iştahının kabarmasının somut göstergelerindendir. Bu cüretkâr davranışların arkasında, devletin piyasayı düzenleyici müdahale araçlarının işlevsiz kalması yatmaktadır.

Temel gıda ürünlerinden sebze-meyve piyasına, konut sektöründen otomotiv alım-satımına değin her gelir seviyesindeki vatandaşın refahının düşmesine neden olacak fırsatçı davranışlarla mücadele etme görevi kendilerine yüklenen aktörlerin, kurumları ve kurallarıyla etkili bir problem çözme kültürü geliştiremedikleri açıkça görülüyor. Temel gıda ürünleri ticaretinin fırsatçılığa mahal vermeyecek şekilde düzenlenmesi maksadıyla uzun yıllardır üzerinde çalışılan yasal düzenlemelerin TBMM’den çıkamaması, belirli meslek gruplarının imtiyazlı sayılarak kayıtlı ekonominin çatısı altına alınamamaları ve hâliyle adaletli şekilde vergilendirilmemeleri, millî güvenlik yönünden ciddi sıkıntılar doğurması muhtemel doğal afetlere yönelik çabaların politik güdülü lobilerin gölgesinde kalması, ekonomik aktivitenin kritik sektörlerinde öbekteşen organize yapıların çözülemeyerek rant odaklarına dönüşmesinin engellenememesi bu örneklerden sadece birkaçı...

SÖYLEMİN DEĞERİNİ YİTİRMESİ

2007-2008 yıllarında ABD’de başlayan ekonomik kriz sonrasında küresel ekonomi politikte baş gösteren istikrarsızlıklar güçlü liderleri ön plana çıkardı. Türkiye’de de son 15 yılda iktidarın söylemini AK Parti’den ziyade Cumhurbaşkanı Erdoğan üretiyor. Türk toplumunun Cumhurbaşkanı Erdoğan’a verdiği uzun süreli ve güçlü destek göz önüne alındığında Cumhurbaşkanı ile toplumun kahir ekseriyeti arasında kuvvetli bir güven ilişkisi olduğu anlaşılıyor. Muhalefet cephesindeki bazı aktörlerin dahi itiraf etmek durumunda kaldığı “Yaparsa, Erdoğan yapar.” gerçeği, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın problemleri algılama, tanımlama ve “samimi” çözüm üretme çabasının bir neticesi aslında. İşte, aşınan kurumsal yapılar sebebiyle Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın toplumsal meselelerin hall-ü

faslına yönelik iradesini kuvveden fiile çıkarma kapasitesi de zamanla aşınmış gibi görünüyor. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı’nın ekonominin tekrar dengeye geleceğine yönelik söylemi, bu yöndeki toplumsal inancı seçim başarısına tahvil etmek hususunda yetersiz kalıyor.

AK Parti’nin söylem düzeyinde zayıflamasının bazı nedenleri var. Öncelikle belirtilmesi gereken husus Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nin yeterli olgunluğa erişecek fırsatı bulamaması. Kuşkusuz bu durum istişare eksikliği ve siyaset mühendisliği çabalarından kaynaklanıyor. 15 Temmuz süreci sonrasında ortaya çıkan böyle önemli bir dönüşüm fırsatının kodlarının kısıtlı bir çevrede oluşturulması; daha da kritiği sistemi hızlı ve etkin kılacak gereksinimlerin doğru tasarlanamaması sebebiyle yeni yönetim modeli tecrübesi halkın nazarında krizler doğuran bir yapı gibi algılanarak, itibarını yitirmiş gibi görünüyor.

Öte yandan iktidarın toplumsal etki düzeyi yüksek konu ya da kişiler hususunda sert şekilde aks değiştirmesini irdelemek gerekiyor. Öyle ki bu hususun son ve en önemli örneği ekonomi politikaları alanında yaşandı. Küresel finansal sistemdeki bağımlılık ilişkisinin rağmına Cumhurbaşkanı’nın “Faiz neden, enflasyon sonuç” ifadesi etrafında geliştirdiği (ve bize göre küresel pandeminin muhtemel etkileri hesaba katıldığında haklı sayılabilecek) ve toplumsal maliyetine de büyük ölçüde katlanılmış olan millî söylem, tablonun ağırlaşması üzerine “rasyonel zemine dönüş” vurgusuyla terk edildi. Edildi edilmesine de ancak bu zorlu süreçte ciddi emek ve gayretleri bulunan birçok politikacı ve bürokrat itibar yıkımına uğratıldı. Katlanılan bu ağır beşeri maliyet sonrasında elde kalan, neoliberal politikaların şemsiyesi altında parasıyla para kazanan zengin kesimin daha müreffeh olduğu yüksek faiz-düşük kur sistemi oldu.

POLİTİKALARIN GÜNDEMİ ISKALAMASI

Kamusal sorunlara çözüm üretme kapasitesini yitiren yönetimlerin ayakta kalması güç. Hele ki uzun süreli bir iktidar serencamınız varsa, gündemi belirleme yetinizi kaybettiğinizde üzerinizdeki psiko-sosyal baskının da etkisiyle irtifa kaybetmeniz de olası. Böyle durumlarda kendinizi ve içinde bulunulan şartları anlat-

ma çabaları karşılık bulmuyor, değişim isteği ağır basıyor. Kurumların bozulması ve söylem gücünün yitirilmesi ile beraber AK Parti'nin ajandası ile toplumsal gündem arasındaki bağ kopmuş görünüyor. Halkın taleplerine somut politika uygulamalarıyla karşılık üretilmediğinde, Cumhurbaşkanı'nın şahsına duyulan güvene yaslanan parti yöneticilerinin cari gündeme söylem düzeyinde temas etmesi de fayda sağlamıyor.

Örneğin 2019 yılındaki yerel seçimlerden önce Cumhurbaşkanı Erdoğan, "Şimdi 31 Mart'a kadar bu iş düzene girdi, girdi. Girmede yeni planlarımız var. Benim vatandaşım artık mahallesine kadar ulaşacak bu gıda ürünlerini temin edecek. Gerekirse daha da fazla bu yelpazeyi genişleteceğiz. Ya yola gelecekler ya yola gelecekler. Biz vatandaşımızı araçlara, tefecilere, fırsatçılara sömürtmeyeceğiz." demişti. 2021 yılındaki bir beyanatında, "Türkiye genelinde 500 metrekareden büyük 1000 kadar market yapılması talimatı verdik. Vatandaşlarımıza ucuz ve kaliteli ürünleri ulaştırmanın ve piyasa balanse etmenin gayreti içindeyiz." diyerek, doğrudan halkın kesesine dokunan bu önemli soruna çare üretilmediğini âdeta ikrar etmişti. 2023 genel seçimleri ve 2024 yerel seçimlerinde de gündemin ve söylemin değişmediğini hatırlatmaya sanırım gerek yok. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sorunun kaynağına yönelik tespiti ve yıllara sâri kararlı duruşu ortadayken, politik çevresi ve bürokratik ekibinin çözüm üretmekte yetersiz kaldığı aşikâr.

Aşınan kurumlar ve söylemin gücünü kaybetmesi sebebiyle üretilmeyen çözümler diğer sektörlerde de benzer suiistimallerin ortaya çıkmasını teşvik etmiş oldu. Sıfır otomotiv piyasasında bayilerin stokçuluk yaparak piyasayı kısımları, talebin yönlendiği ikinci el otomotiv piyasasında fiyatların suni olarak yükseltilmesi, konut fiyatları ve kiraların maliyetleri aşacak şekilde manipüle edilmesi hususlarında etkin politikalar üretilmediğini söylemek güç. Ancak para politikasındaki aşırı sıkılaşıma ile birlikte artan finansman maliyetleri fiyatlarda bir miktar dengelenmeyi sağlamış görünüyor. Fakat piyasada işlem hacmini düşürerek sağlanan bu dengenin de ayaklarının yere bastığının söylenilmesi güç. Zira piyasanın olağan döngüsünü yavaşlatarak enflasyonun hararetini düşürme yönündeki politikaların ilanihaye devam ettirilmesi mümkün değil. Aksi hâlde alım-satımın olmadığı bir durumda o iş kolunda istihdam edilen kişilerin, o sektörde üretilen katma değer, o piyasadan tahsil edilen vergilerin varlığından bahsedilemeyecektir.

KİŞİLERE DUYULAN GÜVENİN SARSILMASI

Ashında AK Parti'nin 20 yılı aşan iktidar tecrübesinin taşıyıcı kolonunu Cumhurbaşkanı Erdoğan olarak tespit edersek, birçok başarılı işlerin üzerinde yükseldiği zeminin de nitelikli program ve politikalar oluşturan beşerî sermaye olduğu söylenebilir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın liderliğinde Türkiye'yi gelecek yüzyıllara en güçlü şekilde ulaştıracak kalkınma hedefi etrafında etkili şekilde koordine olan kişilere olan güven ortamı yara almış gibi görünüyor. Bu gerçekliğin en acı yüzleşmesi, terör devleti İsrail'in Gazze işgali ve soykırımına söylem ve eylem düzeyinde verilebilecek en güçlü tepkiyi veren Türkiye Cumhuriyeti'nin İsrail ile ticari ilişkilerini kesmediğine yönelik algı operasyonlarının toplumda karşılık bulması üzerinden yapılabilir. Keza bu algı operasyonunun, lider diplomasisi yoluyla bir yandan katliamı sona erdirmeye diğer yandan mazlumlara yardım eli uzatma gayretini aralıksız sürdüren Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ailesi ve yakın çevresi üzerinden kurgulanmasına yönelik cüret bile AK Parti'nin yaslandığı siyasal zeminin sarsılmaya başladığının en önemli göstergelerinden...

Daha sarih ifade edecek olursak, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Türk toplumu ve gönül coğrafyasındaki Müslüman halklarla kurduğu samimi irtibata olan güven ilişkisinin aksine, bir kısım politikacı ve bürokratların *Güçlü Türkiye İdeali* etrafında kenetlendikleri inancı sarsılmış görünüyor. Pahalı ev ve arabaların, değerli ve gösterişli kişisel aksesuarların, hatta sosyal gerçeklikle bağdaşmayan yeme-içme görüntülerinin toplumun nazarındaki bu algıyı güçlendirdiğine şüphe yok. Elbette kişilerin maddi gelirleri, yaşam tarzları ya da bunların meşruyet zemini tartışmaya kapalı. Ama en azından ana kütlesi (Türk tipi) muhafazakâr olan bir partinin mensuplarından, hele de böyle bir ekonomik istikrarsızlık ortamında çekinmeden varlıklarını, ziynetlerini sergilemeleri, maddi planda adı konulmamış bir yabancılaşmanın yansıması aslında...

Keza toplumsal gündemden kopan muhafazakâr aktörlerin, ekonomi gündemi dışında da başıboş köpek sorunu, toplumsal cinsiyet gibi halkın geneline makbul bulunmayan muhtelif sorunlara duyarsız kaldıkları ve dengeli bir söylem tutturamadıkları görülüyor. Problemin tespiti ile çözümüne yönelik kamu politikası oluşturması beklenenlerin sosyal ya da görsel medyada laf kavgası yapmaktan ileriye gidemedikleri takip ediliyor. Her gün sosyal medyada kopan linç fırtınalarına ve televizyon ekranlarında toplumsal ahlaka mugayir birçok gelişmeye şahit olunuyor. Ve maalesef bu kaotik durumun önüne geçebilecek etkili reflekslerin verilebildiğini ise söylemek mümkün görünmüyor.

Kişilere itibar edilmemesinin diğer bir bileşeni de Türk toplumunun geleneksel değerlerden uzaklaşması olarak formüle edilebilir. Zaten küresel çapta tüm toplumları etkisi altına alan postmodernizm rüzgârı, Türk toplumunu da bu akıma eklemleyecek sivil inisiyatifler rehberliğinde küresel trendlerin ve tüm alt dinamiklerinin olabildiğince hızla yayılmasını sağladı. Birey planında sürekli tüketim psikolojisinin yaygınlaşmasından aile düzeyindeki (karı-koca, ebeveyn-çocuk) ilişkilerin gevşemesine/gerginleşmesine, mahalle kültüründeki diğerkâmlığın kaybedilmesinden toplumsal ilişkilerdeki aşınmaya değin yaşanan köklü (aslında köksüz) dönüşüm Türk toplumunun neredeyse her fa-

Hükûmetin seçim kaybetmek pahasına popülist uygulamaları terk etmek durumunda kaldığı bir ortamda 'piyasa tanrısı'nın zinde aktörleri kâr hırslarını dizginlememiştir. Bu durum, 2021 yılından sonra şirket kârlarındaki anormal artışları kanıtlayan akademik çalışmalardan görülebilir.

zında ciddi bir yıkıma yol açtı. İşte bahsedilen, bu sosyal yıkımın yönetim yapısına yansımalarından ibaret.

Devlet-toplum-piyasa ilişkileri tarihin her döneminde gergin olmuştur. Bunlar arasında oluşan denge siyasal ve ekonomik sisteme rengini verir. 21'inci yüzyılda piyasanın devlete de topluma da baskın geldiğine şüphe yok. Çünkü piyasa sadece piyasa değildir, piyasa derinlerde bir yerdedir ve hissettirmeden, üfure üfure ısırır. Toplumsal alışkanlıkları değiştirir, değerleri aşındırır. Nihayetinde tepeden tırnağa, topyekûn bir yıkıma yol açar.

Öncesi ve sonrasıyla yerel seçim gündeminin ekonomik belirleyicilerine temas etmek maksadıyla kaleme alınmış olsa da yazı genelinde görüldüğü üzere piyasa dinamiklerinin hâkimiyeti ele geçirecek ana belirleyici olduğu toplumlar da, birey seviyesinden sosyal ve siyasal yapılar kadar her düzeyde ağır bir yabancılaşma ve bozulma yaşanması kaçınılmaz hâle gelir.

Bu noktada birer cümlelik öneriler sunulması gerekirse, aslında AK Parti'nin geleneğinde var olan ve günümüzde kısmen uzaklaştığı şu prensipleri hatırlatmak faydalı olabilir: 1-Kurumsal yapılara (ekollerin/okulların) ve hukuki zemine yeniden değer atfedilmesi, 2-Toplumsal sorunların kökenine inerek arızanın giderildiği kamu politikası çerçevesine dönülmesi, 3- Geleneksel değerlerin yönlendirici olduğu ve toplumla irtibatın yeniden tesis edildiği bir siyaset yapma biçiminin tekrar güçlendirilmesi.

MUHAFAZAKÂR KEMALİZM

— KAMİL ERGENÇ —

Hıristiyanlığın tarihsel tecrübesinin sonucu olarak, Fransız İhtilali'yle birlikte tebarüz eden muhafazakârlık Türkiye'de hatırı sayılır bir kesimin siyasal tutumunu, tavrını, tarzını nitelemek için de kullanılıyor ne yazık ki! Hatta bu tutum, tavır ve tarz İslâm'la telif edilmeye çalışıldı ve bize mahsus bir sentez oluşturulmak istendi. Gelinek noktada murat edilen sentezin kıvama geldiğinden söz etmek mümkün olmasa da yabana atılmaması gereken bir başarı da göze çarpıyor. Hıristiyan demokrat terkipten esinle çerçevesi çizilen muhafazakâr demokrasi, dine/İslâm'a saygılı, hatta yer yer onu yücelten ama aynı zamanda İslâm'ın demokrasiyle esasında modern paradigmayla imtizacını sağlama-ya dönük bir boyut kazanmaya başladı. Elastikiyeti yüksek bir terkip muhafazakâr demokrasi...

ŞİZOFREN UZLAŞMA

Cumhuriyet'in ilanından çok partili hayata geçişe kadar mütecanis ulus oluşturma amacına matuf olarak atılan adımlar büyük ölçüde Fransız İhtilali esinliydi. "Son kralı son papanın bağırsaklarıyla asacağız!" mottosuyla devrimci ve tedhişçi (anti-aristokrat) kadroların riyasetinde gerçekleşen bu ihtilalin referansları/idealleri (hürriyet-uhuvvet-müsavat), önce Jön Türk/İttihat Terakki çizgisi akabinde ise bu çizgiyi miras alan Cumhuriyet kadroları tarafından da muteber kabul ediliyordu.

Dinle arasına mesafe koyarak ya da dine yeni bir form kazandırarak hatta onu "yeni dünya düzeni"nin meşruiyetini ve mevcudiyetini teminat altına alacak şekle sokarak tarih sahnesine çıkan Batı modernleşmesi iyi bir referans olarak görünüyordu Cumhuriyet elitlerine... Nitekim "az zamanda çok ve büyük işler," başararak bu öykünmeciliğin hakkını verdiler. İlahi vahiy bilgisi-nübüvvet pratiği ve bu bilgi-pratikle mütenasip ve mücessem geleneksel birikime sırtını

dönen bu elitlerin öncülüğünde Türkiye muasır medeniyetler seviyesine çıkmayı şiar edindi. Neydi muasır medeniyet? Maddi ve manevi sömürgecilik yoluyla ulaşılan teknik-sınai-endüstriyel-ekonomik gelişmişlik...

Seküler bilginin rehberliğinde pozitivist kodlarla teçhiz edilmiş paradigmaya yaslanarak dönemin ruhu gereği ama aslında doğası gereği faşizm limanına demirleyen ve hâlâ o limanda duran bu yeni süreci Kemalizm olarak adlandırmak mümkündür. İlerlemeci (doğrusal/lineer) tarih tasavvurunun ve kutsalla irtibatı kesilmiş (*desakralizasyon*) bilimsel bilginin ana istinatgâhu olan aydınlanma ideolojisine meftun solu da masseden Kemalizm çok geçmeden kurumsallaşmasını tamamlayacaktır. Köy enstitüleri-halkevleri aracılığıyla başlatılan eğitim seferberliği bu amaca matuftu...

Askerî ve mülki erkân, hukuk/yargı bürokrasisi ve üniversiteler bu amaca kolay erişilmesini temin etmek için büyük fedakârlıklar yaptılar. Bunlar arasında en dikkat çeken İslâm'ın "yeni yorumu"ydü. Çünkü Türkiye gibi tarihî hafızası İslâm'sız düşünülemez bir ülkede dini görmezden gelerek hiçbir şey yapılamazdı. Dolayısıyla Kemalizm'in muradına uygun bir din anlayışının ikame edilmesi zaruridi... Bu anlayış elbette ki Batı'da olduğu gibi "Protest" eş deyişle ulus devlet realitesine sadık, kapitalist ekonomik modelle barışık, seküler bilginin hegemonyasını sorun etmeyen bir çerçeveye sahip olmalıydı. Hâsılı kelim İslâm'ın Protestanlaştırılması söz konusuydu artık...

Kemalizm bu sürecin tahkim ve terviç edilmesinde kendisinden beklenen rolün hakkını verecektir. Bu rolü oynarken en büyük yardımcısı ve ilham kaynağı, 19. yüzyılın başından itibaren "yeni düzene" en az zararlı geçişin mimarlığını yapmaya çalışan Osmanlı bürokrasisidir. Tanzimat Fermanı, Cumhuriyet'in radikal

adımlarına ilham veren en önemli hadisedir. “Paris’e git ey efendi aklın fikrin var ise/Âleme gelmiş sayılmazlar gitmeyenler Paris’e” dizeleri söylendiğinde henüz Cumhuriyet yoktu... İkinci Mahmut’un radikalliğini biraz daha teenniyle hareket eden İkinci Abdülhamit dengelemeye çalıştı. Aralarındaki fark “yeni düzene” geçişin nasıl olacağına tebarüz ediyordu. Yoksa “yeni düzen”in mahiyeti ve keyfiyetine dair vukufiyet zaafi, her ikisinde de hemen fark edilebilecek düzeydeydi.

Cumhuriyet ilk çeyrek yüzyılı İkinci Mahmut’u taklit ederek geçirdi. Bir farkla ki, Mustafa Kemal Batı medeniyetinin referans sistemleriyle birlikte yani küll hâlinde kabul edilmesinden yanaydı. Bu bağlamda kendince zihinsel berraklığa sahipti. Bu berraklığın oluşmasında “fikirlerimin babasıdır” dediği Ziya Gökalp’in etkisi yadsınamaz herhâlde... Gökalp’in “Türk milletindenim. İslâm ümmetindenim. Garb medeniyetindenim!” sözü, Cumhuriyet modernleşmesinin karakteristik özelliğini ele vermesi bakımından dikkate değerdir. Medeniyetlerin inanç, kültür ve tarih bağlamından soyutlanamayacağı hakikatine rağmen Gökalp’in “şizofrenik uzlaşma” anlamına gelen bu sözleri bugünkü Türkiye siyasetinin, eğitiminin, akademisinin, hukukunun ve iktisadının da ana karakteri olmuştur ne yazık ki... Bu şizofrenik uzlaşma, kimlik-kişilik zaafıyla malul bir toplumsal dokunun oluşmasına vesile olacaktır. Denebilir ki bu gerçeklikle yüzleşmeden/hesaplaşmadan Türkiye için onurlu bir gelecekte bahsetmek mümkün olmayacaktır.

ÇOK PARTİLİ SİYASİ HAYATIN ANA İSTİKAMETİ

Çok partili hayata geçiş sonrasında Türkiye siyaseti bir tarafta İkinci Mahmut-Mustafa Kemal çizgisinde görece daha radikal ve solu da içeren; diğer tarafta ise İkinci Abdülhamit çizgisini sürdürmeye çalışan ve adına sağ/muhafazakârlık denilen siyaseti tecrübe edecektir. Bu iki siyasal gelenek arasındaki en temel fark (eğer buna fark denirse tabi) aydınlanma ideolojisinin Türkiye’ye intikali ve intibakının nasıl sağlanacağı hususunda tebarüz etmektedir. Her iki gelenek te Türkiye’nin yerinin Batı medeniyeti olduğu konusunda hemfikirdir. Osmanlı’nın yüzünün Batı’ya, sırtının Doğu’ya dönük olması bu hemfikir oluşun mesnedidir.

İslâm’ın Protestanlaştırılması için Tanzimat’tan itibaren süregelen radikal adımlar 1923-1950 arası pik yapar. Az zamanda çok ve mühim işler başarmak olarak tarif edilen bu adımların Türkiye’yi taşımak istediği yer Garb medeniyetidir hiç kuşkusuz. İkinci Dünya Savaşı sonrası şartların da zorlamasıyla çok partili hayata geçişle birlikte radikal modernleşme/Protestanlaştırma adımlarının yerine görece daha “yumuşak geçişin” tercih edildiğini, bu geçişin yol haritasının ise İkinci Abdülhamit’in uygulamalarından devşirildiğini göreceğiz. Akademik ve bürokratik havzalarda apaçık bir şekilde görünen modern paradigmanın epistemik referanslarına vukufiyetsizlik ve bu referanslarla İslâm’ın telif ve imtizacının mümkün olamayacağına dair bilgisizlik, adına Soğuk Savaş denilen bu yeni dönemde Türkiye’nin kimlik-kişilik problemini daha da derinleştirdi. İki arada bir derecede ne doğulu ne batılı olan bir toplumsal bünyenin oluşumu bu problemlerin gölgesinde gerçekleşti.

Bütün bileşenleriyle sağ ve sol, Kemalizm ve muhafazakârlık, Türkiye’nin İslâm’la mümkün olan varlığını aydınlanma ideolojisinin sistematik saldırıları karşısında korumak, bu varlığı antiemperyalist, antikolonyalist, antikapitalist, anti-Siyonist mukavemetin ana istinatgâhu yapılarak mazlum/mustazaf halklara örnek olmak yerine Avrupamerkezci bilgi, fikir ve yorum sisteminin ithaline müzaheret ederek büyük bir buhranın faili olmayı tercih ettiler. Irkçı/sömürgeci beyaz adam, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Batı dışı ulusların madden ve manen kolay bir şekilde istimlak edil/ebil/mesi için “yumuşak sömürgeciliği” benimsedi. Sömürgeciliğin bu türünde beyaz adamın varlığı hissedilmiyordu. Ulusların kendilerine ait bayrakları, marşları, ulusal meclisleri, siyasi partileri, paraları, sınırları, okulları, fabrikaları olduğu için kendilerini özgür zannediyorlardı. Oysaki bilgi, fikir,

yorum anlayışları tepeden tırnağa beyaz adamın rızasına uygundu. Binaenaleyh bu anlayıştan sadır olacak siyaset-iktisat, hukuk, eğitim, sanat, mimari, edebiyat vb. aydınlanma ideolojisinin muradına uygun bir gerçeklik yaratacağı. Yarattı da... “Paradigma dışı” olmadığı sürece beyaz adam kendisine karşı muhalefetten hiçbir zaman rahatsız olmadı. Hatta bu muhalefeti arzuladı, özendirdi ve finanse etti. Çünkü sistemik kriz noktalarını bu muhalefet sayesinde tespit ediyor, böylece ömrünü uzatabiliyordu.

Kemalizm/sol “sert sömürgeciliği”, muhafazakârlık ise “yumuşak sömürgeciliği” temsil etti şimdiye kadar. Türkiye’nin İslâm’la mümkün olan varlığı, bu ülkede dini görmezden gelen ya da ona doğrudan cephe alan veya onu tahfif/istiskal eden hiçbir anlayışın etkili olamayacağını sağladı. Bu nedendir ki 1950’den bugüne genellikle sağ/muhafazakâr siyasal çizgi Türkiye’nin direksiyonunda olmuştur. Kısa süreli darbe dönemlerini saymazsak sol/Kemalist siyasete alan açılmamıştır. İlginç ve bir o kadar da dikkat çekicidir ki her darbe sonrasında Türkiye’de muhafazakâr siyaset güçlenmiştir. Bu argüman sert ve yumuşak sömürgeciliğin, kimi dönemlerde el ele verdiğini göstermesi bakımından önemlidir. Amiyane tabirle Kemalizm izleyici locasında oturmuş, zaman zaman sahaya inerek varlığını hissettirmiş ve fakat Soğuk Savaş sürecinin, daha genelde ise aydınlanma ideolojisinin dayattığı siyasi-iktisadi-akademik-hukuki modelin inşa ve ikamesine nezaret etmiştir.

MUHAFAZAKÂR KEMALİZM’İN ÖZELLİKLERİ

Bu nezaret edişin bugün aldığı yeni biçim muhafazakâr Kemalizm olarak tesmiye edilebilir. Aydınlanma ideolojisine sadakati tartışılmaz olan bu yeni biçimin karakteristik özelliği olarak:

1- Faşizme meyilli milliyetçilik. Hususen Arap ve Kürt kimliklerine karşı müteyakkız olmayı içerir.

2- Ana işlevi toplumsal dayanışmayı sağlayan ama bilgi, fikir, yorum kaynağı ol/a/mayan yani siyasi, hukuki, iktisadi vb. iddialarından sarfınazar eden bir din anlayışı.

3- Kapitalist ekonomik düzene tam intibak. Türkiye’yi transit geçiş güzergâhu ve lojistik

destek merkezi hâline getirmek. Turizmi özendirerek neokoloniyalizme alan açmak; yer altı ve yer üstü madenlerinin ulus üstü veya sözüm ona yerli şirketler tarafından yağmalanmasına katkı sunmak. Yetişmiş beyinlerini beyaz adamın hizmetçisi hâline getirmek; yakın çevresini düşmanlaştırarak silah sanayine odaklanmak, bu intibakın ana sütunlarını oluşturuyor.

4- Muasır medeniyetler seviyesine erişmek, hatta aşmak. Teknik, sınai, endüstriyel, askerî vb. sahalarda... AB üyeliğini de bu bağlamda değerlendirmek gerekir.

5- NATO konseptine bağlılık. Bu madde muhafazakâr Kemalizm’in antiemperyalist, antikolonyalist, antisyonist olamayacağını delilidir. Gazze direnişi vesilesiyle yakinen müşahede ettiğimiz üzere, aralarında Türkiye’nin de olduğu halkı Müslüman beldeler, Siyonizm karşısında yüz kızartıcı bir acizlik içerisindedir. Bu acizliğin en önemli sebebi, Türkiye özelinde, Kemalizm ile Siyonizm arasındaki doktrinel ortaklıktır. Arap havzasında ise aynı ortaklık Baasçılık ile Siyonizm arasındadır. Tamamı seküler-ırkçı, kavmiyetçi ve bilimperesttir.

HAMAS’ın Kuvayı Milliye olduğuna dair üst perdeden serdedilen kanaatler retorikten öte bir anlam taşımamaktadır. Hatta büyük riskleri barındırdığı bile söylenebilir. Şöyle ki İslâmî Direniş Hareketi olan HAMAS’ı ve mücadelesini “millî/ulusal” bir bağlama çekmek, Kudüs/Filistin davasının tüm Müslümanları ilgilendiren boyutunun ihmali anlamına gel/ebil/ir. Dahası Filistin/Kudüs meselesi hakkında inisiyatifin FKÖ/el-Fetih gibi seküler milliyetçi hareketlerin uhdesine/riyasetine geçmesini -ki emperyalizm/Siyonizm de bunu istiyor- sağlar.

Türkiye’nin, İbrahim Antlaşmalarına verdiği dolaylı destek ve NATO konseptine bağlılığı hatırdaki tutulduğunda, orta ve uzun vadede, HAMAS’ın “ulusal mücadele örgütü” olarak kodlanıp sistem içine çekilmesine arabuluculuk görevini üstleneceği söylenebilir. Bu durumda beyaz adam muhafazakâr Kemalizm eliyle önemli bir kazamın daha elde etmiş olacaktır. Bizim tarihimizde Kuvayı Milliye’nin İstiklal Harbi sonrası aldığı yeni biçime bakıldığında, HAMAS’a nasıl bir gelecek vaat edildiği anlaşılabilir.

“SÖZ”ÜN BAŞINA GELENLER “ÖNCE SÖZ VARDI”, “SÖZÜN DÜŞÜŞÜ”, “GEBE BIRAKAN SÖZ”

KÂMİL YEŞİL

Kitaplara iman, amentünün şartlarından. İman ettiğimiz kitapların isimlerini bilmek imanın gereğidir. Temel dinî bilgileri alan her fert Zebur, Tevrat, İncil ve Kur’ân’ı bilir. Kur’ân-ı Kerim kendinden önceki kitapları neshettiği için Müslümanlar arasında Kitab-ı Mukaddes’i eline alıp okuyan yoktur. Okuyanlarımız tefsir, kelim, dinler tarihi gibi ilim dallarında ihtisas sahibi ilahiyatçılarımızdır. Onlar da karşılaştırmalı okumalar yaparak son ilahi vahiy Kur’ân-ı Kerim’e uygun olanları ve olmayanları özel olarak belirtirler.

BİR İFADENİN SERENCAMI

Kitab-ı Mukaddes çokça atıf yapılan kitap değildir. Fakat bazı edebiyatçıların, felsefecilerin çokça tekrar ettikleri Yuhanna’dan nakil bir söz var: Dediklerine göre Yuhanna “Önce söz vardı” ile başlıyor(muş.) Okuryazarlar, sözün değerine vurgu için bu “ifade”yi kullanıyor. Yuhanna’daki ifadeye, Kur’ân’daki vahiylerdeki gibi ayet diyemiyoruz. Çünkü İnciller, yüzyıllar sonrasında insan eli (dili) ile düzenlenmiştir. Hıristiyanlıkta ilahi bilgi bizzat İsa olduğu ve İsa, Tanrı, (Tanrı’nın oğlu, Tanrı’nın bedenlenmiş hâli) olduğu için peygamber değildir. İsa, İslâm Peygamberi gibi, Allah’tan vahiy almaz, almamıştır. Tanrı, İsa’da mündemiçtir. Bundan dolayı Yuhanna’daki ifadeye “ayet” demiyoruz, diyemiyoruz.

Yuhanna’daki ifade, dinî bir izah çerçevesinde söylenmiş olmalıdır. Diğer bir deyişle bu söz, günlük hayatta insanların iletişim aracı olarak

telaffuz ettikleri söz veya edebiyatın (edebî sözün) kıymetini bildirmek için söylenmiş olamaz. “Önce selam, sonra kelim” vecizesinde olduğu gibi; sohbet, konuşmak, söyleşmek, söz vermek, verilen sözü yerine getirmek, sözün sükûtta daha değerli olduğunu bildirmek gibi hususlar için söylenmiş olamaz. Fakat adı geçen nakil, genellikle bu anlamlar bağlamında kullanılmaktadır. Zaten sözü meşhur eden, dolaşıma sokan da bu bağlamlarda kullanılmış olmasıdır. “Söz ver!”, “Önce sen söz verdin!” gibi kullanımlara şahit olmuşsunuzdur. Muharref olsa da kutsal sayılan bir kitabın sözüne atıf yapmakta bir amaç olsa gerek. Yazarlar ve şairler, sözlerine metafizik bir değer yüklemek mi istiyorlar acaba?

İsmet Özel’in “Ne saçma! Ne budalaca! Dört İncil’den Yuhanna’yı tercih edişim niye” musrarının; Yuhanna’dan bu nakli yaygınlaştırdığını ve bilinir hâle getirdiğini düşünüyorum.

“Önce söz vardı”daki anlam zenginliği (gerçek anlam-kastedilen anlam) cümlelerin kuruluşundan kaynaklanıyor. Hatta söz, kastettiğinin tam tersini ifade edecek şekilde de kullanıldı oluyor. Hâlbuki kutsal ifade İncil’de bağımsız, tek başına ele alınamaz ve de kendinden sonra gelen diğer sözlerle birlikte düşünülmelidir.

Tanrı, söz ile varlık arasındaki bir ilgiden bahsetmiş olmalıdır. Başka bir ifadeyle kutsal söz tahrif edilmektedir. Aslından, muradından uzaklaşmaktadır. İkinci husus şudur: “Önce söz vardı” ifadesi Yuhanna’da tam bu şekilde mi

yer almaktadır; günümüz Türkçesine tercüme ile bire bir aynı mıdır Yuhanna'daki ifade; yoksa dilin dönemsel kullanımındaki karşılığı farklı mıdır?

Elimizdeki 1910 baskılı Kitab-ı Mukaddes'te, ilgili ifadeler şöyle çevrilmiş Türkçeye: Birinci Bâb/ İncil, Yuhanna'nın Tahrîri Üzre "1. Kelam ibtidada mevcûd idi. Ve Kelam Allah'ın nezdinde idi ve Kelam, Allah idi. 2. Bu (Kelam) ibtidada Allahın nezdinde idi. 3. Her şey onun vasıtasıyla vücuda geldi ve vücuda gelmiş olanlardan onsuz bir şey vücuda gelmedi. 4. Hayat onda idi hayat dahi âdemlerin Nûru idi. 5. Ve Nûr zulmetde ziya verir zulmet dahi onu idrak etmez idi."

"An asl muharrer bulunduğu İbranî ve Keldânî ve Yunanî lisanlarından bittercümeye" notuyla basılan ve İngiliz ve Amerikan Bibl şirketleri tarafından desteklenen" baskıda açık bir mütercim ve mütercim heyeti görmüyoruz. Bu tercümeğe göre "Önce söz vardı" ifadesinin 1910'daki tercümesi "Kelam ibtidada mevcûd idi." ise; anlam ve yorum tamamen yeni bir veçhe kazanıyor. Çünkü günümüz Türkçesinde "önce" ile başlayan ifade, zamansızlığı, ezeliyeti, yani Tanrı'nın ezeli oluşunu öne çıkarıyor. Başka bir husus, Allah ile Tanrı kavramlarının aynı varlığı göstermemesi ile ilgilidir. Tercümedeki bu kelime tercihi, Kitab-ı Mukaddes'in Müslüman toplumunun diline çevrilmesi ile yakından ilgilidir. 1910 tercümesinde ifadenin "Kelam" ile başlaması, anlamı/vurguyu değiştiriyor ve "Söz, (Kelam) önce vardı." demiş oluyoruz. "Ve Kelam Allahın nezdinde idi." Bu "ayetlerin" tefsiri bundan sonra gelen ifadelerle yapılıyor: "ve Kelam, Allah idi."

2. "Bu (Kelam) ibtidada Allahın nezdinde idi."

Görülüyor ki tercüme tekniği ve kelime tercihi, okuyucuyu "gerçek anlam" ve "yorum anlam" çelişmesine götürüyor. Hatta bu ifadelerle göre Hıristiyanlık'taki teslis inancı (Tanrı (Baba)-İsa(oğul)-Ruhu'l-Kuds) mümkün görünmüyor. Eğer Tanrı'dan maksat İsa (ve teslisin rükünleri) değil de sadece Tanrı ise, Hıristiyanlık'taki yaratıcı güç, İslâm inancındaki Halık'a yaklaşıyor.

"Bu (Kelam) ibtidada Allahın nezdinde idi.

3. Her şey onun vasıtasıyla vücuda geldi ve vücuda gelmiş olanlardan onsuz bir şey vücuda

gelmedi." Bu ifadelerin mana ve murat olarak "Gökleri ve yeri yoktan var edendir (O Allah). Bir işin olmasını dilerse, ona sadece "Ol" der ve olur." (Bakara 117) ayetleri ile benzerliğine dikkatinizi çekerim. "4. Hayat onda idi hayat dahi âdemlerin Nûru idi." ifadesi de "Sonra ona güzel bir şekil verip kendi ruhundan üfleştir." (Secde Suresi, 9) ayetine yakın bir anlam vermektedir. "6. Allah tarafından irsal olunmuş Yahya isminde bir âdem var idi. 7. İşbu âdem şehadet için geldi ta ki Nûrun hakkında şehadet etmek için idi." Bu ifadelerden de anlıyoruz ki peygamberlerin irsali (Yahya) de Allah'ın yaratıcılığına şehadet etmek ve insanları o şehadete çağırmasıdır.

Eğer İncil yazarları Yaratılışı, Âdem'le başlayan beşeriyetin başlangıcını anlatmak istemişlerse ve Yuhanna'daki ifadeler de yaratılışa ilgili ise böyle olmalıdır. Ancak vahiy, insanların anlayabildikleri ve aktarabildikleri dil kullanımını aşarsa; söz, kastetmediği anlamın kisvesini giyer. Görülüyor ki gerçek anlam ile kastedilen anlam arasındaki büyük fark; (Önce söz vardı)'nın bütün bu anlamları karşılayabilecek kuruluşundan kaynaklanmaktadır. Bu kuruluşun beşere ait bir yorumlama mı yoksa (ilahi) vahiy dili mi, dilden dile aktarımın sonucu mu bilmiyoruz.

Yaratıcı söz "Ol"un (emir ve iradenin) dile dökülüşündeki kurgu ve de tercümesindeki kelime tercihleri sebebiyle kimi toplumlar dalaletle düş(ürül)müş; Tanrı'nın sıfatı (Kelam) ile Tanrı özdeşleştirilmiş görünüyor. Hıristiyanlık ilahiyatı ile İslâm ilahiyatının ayrışma noktasını işte bu "söz" teşkil etmiştir. Sözün başına gelenler desek de görüldüğü gibi aslında sözün başına gelen bir şey yok. Söz sebebiyle insanlığın ve dinin başına gelen şeyler var.

SÖZÜN AYAĞA DÜŞÜŞÜ

Türkçede "sözün ayağa düştüğü" çok söylenir. Bununla sözün (eski) güç ve yaptırımının kaybolduğu kastedilir. Oysa "söz ağızdan bir kez çıkar" idi ve sözün yaptırımı ne ise o yerine getirilirdi. Söze ağırlık kazandırmak için yemin billaha gerek yoktu. Hatta yemin, sözün güvenilirliğini yıkan bir şeydir. Çünkü doğru sözün yemine ihtiyacı yoktur. Toplum, sözü, yazıdan ayırmamıştır, aynı değerde ve önemde gör-

müştür. Çünkü ağızdan çıkan sözü melekler de yazmaktadır. Şahit olarak Allah vardır ve inanç sözlerin melekler tarafından kayda geçirildiği şeklindedir. Dolayısıyla o yazı silinmez yazıdır.

Yazının yaygın kullanımından sonra söz, cesamet kazandı ve daha da güçlendi. “Kitapta yazıyorsa doğrudur.” Kitaptan birinci kasıt Kur’ân’dır. Kitabın ev arkadaşları dergiler, gazeteler, el ilanları vs. de aynı değerlerin ortaklarıdır. Sonra ağızdan çıkan söz, güvenilirliğini yitirdi, ayaklar altına düştü. Yemin billahlar onu kurtaramaz oldu. Şahitler “yalancı şahit” oldu. Bir şahit yetmez oldu. Noterler, yeminli müşavirler, yeminli mütercimler devri başladı. Söze yasal kayıt geldi. Günümüzde noterlere de yeminli müşavirlere de güvenilmiyor artık.

Çünkü söz (ayağa) düştü. Evli barklı bir şair “Sevgilimle bir tenhada buluştum. İkimiz baş başa onunla halvet olduk.” diye şiir yazdığı için “Kendi ağzıyla zina ettiğini ikrar ediyor, öyleyse had gerekir” diyen kadıya “Aldanma ki şair sözü elbette yalancıdır” mısra ile cevap verdi. Ve edebiyat o zamandan beri yalancı oldu! Söze adamlığın “Müslümanlığın” bir şartı olarak gören millet için sözün ayağa düşmesi elbette büyük bir meseledir.

“Önce söz vardı”nın başına gelenler; Jacques Ellul’un *Sözün Düşüşü* kitabının da başına gelmiştir. Ellul ana tema olarak her ne kadar bu tespiti imajlar çağını tenkit etmek için yapmışsa da zihniyet olarak sözün düşüşünü İsa ile ilişkilendirir. “Tanrı konuşur” üzerine açıklamalarla ilerleyen sayfalar, aslında dinin (Hıristiyanlık) felsefi olarak açıklanması şeklinde okunabilir. Ellul, kendine İslâmî ilimlerin terimi ile konuşacak olursak, müfessir görevi veriyor ve Tanrı’nın Sözü’nün ne anlama geldiğini; (İsa) bedenlenmesini nasıl anladığını anlatıyor. Tanrı’nın Sözü eyleme bitişiktir. Tanrı sözünden ve eyleminden ayrı değildir. İsa da bir söz olarak bir şey yazmamıştır ve konuşmuştur.

Felsefi perspektif ile iç içe geçmiş bir teoloji yapıyor Ellul. Din (Söz) o kadar soyut, bağlam o kadar bağlantısız ki araya bir ikinci akıl giriyor; bu akıl Söz’ü tefsir ediyor. İslâm âlimleri gibi “Ben böyle anladım, Allahu a’lem” deme ihtiyacı duymadan, açıklamalarının kesin olduğundan hareketle yeni bir din inşa ediyor yazar. Telif edilmesi beklenen şey de modern dünyanın,

Tanrı’nın Sözü olarak insanlığın arasına katılan İsa’nın sözden soyutlanmış olarak resimlerle, heykellerle, hatta film sanayi ile imgesel, görsel bir malzeme hâline getirilmesidir.

Söz’ün sahibi-Söz’ün merkezi-Kilise; Söz’ün düştüğü yerdir, Söz’ü düşüren ilk sorumlu mercidir. Söz ilk önce Kilisede, dinden, dinin elinden düşmüştür. Yeni dönemin Söz’ü, ikonlardır, vizyonlardır, putlardır, diyor. Aslında yazar, gözün zaferinden bahisle; imajların hâkimiyetine, bu hâkimiyetin araçları televizyona, tekniğe, imajların istila ettiği Kiliseye dikkat çekiyor. Söz’ün tarih içindeki dönüşümünü mesele edinen Ellul, felsefi açıklamalarla “modern ve dinî bir söz kurmak” istiyor. Söz’ün itibarını korumak veya iade etmek için insanları (Hıristiyan Batı’yı) modern öncesine çağırıyor.

Yuhanna’da İsa “Söz” yani logostur. Mesih, Tanrı’nın sözü olarak insanlığa in(diril)miştir. Bu ifade “in(diril)me”yi, “düşmek”le birlikte ele alabiliriz. Dolayısıyla Logos’un Baba ile ilişkisini; Mesih’in, dünyanın yaratılışından evvel Baba ile birlikte oluşunu, Logos’un dünya ile ilişkisini birlikte ele almazsak “düşüş”ü anlayamayız. (Baba-Tanrı, dünyayı Mesih vasıtasıyla yaratmıştır.) Öyle anlaşılıyor ki “Önce Söz vardı”nın uğradığı tahrife “sözün düşüşü” de uğramıştır. Din ölçeğindeki bu tahrif, dile çok sonraları yansımıştır.

Açığa kavuşturulmak istenen temel mesele şudur: Sözün düşmesinden maksat, gramatikal değerleriyle, cümle kurgusuyla, sözdizimiyle dile döktüğümüz, konuştuğumuz dil midir; yoksa söz değeri kazanmış dil birimleri midir? Söz düştü derken düşmeye hangi anlamı yükleyiyoruz? Aramıza, hizamıza indi, indirildi mi demek istiyoruz; yoksa “hafife almak” “küçük düşürmek”, “aşağılamak”, “gözden çıkarmak” gibi anlamlarda mı kullanıyoruz? Eşyaya isim vermek sözün düşüşü ile ilişkilendirilebilir mi? Âdem’e isimlerin öğretilmesi sözün düşmesi midir? Eşyanın Âdem tarafından isimlendirilmesi tek yönlü olsa idi, söz ile birlikte eşyanın da insan(in algı) seviyesine indirilmesinden bahsedebilirdik. Ancak bu tanıma ve tanımlamanın Allah tarafından da kabul edildiğini, gönderilen vahiy bilgisinden anlıyoruz. Bilmediğimiz husus şu: Âdem’e verilen isim koyma yetisinde Âdem başıboş bırakılmamıştır. Âdem isim koyarken, kendisine öğretilen isimleri koymuştur; dolayısıyla eşyaya verilen isim onun hakikatine uygundur. Meseleye böyle bakarsak, (bizim Kitabımızda) sözün düşmesi diye bir şey yoktur, söz düşmemiştir. Bilinmeyen, meçhul olan eşya, söz değeri kazanmıştır.

Sözün düşüşü sadece şu noktada doğru olabilir. Eğer Âdem’in isim vermesi, eşyayı hakikatinden koparıp, olduğundan daha değersiz bir yere indirmiş olsaydı o zaman bu belirleme doğru olabilirdi. İnsanın, eşyaya verdiği isim kendi seviyesinden yani insanî seviyeden olduğu, o isimler de vahiy dilinde onaylandığı için bu duruma yükselmek diyemsek bile “düşmek” olarak adlandıramayız. Bu “hakikatine mutabıklıktır.” İnsanın doğrudan ontolojik tarafı, varlığın ne şekilde hangi şartlarda hangi hususlarda kavranabileceğiyle ilgili bir husustur.

Eğer sözde bir düşüş varsa bu insanın varlık problemi ile ilgili bir husustur. İkincisi “sözdeki düşüş” unutmaya ile ilgili olmalıdır. Üçüncüsü; söze başlangıçtaki değerine kavuşturmak insana Yarattığı’ı hatırlatmaktadır. Kurtuluş o Yaratıcı’yı hatırlamak, hatıra tutmak ve her daim “Kün” emrinin içinde olduğunu idrak etmektir. Ellul’e şu noktada katılabiliriz. Maziye yani yaratılışı gözden çıkararak tüm “gerçekliği” anda bulamayız, âna yükleyemeyiz. Sözün imajlara dönüştürülerek içinin boşaltılmasına razı olamayız. Söze sahip çıkmak demek, gaiplerden

gelen sese kulak vermek, gaiple birlikte yürümek demektir. Söz ve dil üzerine yaptığımız bu çıkarımların bizi asıl mevzudan koparmasına izin vermeden başa dönmekte yarar var.

İmam Maturidî’nin ve Ehl-i Sünnet’in Allah’a iman bahsinde açıkladıkları (ve kabul ettiğimiz) esasa göre Kelam, Allah’ın subûti sıfatlarından. Allah bu sıfatı ile peygamberlerine kitaplar indirmiş, bazı peygamberler ile de konuşmuştur. Ezeli olan Kelam sıfatının mahiyeti bizce bilinemez. Ses ve harflerden meydana gelmemiştir. Kelamın zıddı olan konuşmamak ve dilsizlik, Allah hakkında düşünülemez. Allah, Kelam sıfatıyla emreder, yasaklar ve haber verir. Kur’ân’da şöyle buyrulur: “*Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr’a) gelip de Rabbi onunla konuşunca Rabbim, bana (kendini) göster, seni göreyim dedi...*” (A’râf 7/143), “*De ki: Rabbimin sözlerini (yazmak) için bütün denizler mürekkep olsa ve bir o kadar daha ilâve getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir.*” (Kehf 18/109)

Kitabımız Kur’ân-ı Kerim Kelam-ı ilahidir, hem mana hem lafız olarak vahyedilmiştir. Kur’ân mahlûk değildir. Kur’ân ayetlerine “metin” denmez. Batı’daki anlamda “Tanrı-İsa” olmadığı için, sözün düşüşüne de Batı hizasından bakmıyoruz, tartışmıyoruz. Batı’nın göz ve zihin hizasından bakmadığımız için bizim literatürümüzde “gebe bırakan söz” tanımı yoktur.

GEBE BIRAKAN SÖZ (LOGOS SPERMATİKOS)

Yuhanna’nın İsa’yı, “Söz” yani, “Logos” diye tanımladığını biliyoruz. Mesih, Tanrı’nın kişisel sözü, mirasçı kıldığı biricik Oğludur. Tanrı bize Oğlu aracılığıyla bu son çağda seslenmiştir. (İbr. 1:1-3) Hıristiyan ilahiyatında üçlü birlik veya Teslis’i anlamak ve anlatabilmek için “Oğul-Tanrı” Logos’u anlamak gerekir. λόγος σπερματικός [logos spermatikos] teorisiyle Justin, antik felsefe ile Hıristiyanlık arasında bir köprü kurar. İlahi Logos, Mesih’te tüm doluluğuyla ortaya çıkmıştır, ancak her insan aklında Logos’un bir tohumuna (σπέρμα) sahiptir. Logos’a bu katılım ve bunun sonucunda “Gerçek”i bilme eğilimi bazılarında özellikle büyüktür; Yahudiliğin peygamberlerinde ve Yunanlılar arasında Herakleitos ve Sokrates böyledir. Sonuç olarak filozoflar, İsa’nın gelişinden önce bir anlamda Hıristiyan idi. Aziz Justin’in teolojik düşüncesi, Stoacı ve

Platonik felsefeden güçlü bir şekilde etkilenir. Justin, Grek felsefesinden etkilenmiş bir felsefeci olarak Hıristiyanlığı bir anlamda Eski Yunan felsefesinin tamamlanışı olarak görmüştür.

Haham Meyer Kayserling (1829-1905) ile son dönemde sıkça dolaşıma giren “logos spermatikos” un böyle bir geçmişi vardır. Yunanca ‘kavrama’ ve ‘seçme’ anlamlarını veren ‘leg’ kökünden türeyen “logos” u, Hıristiyan ve İslâm teologları, ‘tanrısal söz’ anlamı yüklemiştir. Böylece kelime “hermeneutik” in de kullanım alanına girmiştir. Nişanyan’ın sözlüğü şöyle diyor: “Eski Yunanca λόγος λόγος “1. söz, kelim, 2. söz söyleme eylemi ve kapasitesi, 3. anlatı, bilim, yasa, 4. sayı” sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Eski Yunanca λέγω λέγω, λογ- “seçmek, ayırmak, sayı saymak, söylemek” fiilinden türetilmiştir. Bu fiil Hint-avrupa Anadili yazılı örneği bulunmayan *leg- “ayırmak” biçiminin fiilden türetilmiş ismidir. Eski Yunan kültürünün temel kavramlarından biridir. Legō/leksō fiilinin anlam yelpazesi, Latince legere “1. seçmek, 2. okumak” fiiline paraleldir.”

Hızlı Referans (Oxford reference) da şu açıklamaları yapıyor: (Yunanca, ifade, ilke, hukuk, akıl, orantı). Herakleitos’ta, insan aklının insan eylemini düzenlemesine benzer bir şekilde, dünyaya düzen ve rasyonellik veren kozmik ilkedir logos. Platon ve Aristoteles’te benzer bir işlev nous tarafından yerine getirilir. Stoacılıkta temel akıl (logos spermatikos) düzenin kozmik kaynağıdır; kader, takdir ve doğadır. Logos aynı zamanda ilkeleri ve biçimleri anlamamızı sağlayan şeydir, yani kendi akıl yürütmemizin bir yönüdür.

Görüldüğü gibi kelime gerçekten “anlam doğuruyor”. Bu anlam genişliğine bakarak kelimenin zihinden ve akıldan önce, kendini dölediğini söyleyebiliriz. Buna göre döllenmiş akıl, tefekkür, tefekkür de bilgi ve felsefeye dönüşmektedir. Bu, bir denenin (buğday) toprağa atıldıktan sonra başak olarak çıkmasına, başağın da onlarca dene vermesine benzemektedir.

“Zihni döleyen söz”ün Türkçe karşılığı ise hayli karışık. “Söz sözü doğurur, (laf lafı açar) bilgi bilgiye götürür, bilgiyi çoğaltan bilgidir” anlamlarında kullanılmıştır/kullanılmaktadır. Yani anlam, anlama, yorumlama kavramlarına eşlik ettiğinde tefsir, hermenötik gibi alanların da

anahtar kelimesi hâline geliyor. İster felsefi ister edebî olsun; metin tahlilleri, şerhler, açıklama ve yorumlamalara baktığımızda gerçekten sözün sözü dölediğini görüyoruz. Edebî metinler içinde ise insan zihnini döleyen en önemli verim, şiirdir. Şiir her insanda her okuyuşta yeni anlamlar kazanır. Şiir başta olmak üzere edebî eser, insanda yazmak duygusu uyandırır. Bundan dolayı “logos spermatikos” un Türkçesini tam söyleyemiyoruz. “Söz, gebe bırakır” mı demeliyiz yoksa “Gebe bırakan söz” mü? Çünkü “Söz sözü döller” ile bu karşılıklar aynı değer ve anlama karşılık gelmiyor. Belki “söz sperm gibidir; ruhları gebe bırakır.” demeliyiz.

Cemil Meriç, yazdıklarının muhatabına ulaşmadığını, okuyanda “yaprak kıpırdatmadığını”, eserlerinin boşlukta kaldığını düşünerek kimse aklını dölemediğinden şikâyet eder. Logos, Latince, “akıl tohumu” demek olduğuna göre din, felsefe ve sanat eserlerinin zihinleri ve ruhları (gönülleri) dölemesini anlayabiliyoruz. Böylece çoğalan, üreyen, türeyen şey akıl, yani “bilgi”, duygu/sanat eseri olacaktır. Söz bu kadar “çok anlamlı” olacak şekilde kurgulanınca (Haham Meyer Kayserling bunu kastetmese de) insanlar birçok olguya bu felsefi söze göre anlam yüklemiştirler. Öyle ki dinlerin menşesini çarpıtmak isteyenler bu mottoyu merkeze alarak, tek tanrılı dinlerin öncesinde çok tanrılı dinlerin olduğunu, tek tanrılı dinlerin çok tanrılı dinlerden neşet ettiğini bile iddia etmişler. Oysa hakikat bunun tam tersidir. Esas olan tek tanrılılıktır. Çok tanrılı dinler, tek tanrılı dinlerden doğmuştur. Yani ki İslâmiyet menşesi bakımından “logos spermatikos” ürünü değildir. Dinler, Tanrı’nın yeryüzüne dağıttığı “akıl tohumu” nun ürünü değildir.

Doğrusu şudur: Paganizm, animizm, güneş taparlık gibi “din”leşmiş gelenekler birbirini dölemiştir, “logos spermatikos” ancak onlar için söylenebilir. Felsefi olarak inancın ortaya çıkışına yakın duran “logos spermatikos”, ruhu gebe bıraktığı için inançtan inanç doğmuştur. Ancak bu sözde ikinci bir problem var. Acaba anlamı belirleyen birim “dölemek” değil de “söz” olursa kasıt ne olur? Galiba şu olur: Dinî metinler ve edebiyat, ister sözlü ister yazılı olsun; karşılığını yorum bilgisinde bulur. Edebiyat, şiir en genel anlamıyla sanat, insanlar yorum yapsınlar diye yapılır. Yorum, kişisel anlam vermek yoksa; sanat da yoktur.

“LOGOS SPERMATİKOS”IN KAYNAĞI KUR’ÂN MI?

Bir metafor olarak “logos spermatikos” üzerinde bu kadar durmamızın sebebi var. Çünkü zihni dölleyen sözün, aklın veya bilginin kaynağını arıyoruz. Öyle anlaşılıyor ki bu sözün kaynağında Kur’ân-ı Kerim var. Çünkü ehli kitabın, başlarına gelen felaketlere dair bilgi almak için Müslümanların bilgi kaynağı Kur’ân-ı Kerim’i ve hadis-i şerifleri ince eleyip sıkı dokuyarak okuduklarını Batı da biliyor Doğu da. Haham Meyer Kayserling başta olmak üzere Hıristiyanlar, Batılı filozoflar Meryem Suresi’nde geçen şu ayetleri mutlaka okumuş olmalıdır:

“Ey Muhammed!) Kitapta (Kur’ân’da) Meryem’i de an. Hani (o) ailesinden ayrılarak, doğu tarafında bir yere çekilmiş ve (kendini onlardan uzak tutmak için) onlarla arasında bir perde germişti. Biz, ona Cebrail’i göndermiştik de (Cebrail) ona tam bir insan şeklinde görünmüştü. Meryem, (Cebrail’i görünce) “Senden, Rahman’a sığınırım. Eğer Allah’tan çekinen biri isen (bana kötülük etme)” dedi. Cebrail, “Ben Rabbin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk müjdelemek için gönderildim” dedi. Meryem, “Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım hâlde, benim nasıl çocuğum olabilir?” dedi. Cebrail, “Evet, bu böyledir. Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir” dedi. Böylece Meryem çocuğa gebe kaldı ve onunla uzak bir yere çekildi.” (Meryem Suresi, 16-22)

Evet, “logos spermatikos” “gebe bırakan söz” bu ayetlerde geçen “Ben Rabbin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk müjdelemek için gönderildim” ayeti ve bu sözden (mükâlemeden) sonra “Meryem çocuğa gebe kaldı.” (Meryem Suresi, 22) ayeti ile ilgilidir. Batılılar ilgili belirlemeyi bu ayetlerden hareketle analogi olarak söylemiş olmalıdır. Gebe bırakan söz, gerçekte Allah’a, vahiy dili olarak da Cebrail aleyhisselam’a aittir. Sözün nakli Cebrail’e (selam üzerine olsun), hüküm (Kün/Ol) emri Allah’a aittir. Nitekim sözden hemen sonra (hüküm) gerçekleşmiş, Meryem, Ruh’un sözünden sonra hamile kalmıştır.

Devamı ayetlerde süreç şöyle anlatılır: “Doğum sancısı onu bir hurma ağacına yöneltti. ‘Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş

olsaydım!’ dedi. Bunun üzerine (Cebrail) ağacın altından ona şöyle seslendi: “Üzülme, Rabbin senin tarafa bir dere akıttı.” “Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün.” “Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini göreceksin, ‘Şüphesiz ben Rahman’a susmayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım’ de.” Kucağında çocuğu ile halkının yanına geldi. Onlar şöyle dediler: “Ey Meryem! Çok çirkin bir şey yaptın!” “Ey Harun’un kız kardeşi! Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi.” Bunun üzerine (Meryem, çocukla konuşun diye) ona işaret etti. “Beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz?” dediler. Bebek şöyle konuştu: “Şüphesiz ben Allah’ın kuluyum. Bana kitabı (İncil’i) verdi ve bana peygamberlik (görevi) verdi.” “Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana yaşadığım süreç namazı ve zekâtı emretti.” “Beni anama saygılı kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı.” “Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltileceğim gün bana selâm (esenlik verilmiştir)” Hakkında şüpheye düştükleri hak söze göre Meryem oğlu İsa işte budur. Allah’ın çocuk edinmesi düşünülemez. O bundan yücedir, uzaktır. Bir işe hükmettiği zaman ona sadece “ol!” der ve o da olur.” (Meryem Suresi, 23-35)

Bilindiği gibi sosyal bilgi; felsefe, yorum bilgisidir ve delil içermez. Ancak din ile irtibata geçmiş bilgiyi test edebiliriz. Çünkü kaynağında vahiy vardır. Beniisrail’e gönderilen bir peygamber olarak Yahudilerin (özellikle hahamların) Hz. İsa hakkında araştırma yapmadıkları söylenemez. Dolayısıyla “logos spermatikos” mottosu yukarıda geçen ayetlerin ürünüdür, diyebiliriz. Haham Meyer Kayserling, sözün kurgusunu kendince yapılandırmış ise de “gebe bırakan söz”ün kaynağında Kur’ân-ı Kerim vardır. Sözün bağlamı, anlamı her ikisinde de İsa olduğu için, hüküm değişse de kaynağın ilahi olduğunu, Hıristiyan kaynaklarında yer alan “Önce söz vardı” ifadelerinin Kur’ân’da yerli yerine oturtulduğunu söyleyebiliriz.

Müslümanlar Kur’ân-ı Kerim’i felsefe için değil; ahlakın, muamelatın, ibadetlerin kaynağı ve yaşamak için okuduklarından; ilgili ifadeleri felsefi sonuçlar çıkarma vasıtası görmemişlerdir. Dolayısıyla Batılı düşüncede formüle edildiği şekliyle “gebe bırakan söz” aforizması İslâm literatüründe yoktur. Bizde “Kün-fe-ye’kün” vardır. “O, ‘Ol’ der ve o şey hemen olur.”

CUMA KAYITLARI

DİL HAPİSHANESİ

AYTAÇ ÖREN

Fredric Jameson'un Türkçeye de çevrilmiş *Dil Hapishanesi* okunması gerekli entresan bir kitaptır. Jameson burada özetle dilin özellikle bireysel, kültürel, ideolojik kısıtlamalar dayattığını, bu yüzden bütüncül doğru bir bakışı parçaladığını ve gerçeklik anlayışımızı sınırlandırdığını iddia ederek konuyu farklı pencerelerden örneklerle ele alır. Dilin bizde oluşan algılarla yorum kapılarını aralayıp yapılandırdığı, bizi gerçeklik oluşturmada birtakım bakış açılarını hapsettiği ve hayata yönelik gerçekçi yaklaşımları engellediği gibi kendisinin ve belki de Batı medeniyetinin içine saplandığı birtakım iddiaları ileri sürer. Burada dilin gerçeklik/hakikat denilen şeyi kendi düzleminde bozmadan, eksiltmeden tamlığını koruyarak tekrar inşa etmesinin imkânı ve/ya imkansızlığı insanın aklına gelebilir. Bu durumda dil denilen hapishane her insanı için bir kader, kaçınılmaz bir durum olacaktır...

HÂLİMİZ ÜZERİNE

Bu tartışmaları bir kenara bırakarak pek çok paylaşıma ve profil resmine dönüşmüş ve

artık zihnimizde yer edinmiş bir fotoğrafa dikkat çekmek istiyorum. Filistinli gencin özellikle giydiği o tişörte. "OLD is the new NEW" yazısı, Arapça veya Türkçe olsaydı belki dikkat çekmezdi. Bu tişört yazısı, olayları da ilginç bir şekilde özetliyor: Batı cephesinde yeni bir şey yok veya doğu cephesinde yeni bir şey yok... Bize de karşı olduklarımıza da değiniyor. Tişörtün üstündeki yazı bir kenara o gencin giyinme şekli ayrıca dikkat çekici. Giydiği kot pantolon şimdi moda tarzı, yer yer yırtıkları olanlardan...

Gazze ile sosyal medyaya, haberlere ve her yere birçok fotoğraflar düştü ve düşmeye devam ediyor. Yine İsrail askerlerinin yakaladığı bir gencin üstünde "trends NEWS" yazısını görüyoruz. Ya da olayları takip ederken "FREEMAN" veya "VALENTINE" gibi yazıları fotoğraflarda okuyoruz... Evet, moda haberler, özgür insan, sevgililer günü... Nedir bunlar? Burada okuduğumuz bu yazılar bazen manidar, bazen ironik ama bazen de trajik ve hâlimiz üzerine oldukça düşündürücü. Üzerimize giydiklerimiz bile bir dil olabiliyor ve bu bizim kullan-

dığımız ya da yazdığımız dil mi diye şüpheye düşmeden edemiyoruz. Üzerimize geçirdiklerimiz dünyayı saranların dilleri ile çerçeveselendirilmiş, zihinlerimiz bu etiketlerin parantezi altında ve üzerimizde sanki onları bir reklam panosu gibi gezdiriyoruz. Fredric Jameson'un *Dil Hapishanesi*'nde, hangi dil olursa olsun dilin, gerçeklik anlayışımızı ve dil yoluyla dünya ile kurduğumuz ilişkiyi anlamlandırmada sınırlamalar/kısıtlamalar yaptığını anlatırken kendisine ve yazdıklarına hak verebiliriz. Ama üzerimize geçirdiklerimizin, vücudumuzu örtmek için kullandıklarımızın egemen güçlerin dünyayı biçimlendirme dilini taşımasına izin vermek acaba dil hapishanesinden kendi isteğimizle bir hücreye geçmek olmaz mı? Otobüste, metroda, okulda, sokakta, evde, kısacası her yerde giydiklerimizin üzerindeki yazıların neredeyse hepsi İngilizce, yabancı bir dil. Başka bir şey vücudumuzun üstünde. O egemen kültürden kopma parça yazılar zihnimize ve gözümüze çakılıyor âdeta ve bizi de yavaş yavaş daha koyu bir karanlığa çekiyor...

Hiçbir parça, ne kadar küçük olursa olsun birbirinden bağımsız değildir ve ait olduğu bir bütünlüğü vardır. Cuma sabahının, Gazze'nin, dilin ve bizlerin ait olduğu bir bütünlük... Sabah aydınlanırken gece gündüze dönüyor ve Cuma dersleri için kıpırdanmalar başlıyor. Kur'an, basit (yani "asıl") kelimelerden oluşur. Sizin kendinizi kapatacağımız o hücreyi kesinlikle reddeder ve insanı kuşatacak herhangi bir dil hapishanesine de açıkça meydan okur. Yüreğe, kalbin derinliklerine dolanlar, sahip olunan bilgiye şekil verir. Yüreğe dolan, inançtır. Güçlü bir inanma duygusu, fiziksel dünyayı ters düz eden bir duygu. Hapishane duvarlarını yıkacak kadar güçlü inanç dili yüreklere kök salar. Karanlık yoktur, sadece aydınlığın önünde duran o şeyin gölgesi vardır, o koyu batıl gölge kapkaranlıktır. İnancın dili ise aydınlıktır ve gölge edenin dil karanlığını, dil yanılması sarsar, bozar ve kelimelerini dağıtır. İnanç sahibini bir elbise gibi sarar ve kuşatır. Bundan sonra üzerine başka hiçbir dilin yazısı yazılamaz...

SÖZ VE TAŞ

Meryem Suresi'ndeki Hz. İbrahim kıssası Cuma sabahımızın baş konuğu oluyor. Beraberliğin getirdiği bir neşe ve samimiyet oturduğumuz salonu huzurla dolduruyor. Biz konuşurken İbrahim konuşmaya başlıyor. Her birimize farklı bir sesle, yüzyıllar öncesinden yüzyılları atlayarak sesleniyor. O, anılıp hatırlanacak bir peygamber çünkü babasına, sabırla, duymayan, görmeyen ve kendisine de faydası olmayan bir şeyi neden hayatının merkezine aldığını soruyor. Soru sormak, cevabı kendisine bırakmak demek, düşündürmek demek. Böyle yapmaması gerektiğini gerekçeleriyle açıklıyor. Yüce olanla babasının yaklaşımlarını kıyaslıyor ama buna karşılık taşlanma ile tehdit ediliyor. Babası sözü taşla öldürmek istiyor. Söz ve taş. İbrahim'in sözü o kadar canlı ki ancak fiziki bir şey susturabilecek onu. İbrahim ona esenlikler diliyor, taşın karşısına yine sözü koyuyor ama duruşunda istikrarsızlık yok. Dil sözle can bulunca karşısında oluşan dil hapishanesini, babasının mahkûm olduğu tutukevinin kırmaya çalışıyor. Özgür ve tek dil Allah'ındır, karşıdaki

bütün diller insanı mahkûm eden dillerdir. Alışkanlıklar sert bir yapı gibi insanı zamanla sarar ve üzerine bir elbise geçirir. İşte o zaman onlara yazı yazılır, mahkûmların üzerindeki rakamlar gibi. Hapishaneye düşer insan, hareket edemez olur ve bir etiket yazısına dönüşür. Sağırlaşmak ve körleşmek bunun belirtisidir. İbrahim babasına her şeye rağmen mağfirediler çünkü burada konuştuğunun karşısına asıl görülecek ve duyulacak şeyi, inandıklarını koyar. İbrahim bu dil hapishanesine kendini mahkûm etmeye çalışanlardan uzaklaşır ve Allah ona her biri birer peygamber olan İshak ve Yakup'u bahşeder. Onlar övgüyle bahsedilecek kişilerdir...

Cuma sabahı tüm haftanın güneşi gibi doldu içimize, diriltiyor bizi. Kur'an dili, en basit anlamlar üzerine en ağır yükleri taşıyabiliyor. Bir dil önümüze gösterecek ama önce inanç. İnanmak önce. Kelimeler hazır, o taze ve alışkanlık kıran dile. Sen yeter ki tazelen ve yenilen, o zaman 'ben varım', diyor. Tüm sağırlıkları yok eden inanç, işitilmesi gerekli her şeyi duyuruyor. Tüm körlükleri yok eden, görülmesi gerekli her şeyi görüyor. Bir ifade dili, kendinizi kapattığınız tüm hücreleri yıkıyor ve dil hapishanesine meydan okuyor. Üzerinize doğal bir elbise oluyor, çıkmaz bir elbise. Mühür ve etiket yok, üzerinde bir yazı yok. Yazı onun yaşamı. Dili olması gerekene kavuşuyor ve kelimeler birer ışık oluyor. Üzerinizdeki elbiselere yazı yazdırmayın, yazı sizsiniz, siz Allah'ın sözlerini İbrahim gibi taşıyan canlı kelimelersiniz...

Neyi Yaşayan Bir Neyzen: Ömer Erdoğan

NAZGÜLÜ ÇARKANAT

Kudsi Ergüner, dünya hayatının unutulmuş bir güzelliği, tutulmuş bir söz, gereksiz kavgalar gürültüleri, heyecanlar, sevinç ve üzüntülerle dolu kısa bir yolculuk olduğunu düşündüğü için hatıralarına *Ayrılık Çeşmesi* adını koymuştur. Ergüner, samimi ve tevazu dolu anlatımının damga vurduğu bu değerli kitabının ilk sayfasında günümüzde değişimlerin, eski zamanlara kıyasla insana bocalamaya zaman bırakmayacak kadar süratli yaşandığını belirtir ve ekler: “Bu ise günümüz insanını bir tür hafıza kaybına uğratmakta.”¹

Hakikaten günlük siyasi fırtınalar her yeri öylesine tesiri altına almış ki insanlar bırakın kültür sanat sahasındaki mühim simaları tanımayı onların adlarını bile bilmiyorlar. Bilip tanıyanlar hatta hatıraları bulunanlar ise şahsi tecrübelerinin bir yaprak gibi unutuşun girdabına sürüklenip gitmesi karşısında bir şey yapmıyorlar. Yurt içi ve yurt dışında verdiği konserlerle birçok kişinin neyi tanıyıp sevmesini sağlayan neyzen Ömer Erdoğan’ın tedavi gördüğü hastanede 3 Nisan’da vefat ettiğini öğrendiğimde bunlar geldi aklıma. Çünkü sanatında ortaya

1 Kudsi Ergüner, *Ayrılık Çeşmesi Bir Neyzenin Yolculuğu*, çev. Arzu Açıkan Ergüner, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 6.

yeni bir tavır koyan merhum Erdoğan, geleneksel müzik yanında edep yuvalarından kalan mirası maddeci dünyanın acımasız ortamına kapılmadan intikal ettirenlerden biriydi. Ne var ki mevcut kültürel şartlanmadan olsa gerek, insanlar çok dar bir kültürel sınırdaki yaşıyorlar. Bu yüzden Erdoğan hem pek bilinmemiş hem de anlattıkları vaktinde dinlenmemiş. Şayet bunlar gerçekleşseydi kültür sanat mecralarında onunla yapılan mülakatlar başta olmak üzere pek çok yazılı/sözlü ve görsel kayıt bulunurdu elimizde.

Evvela Ömer Erdoğan’ın hayatının ana istikametine bakmak yerinde olacaktır. Konya’da 1949’da dünyaya gelen Erdoğan, müzik eğitimine henüz çocukluk yaşlarında başladı, muhtemelen bunun da tesiriyle ilkokuldan sonra resmî mektep yüzü görmedi. Önce babası kuyumcu Mehmet Ali Bey’den ney öğrendi. Babasının neye yönelmesi ise Konya Belediye Başkanı Ahmet Nalçacı sayesinde. Aynı zamanda ney üfleyen Nalçacı, Mehmet Ali Bey’in ney öğrenmesini ve ayinler tertip etmesini ister. Mehmet Ali Bey’in vaktiyle Kuleli Askerî Lisesi’nde matematik öğretmenliği yapan udi Eşref Hoca’yla dostluğu vardır. Zorlanarak da olsa bir müddet sonra notayı öğrenen Mehmet Ali Bey

Ömer Erdoğan

ud çalar, yaylı tambur ve keman çalan Kenan Gıcık ile meşk yapmaya başlar. Onları dinleyen Ömer Erdoğan’ın ney merakı gelişir. Evdeki müzik toplantılarına katılan hafızlar ise bir müddet sonra devam etmezler. Bunun sebebi Konyalıların “bizim hafızlar çalgıcı oldu” diye söylenmeleridir.

YETİŞMESİ

Gelişigüzel değil, aksine şuurlu ve kararlı bir şekilde neye yönelen Ömer Erdoğan’ın ailesi 1961’de İstanbul’a taşınır, burada da önce ud çalar ardından babasının tavsiyesi ile neye yönelir. 1960’ların ortalarından itibaren Sadettin Arel’in kurduğu ve Fatih Halıcılar Caddesi’nde bulunan İleri Türk Müziği Derneği’ne devam eder. Ümit Gürelman’la tanışıp ondan bir süre ders aldıktan sonra, “Sen iyi çalışıyorsun seni Halil Can’a götürüeyim,” der. Gürelman, üstat Niyazi Sayın’a gittiğini, şayet destur verirse kendisini de ona götürüleceğini söyler. Sayın’ın nezaretinde “Şah Mansur Mabeyni” ile başlayan çalışma süreci hız kazanır ve Niyazi Hoca ile on beş günde bir beraber çalışırlar.

Sayın'dan ilk olarak Neyzen Salih Dede'nin uşşak saz semaisini üç yıl boyunca geçer. Gönül telini titreten Sayın'ın derslerde bayati, acemaşiran, şevkefza, saba, uşşak, ferahfeza gibi makamları geçtiğini, eserin güftesini yazdırıp okuyarak ezberlettiğini belirten Erdoğanlar, önce kendisi geçerek eserlerin detaylarını öğrencilere tarif ettiğini anlatır. Geçilen kısmı sürekli tekrarlanarak çalıştırdığını, derslerde eseri baştan sona çalma tarzının çok az olduğunu, derslerde öğretmek için çok uğraştığını belirtir. Ahmed Yüksel Özemre'nin *Geçmiş Zaman Olur ki* kitabında Erdoğanlar'ı Sayın'ın yetiştirdiği "müstaid öğrenciler arasında"² sayması kendisinin de öğrencilere hocasından gördüğü tarzda ney öğretmesiyle de bağlantılıdır.

Mütevazı, alçak gönüllü ve diğerkâm Ömer Erdoğanlar, neyzenbaşı Halil Can, Laika Karabey ve Daniş Bey'in ev sohbetlerine katılır. Halil Can, kendisi ney üflemediği için Erdoğanlar'ı Şahin Uçar'a ney hocası tayin eder. Ne var ki Erdoğanlar askere gidince, Uçar'ın ney öğrenme hevesi suya düşer.³ Ömer Bey, neyin Türkiye'de yeniden keşfedilmeye başladığı bir dönemde, birçok radyo ve televizyon programına, konserlere, üniversite korosu çalışmalarına ve konserlerine neyzen olarak iştirak etti. Başlangıç yıllarında İleri Türk Müziği Derneği'ndeki şef İbrahim Sevinç'in açtığı yol üzerinden ayda bir radyoda kayıtlar yaparlar. Bu yıllarda MTTB yetkilileri İbrahim Bey'den Mehmet Âkif'in "Bülbül"ünü çalış-

malarını rica eder. MTTB'liler konsere giden korodaki açık kızların başlarını örtmeleri için başörtüsü verir, kızlar da başlarını yarım da olsa kapatırlar. Koro arzu edilen bestenin yanında birkaç parça daha okuyarak konseri bitirir. Daha sonra koroda kıyamet kopar, herkes şef İbrahim Bey'e yüklenir "Sen nasıl kızların başını kapatırsın?" diye. Baskılara dayanamayan İbrahim Bey koroyu bırakır, onun yerine Teoman Önal'dı koroya şef olarak gelir.

Neyin sırrının peşinden giden Ömer Erdoğanlar, bir süre sonra neyzenlerle tanışmaya başlar. Bakırcılar Caddesi'ndeki 90 numaradaki ince uzun Neyzenler Kahvesi'ne gider.⁴ Sık sık buraya uğrayan ve Konya ihtifallerinde "Halile" çalan Osman Dede'nin meraklılarına ney temin ettiğini anlatır bir söyleşisinde. Hatta Niyazi Sayın ilk neyini ondan satın almıştır. Neyzenlerle tanışırken yeni ney satın alan biri hemen Erdoğanlar'ın yanına yaklaşıp ve sorar: "Ney çalıyor musun?" O da "Evet, çalıyorum!" diye cevap verir. Meraklı genç tekrar sorar: "Ben de ney aldım, ses çıkaramıyorum bana öğretir misin?" O ise "Öğretirim ama yer yok, nerde öğreteyim?" Bunun üzerine delikanlı "Kalk gidelim, bizim yerimiz var." der. Beraber Çağaloğlu'nda bulunan Yeşilay binasındaki Milliyetçiler Derneği'ne gelirler. Bu gencin yanında Uğur Baydar, Abdi Coşkun, Ender Ergun gibi isimlerle fasıllar yapar, ayın geçerler. Burada Nurettin Topçu ile tanışır, elini öper, ondan çok etkilenir.⁵

KONSERLER, KURUMLAR VE MİRASI

Çinuçen Tanrıkorur, Kültür Bakanlığı İstanbul Türk Müziği Topluluğu'nu kuran Necdet Yaşar'ın arzusu üzerine neyzen Arif Erdebil ve Ömer Erdoğanlar, udi Münir N. Beken, kanuni İhsan Özer vd. genç sanatçılarla on beş günde bir meşk ettiklerini anlatır.⁶ A. Halûk Dursun Üsküdar'ın bir "neyzenler diyarı" oluşundan bahsederken üstat Niyazi Sayın ve Murat Salim Tokaç'ın arasında Ömer Erdoğanlar ismini kondurur.⁷ Ayrıca Erdoğanlar, arşiv kayıtları üzerinden uzun yıllar Tanburi Cemil Bey'in musiki usulünü araştırarak, üstadın unutulmak üzere olan makam, tarz ve neşesini şenlendirerek neyle yeniden yorumladı. Ses sanatçısı, bestekâr Bekir Sıtkı Sezgin Hoca ile birlikte 1980'de ilk konserine çıktı ve daha sonra birçok konserinde sahne aldı. Nevzat Atlığ yönetimindeki Kültür Bakanlığı Klasik Türk Müziği Korosu'nda 1984-1987 yılları arasında neyzen olarak vazife üstlendi. Boğaziçi Musiki Grubu'nun müessislerinden Erdoğanlar 1984 yılında Yunanistan'da ilk Türk musikisi konserini vererek bu alanda tarihe geçti. Erdoğanlar, neyin inceliklerini Türkiye'nin yanı sıra Avrupa, Amerika, Japonya ve Ortadoğu'da düzenlenen konserlerde muhataplarına aktardı. Çünkü ney Attilâ İlhan'ın "Kim Kaldı" şiirindeki mısra ile söylersek "Ezeli dalgınlığımızın ıslığıdır". Erdoğanlar, Bekir Sıtkı Sezgin, tamburi Necdet Yaşar ve kemençe virtüözü İhsan Özgen'in de arala-

2 Ahmed Yüksel Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1998, s. 357.

3 Şahin Uçar, *Tarih Felsefesi Meseleleri*, Nehir Yayınları, İstanbul, 1997, s. 522.

4 Neyzenler Kahvesi için bk. Ahmet Doğan Özeke, *Neyzenler Kahvesi Bir Neyzenin Hatıraları*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2000.

5 <https://www.youtube.com/watch?v=kkcFBA10U7k>

6 Çinuçen Tanrıkorur, *Müzik Kültür, Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2003, s. 122.

7 A. Halûk Dursun, *Boğaziçi'nde Kurk Yılım*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2019, s. 66.

rında bulunduğu birçok usta ile kayıtlar yaptı, 2014'te emekliye ayrıldı. İstanbul Medipol Üniversitesi'nin yarı zamanlı öğretim üyesi olarak çalışan Erdoğan ney sazının sırlarla dolu sedasını Ortadoğu'dan ABD'ye, Avrupa'dan Japonya'ya kadar taşımaya başardı.

Ömer Erdoğan, bilgiyi saklamak gibi bir niyeti olmadığı için bildiklerini hiç yüksünmeden talebelerine her daim öğretmeye çalışan Niyazi Sayın'dan istifade etmeyi başarmıştır. Erdoğan, *Makam* gibi musiki mecmualarına bakılırsa hocası hakkında pek çok detaya vâkıftır.⁸ Nitekim Erdoğan'ın verdiği nadir söyleşilerden birinin merkezinde de hocası Niyazi Sayın yer almaktadır. Neyin yanında klasik musiki ile uğraşanların mütevazı ve bir o kadar da alçakgönüllü olmaları sanatlarındaki konumlarını bilmelerindedir. Erdoğan'ın dükkânına sıkça uğrayan tambur sanatçısı Necdet Yaşar ona bir gün şu itirafı yapar: "Ben günde en fazla dört-beş saat çalıştım. Tamburi Cemil yirmi saat çalışmış. Ben de yirmi saat çalışsam Tamburi Cemil olurum." Erdoğan ise şunları söyler: "Yalan değil, biz tembeliz, çalışmadık. Benim dükkânım var tabii, mazeretim var. Atölyede çalışma mecburiyetim var. Ama gene de tembelik tabii yani. Bir de etraf aferin diyor ya, o çok gevşetiyor insanı. Aferin çok kötü bir şey. Oldum, diyorsun, ne oldun?"

Neyzen olarak ney öğretiminin para almayan Niyazi Sayın, talebelerinden de aynısını beklediğini belirtmiştir. Hocalığı ileri talebelik telakki eden Ömer Erdoğan da talebeleriyle aynı

8 Mehmet Şerif Sağıroğlu, *Makam*, 2022, sayı: 17, s. 55.

düzlemde münasebet kurarak "Ney para ile öğretilmez" düsturuna bağlı kalmıştır. Süleyman Seyfi Ögün, Erdoğan ile 1986'da tanıştıklarını belirterek onun talebesi olmaktan şeref duyduğunu ifade eder. Onu önce *Dergâh* dergisinin 156'ncı sayısında neşredilen "Kapalıçarşı'da Bir Kuyumcu Dükkânı" yazısında anlatan Ögün, Erdoğan'ı sadece bir musikişinas olarak ele almanın doğru olmadığı kanaatindedir.

Ömer Erdoğan tezhip sanatkarı Kamile Erdoğan'ın eşi, Aslıhan Erdoğan ile ses sanatçısı Ahmet Erdoğan'ın ve kendisi gibi neyzen Ali Osman Erdoğan'ın babasıydı. Erdoğan'ın naaşı, Üsküdar Yeni Valide Camisi'nde 5 Nisan'da cumayı müteakip kılınan cenaze namazının ardından Kuzguncuk Nakkaştepe Mezarlığı'nda toprağa verildi. Süleyman Seyfi Ögün, Erdoğan'ın cenazesi defnedilirken şunları söyledi: "Hayatımda tanıdığım en iyi yürekli, en saf, en halis insanlardan biriydi. Neyi hayatında yaşayan bir insandı. Kâmil insan neyse Ömer Hoca'muz öyleydi. Neyi bütün dünyaya tanıttı. Müziğe hiçbir zaman ticari bakmadı." dedi. Ögün, daha sonraki vefat yazısında ise onun çok ön plana çıkmayan ender sanatkarlığını özlü bir biçimde ele aldı. Bundan birkaç cümleyi hatırlamanın tam yeridir: "Ömer Erdoğan, Oskiyam Efendi, Salim Bey, Aziz Dede, Emin Dede, Ressam Halil Dikmen'den gelen; Üstat Niyazi Sayın'da en üst artistik seviyesine ulaşan bir geleneğin çok mühim bir halkası idi. Ömer Bey, 'Niyazi Sayın ekolu olarak bilinen bir tavrın en güzide ve birinci halka olarak taşıyıcıları kimlerdir?', diye sorulduğunda

akla ilk geliveren isimlerdendir. Neyzenlikte ulaştığı merteye, bu basit, ama derin sazdan verdiği sada, yaptığı nağmeler herkeste derin bir hayranlık uyandırmıştır."⁹

Merhum Ömer Erdoğan'ın neyi yaşayan bir neyzen olduğunu söyleyerek başlamıştık. Sonra Kudsi Ergüner'e uğramıştık, onunla devam edelim: "Kim üflerse üflesin, nerede üflenirse üflensin, neyin her hassas insanı etkileyen bir sadası var."¹⁰ Roma'da Erdoğan'ın atölye çalışmasına katılan İtalyan neyzen Francesco Piani bunun bir örneği. Şöyle diyor: "Modern felsefe bizi nihilizme itiyor. Bu bana hiç iyi gelmedi. O dönemde kendi içimde bir depresyon yaşıyordum. Daha sonra neyle tanıştım. Neyin sesi kalbime dokundu, beni içinde bulduğum karanlık yerden çıkardı ve Müslüman oldum. Tabii İslâm tasavvufunu tam olarak kavramam için zaman gerekiyordu. Bu sürede sık sık Türkiye'ye gittim. En sonunda da İstanbul'da kelime-i şehâdet getirerek Müslüman oldum."¹¹

Neyden maksadın insan olduğu düşünülürse pek de şaşırtıcı değil Piani'nin dedikleri. Neyi kutsallaştırmadan, önemli olanın neyin insanın iç dünyasında uyandıracığı hâl olduğunu akıldan tutarak *Mesnevî*'nin tamamının özeti kabul edilen beyiti okuyalım: "Dinle neyden çün şikâyet itmede/ Ayrılıklardan hikâyet itmede."

9 Süleyman Seyfi Ögün, "Bir Büyük İnsanın Ardından", *Yeni Şafak*, 8 Nisan 2024.

10 Kudsi Ergüner, *Bir Neyzen İki Derya*, söyleşi: Fatih Vural, Sufi Kitap, İstanbul, 2016, s. 147.

11 "Ney Sesi Kalbime Dokundu Müslüman Oldum", *Yeni Şafak*, 17 Ocak 2018.

Ahmet Hamdi Başar'ın *Atatürk'le Üç Ay* Kitabı Üzerine

GÜNGÖR GÖÇER

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra kurucu kadro içerisinde, yeni dönemin nasıl şekillendirilmesi gerektiği düşüncesi önce sert tartışmalara ardından da bir iktidar kavgasına neden olmuştur. Yaşanan iktidar kavgası dönemin Halk Fırkası'na karşı muhalif bir harekete dönüşmüştür. Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Refet Bele, Adnan Adıvar gibi Millî Mücadele döneminin önemli isimleri Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuş ancak bu fırkanın yavaş yavaş toplumsal bir tabana hitap etmeye başladığının görülmesi üzerine Şeyh Said isyanı bahane edilerek fırka devlet tarafından kapatılmıştır. Çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu sert uygulamaların yasal dayanağını oluşturmuştur. Bu süreçte parti merkezinde aramalar yapılmış, Hüseyin Cahit de bu durumu gazetesinde yazınca o da yargılanmaktan kurtulamamıştır.

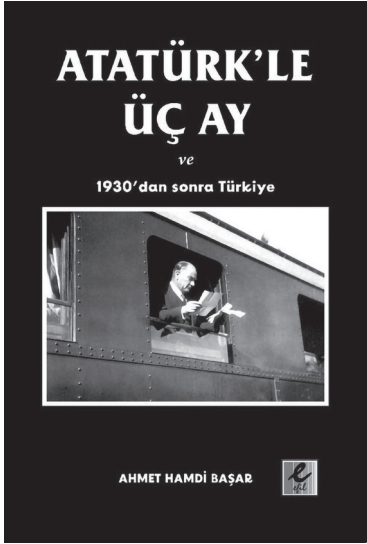
Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasından bir süre sonra İzmir'de Mustafa Kemal'e yönelik bir suikast girişiminin açığa çıkarılması ülkedeki muhalif isimlerin, bu suikastla ilgileri olduğu gerek-

çesiyle tutuklanmalarına ve sindirilmelerine ortam hazırlanmıştır. Bu iki gelişme sonrasında Türk siyasal yaşamında "Tek Parti" dönemi diye adlandırılan parti-devlet birlikteliği köklü bir şekilde otoritesini sağlamıştır. Parti-devlet bütünleşmesi içerisinde uygulanan yönetim sistemi, 1929 yılında yaşanan dünya ekonomik bunalımı ile birlikte ülkede toplumsal bir rahatsızlığın her geçen gün arttığını fark etmiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal yakın arkadaşları ile yaptığı görüşmelerde ülkede muhalif bir partinin kurulmasının iyi olacağına karar vermiştir. Zira toplum yaşadığı sıkıntıları anlatacak bir kuruma ihtiyaç duymaktadır. Toplumun yaşadığı sıkıntılar ülkenin yasal tek partisi olan Cumhuriyet Halk Fırkası'na (CHF) veya devlet kurumlarına bildirildiğinde bu durum toplumsal bir muhalefet olarak algılanma tehlikesini içinde barındırmaktaydı. Bu nedenle halk yaşadığı rahatsızlıkları, sıkıntıları anlatma konusunda da çok istekli değildi. Bir de yöneticiler gözünde CHF'ye karşı ortaya koyulan eleştiriler parti-devlet anlayışı bağlamında yeni rejime bir mu-

halefet olarak algılanma tehlikesini de içinde barındırıyordu.

Böylesi bir siyasal ortamda Mustafa Kemal yakın arkadaşı Ali Fethi Okyar'a muhalif bir siyasal fırka kurduğunu karar vermiştir. Ali Fethi Okyar'la Yalova'da görüşen Mustafa Kemal ona düşüncesini açıkladı ancak Ali Fethi Okyar daha Yalova'ya gelmeden önce yakın arkadaşları tarafından uyarılmış ve bir parti kurma teklifini kabul etmemesi tavsiye edilmişti. O da bu tavsiyeler doğrultusunda bu fikre sıcak bakmadığını belirtti. Ancak Mustafa Kemal'in ısrarı karşısında kabul etmek zorunda kaldı. Basın üzerinden karşılıklı mektuplaşmalarla olay resmileştirildi. Özel olarak da Mustafa Kemal'in iki parti arasında bir hakem rolünde olacağına dair söz vermesi üzerine Fethi Okyar Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı (SCF) kurdu.

Kuruluşundan kısa bir süre sonra İzmir'den başlayarak Ege Bölgesi'nde bir yurt gezisine çıkan Fethi Okyar ciddi bir halk desteği ile karşılaştı. Zira yaşanan ekonomik kriz en fazla tarımsal ihracatın yapıldığı Ege Bölgesi'nde ciddi bir geçim sıkıntısına neden olmuştu. Bu

nedenle bölge halkı CHF'ye karşı sert bir muhalefet yürütmekteydi. Fethi Okyar'ın bu seyahati toplumsal muhalefetin çok ciddi boyutlarda olduğunu gözler önüne serince devletin isteği ile Fethi Okyar fırkaya gerici güçlerin-rejim muhaliflerinin sızdığı gerekçesiyle fırkayı kapatma kararı aldı. Böylece ikinci çok partili yaşama geçme denemesi de başarısızlıkla sonuçlandı.

SCF tecrübesi iktidarın kendisini sorgulamasına bir vesile oldu. Halkın duyduğu memnuniyetsizliğin sebebi neydi, halk hangi sorunları yaşıyordu?, gibi soruların cevabını bulmak önemliydi. Zira Ege ve özellikle de İzmir gibi batıya dönük, yeniliklere açık bir bölgede devrimleri gerçekleştiren partiye (CHF) karşı ortaya konulan muhalefet hatta halkın Fethi Okyar mitingi öncesi polisle çatışması, CHF binalarını taşlaması gibi gelişmeler yeni dönemde halk-devlet bütünleşmesinin sağlanamadığının somut bir göstergesiydi. Yaşanan bu hadiseler üzerine Mustafa Kemal üç aylık bir yurt gezisi düzenleyerek halkla yakından ilişki kurmak

11 Kasım 1930 yılında Mustafa Kemal'i, yanında geniş bir heyetle Ankara istasyonundan Kayseri'ye doğru yola çıkaran ve üç ay sürecek olan geziye çıkmasına neden olan şey, işlerin yolunda gitmediğinin ve müdahale edilmesi gerektiğinin anlaşılmasıydı.

istedi. Yanında danışmanları ve çeşitli kurumların müfettişlerinin de olduğu hâlde yapılan bu yolculukta halkın memnuniyetsizliğine sebep olan sorunları tespit edilip gerekli tedbirleri almak gibi önemli bir amaç vardı.

AHMET HAMDİ BAŞAR

Ahmet Hamdi Başar 1897 yılında İstanbul'da doğmuştur. Onun yaşadığı yıllar, içinde doğup büyüdüğü devlet ve toplum hayatında önemli değişimlerin ve sorunların yaşandığı yıllardır ve o bizzat bu döneme şahit olmuştur. Üniversite eğitimini Dârülfünûn'da coğrafya eğitimi olarak tamamlamasına ve bir süre de coğrafya öğretmenliği yapmasına rağmen ilerleyen yıllarda ekonomiye ilgi duymaktan kendini alamayacaktır. Bu ilginin bir sonucu olarak 1917 yılında *Ticâret-i Umûmiye Mecmûası*'nı çıkarmış, 1918 yılında da Ahali İktisat Fırkası'nın kuruluşunda etkili olmuştur. Bu yıllar onun aynı zamanda Millî Mücadele hareketine yoğun bir destek sağladığı yıllardır. Bu çerçevede Anadolu'ya istihbarat, insan ve mühimmat aktarılmasında yararlılıkları görülmüştür.

Millî Mücadele hareketinin başarılı olup yeni Türk devletinin kurulmasından sonra Ahmet Hamdi Başar özellikle ekonominin Türkleştirilmesi konusunda

yoğun bir faaliyet içerisine girmiş ve bu bağlamda 1922 yılında Millî Türk Ticaret Birliği'ni kurmuştur. İstanbul limanının Türkleştirilmesinde de etkili olan Başar, şirketin müdürlüğüne getirilmiştir. 1929 ekonomik buhranının ülkede yarattığı olumsuz havaya karşı nasıl iktisadi tedbirler alınması gerektiği ile ilgili olarak 1930 yılında Dolmabahçe Sarayı'nda düzenlenen bir toplantıda Mustafa Kemal'e ve devlet erkânına gözlemlerini sunma fırsatı bulur. Bu sunumundaki başarı onun dikkatleri üzerine çekmesine neden olmuş ve Kasım 1930'da Mustafa Kemal'in üç ay sürecek olan yurt gezisine "İktisadi Müşavir" sıfatıyla davet edilmiştir.

Ahmet Hamdi Başar üç ay süren bu gezi sırasında yaşadıklarını 1945'te *Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye* adlı anılarında yayımlar. Bu eserin ikinci baskısı 1981 yılında, üçüncü baskısı da 2023 yılında gerçekleştirilir. Başar'ın anıları dönemin iktisadi, sosyal ve siyasal ortamını anlamak adına oldukça önemlidir. Zira Başar anılarında gözlemlerinin dışında şahsi yorum ve kanaatlerini de açıkça aktarmaktan çekinmemiştir.

ATATÜRK'LE ÜÇ AY

Mustafa Kemal'in 1930 yılında bir geziye çıkmasının sebebi-

ni Ahmet Hamdi Başar şöyle anlatmaktaydı: Serbest Fırka hadisesi memlekette idareden memnun olmayanların çokluğunu ortaya koymuştu. Her taraftan şikâyetler yükselmekteydi. Bunların hepsini hocalar, mürteciler vesaire yapıyor denemezdi. Çünkü her şikâyet madde gösterilerek yapılıyordu. Vergilerin ağırlığı, tahsil edenlerin yaptığı suiistimallerden şikâyet umumi idi. Devlet otoritesini temsil eden memurların yaptıkları haksızlıklar, Halk Fırkası'nın birçok yerde menfaatçilerin elinde ve emrinde olması, köyün ve köylünün gittikçe fakirleşmesi.¹ Tüm bu ve buna benzer sebepler özellikle SCF'nin doğmasıyla birlikte sekiz senelik sükûnet havasını dağıtmış ve yerini toplumsal bir fırtınaya bırakmıştı. Bu fırtınanın bir sonucu olarak SCF'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra yapılan yerel seçimlerde fırka devletin her türlü baskısına rağmen Samsun gibi bazı yerlerde önemli başarılar göstermişti.

Gelişmeler ortada bir gariplik olduğunu göstermekteydi. Yaşanan garipliğin temelinde yeni kurulan devletin gerçekleştirdiği inkılaplara, gazetelerde her gün halkın memnuniyetinden, şükran ve minnet duygularından bahsedilmesine, vilayetlerden ve müfettişliklerden gönderilen raporlarda ve mebusların gezdikleri yerlerden halkın şükranlarını toplayarak seflere armağan etmelerine² rağmen neden muhalif bir hareket olarak ortaya çıkan bir fırka canı gönülden desteklen-

meye başlanmıştı. Başar'a göre bu durum "hastalığın daha evvel teşhis edilememesinin" asıl sebebiydi.³

Devleti yöneten bürokrasiye ve CHF'ye göre ülkenin sekiz yıl içinde gerçekleştirdiği gelişmeden memnun olmayanlar sadece "kötü niyetliler, inkılaplardan memnun olmayanlar ve mürteciler"di.⁴ Bu nedenle zaman zaman duyulan şikâyetlere çok itibar edilmemeliydi zira bu şikâyeti yapan kişinin "kötülüğünden ve irticain adamı olmasından ve nihayet hasta ruhundan" kaynaklanmaktaydı. Devlet erkânı nezdindeki bu düşüncenin ispatı SCF'nin kuruluşuyla ortaya çıkacaktı. Çünkü kurulan bu yeni parti "her tarafta hükûmetten ve CHF'den memnun olan halkın şiddetli mukavemetiyle karşılaşacak, bu suretle (Fethi Okyar) yanıldığını anlayacak; CHF ve hükûmet ise millet karşısında büyük ve parlak bir imtihandan geçmiş olacaktı. Hayret! Vaziyet hiç de öyle olmadı: Meğer herkes şikâyetçi, herkes bitkin hâldeymiş! Müthiş bir aldanış, bir hayal yıkılışı karşısında idik!"⁵ Başar'ın bu sözleri yaşanan gelişmelerin devlet

erkânında ve bürokraside nasıl bir şok dalgası meydana getirdiğinin göstergesiydi.

11 Kasım 1930 yılında Mustafa Kemal'i, yanında geniş bir heyetle Ankara istasyonundan Kayseri'ye doğru yola çıkaran ve üç ay sürecek olan geziye çıkmasına neden olan şey, işlerin yolunda gitmediğinin ve müdahale edilmesi gerektiğinin anlaşılmasıydı. Bu gezide Kayseri, Sivas, Tokat, Amasya, Malatya, Konya, Afyon, Trabzon, İstanbul, Edirne, Kırklareli, İzmir, Denizli, Aydın, Balıkesir, Antalya, Muğla, Mersin ve Adana ziyaret edilmiş ve halkla doğrudan temas kurularak sorunlar ve şikâyetler dinlenmiştir.

GEZİNİN SAMSUN DURAĞI VE SCF'Lİ BELEDİYE BAŞKANI

Ahmet Hamdi Başar'ın anıları içerisinde en dikkate değer duraklardan birisi Samsun olmuştur. Çünkü Samsun, Milli Mücadele hareketinin sembol şehri olmasına rağmen nasıl olmuşsa olmuş ve SCF adayını belediye başkanı olarak seçmişti. Hem de SCF adayı CHF adayına fark atarak bu seçimi kazanmıştı. Başar, bu gelişme karşısında Mustafa Kemal'in şehrin valisi olan yakın arkadaşı Kazım Paşa'ya duyduğu kızgınlığın yolculuk sırasında kulaktan kulağa yayıldığını belirtmekteydi. Başar, gezi heyetinin Samsun'a girişi sırasında alınan inzibati tedbirleri karşısında "âdeta bir düşman şehrine henüz giren bir kumandan gibi" şehre girdikleri yorumunu yapacaktır. Saat on gibi yemeğe oturan heyet içerisinde belediye reisinin olmadığı fark edilince yaşanan gelişmeleri Başar şöyle anlatır: "Belediye reisi nerede? Nasıl

1 Ahmet Hamdi Başar, *Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye*, Efil Yayınevi, İstanbul 2023, s. 34.

2 Ahmet Hamdi Başar, *age.*, s. 35.

3 Ahmet Hamdi Başar, *age.*, s. 41.

4 Fethi Okyar'ın İzmir mitingi öncesi ve sonrasında yaşanan çatışmalarda tutuklananların isimleri aslında ülke yönetimi konusunda yaşanan memnuniyetsizliğin sadece mürteçilik veya irtica ile açıklanamayacağını açıkça göstermektedir. Tutuklananların mesleki tanıtımı içerisinde gazinocu ve garsonlar oldukça dikkat çekicidir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Eyüp Öz, *Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Muhalif Ege*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.

5 Ahmet Hamdi Başar, *age.*, s. 36.

olur? Şehirlerine misafir geldik. Derhal belediye reisi bulundu. Belediye reisi orta yaşlı, kendi hâlinde bir adam. Samsun'da avukatmış... İntihapta Belediye Reisi olmuş. Halk Fırkası namzetleri ise o kadar az rey almışlar ki, bu zat âdeta ittifakla seçilmiş. Gazi sofrada reisi soluna aldı. Kadehini reise doğru kaldırarak: İçelim, dedi.

Reis önündeki su bardağını kaldırınca:

- Ne o reis beyefendi; yoksa rakı günah diye içilmiyor mu?
- Hayır, efendim yemek yemiş bulundum da!
- Ya, demek bizim geleceğimizi bilmiyordunuz öyle mi?
- Yok, efendim teşrifi devletinize bütün halkla beraber bendeniz de muntazırdım.
- Şu hâlde beraber yemek yiyeceğimizi düşünebilirsiniz.
- Evet, efendim bendeniz de o şerefe nail olmak ümidindeydi. Fakat çağırılmadım.”

Belediye Reisinin bu sözlerinden sonra konu biraz daha değişir ve Mustafa Kemal reis beye, artık feshedilmiş bir fırkanın reisi olarak vazifesine devam etmek istemeyeceğini düşündüğünü, bu nedenle de istifa etmesini ve yeniden seçimlerin yapılması gerektiği görüşünü ifade eder. Sözün bu noktasında herkes Belediye Reisinin “emir buyurursunuz?” demesini beklerken Belediye Reisi şunları söyler: “Paşam bendeniz Serbest Fırka'yı tanımıyorum ve reisliğe de o fırka namzedi olarak seçildiğimi kabul etmiyorum. Bu intihap halkın şahsıma karşı bir itimadı şeklinde tecelli etmiştir. Mesele sırf seçimin serbest olmasından ibarettir. Eğer bu

vaziyette istifa edersem halkın bu teveccüh ve itimadına karşı küfranı nimette bulunmuş olurum. Eğer bendenizin bu işte kalması arzu buyurulmuyorsa hükûmetin elinde kuvvet vardır, Şurayı Devlet vardır, intihabı fesheder. Bendeniz de o zaman halka karşı mahcup vaziyette kalmam.”

Bu konuşmadan bir süre sonra Belediye Reisi izin isteyerek ayrılır.

Sonrasında yaşananlar ise şöyledir: “Bir iki dakika nefes bile almadan korkarak sustuk. Sonra Gazi'nin sesi gürledi: Vali Paşa Hazretleri Belediye Reisi diye seçtiğiniz bu adamın yaptıklarını gördünüz mü? Her şeyden evvel terbiyesiz... Şehirlerine misafir geliyoruz; soframıza yemek yiyerek geliyor. İçki ikram ediyoruz, içmiyor; sonra da bir Reiscumhur sofrasında biz kalkmadan sofradan kalkıp defolup gidiyor. Reisimizin hareketini beğendiniz mi?”⁶

Ahmet Hamdi Başar'ın naklettiği bu olay aslında SCF karşısında başta Mustafa Kemal olmak üzere devlet erkânının hiç de olumlu bir bakışa sahip olmadığını açık bir göstergesidir. Zira SCF'nin kendini feshetmesinden sonra bu fırkayla ilişkisi olan birçok ismin siyaseten cezalandırılması bu durumun bir başka kanıtıdır.

LAİKLİK NASIL ANLAŞILMALI?

Gezi sırasında zaman zaman Mustafa Kemal'in başkanlığında toplantılar yapılarak çeşitli konular tartışılmış, görüş alışverişi yapılmıştır. Bunlardan birisi de Ankara-Sivas arasındaki tren

yolculuğu sırasında gerçekleşmiştir. Bu toplantıda altı okun taşıdığı anlam üzerinde durulmuş ancak Başar'ın anlatımına göre en dikkate değer bahis laiklik olmuştur. Bu kavram yeni Türk devletinin kuruluşundan günümüze kadar tartışılmaktadır. Bu nedenle olsa gerek laikliğin tanımı ve ne anlaşılması gerektiği konusu bu yolculukta da gündeme gelmiş ve Şükrü Kaya kavramı açıklamıştır. Onu açıklamalarından sonra konu kapandı, diye düşünülürken Mustafa Kemal konu ile ilgili Başar'ın da fikrini sorar. Başar dinin dünya işlerine karışmaması anlayışının Hristiyanlık için geçerli olduğunu belirtir çünkü kayzerin hakkını kayzere, papanın hakkını papaya veren anlayış din ile dünya işlerini birbirinden ayırmıştır. Buna rağmen laikliğin Avrupa'da dinsizlik anlamına gelmediğini, halkın kilise ve dini kurumlara hürmet ettiğini belirttiğinden sonra ülkemizdeki durumu değerlendirerek Müslümanlıkta din ile dünyanın ayrılmadığını çünkü İslâm'ın dünyayı esas tuttuğunu; akla dayandığını; halk iradesini, ahkâmın zamanla değişeceğini kabul ettiğini; hiçbir dogmaya meydan vermiyip, her şeyi akıl hududu içinde mütalaa ettiğini belirterek şöyle devam eder: “Müslümanlığın ilk kuruluşundaki esas bozulmuş; ayrıca bir din sınıfı meydana gelmiş; onun tahakkümü ve kurduğu müesseseler cemiyeti harap etmiş; bugün din ortadan kalkmıştır. Bizce laiklik tabirinden anlayacağımız mana, din ile dünyayı ayırmak değil dinin ayrı bir sınıf elinde olarak dogmalaşmış esaslara bürünerek dünya işlerini tahakkümü altında bulundurma-

6 Ahmet Hamdi Başar, *age.*, s. 51-57.

sının önüne geçmektir. Laiklik inkılap namına ne yapıyorsa hepsini Müslüman olduğumuz hâlde yapabiliriz. Fakat eğer din ile dünyayı ayıracağız dersek Müslümanlıktan uzaklaşmış, dinsizlik yapmış oluruz. Hristiyanlık dünya işlerinden uzak olarak yaşayabilir; Müslümanlık ise yaşayamaz.”⁷ Başar’ın bu sözlerine hemen itirazlar gelmiş ancak kısa bir tartışmanın ardından konu Mustafa Kemal tarafından kapatılmıştır.

Başar, Sivas’tan Tokat’a aynı araba ile seyahat ettikleri Reşid Galip’le konunun taşıdığı ehemmiyet nedeniyle yeniden bu meseleyi konuşur. Seyahat sırasında laiklik anlayışını daha net ortaya koyarak şunları dile getirir: “Laikliğin bizde anlaşılmaya başlanan şekilde tatbiki dinsizlikten başka bir şey değildir. Müslümanlıkta din ile dünyanın ayrılması dinsizliğin ifadesidir. Bu vaziyette bütün yaptıklarımıza din muhalefet edecek; şapka giyeceğiz, din gâvur olduğunuz diyecek. Yeni harf, yeni kanunlar, hulasa yenilik namına her ne yaparsak hepsi dinin dışında olacak. Bunları yapan adam kâfir sayılacak. Eğer halk dine inanırsa hükûmete ve devlete inanmayacak. Halk ya hükûmetsiz veya dinsiz kalacak. Hem hükûmeti hem dini kavrayan ve kabul eden bir cemiyet olamayacağız. Hâlbuki Hristiyanlıkta bu olamıyor. Laiklik inkılabını şimdi anladığımız şekilde kabul edince ve Müslümanlığı fedaya kalkınca ortaya o mahiyette koyacak bir şey bulamayacağız ve koyamayacağız. Belki maddi eserler göreceğiz; belki çok ilerlemiş ola-

7 Ahmet Hamdi Başar, *age.*, s. 39.

cağız fakat hayvanca maddece bir ilerleyiş.” Başar’ın bu yanlış laiklik anlayışına ve ortaya çıkaracağı olumsuz sonuçlara karşı bir önerisi de vardır. O da şudur: “Bizde dini cemiyetin dışına atmak değil, bilakis inkılabın emrine vererek yaşatmak lazımdır. Camileri yıkıp, terk edip onların yerine Halkevleri yapmak suretiyle maksadımızda muvafak olamayacağız. Her zaman camide toplanan halka oradan sesimizi duyurmak; oraları modern halkevleri hâline koymak; din sınıfını ortadan kaldırmak, herkesi din ve dünya namına konuşturmak mümkündür.”⁸

Ahmet Hamdi Başar bu meseledeki düşüncelerini Reşid Galip’e açıklasa da toplumsal anlamda laiklik bahsinin hassaslığı nedeniyle çok bahsi geçmeyen bir mesele olduğuna dikkat çeker. Kendisine nazaran İslâm kültürüne daha yakın olan Hasan Âli (Yücel), Memduh Şevket (Esendal) gibi birçok ismin bu bahsi açmadıklarını çünkü herkesin “mürteci ve dindar gözükme-” için uğraştığını belirtir.

1930’LU YILLARDA ANADOLU

Bu uzun gezinin her durağı, ziyaret edilen her şehir, kasaba ve köy memnuniyetsizliğin, şikâyetin, yoksulluğun ve yolsuzluğun dile geldiği noktalar olmuştur. Gezi öncesi ve hatta SCF kuruluşu öncesi ülkede her şeyin güllük gülistanlık olduğuna dair alınan haberlerin hiç de gerçeği yansıtmadığı görülmüştür. Gezi sırasında görülen bir başka husus Ahmet Hamdi Başar’ın ifadesiyle “İnkılabın ve yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin

8 Ahmet Hamdi Başar, *age.*, s. 72.

henüz vilayet merkezlerinden bir adım öteye atamamasıdır.”⁹

Vilayet merkezlerinde yaşanan değişim ve inkılaplar bürokrasi, devlet kurumları ve basın sayesinde halka ulaştırılsa da merkeze uzak noktalarda halkın gelişmelerden bihaber olduğu Başar’ın dikkatini çekmiştir: “Bir köyde yaşlı bir adamla konuştum; hükûmet merkezini hâlâ İstanbul sanıyor ve padişaha dua ediyordu. Antalya’da Gazi teftiş ederken asker bir ağızdan: Padişahım çok yaşa, diye bağırıyordu. Fakir halktan Gazi’ye yardım için verdikleri istida içinde “Atıyei Şahane” isteyenler bulunuyordu.”¹⁰ Bu durum aslında dönemin şartları düşünüldüğünde yapılan inkılapların başarısı konusunda görünen ile gerçek arasında büyük bir fark olduğunu da ortaya koymaktadır. Çünkü dönemin demografik yapısına baktığımızda nüfusun %80’i kırsal kesimde yaşarken sadece %20’si şehirlerde yaşamaktadır. Bu da bize aslında nüfusun kahir ekseriyetinin inkılaplardan ya habersiz olduğunu veya ne anlama geldiği konusunda bir fikrinin olmadığını göstermektedir.

Tanık olunan bu hadiseler tabii ki beraberinde bir sorgulama sürecini de ortaya çıkarmaktaydı. Başar’a göre memleketin maddesinin yanında manasının da yaratılması gerekmektedir. Halkın milliyet ve Türklük duygularını zayıf bulanlara karşı Anadolu’nun, bakımsızlığının yanında milliyet duygularını besleyecek imkân ve vasıtalar- dan da mahrum olduğuna dik-

9 Başar, *age.*, s. 164.

10 Başar, *age.*, s. 164.

kat çekmekteydi. “Kendilerini yalnız Müslüman olarak tanımış, öylece birleşmiş, milliyeti dine aykırı bularak yaşamış bir halkta bugün milliyet duygularını zayıf buluyorsak onları mazur görmemiz” gerektiğine değinen Başar tanık olduğu durum hakkında gerçekçi bir yaklaşım ortaya koymuştur.¹¹

Her nereye gittilerse halkın şikâyet ettiğine şahit olan Başar, örneğin Kayseri’de harpten evvel 12 bin halı tezgâhı çalışırken bu rakamın şimdi 7 bine düştüğünü belirtir. Çünkü ABD halılarına ağır bir gümrük koymuştur. Kayseri Develi’de senede 150 bin okka kitre çıkarılıp kilosu 100-350 kuruş arasında ihraç edilirken şimdi bunun da durduğu şikâyet edilir. Konu memurlara sorulunca onlar ‘bizim haberimiz yok, bize hiç şikâyet ulaşmadı’, derler. Bir başka şikâyet Ziraat Bankası’nın köylülere borç vermeyip şehirdeki tüccarlara borç vermesidir. Köylü de mecburen bu tüccarlardan daha yüksek faizle borç almak zorunda kalır. Buna bir de özellikle buğday fiyatının son krizle birlikte kilosunun 15 kuruştan 4 kuruşa düşmesi eklenince köylünün perişan hâli açıkça ortaya çıkar. Vergilerin ağırlığı, vergi toplanmasında yapılan eziyet ve zulümler bir başka şikâyet konusudur.¹²

Yaşanan ve tanık olunan durumları Başar zaman zaman somut hesaplarla da aktararak Anadolu’nun içinde bulunduğu durumu daha anlaşılır hâle getirmeye de çalışmıştır. Bunlardan birisi şöyledir: “Köylülerle dertleşirken hesaplarını tutma-

ğa çalışıyorum. Hadisenin rakamla ifadesi insanı korkutuyor: 360 okka çavdar ekmiş, 44 lira tohum parası vermiş. 3140 okka hasılatı 2 kuruş on paradan satmış; eline 70 lira geçmiş. Hâlbuki adamcağız orakçıya 42 lira vermiş; daha 25 lira da masrafı var. Bunlar da eklenirse sade masraf 111 lira, hasılat 70 lira. Şimdi bu köylüden 12 lira yol vergisi, 15 lira da arazi vergisi isteniyor. 2 buçuk lira da ev için gerek. Tarlada üç kişi çalışmış; bir karısı, bir kızı bir de kendi. İki öküzü var. Bunların çiftini evvelsi sene 360 liraya almış. Bunları satmağa mecbur fakat birine 20 lira ötekine 10 liradan fazla veren yok!” Konuşma devam ederken bankadan borç alınması gündeme geliyor ama banka en çok 50 lira veriyor. Bunun masrafı da kâtibî adilden senet almak lazım 110 kuruş, ilaveten pul vb. masraflar var. Üstüne üstlük bir de 3-4 gün kasabada kalıp uğraşmak var. Tüm bunlar yetmezmiş gibi parayı alırken köy ihtiyar heyetinin de hazır bulunması gerekiyor.¹³ Başar’ın hatıratında Anadolu’nun içinde bulunduğu zor şartları ortaya koyan birçok dikkate değer örnek yer almaktadır.

SONUÇ

Ali Birinci’nin de ifade ettiği gibi hatıratlar tarihsel çalışmalar için vazgeçilemez değerdedir. Bu nedenle ona göre en kötü hatırat yazılmayan hatıratır. Hatıratların taşıdığı tarihsel değer nedeniyle Ahmet Hamdi Başar’ın hatıraları da oldukça önemlidir. Ahmet Hamdi Başar’ın hatıratı Musta-

fa Kemal’in üç ay sürecek olan gezisine davet edilmesiyle başlar. Başar böyle bir geziye davet edildiği için çok heyecanlanmıştır. Zira ülkenin ekonomik durumu ile ilgili olarak kendi tetkiklerini ve düşüncelerini Reiscumhura doğrudan sunabilecektir. Bu düşünce, anıların da ifade ettiği gibi kendisini çok heyecanlandırmıştır. Ancak fikirlerini açıklama şekli ve ortaya koyduğu düşüncelerin bir dedikodu konusu olması Başar’ın ikbalinin kısa sürede sönmesine neden olmuştur. Bundan sonra da zaten Mustafa Kemal’in sofrasına daha az davet edilecek ve davet edildiğinde de fikri sorulmayacaktır. Başar bu durumdan rahatsızdır ancak yapabileceği bir şey de yoktur.

Başar’ın anıları sadece onun ekonomi görüşünün anlatımından ibaret değildir. Başar bu anılarında gezi boyunca şahit olduğu birçok hadiseyi ve durumu zaman zaman kişisel görüş ve yorumlarını da ekleyerek okuyuculara sunmuştur. Bu sayede 1930’lu yılların merkezden uzak, gidilmeyen, görül-meyen Anadolu’sunun hangi durumda olduğunu görünür kilmayı da başarmıştır.

Ahmet Hamdi Başar’ın *Atatürk’le Üç Ay ve 1930’dan Sonra Türkiye* adlı anılarının yeniden okurla buluşması olumlu bir gelişmedir. Zira kitabın eski baskılarının bulunamaması veya fahiş fiyatlarla okuyucuya sunulması birçok okurun bu esere ulaşımını zorlaştırmaktaydı. Ancak yeni baskıyla bu sorun da aşılmış oldu. Darısı benzer durumda olup yeni baskılarının yapılması beklenen kitapların başına.

11 Ahmet Hamdi Başar, *age.*, s. 164.

12 Ahmet Hamdi Başar, *age.*, s. 59-63.

13 Ahmet Hamdi Başar, *age.*, s. 127-128.

Kimseyi Gölgede Bırakmayan Bir Ansiklopedist: İhsan Işık

MEVLÜDE ACARTÜRK

Değişen dönemler boyunca Türkiye'nin kültür hayatının en önemli sorunlarının yansıdığı alanların başında yazarlar ve şairlere odaklanma iddiasındaki sözlükler/ansiklopediler yer aldı. Ülkemizde çoğu kişinin farkına vardığı, tarih kadar eski ama en gencinden de genç meselelerimizle alakalıdır bu aslına bakılırsa. Bu ülkenin yazarlarından bir kısmının “yabancı” görüldüğü hatta yok sayıldığı bu sözlükler hâlâ basılmaya devam ediyor.¹ Farklı çağları, coğrafyaları, şehirleri, çeşitli sanat alanlarını ve farklı insanları birbirine bağlayan İhsan Işık merhumun sonu biyografi kılavuzluğuna çıkacak çalışmalarının arka planı ancak bu sayede anlaşılabilir sanıyorum.

KÜLTÜREL BİRİKİME BÜTÜNLÜKLÜ BAKMAK

İhsan Işık'ın biyografilerini, sözlük ve ansiklopedilerini incelediğinizde hiç kimseyi “yabancı” görmeden “buralı” bir perspektifle hareket ettiğini anlamanız çok zamanınızı almayacaktır. Işık, kültür hayatıyla siyasi hayat arasında, kimilerimiz görmezlikten gelsek bile çok büyük bir bağ bulun-

duğunun ayırdındaydı. Tanıyanlar bilir Işık, İstanbul Şişli Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptığı 1978'de şu gerçeğin farkına varmıştır: “Tüm sözlükler ve ansiklopedilerde biyografiler hem eksik hem yanlışlarla dolu hem de siyasi açıdan ayrımcılık yapmakta, en önemlisi, Müslüman yazarları yok farz etmekteydi.” Her zaman merak ve sorumlulukla hareket eden Işık için inceleme, araştırma ve kayda geçirme isteğinin altında yatanları anlama sürecine ışık tutacak kadar önemlidir bu aktarım.

Türkiye'de kültür meselesinin önemini kavrayan İhsan Işık'ın 1982'de *Kültürümüzün Kimliği* kitabını yazması da takdire şayandır. Söylemek bile abes ama biz yine de yazalım: Kültürel alanı her dönem ayrı vesilelerle, hesabı sadece muktedirlerle kesmekle kavranamayacak ölçüde girift aktörlerle çoraklaştırılan bir ülkede usanmak bilmeden didinip durdu. Çalışkanlık kadar muhabbete, muhabbet kadar zevke, belki bir o kadar mesuliyet duygusuna ve sebat, meraka ve kendisinden çok daha büyük bir dünyanın parçası olma hissiyatına borçlu olmalıyız bunu. Bir mülakatında Işık, “Türkiye'de eğer bir siyasi hareketin kültürel altyapısı sürekli olarak canlı tutulmaz, yenilenmez, kendisini geliştirmez ise bunun üzerinden siyaset

yapanlar yarın öbür gün avuçlarını yalarlar,”² diyordu. Bir başkasında ise “İki zıt istikamette hızla değişen bir toplum olmanın gerilimi ve bunalımı”na dikkat çekiyordu.

Rahmetli Mustafa Miyasoğlu *Umran* dergisinde yıllar önce yayımlanan yazısında, İhsan Işık'ın çalışmalarının bu yönünü ve diğer boyutlarını dört başı mamur bir biçimde hem özetlemiş hem de farklılığının ve değerinin altını kalın kalın çizmişti. Aynı zamanda bu işe nasıl ve hangi şartlarda başladığının hikâyesini de hülâsa etmişti. Onun yazısının son paragrafını önemine binaen tekrar hatırlayalım isterim: “Bütün sınırlarımızı kapatamayacağımıza ve dünyayla ilişkimizi kesemeyeceğimize göre, ancak böyle çalışmalarla kültür emperyalizminden kurtulabiliriz. Bu türden kültür çalışmaları aslında Türkiye için tam bir bağımsızlık savaşıdır; belki de ancak böylece tam bağımsız Türkiye olabiliriz.”³

Bir yazar olarak İhsan Işık'ın birikimine, çalışkanlığına, ilgi alanlarındaki sürekliliğine hayran olanların sayısı az değildi. Bunun ötesinde tevazuunu da

1 İhsan Işık'ın *Yazarlar Sözlüğü*'nden de yararlandığı söylenen bir örnek için bk. Hikmet Altınkaynak, *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*, Can Yayınları, İstanbul, 2017.

2 Recep Garip, “İhsan Işık'la Kültürümüzün Kimliği Üzerine”, *Ay Vakti*, 2001, sayı: 12.

3 Mustafa Miyasoğlu, “Kültür Adamı İhsan Işık ve Ansiklopedileri”, *Umran*, 2007, sayı: 149, s. 91-93.

parçası kıldığı karakteriyle, kendisiyle tanışanların üzerinde bıraktığı iz çok derindi; hakkında anlatılanlar bu izin kaybolmayacağını gösteriyor.⁴ Ömrü boyunca biyografilere hâkim olarak ve bu bilgilerini kültür dünyamızla paylaşarak kültürümüzün kimlik mücadelesine katkı sundu Işık. Türkiye’de kültürel kimliğin yeniden sorgulandığı yıllardan itibaren binlerce yazarın objektif tanıtımını yapmakla yetinmedi, bunları başka yazarların görüşleriyle harmanladı. Yanı sıra binlerce güzel şiir, hikâye, makale ve deneme örneği koydu çalışmasına. Roman ve tiyatro eserlerinin tanıtımını da yaptı. Ek bölümleriyle göz dolduran edebiyat ve kültür adamları odaklı çalışması için Halil İnalçık Hoca’nın kurduğu cümle her şeyi özetlemektedir: “İhsan Işık’ın uzun yıllar emek vererek hazırlamış olduğu 11 ciltlik *Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, on binden fazla yazarımızı tanıtması cihetiyle büyük bir boşluğu doldurmuştur.” Onun kültür tarihimizin vazgeçilmez bir parçası durumuna gelen çalışması hakkında müverrihlerin piri İnalçık’ın kurduğu bu mültefit cümleler, muhtemelen Işık’ın Osmanlılardaki tercüme-i hâl yazarlığının bir devamı olarak görülmesindedir. Çünkü Osmanlılar zamanında birtakım insanlar yaşadıkları dönemin ünlü siyaset, bilim ve sanat adamları hakkında sürekli bilgiler toplayıp onların hayatları ve çalışmaları hakkında eserler

4 İbrahim Halil Çelik, “Dicle’de Parlayan Yıldız: İhsan Işık’ta Göçtü”, <https://www.tyb.org.tr/diclede-parlayan-yildiz-ih-san-isikta-goctu-65300h.htm>

yazıyorlardı. Bizler bugün geçmişe dönüp baktığımız zaman Osmanlı’nın kültür, sanat, siyaset ve hatta ekonomi hayatı hakkında birtakım kıymetli bilgileri ancak bu eserler sayesinde elde edebiliyoruz.

HAYATI VE ÇALIŞMALARI

Gölgesinde herkese yer açan İhsan Işık, 4 Mayıs 1952’de Terzi Fikriye Hanım ile işçi Salih Işık’ın oğlu olarak Diyarbakır’da dünyaya gelmiş ve burada büyümüş bir isim.⁵ İlkokulu doğduğu şehirde bitiren Işık’ın çocukluğu ve ilk gençliği, kitapları ve yazı dünyasını keşfederek, bir bakıma eline geçirdiği kitapları, dergileri, gazeteleri hatmederek geçiyor. Bir İslâm şehri olarak Diyarbakır’da yetişmesi onun çocukluğundan itibaren çok dilli bir dünyanın kapılarını aralamasını sağlamıştır. Sonraki on yıllardaki çalışmalarında karşımıza çıkacak olan kuşatıcı bakış açısının filizlenmesi bakımından Diyarbakır dönemi önemli bir başlangıç anlamına gelir. 1967 yılında arkadaşlarıyla birlikte Diyarbakır İmam Hatip Okulu’nda *Özlem* adında aylık bir edebiyat ve sanat gazetesi çıkardı. “Ben taşralı bir işçi çocuğu iken, duygularımı ve düşüncelerimi ifade etmek ve yaymak için yazar olmak istedim” diyen Işık’ın henüz lise talebesiyken yazıya yönelmesinde hocası Ali Nar’ın katkısı büyüktür.

İlk kitabını kendisine ithaf ettiği Ali Nar, İhsan Işık’ın kitapları hakkında yazılar yazmıştır.

5 Yazıda geçen biyografik bilgilerin çoğu konusunda yazarlar sözlüklerinden, internet ortamından, İhsan Işık’ın eserlerinden ve söyleşilerinden yararlanıldı.

Ortaokul iki sınırlarından başlayarak onu okuma yazmaya teşvik edenlerden bir diğeri hocası Ali Nergis’tir. Kendisi İhsan Işık’a İslâmî içerikli eserleri ve edebiyat alanındaki birtakım yazarları tanıtmıştır. Işık onun sayesinde ortaokul yıllarından itibaren Sezai Karakoç’u gündemine almıştır. Komünist bir akrabası vesilesiyle de Nâzım Hikmet’in şiir dünyasıyla tanışmıştır. İmam Hatip iklimi onun kanonik yazarlardan haberdar olmasını sağladığı kadar çeşitli insanlarla yolunu kesiştiren sosyal çevresi ve araştırmacılığı farklı âlemlere sağır kalmasının yolunu açıyor. Doğup büyüdüğü şehirde 1970 yılında Türkiye Mukaddesatçı Gençlik Teşkilatı adlı bir dernek kurarak *kardeşlik kültürü* temelli seminerler düzenledi. Ardından Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü kazandı ve bu okuldan mezun oldu. Ayrıca 1970-1972 yılları arasında İzmir Yüksek İslâm Enstitüsü’nde eğitim aldı ve lisans tezini “Necip Fazıl Kısakürek’in Oyunlarında Tip-ler” üzerine hazırladı. 1974’te *Çile* dergisini çıkardı.

İhsan Işık 1976 yılında İstanbul'a taşındı, çeşitli liselerde edebiyat öğretmenliği yaptı. Böylelikle kültür ve edebiyat dünyasının önde gelen isimleriyle buluşmasının da yolu açıldı. 1977 ila 1980 yılları arasında *Yeni Devir* gazetesinde kültür sanat sayfası yöneticiliği görevini üstlendi. Yazının girişinde aktardığımız üzere yazar sözlüklerimizin soyağacıyla ilgili sorunları daha derinden kavramaya başladı. Sosyal ve kültürel etkileşimin daha da arttığı İstanbul'da millî görüş hareketinin, dolayısıyla Refah Partisi'nin yükselmesiyle bağlantılı olarak basın danışmanlığı, yayıncılık, reklam ajansı yöneticiliği gibi çeşitli sahalarda çalıştı. Bunların devamında 1996 yılında Ankara'ya taşındıktan sonra Başbakanlık'ta danışmanlık ve Genel Müdür Yardımcılığı gibi görevler üstlendi. Takdirle anılması gereken çabalarından biri 1997'nin "Sokak Çocuklarına Şefkat Yılı" ilan edilmesine öncülük etmesiydi.

Arkadaşlarıyla çıkardığı dergi ile yazı dünyasına adım atan İhsan Işık, Diyarbakır'da çıkan gazetelerinden *Yeni Şark Postası*, *Mücadele* ve *Millî Hâkimiyet* ile İstanbul'da yayımlanan *Babıali'de Sabah*'ta yazdı. 1971'den itibaren birçok dergi ve gazetede yazı ve şiirleriyle yer aldı. Bu yayınlar arasında *Tohum*, *Hilal*, *İslâm Medeniyeti*, *Pınar*, *Çile*, *Yeni Sanat*, *İslâm Ümmeti*, *Mavera*, *Kitap Dergisi*, *Yedi İklim* ve *Hece* dergileri ile *Millî Gazete*, *Yeni Devir*, *Akit*, *Yeni Dönem* ve *Yeni Safak* gibi önemli gazeteler bulunmaktadır.

İhsan Işık, Türkiye Yazarlar Birliği, İLESAM ve Türkiye Yazar-

lar Sendikası gibi kuruluşlarda bilfiil yer aldı. 2018 yılından itibaren İzmit Gebze'de çalışmalarını sürdüren Işık, evli ve dört çocuk babasıydı. Eser yelpazesi şiirden deneme-inceleme, monografiden biyografiye, ansiklopediden gezi yazılarına geniş bir alana yayılan Işık, Türk edebiyat ve kültür dünyasında sözlük ve ansiklopedileri ile önemli izler bıraktı. Kültür konulu kitabı özellikle 1980'li yıllar gençliğinin bu alanda en çok okuduğu çalışmalar arasındaydı. Savaş Yüce imzasıyla çocuk kitapları yazsa da onun ilgi gören eserleri *Kültürümüzün Kimliği*, *Peygamberimiz'in Hayatı* ve *Bediüzzaman Said Nursi* kitaplarıydı denilebilir.

İhsan Işık'ın beş ciltten oluşan *Diyarbakır Ansiklopedisi* adlı çalışması ise bu şehrin hakiki kimliğine ışık tutarak, Diyarbakır'ın İslâm tarihinin en önemli ilim, irfan, kültür merkezlerinden biri olduğunu ortaya koymaktaydı. Işık, *Ay Vakti* dergisinde "Bugün Türkiye'de ortak noktaları İslâm dini olan fakat farklı dilleri konuşan, farklı siyasi tercihleri olan, farklı yaşam biçimleri olan çok sayıda kimlik grubu mevcuttur. Artı bizleri hem Türk insanı olarak hem Müslüman bireyi olarak ilgilendiren bir şey var; Avrupa'da Müslüman ve Türk nüfusu hızla büyümektedir," diyordu. Işık'ın *Peygamberimiz'in Hayatı* ve *Dört Büyük Halife* gibi eserlerinin Almancaya, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*'nin ise İngilizceye çevrilmesi bu çerçevede de anlaşılabilir. *Akdeniz Kıyısında Bir Çocuk* adlı şiiri iki farklı formda bestelenmiş ve birçok dile çevirisi yapılmıştır. "Sevgilim Uzaklarda" şiiri ise

"Uzaktasın Yârim, Çok Uzaklarda" adıyla Turhan Taşan tarafından nihavend makamıyla bestelenmiş ve seslendirilmiştir.

İhsan Işık, Türkiye Yazarlar Birliği'nin düzenlediği etkinliklere katılmış, yurt içi ve yurt dışında birçok konferans, panel ve açikoturumda konuşmuştur. Ayrıca çeşitli ödüllere layık görülmüştür; İLESAM Türk Dünyası Hizmet Ödülü, Türkiye Yazarlar Birliği Özel Ödülü ve ESKADER tarafından ansiklopedi dalında verilen yılın yazarı ödülü bunlardan bazılarıdır. Kullanılmayan, atlanılan, görmezlikten gelinen bilgileri titizlikle toplayan Işık, diğer edebî ve kültürel faaliyetleri gündeminden çıkararak, "ömrünü yiyen" yazar biyografisi alanındaki çalışmalarına ağırlık vermiş ve kültür hayatımıza büyük katkılar sağlamıştır. Onun bu konudaki birikimi daha sonra yapılacak daha kuşatıcı çalışmaların da yolunu açmıştır denilebilir.⁶

İnternetin yaygınlık kazanmasından önce Türkiye'nin kültürel üretimini biçimlendirenlerin hayatlarına merak duyan İhsan Işık olmasaydı, kültür hayatımızdan çok şey eksilirdi. Onu, hayatını ve ürettiklerini kavramanın yanında bu durumun kendisini de anlamaya gayret etmeliyiz. Bu vesileyle kendisini rahmetli anıyorum. Yattığı yer incitmesin, makamı cennet olsun...

6 Yapı Kredi Yayınları arasında çıkan *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*'nin kaynakları arasında Işık'ın iki çalışması da yer almaktadır. Bk. Murat Yalçın (ed.), *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, YKY, İstanbul, Üçüncü Baskı, 2010, cilt:1, s. VIII.

Ödüller, Törenler ve Görmezden Gelinekler

MEHMET SEMİH ÖZDEMİR

Türkiye’de birkaç ödül dışında düşünce, edebiyat ve sanatın diğer alanlarındaki ödüllerin gündeme gelme, konuşulma, tartışılma biçimleri ve seyri her zaman ödülü takdim edenlerin arzuları istikametinde gelişmiyor. Bir kez kurumun elinden çıkıp toplumsal yolculuğuna başladığında, bir ödülün başka hangi durumlarla ilişkiye girip, hangi bağlamlarda nasıl anlamlandırılacağını kestirmek imkânsız... Bazıları geniş bir biçimde haberlere konu olurken, bazılarında çok sınırlı bir çevre haberdar olabiliyor örneğin. Gazeteler ve internet mecraları ise şayet haber ajanslarından geçtiyse ödüller hakkında bir habere çok nadir olarak da değini yazılarına yer veriyorlar. Ajanslarsa kimi zaman tören öncesinde geçtikleri haberi takip etmek yerine kış uykusuna yatmayı seçiyorlar.

Belirli zamanlarda ve mekânlarda ödüllerini daha çarpıcı biçimlerde görünür kılan kimi örnekler de ortaya çıkabiliyor. Bu anlamda 2010’lu ve henüz ilk yarısında bulunduğumuz 2020’li yıllar, ödül ihdasının daha önce benzeri görülmemiş ölçüde arttığı, hatta kimi zaman ilginç vakaların yaşanabildiği bir zaman dilimi oldu. Toplumsal hayattaki siyasileşme eğilimlerinin yükselmesine paralel olarak ödül kültürünün de politikleşmesi gündeme geldi. Özellikle film festivallerindeki konuşmaların insanlara dönük

siyasi demeçlere dönüştüğü pek çok durumla karşılaştık. Bu anlamda son dönem Türkiye’sinde sinema festivallerindeki tuhaf açıklamaların daha önce benzeri görülmemiş bir şekilde ve yoğunlukta tartışıldığını söyleyebiliriz.

Kitaplar söz konusu olduğunda ise işin mahiyeti biraz daha değişiyor. Gazetelerdeki tanıtımlar, televizyondaki programlar, kitap ekleri gözden geçirildiğinde edebiyatın belli türlerine ağırlık verildiği görülüyor. Hayli dar alana sıkışmış bir yayın politikası söz konusu olunca ödüllü yazar ve kitapların buralara yansması pek bilinçli bir seçim olmuyor. Mesela TRT’de düşünce dünyasında belli bir yeri bulunan isimler ve eserleri üzerine hazırlanan kayda değer programlar çok az. Ayrıca ödüllerin kimin adına verildiği de ödülün konuşulması, gazetelerde, dergilerde ve medyada gündeme gelip gelmemesi bakımından önem arz ediyor.

4. MUHSİN YAZICIOĞLU ÖDÜLLERİ

Muhsin Yazıcıoğlu, 1990’lardan 28 Şubat sürecine, 2000’lerin başlarından vefatına kadar Türk siyasi hayatında farklı bir tarzın temsilcisi oldu. Onun adını yaşatmak için Gönüllerde Birlik Vakfı tarafından verilen Muhsin Yazıcıoğlu Ödüllerini’nin dördüncüsü sahiplerini buldu. Yazıcıoğlu’nun vefatının onuncu yılına denk gelen 2019’da başlatılan bu ödüller adından dolayı ister istemez siyasetle ilişkili. Ödüllerle ilgili gazetelerde ve medyada Anadolu Ajansı’nun geçtiği haber dışında tek satıra, tek söze rastlanmaması en geniş anlamıyla medyamızın kültür meselelerine gereken ilgiyi göstermediğinin açık bir kanıtıdır. Ödül verilen dallar içinde en yaygın tür olan edebiyatın da bulunduğu göz önünde tutulursa bu ihmalin sebepleri üzerine kafa yormak gerekir. Hele sinema ödüllerini ve festivallerine sayfalarca yer ayrıldığı, onlar için müstakil prog-

ramlar gerçekleştirildiği, özel muhabirler tahsis edildiği ve ödül kazananlarla röportajların yapıldığı hatırlanırsa ihmalin büyüklüğünü daha iyi kavrayabiliriz. Ödüllerin önemini anlamadığımız gibi ödül alanları tanımaya, onların eserlerini anlamaya, kitaplarını okumaya ve önceliklerinin farkına varmaya çalışmıyoruz, onları görmezden geliyoruz.

Önce yokmuş gibi davranılan ödüle layık görülenleri hatırlayalım ki bu isimlerin ilim, düşünce, kültür sanat hayatına sundukları katkıların gelecek kuşaklar için de eğitici, örnek ve teşvik edici rol oynadığını daha iyi kavrayalım. Bu sene araştırma ödülü Ercan Yıldırım'a, düşünce ödülü Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan'a, edebiyat ödülü Necip Tosun'a, kültür sanat ödülü Tevfik Soyata'ya, üstün hizmet ödülü Prof. Dr. Musa Yıldız'a verildi.

Ödül töreni, Ankara'daki Milli Kütüphane Konferans Salonu'nda gerçekleştirildi. Program, Kurra Hafız Abdülkadir Şehitoğlu tarafından okunan Kur'an-ı Kerim ve yapılan dua ile başladı. İstiklal Marşı'nın okunmasının ardından Vakıf Başkanı Mahir Damatlar günün anlam ve önemine değinen, vakıf faaliyetleri hakkında bilgi veren bir konuşma yaptı. Metnini Dr. Mehmet Güneş'in yazdığı Muhsin Yazıcıoğlu'nun kişiliğine ve düşünce dünyasına vurgu yapan filmin gösteriminin ardından ödül takdimlerine geçildi. Ödül töreni Tanburî Tevfik Soyata ve ekibinin, ilahilerden oluşan musiki dinletisiyle tamamlandı. Kimi zaman "ne Anadolu ne ajans" sitesini haklı kılan işlere imza atan Anadolu Ajansı ödül töreni ile ilgili bir habere yer vermediğinden olsa gerek *Yeni Şafak* gibi gazeteler herhangi

bir haber yapmadı. Oysa mesela araştırma ödülü takdim edilen Ercan Yıldırım, ödül töreninde meselelerimizi kavramaya ve sile olacak hususlara, düşünülmesi gerekenlere dikkat çeken bir konuşma yapmıştı.

DÜŞÜNCE, HAYAT VE DÜZEN

Deyim yerindeyse Ercan Yıldırım'ın konuşması ödül törenlerindeki sıradan limitlerin ötesine geçiyordu, kendisi tıpkı kitaplarındaki gibi bir anlam genişlemesinin beslenebileceği çelişkilerden yola çıkarak esas meselelerimize vurgu yapıyordu. Yıldırım öncelikle günümüzde fikri bir çölleşme içinde bulunduğumuzu hatta felç hâlinde olduğumuzu belirtti. Hukuk, adalet, eğitim ve siyaset üzerinden her alanda *değiş-tikçe aynı kalmanın* krizinden bahsetti. İki yüzyıllık buhranlarımızı bir yerden hareketle düşünmeye başlayabileceğimizi dile getiren Yıldırım, dengeli ve adaletli bir düzenin gerekliliğinin altını çizdi. Alternatif diye sarıldığımız fakat her şeyi ile bize yabancı uygulamalardan ancak iktisadi ve siyasi bir düzen teşekkülü sayesinde kurulabileceğimizi söylemesi de sebepsiz değil.

Şu satırları onun yazıları ve kitaplarıyla birlikte düşündüğümüzde yaşadıklarımızı uzun zamandır anlatmakta olduğu ortaya çıkar: "Medeni dünyadan üstün hayvan yasası çıkarırken çocuklarımızı, ihtiyaçlarımızı sokak hayvanlarından koruyamıyoruz." "Savunma sanayiinde müthiş işler yapıyoruz ama süt ineklerini çatır çatır kesiyor, tarım topraklarını boş bırakıyoruz." "Ciddi bir paradigma, ontolojik buhran yaşıyoruz." "Fikir hayatı akademizm, kariyerizm, reel siyasetin kiskacında." "Tözümüzü özne ve paradigma yaparak bize özgü düzen, ikti-

sat, hukuk, eğitim sistemi tesis etmeliyiz." "Ahirette hesabını veremeyeceğimiz her tür gayrı meşrudan kaçınarak... hesabını verip bizi cennete sevk edecek her şeyi kelle koltukta da olsa yerine getirerek düşünmeye, inşaya başlayabiliriz."

Ercan Yıldırım'ın konuşmasının farklı yerlerinden alınmış tüm bu fragmanları bir arada tutansa aynı zamanda parçası olduğumuz hayatımıza dair birtakım izleri takip etmesidir. Üstelik bunu durulukla ve sadelikle yapmasını da yazalım onun erdem hanesine. Tüm bunlar ve daha niceleri, düşünceye ve genel olarak hayata dair pek çok soruya cevap sunabilecek çok temel niteliğe haiz. Şunu kabul etmemiz gerekir ki günümüzde hayatımız bir kartpostal manzarası değil, kaosun, karmaşanın, çelişkinin, açmazın ve çatışmanın alanı. Bu yüzden yukarıdaki satırlara yön veren kaygı hem sadece günü kurtarmaya bakan hem de bugünlerin geçmesini bekleyenlere inat, ilham vermeye ve çıkış yolu bulmaya katkı sunmaya devam edecek. Hem zaten gündemin bizi bir histen ötekine savurup durduğu günlerde düşünce hakkında konuşmak, ancak bunları gündeme almakla başarılabilir. Özü itibarıyla Yıldırım'ın söyledikleri, geleceği kurulan bir şey olmaktan çıkıp, kabullenilen bir şeye dönüştüren nostaljik eğilimlerden ve protokol havasından fersah fersah uzaktı.

Şayet Türkiye'de pek çok alanda olduğu gibi düşünce, edebiyat, araştırma vb. alanlarda verilen ödüller bu türden meselelerin de konuşulduğu platformlara dönüştürülebilirse istikametimiz bakımından yararlı sonuçlar hâsıl olabilir.

İKSV, Sponsorluk ve LGBT Propagandası

ABDURRAHMAN GÜNER

Günümüzde kültür sanat platformlarının, gazete ve dergilerle sınırlı olmayan medyanın tam anlamıyla bir *özel görelilik çıkmazı* içinde çarpınıp durduğu söylenmelidir. Hâlbuki bu gibi platformların aktörlerinin en azından bir kısmının bazı çarpıklıkları anlaması, itiraz ederek gündemi belirlemesi ve birtakım işlerin önüne geçmesi mümkündür. Bunun için de aktörlerin, tarafsızlık yanılması ve yerli/yabancı fonlarla beslenen kurumların içi boş övgüsünü içeren tanıtımları bir yana bırakıp tanıttıkları, zaman zaman da inceledikleri etkinlik ve yayınların neye denk düştüğünü eleştirel bir çalışmayla “gerçekçi” bir şekilde yeniden “inşa” etmesi gerekir. Bu aynı zamanda, aktörlerin kendi yazma/haberleştirme süreci üzerine düşünmesi ve birtakım varsayımlarını sorgulaması anlamına gelir.

SÜREKLİ FONLANAN BİR KURUM VE FESTİVALİZM

İşte tam da bu noktada İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV)

ve festivalleri üzerine iktidara yakın gazetelerde çıkan yorum ve haberlerin mahiyetini sorgulamak yerinde olacaktır. Çünkü bu gazeteler, İKSV odaklı etkinlikleri ya olduğu gibi haberleştiriyorlar ya da kurumun genel politikasını göz ardı edecek biçimde çarpıtıyorlar. Örneğin kurumun kültür politikası odaklı olarak 2022’de hazırladığı *Kültür Sanat Dünyasında Toplumsal Cinsiyet* başlıklı raporu değerlendirilirken ilgili çalışmada başörtülüler ile eşcinsellerin eşitlendiği göz ardı edilmiştir. Rapor üzerinden başörtülü kadınların kültür sanat hayatında uğradığı ayrımcılık öne çıkarılmış fakat aynı metinde eşcinselliğin ‘normalleştirildiğinin’ farkına varılmamıştır.¹

Kültür sanat alanının markası olmanın yanında kibleyi kaybettiren dönüşümün merkezî kurumlarından İKSV özelinde daha dikkatli değerlendirmelerin yapılması hayati önem

taşımaktadır. Kuşku yok ki bu beraberinde sadece 1973 yılında gerçekleşen Birinci Uluslararası İstanbul Festivali’ni düzenleyen kurumun aradan geçen süre içinde nasıl değişip geliştiği sorusunu değil, Türkiye’de küresel kültürün sapkınlıklarının nasıl normalleştirildiğini görmeyi getirecektir. Zira Taha Abdurrahman’ın da altını çizdiği gibi “modern insan, ahlaktan izole edilmiş, hatta tamamen moral değerlerden kopartılmış bir varlığa dönüştürülmüştür. Bu yüzden modernite (ve sonrası) dönemde eşcinselliğe meşruiyet kazandırılması”² için her tür proje devreye alınmaktadır.

Kabul etmek gerekir ki AB fonları dâhil farklı fonlar yöneten İKSV, film, tiyatro, müzik ve caz festivalleri ve İstanbul Bienali’ne ilaveten Rock’n Coke, Film Ekimi ve çocuklar için düzenlenen Minifest gibi daha küçük ölçekli girişimleri, Avrupa’da düzenlenen Venedik

1 Ayşe Olgun, “Kadının ‘Kendine Ait Bir Oda’sı Hâlâ Yok”, *Yeni Şafak*, 10 Nisan 2022.

2 https://www.youtube.com/watch?v=pIb_rPCMhMQ Erişim Tarihi: 30 Nisan 2024.

İKSV markalı 2022 tarihli *Kültür Sanat Dünyasında Toplumsal Cinsiyet* başlıklı raporu değerlendirenler, başörtülü kadınların kültür sanat hayatında uğradığı ayrımcılığı öne çıkarmışlar fakat aynı metinde eşcinselliğin 'normalleştirildiğinin' farkına varamamışlardır.

Bienali gibi bazı etkinliklere Türkiye'yi temsilen katılıyor. Dolayısıyla kurum Türkiye'de şehir kültürü üzerinde söz sahibi olmanın ötesinde sermaye sınıfının kültür politikalarındaki yerini genişleten en önemli aktörlerden biri konumunda. Bu süreçte 14 Temmuz 2004 tarihinde kabul edilen ve 21 Temmuz 2004 tarihli *Resmî Gazete*'de yayımlanan 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu merkezî bir yerde duruyor. Bu kanuna göre genel ve özel bütçeli kamu idareleri, il özel idareleri, belediyeler, köyler, kamu yararına çalışan dernekler, Bakanlar Kurulu tarafından vergi muafiyeti tanınan vakıflar veya bilimsel araştırma faaliyetinde bulunan kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan ya da Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenmesi uygun görülen faaliyetlerle ilgili harcamalar ile bağış ve yardımların tamamı gelir vergisi kurumlar vergisi matrahından indirilebiliyor.³

Öte yandan yarım asra yaklaşan bir süredir İstanbul festivalleri aracılığıyla dünyanın kültürel

coğrafyasında kendisine bir yer arıyor. Ancak, festivallerin ve sanat bienalinin amacı, başka ülkelerin kültürlerini/sanatlarını geniş kitlelere tanıtır kültürlerarası etkileşimi geliştirmekten ibaret değil. Elitlerin, Cumhuriyet sonrasında heybetinden çok şey kaybeden İstanbul'u yeniden bir 'dünya şehri' hâline getirme özelemlerini gidermek ve şehirlerin de kendi başlarına bir gösteri olarak var olabildikleri bir dünya düzeninde İstanbul'u bir 'kültür başkenti' yapmak gibi başka amaçları da var.⁴ Nitekim bunlar önemli ölçüde gerçekleşmiş durumda. Dolayısıyla artık festivaller yalnızca kültürel değil, bir o kadar da ekonomik, siyasi dahası yeni hayat tarzını destekleyen sapkınlıkları da barındırabilen birer projeye dönüşmüş vaziyette.

Böylesi gelişmelerin ülkenin içinden geçtiği dönüşüm ve kırılmayla yakından bağlantılı olduğu son derece açık. 1980 sonrasında damgasını vuran saskıyla iktisadi liberalleşmenin sınırsız tüketim vaadi arasına sıkışan İstanbul'da festivaller, kültürel mekân ve kimliklerin yeniden kurulmasında önemli

roller üstlenmişlerdir. İKSV'nin sol çevrelerce, "kültürün ve sanatın özelleştirilmesinde, kamu yönetiminden şirket yönetimine devrinde başı çeken bir aktör" olarak eleştirilmesinin altında bu düşünce yatıyor. Gerçekten de küreselleşme dalgasına kapılan elitlerin, şehri dünya kamuoyuna pazarlama araçlarından biri olan festivaller İKSV'siz düşünülemez duruma gelmiştir.

Bütün bunların ötesinde İKSV'nin 1968'den itibaren yayımlanmış veya kaydedilmiş yazılı ve görsel malzemelerden oluşan arşivinin, festivallerle ilgili basında çıkan haberler, kataloglar, broşürler, afişler ve basın açıklamalarının dikkate alınması kültür politikalarının serencamını, buna ilişkin suskunluk sarmalını ve sınırlı tepkilerin meydana getirdiği kıpırdanmaların nelere yol açabildiğini gözler önüne serecektir. Sadece şunu hatırlatmakla yetinelim: İKSV yönetim kurulu soyadı Koç ve Eczacıbaşı olan isimlerle sınırlı değil, Nuri Çolakoğlu, Tuncay Özilhan ve Ethem Sancak gibi başkaları da var.⁵

KÜLTÜR POLİTİKASIZLIĞI. 43. İSTANBUL FİLM FESTİVALİ VE SAPKINLIKLAR

Bu çerçevede Türkiye'de modernleşmenin izdüşümlerini görmek açısından muhafazakârdindar kimlikli AK Parti'nin kültür politikalarını genel hatlarıyla incelemek hayli verimli okumalar sunar. Kemalist

3 T.C. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, URL: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44790/sikcasorulan-sorular.html> Erişim Tarihi: 30 Nisan 2024.

4 Sibel Yardımcı, *Kentsel Değişim ve Festivalizm: Küreselleşen İstanbul'da Bienal*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

5 Ali Artun, "İKSV'yi Kim Yönetiyor?", <https://www.e-skop.com/skopbulten/iksvyi-kim-yonetiyor/6222> Erişim Tarihi: 30 Nisan 2024.

modernleşmenin esasını teşkil eden Batılılaşma öğretisi işgal süreçlerinin ardından hayata geçirdikleri ile Batılı değerlere sıkı sıkıya bağlı zümreler var etti. Türkiye özelinde düşünüldüğünde inananların buna tepkisi ise epeyce sert oldu. Tepkinin hızı ve sertliği ise Batıcılar için ciddi bir krize işaret ediyordu. Modernler açısından ortaya çıkan netice Müslümanların “aydınlanmamış” kitleler olduğu tespitinden hareketle radikal bir “medenileşme” süreci başlatılmasıydı. Aslında hikâyemiz daha da gerilere götürülebilir. Türkiye’de modernliğin dayatılma biçimi Tanzimat’tan beri eleştirisi yapılan bir vasat ortaya çıkarttı. *Araba Sevdası* romanında Bihruz Bey modern olmanın göstergesi olarak süslü ve şık giyimi ön plana çıkartıyordu. Batılı olmak Batı’nın dış görünüşünü içselleştirmekle mümkündür özetle... Ne var ki zamanla yerilen züppelik baş tacı edilen bir konuma yükseltildi ve sınırların belirsizleşmesi hız kazandı.

Kemalistlerin direksiyonuna geçtiği Türkiye’nin kültürel dönüşümü kılık kıyafetle başlayan bir devrimler silsilesi ile mümkündür. Cumhuriyet’in ilanından bir sene sonra 1924’te TBMM binasının tam karşısına Ankara Palas’ın inşa süreci başlar. Bu otel yeni Cumhuriyet’in görünen yüzüdür, Batılıdır, modernidir... Burada Batı müziği konserleri verilir ve balolar düzenlenir. Ardından hayatın zapturapt altına alındığı devrimler hız kazanır. Kemalizm açısından hayatı dönüştüren kültürel pratiklerin bu kadar öncelikli olması meselenin ehemmiyeti noktasında Cumhuriyet’in gad-

rinerine uğrayan kesimlerin dikkatini celp etmeliydi. Peki, gerçekten böyle mi oldu?

AK Parti uzun zamandır eğitim ve kültür politikaları alanında özeleştiriyapar görünüyor fakat bu alanlarda ne tür adımlar attığı veya bunu isteyip istemediği, istese de ne ölçüde bunu başarabileceği hayli tartışmalıdır. Bilindiği üzere kültür politikası; hükümetlerin kültürel kaynakları ve uygulamaları, yasal, idari ve ekonomik araçlarla sağlaması, düzenlemesi ve yönetmesiyle ilgili her türlü girişimi kapsayan bir kavramdır. Bu bağlamda incelendiğinde Türkiye’de büyük işlere imza atan bir iktidar açısından kültür politikasından bahsedebilmek imkânsız. Sonuçta TRT 2’de hâlâ “Pazar Konseri” yayını yapıyor, edebiyat dünyası Doğan Hızlan’ın “Karalama Defteri” üzerinden izleniyor. Pelin Çift’e devlet televizyonunda çift program yetmiyor ayrıca devlet bankası reklamıyla taltif ediliyor... Çocuklara dans ettiren bir öğretmen, maarif kelimesini dilinden düşürmeyen bir bakanın takdirini kazanabiliyor. Devletin haber ajansında sıkça yer bulan arkeoloji odaklı haberlerle İslâm öncesi miras canlandırılırken, İslâm’la anlam kazanan yapıların durumu ve restorasyon süreçleri üzerine kafa yorulmuyor. Batıcı kültür pratikleri karşısında yerli kültürel göstergelerin kötü temsili için ne gerekiyorsa yapılıyor âdeta. Özetle AK Parti’nin eğitim, kültür sanat alanlarında sol-Kemalist ve sol liberallerin sandığının aksine belirli bir ajanda ile hareket ettiğini ne yazık ki söylemek mümkün değil. Kültür “politikasızlığının” doğal

neticesi ise boş bırakılan bir alanın küresel kültürün benderince doldurulması anlamına geliyor.

Küresel sapkın kültür, insanı, kadını, erkeği, çocukları, düşünme biçimlerini, dindarlığı ve sınırları belirsiz kılarak dönüştürüyor. Müteedeyyin çevrelerin çocukları bile telefonların çekmediği metrolarda ‘trans bireyleri’ anlatan filmleri hiç utanmadan konuşabiliyorlar. AK Parti açısından konunun önemsizliği bu meselelerdeki tavırsızlık ve öngörüsüzlüğün ortaya çıkarttığı vasat ise gerçek anlamda vahametle sonuçlanıyor. 43. İstanbul Film Festivali’nde, ‘sanatsal ifade özgürlüğü’ kisvesi altında yarışacak filmler arasında cinsi sapkının propagandasını yapan içerikler yer aldı. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Sinema Genel Müdürlüğü’nün festivalin sponsorları arasında bulunması işe şaşkınlıkla karşılandı. Sadece gündeme gelen gelişmelerle sınırlı olmayan durumlar gösteriyor ki muhafazakâr-dindarların oylarıyla iktidarı elde eden bir partinin sorumluluğundaki kurumlar cinsi sapkının propagandasını yapan içerikleri çekinmeden destekleyebiliyor. İstanbul Film Festivali’nde, “toplumsal cinsiyet” kavramı adı altında son dönemde normalleştirilmeye çalışılan ne varsa hepsine tekabül eden filmler var. Kadın ve erkek fitratını tahrip eden yapımlar, festivalin sosyal medya hesabından “aşkın ne yaşı ne cinsiyeti var” denilerek paylaşıldı. Mesela senaristliğini ve yönetmenliğini Nehir Tuna’nın üstlendiği söz konusu filmlerden biri olan *Yurt*, bu yıl 80’incisi düzenle-

nen Venedik Film Festivali'nde de "Ufuklar" kategorisinde sapkın temalı yapımların yarıştığı 'Kuir Aslan' listesine girmişti. Yazının girişinde gazetelerin genellikle İKSV etkinlikleri karşısındaki "ezik" pozisyonundan bahsetmiştik. Hakikaten bu sene de öyle oldu, festival kapsamında yukarıdaki bağlamda bir eleştiri kaleme alması beklenen "sinema tutkunu" isimlerden biri bile İKSV Film Festivali'nin eskisi kadar gündeme gelmediğinden bahsederek festivalin yasını tuttu.

İKSV tarafından yayımlanan festival kataloğunda, sermaye gruplarının, markaların ve sol liberal yayın organlarının sponsorluğu hemen dikkat çekiyordu. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nun yanı sıra İl Kültür Turizm Müdürlüğü, İstanbul Valiliği ve Beyoğlu Kaymakamlığı'na ve belediyelere özellikle teşekkür ediliyordu. Ne olduysa bundan sonra oldu. Önce *Yeni Şafak*, 17 Nisan 2024'te İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kadıköy ve Beyoğlu ilçe belediyeleri üzerinden CHP'li yerel yönetimlerin LGBT propagandası yapan bir festivalin destekçileri olmalarını eleştirdi. *Haksöz Haber* ise bundan bir gün sonra 18 Nisan 2024'teki haberinde meselenin sadece CHP ile sınırlı kalmadığının altını çizdi. Bu çerçevede Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sinema Genel Müdürlüğü, İstanbul Valiliği, Beyoğlu Kaymakamlığı ve İl Kültür Turizm Müdürlüğü gibi iktidarla dolayısıyla AK Parti ile doğrudan bağlantılı kurumların da işin içinde bulunduğunu ortaya koyan bir habere yer verdi.⁶ Bu-

6 <https://www.haksozhaber.net/>

nun üzerine *Yeni Şafak* ilgili haberinde birtakım düzeltmeler yaptı.⁷ Ardından ifsadın 'özgür gürültüsünü' yükselten İKSV festival kataloğundan Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sinema Genel Müdürlüğü logolarını kaldırarak şu açıklamayı yaptı: "T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı desteği alan festivallerimizde, logo görünürlüğünü desteğin kesinleşmesinin ardından sağlıyoruz. 43. İstanbul Film Festivali için destek başvurumuz değerlendirme aşamasındayken bazı mecralarda bakanlık logosuna yer verildi. Ancak mevzuat gereği logonun değerlendirme süreci devam ederken kullanılmaması gerektiği için daha sonra ilgili yerlerde güncellemeler yapıldı. Bakanlık desteğinin kesinleşmesinin ardından festival web sitesi, kataloğu ve diğer ilgili mecralarda logo görünürlüğü ayrıca sağlanacak."⁸

Anlaşıldığı kadarıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı dolayısıyla Sinema Genel Müdürlüğü hâlâ işin içinde. Böylesi müp-

kultur-turizm-bakanliginin-buyuk-katkilariyla-gerceklestirilen-lgbt-film-festivali-175232h.htm Erişim Tarihi: 30 Nisan 2024.

7 Şefika Nur Çiftçi, "LGBT Propagandası Yapılan İstanbul Film Festivali'ne Kültür ve Turizm Bakanlığı ile İBB'den Büyük Destek", *Yeni Şafak*, 19 Nisan 2024.

8 "LGBT+ Temalı Filmler Üzerinden Hedef Alınmıştır: İstanbul Film Festivali'nden 'Bakanlık Desteğini Çekti' İddiasına Yanıt", (artigerçek.com) Erişim Tarihi: 30 Nisan 2024. Daha sonra katalogta sadece şu ibare yer aldı: "Değerli destekleri için T.C. İstanbul Valiliği, T.C. İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, T.C. Beyoğlu Kaymakamlığı, Beyoğlu Belediyesi ve Kadıköy Belediyesi'ne teşekkür ederiz." https://catalogues.iksv.org/film_katalog_2024_high_res.pdf

tezel durumların yaşanmaması için ilgili devlet kurumlarının meseleyi geçiştirmek yerine kamuya hesap verebilirliğinin şartlarını sağlamasının önemini hatırlatmak isteriz. AK Parti'nin yetkili isimlerinin de bu rezaletten rahatsız olduğuna şüphe duymuyoruz. Muhtemelen yukarıdaki açıklama ve katalogdaki değişiklik bunun göstergelerinden biri kabul edilebilir. Hatta tahminlerimize göre sponsorluğunu üstlendikleri film festivalinde sapkın içeriklerin olduğundan haberleri dahi olmayabilir. Bilseler zaten böyle bir rezilliğe izin vereceklerini de düşünmüyoruz. Ancak bu kadar büyük bir ifsattan habersiz olmanın da başlı başına problem hatta düpedüz basiretsizlik olduğunu kaydetmek gerekiyor!

Buradaki "habersizlik" genel kültür politikalarının daha evvel belirtildiği üzere bir "politika" olmaktan ziyade günü kurtarmaya dönük hamleler yapılmasından kaynaklanıyor. Netice itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerine inşa edildiği Batılılaşma yanlısı düzene karşı birtakım kazanımlar elde eden bir iktidarın hassas davranmadığı alanlarda ifsat yaygınlaştırılıyor. İktidarın sağladığı imkânlarla cinsi sapkınlık 'normalleştiriliyor'. Gerçekten bugünlerde sıklıkla söylendiği üzere öze dönülmek isteniyorsa, kültürel kodlara bağlılık konusunda samimi bir niyet varsa devletin kurumlarının, fitratı bozarak nesilleri ifsat eden yapıların müptezel işlerine sponsor olmaktan derhal çekilmesi şarttır.